

ROBIN BAKER

ELIZABETH ORAM

BEBEK SAVAŞLARI

Aile
Çatışmasının
Dinamikleri

Paloma

Robin Baker

Dr. Robin Baker 1980—1996 yılları arasında Manchester Üniversitesi'nin Biyoloji Bilimleri Okulu'nda Zooloji okutmanı olarak görev yapmıştır. 1996'da üniversite hayatından ayrıldıktan sonra yazarlık, konuşma yapma ve radyo yayıncılığı kariyerlerine konsantre olmuştur. Yazar, yüzden fazla bilimsel araştırma ve birçok kitap yayınlamıştır. Bunların arasında, insan cinselliği üzerine yaptığı ilk araştırmaya dayanan ve dünyada çok satanlar listesine giren *Sperm Savaşları: Sadakatsizlik, Cinsel Çatışmalar ve Diğer Yatak Odası Savaşları* (Paloma Yayınevi-2013) isimli kitabı da yer alıyor. İnsan davranışının evrimi üzerine çalışmasına ve fikirlerine tüm dünyada birçok radyo ve televizyon programında yer verilmiştir. Elizabeth ile iki çocuklarının dışında önceki ilişkisinden de üç çocuğu vardır.

Elizabeth Oram

Elizabeth Oram, Manchester Üniversitesi'nden mezun olmuştur. Kadın ve vahşi hayat dergilerinde çok sayıda makalesi yayınlanmıştır ve beş çocuk kitabının yazarıdır. Eşi Sperm Savaşları'nı yazarken onunla birlikte çalışmıştır.

Yazarlar 1987 yılından beri birlikte yaşıyor ve iki çocukları var.

Robin Baker'den bir başka kitap:
Sperm Savaşları (Paloma Yayınevi)

Popüler Bilim Dizisi 2
Evrimsel Biyoloji

Bebek Savaşları

Aile Çatışmasının Dinamikleri

Yazarlar: Robin Baker ve Elizabeth Oram

© Paloma Yayınevi, 2013

Yayın hakları Paloma Yayınevine aittir. İzinsiz çoğaltılamaz.

Orijinal adı: Baby Wars

The Dynamics of Family Conflict

1. Baskı / Mart 2013

ISBN 978-605-87228-9-7

İngilizceden çeviren: Banu Erol

Düzeltili: Deniz Aksoy

Yayıma hazırlayan: Sami Ergün

Kapak tasarımı: Dilek Şişli

Baskı: Akad Basın Yayın Matbaa Ltd Şti.

Matbaa sertifika no: 26541 • tlf. (212) 481 25 05

© Dr. Robin Baker ve Elizabeth Oram, 1998

Bu kitabın yayım hakları Kalem Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Paloma Yayınevi

Yayıncılık sertifika no: 23401

Hasanpaşa Mahallesi Yeniyol Sokak Etap İş Merkezi

C Blok D:12 Kadıköy/İstanbul • tlf. (216) 428 99 00

info@palomayayinevi.com • palomakitap@gmail.com

www.palomayayinevi.com

Dr. Robin Baker
Elizabeth Oram

BEBEK SAVAŞLARI

Aile Çatışmasının Dinamikleri

Nat ve Mimi'ye

İçindekiler

Teşekkür	9
Giriş	11
1 İyi ve Kötü Zamanlar	23
Sahne 1 Gerçek Melodram	23
2 Başlarken	27
Sahne 2 Gebe Kalma Kampanyaları	27
Sahne 3 Kısır Zamanlar	51
Sahne 4 Başarı?	61
3 Hamilelik, Doğum ve Dinginlik	79
Sahne 5 Hamilelikte Seks	79
Sahne 6 Hamilelik Bulantısı	92
Sahne 7 Doğum	103
4 Bebek Savaşları	113
Sahne 8 Emzirme	113
Sahne 9 Uykusuz Geceler	133
Sahne 10 Doğum Sonrası Depresyon	140
5 Aileler ve Sülaleler	149
Sahne 11 Her Şey Adil	149
Sahne 12 Nitelik mi, Nicelik mi?	165
Sahne 13 Tek Bir Hata	175
6 Aile İçi Çekişme	181
Sahne 14 Kardeş Rekabeti	181
Sahne 15 Ebeveyn Kayırmacılığı	189

	Sahne 16	Ensest	199
	Sahne 17	Çocuk Tacizi	220
	Sahne 18	Yalnız Ebeveynlik	241
7	Büyükanne ve Büyükbaba Olmaya Giden Yol		253
	Sahne 19	Zemini Hazırlamak	253
	Sahne 20	İşyan, Keşif ve Kanatlanma	275
	Sahne 21	Eş Seçimi	284
8	Büyükebeveynlik		295
	Sahne 22	Uzayan Yardım	295
	Sahne 23	Üremenin Ötesi?	304
	Sahne 24	Aileye Yardımcı	312
9	Son		321
	Sahne 25	Son Vecibe	321
10	Okuma Önerileri		333

Teşekkür

Bu kitap, ana babalığın ve aile hayatının farklı yönlerini örnekleyen sahneler toplamıdır ve her sahnenin arkasından sahnedeki ana karakterlerin davranışı irdelenmiştir. Amaç, evrimsel biyoloji tarafından son zamanlarda üretilen birçok ilginç ve yeni fikrin altını çizmektir ve bunu işin ehli olmayan okur için anlaşılır bir şekilde yapmaktır. Böyle bir kitap, çok sayıda bilim insanı tarafından üretilen çığır açan araştırmalar olmadan yazılamazdı. Ancak sayfaları dipnotlar ve atıflarla doldurmayı tercih etmediğimizden, asıl teşekkürü bu sayfalarda sunulan fikirlere ve hikâyelere araştırmaları ya da sezgileriyle az ya da çok bir şekilde katkıda bulunan o isimsiz insanlara gönderiyoruz. Konuların izini daha da sürmek isteyen okurlar için, kitabın sonunda bir okuma listesi yer alıyor. Listeyi mümkün olduğunca araştırma raporları ve benzerlerinden ziyade halihazırda elde edilebilen kitaplarla sınırladık.

Planlama ve yazma aşamalarının en başından beri aldığımız destek için yayıncılarımıza çok teşekkür ediyoruz. 1996'da İngiltere'de yılın yayıncısı seçilen Fourth Estate'ten Christopher Potter, başından itibaren projeye inandı ve araştırma ve yazma ile geçen uzun ayları zorluklara rağmen tamamlamamız için ihtiyacımız olan cesareti bize verdi. Laura Susjin de motivasyonumuzu canlı tutmada ve başlamamızda önemli bir rol oynadı; şimdi ajanlarımız Sheil Land Associates için çalışan Laura, faydalı bir şekilde anlayış, tavsiye ve cesaret vermeye devam ediyor.

Son olarak, ben, RRB, Manchester Üniversitesi Biyoloji Okulu'na teşekkür etmek istiyorum; Kasım 1996'nın sonlarında aynı yılın 1 Ekim'inde vermiş olduğum erken emeklilik dilekçemi rekor sayılması gereken kadar kısa bir sürede kabul ettiler ve bu sayede yazma kariyerime yoğunlaşabildim. Birçok insanın çok çaba

göstermesi ve organizasyon yapması gerekti; özellikle de Dr. Ron Butler'ın gidişimi mümkün hale getirmesi için. Kesin olmasa da şimdilik benim son araştırma öğrencilerim olan Chris Brainbridge ve Charlie Nicholls'u da özellikle anmam gerekir. Aniden ortadan kayboluşumu büyük bir yüce gönüllülükle kabul etmekle kalmadılar, aynı zamanda sorumlu olmaya devam ettiğim lisans dönemi araştırma projelerine nezaret etme yükünü de omuzladılar.

Hepsine teşekkür ediyoruz. Onların yardımı olmasaydı, bu kitabı yazmak daha çok uzun aylar alacaktı.

Giriş

Ana babalık ve aile hayatı herkesi etkiler. Dahası, çoğu insan, önce çocuk olarak ve ardından yirmi ya da otuz yıl sonra kendisi ebeveyn olarak, deneyimin her iki tarafını da yaşar. Birçoğu, aile hayatının sevgi dolu anılarına sahip olur ve birçoğu da unutmayı tercih ettiği anılara. Ne çocukluk ne de ana babalık kolaydır ve zaman zaman en huzurlu ailelerde bile günlük hayatın stresleri ve baskıları yüzeye çıkar. Aslında, bazı insanlar için, aile hayatı bir savaşı yönetmekten başka bir şey değildir. Az ya da çok, *bebekler* bütün ailelerde *savaş* anlamına gelir.

Ailevi didişmeler yüzeye çıktığında, birçok insan, bir uyumsuzluk ögesinden kuşkulanarak kendisini—ya da eşini, ebeveynlerini ya da büyükebeveynlerini—suçlama isteği duyar. Ancak bu kitabın göstereceği gibi, iç çatışmalar, ana babalığın ve aile hayatının normal, önlenemez ve önemli bir özelliğidir: Çatışma olmadan, çoğu insan deneyimden daha az şey elde edecektir. Bu paradoks, bu kitabın ana temalarından biridir.

Bebek Savaşları'nda, insanın cinsel davranışını ele alan *Sperm Savaşları*'nda olduğu gibi, tartışılacak her konu önce öyküleştirilmiş bir vaka çalışması tarzında kısa bir sahneyle tasvir edilir. Her sahne, içinde belirli bir durumun öne çıkarıldığı bir çocukluk ya da erişkinlik evresini deneyimleyen insanları gösterir ve bunu sahnenin ana karakterlerinin gösterdiği davranışın bir yorumu izler. Kapsadığımız konular gebe kalma kampanyaları, hamilelikte yaşanan mide bulantısı, doğum sırasında yaşanan acı ve uykusuz geceler gibi sıradan konulardan ensest ve çocuk istismarı gibi yasadışı konulara kadar uzanır.

Sperm Savaşları'nda olduğu gibi, tartışmaların teorik ve biyolojik bakış açısı, evrimsel biyoloğun bakış açısıdır. Bu, en temel bakış

açısıdır çünkü insani durumun bütün yüzlerinin evrimsel kökenini açıklamaya çalışır ki ebeveyn davranışı ve aile hayatı bunlardan sadece ikisidir. Diğer bilimsel disiplinler—biyoloji, tıp, psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi—insanların belirli bir anatomisi, vücut kimyası ve davranışı olduğunu kabul eder, sonra buradan yukarı doğru nedensel ilişkiler ve bağlantılar arar. Evrimsel biyoloji ise, aksine ilk olarak o anatomiye, o vücut kimyasını ve o davranışı üreten genetik programlamanın şekillenmesiyle ilgilenir.

Evrimsel biyolojinin tekniği çok basittir. İnsan davranışının hangi yönü tartışılırsa tartışılsın, evrimsel biyolog ilk önce, davranışın bir insanın üreme ürünü için—bazen üreme başarısı olarak da ifade edilir—sahip olduğu yansımaları görmek için bakar. Bu kulağa yeterince açık geliyor ama bu kitabın akışı içinde ortaya konacağı üzere, davranışın üremeyi güçlendirebileceği yol her zaman açık değildir. Evrimsel biyologun karşılaştığı zorluk bunu açıklamaktır. Bunu yaptıktan sonra, evrimsel biyolog açıklamayı atalara ait insani ortamlar—modern insani durumun evrimleştiği yer ve zaman - bağlamında ve sonra da diğer hayvanlar bağlamında ölçümler. Eğer aynı davranış, çok çeşitli insan kültürlerinin hepsinde ve diğer hayvanlarda bulunursa ve bütün durumlarda üreme başarısını güçlendirme biçimi aynıysa, o zaman evrimsel biyolog genellikle açıklamanın doğrulandığına ikna olarak soluklanabilir. Ve genellikle de, davranışın kimyasal, sinirsel ve beyinsel temelini evrimsel süreç tarafından insanın genetik donanımı içinde programlandığını da varsayabilir.

Medyadan ve *Sperm Savaşları*'na gösterilen popüler tepkiden açıkça anlaşıldı ki birçok insan için kitaptaki başlıca keşif, cinsel faaliyet kadar karmaşık bir davranışın bile doğal seleksiyon ile programlanabileceği önermesiydi. Okurların *Bebek Savaşları*'na tepkisinin de benzer olabileceğinden şüpheleniyoruz. Ancak, bu husus önemli olmasına rağmen, kitabın insanların ana babalık hakkındaki düşünme biçimine katkısı bu kadarla kalırsa yazık olur. Evrimsel biyologun ebeveyn davranışına ilişkin analizinin çekiciliği büyük ölçüde, herkesin deneyimi içinde var olan davranış ve durumların üzerine tuttuğu tamamen yeni ışıktan kaynaklanıyor. Neden hamileyken kadınların midesi bulanıyor? Neden bir bebeğin ağlaması bu kadar gerginlik yaratan bir ses? Neden erkek ve kız kardeşler

bu kadar sık anlaşmazlık yaşıyor? Neden ergenler başkaldırıyor ve seyahat tutkusundan musdarip oluyor? Bu tür soruların yanıtları kendi içlerinde büyüleyici olmalarının yanı sıra insanın ebeveyn davranışı evriminin genel resminin bir parçasıdır da.

Alışılmış bir şekilde, evrimsel biyoloğun yaklaşımını destekleyen düşünce Darwinci doğal seleksiyonla evrim teorisidir. Burada evrimden kastımız, hayatın anlamı üzerinde sayısız felsefi anlaşmaların odak noktası olan anlamdaki evrim değil. Bu kitabın kalbindeki doğal seleksiyon, bu tür felsefi argümana açık değildir. Aslında çok az biyolojiktir: Basit matematik ve bu haliyle de argümana kapalı.

Prensip bu. *Eğer* bir davranış örneği genetik bir öğeye sahipse *ve* *eğer* söz konusu genin bir biçimine sahip bireylerin diğer biçimlerine sahip olanlara göre ortalama olarak daha yüksek bir üreme başarısı varsa, o zaman *matematiksel kesinlikle*, nüfus en sonunda genin en başarılı biçimine sahip bireylerin hâkimiyetinde olacaktır. Çoğumuz nesilleri içinde en başarılı üreyen insanların torunlarıyız. Az bir kısmımız daha az başarılı üreyenlerin torunlarıdır. Ve, açıkça, hiçbirimiz hiç ürememiş insanların torunları değiliz. Ebeveyn davranışı, insanlarda üreme başarısının böyle önemli bir parçası olduğu için, neslimizin büyük çoğunluğu, geçmiş nesillerin en iyi ebeveynlerinin torunları olmak zorundadır.

Bu prensip reddedilemez ve popüler kültürün parçası olarak yaygın bir şekilde benimsenmiş olmalı, ancak değil. Ana neden de beyinselden çok duygusal gibi görünüyor. Gittikçe daha fazla insan anatomilerinin ve çeşitli tıbbi durumların genlerinin ürünü olduğunu fark etmeye başlarken, çoğu, *davranma biçimlerinin* genlerle ilgili olabileceğini kabul etmekte çok zorlanıyor. Gözlerinin, saçlarının ve derilerinin renginin, gebe kalma anında ebeveynlerinden miras aldıkları genler tarafından onlar için belirlendiğine inanmakta zorlanmıyorlar ve birçoğu aynı zamanda birçok hastalığın—örneğin meme kanseri ve kistik fibrosiz—ebeveynlerinden onlara miras kalabileceği gerçeğine de aşına. Peki o halde neden çoğumuz davranışımızın da atalarımızdan bize miras kalan genlere bağlı olabileceği fikrine karşı koymaya devam ediyoruz?

Araştırma gittikçe daha fazla gösteriyor ki davranış genetik etkinin, hatta kontrolün altındadır. Örneğin, bir erkeğin cinsel

arzusu, rastgele cinsel ilişkide bulunmaya yatkınlığının yanında saldırganlık seviyesi, vücudunun ne kadar testosteron ve diğer androjenleri ürettiğinin bir fonksiyonudur. Bu, kısmen, testislerinin büyüklüğüne bağlıdır ve testis büyüklüğü genetik kontrolün altındadır. Bir başka örnek olarak biseksüelliği ele alın. Genetik olarak kalıtsal olduğu artık o kadar baskın ki fikre karşı çıkmanın tek nedeni önyargı olabilir. Birçok mental durumun artık genetik olduğu düşünülüyor—örneğin şizofreni. Alkolizme yatkınlık da aynı şekilde. Milyonlarca Amerikalı, özellikle Kızılderili ya da Japon atalardan gelenler ve bazı Avrupalılar da, alkolle başa çıkma konusunda genetik bir güçsüzlüğe sahip. Genetikçiler artık şiddet ve antisosyal davranış için bile genler olduğu sonucuna varıyor.

Davranış için genetik temelin kabul edilmesi karşısındaki engellerden biri, genellikle davranışımızın ne kadarının beyinselden çok kimyasal olarak idare edildiğini kavrayamıyor olmamızdır. Kontrolün beyinlerimizde olduğunu varsayma eğilimindeyizdir, çünkü öyle hissederiz. Ama araştırmalar, durumun böyle olmadığını gittikçe daha açık bir şekilde ortaya koyuyor. Klinik depresyonun derinliklerinden musdarip birine düşünceleri ve davranışı üzerinde ne kadar zihinsel kontrol sahibi olduğunu sorun. Aynı soruyu SAD'dan (seasonally affective disorder*—az güneş ışığı almaktan kaynaklanan depresyon) musdarip birine sorun. Yanıt çok net olacak—hiç. Her ikisi de umutsuzluğunu, beyinde şu ya da bu kimyasalın (örneğin serotonin) seviyesinin düşük olmasına borçludur. Duygularının tam olarak durumu hangi kimyasalın ve beynin hangi bölümünün etkilendiğine bağlıdır. Ya da bir kadına âdet döngüsünün farklı evrelerinde ruh halleri üzerinde ne kadar kontrol sahibi olduğunu sorun. Benzer cevap. Nedeni, ruh hali ve davranışındaki değişimlerin hepsinin kimyasal olarak, hormonlar tarafından uyarılmasıdır ve hormonların üretimi de genetik olarak kontrol edilir.

Anatomilerinin, vücut kimyalarının ve davranışlarının genetik bir temeli olduğunu kabul edenler bile genleri üzerinde kontrol sahibi olmadıklarını anlamakta zorlanırlar. Sadece genetik motorları için bir şase olduklarına dair her türlü önermeden rahatsız

* Mevsime bağlı duygusal rahatsızlık—ç.n.

olurlar. Ya da şase olmaktan rahatsız olmasalar bile, en azından aynı zamanda şoför olduklarını düşünmek isterler. Elbette, bir anlamda insanlar genlerinin taşıdır: Onları bir yerden bir yere taşırlar ve yaşam yolculuğu boyunca çeşitli duraklarda kendilerinin kopyalarını—sperm ya da yumurtaların içinde—bırakırlar. Ancak şoförleri, genlerin kendileridir. Bir kişinin döllenmiş yumurtadan erişkinliğe kadar gelişimini düzenleyen onlardır. Bir insanın cinsiyetinin ne olması gerektiğini, erkekse neye benzermesi gerektiğini, nasıl bir araya getirilmesi gerektiğini, beyninin içindeki bağlantıların nasıl olması gerektiğini, hangi hormonlara hangi miktarlarda sahip olması gerektiğini—ve sonuç olarak, nasıl davranması gerektiğini—belirleyen onlardır. Onları taşıyan şaseyi yapanlar bile genlerdir. İster beğenin ister beğenmeyin, *davranışın genlerle düzenlendiği* sonucundan bir kaçış yolu bulunmuyor.

Bu elbette, çevrenin ve deneyimin de rol oynamadığı anlamına gelmez. Beyin genler tarafından geçmiş deneyimleri hatırlamak ve yeni bir duruma koyulduğunda uygun bir davranış biçimine karar vermek amacıyla o eski deneyimleri kullanmak üzere bağlantılara sahiptir ve programlanmıştır. Eğer bu yol haritası kötü işlerse, o durumda beyin bunu hatırlamaya ve bir sonraki sefer aynı hatayı yapmamaya programlanmıştır. Hatta genler, önceki deneyimlerine karşılık ‘bağlantı düzeni’ne ince ayarlar yapmak için, hayatın erken döneminde, beyni programlar.

Çoğu zaman insan vücudu, beyni rahatsız etmeden, görülebilen, koklanabilen şeyleri izlemek ve hatırlamak gibi en iyi yaptığı şeyi yapması için serbest bırakarak, yaşamını düzenleme işine koyulur. Beyin aynı zamanda nerede olduğumuzu, eşyaları nereye koyduğumuzu, kiminle olduğumuzu ve bir yerden bir yere nasıl vardığımızı hatırlamak için de programlanmıştır. Bir kaplan tarafından yenmememizi ya da bir otobüsün altına girmememizi sağlamak için elinden gelenin en iyisini yapar. Bu görevler beynin asıl hüneridir ve bedensel meselelerle ne kadar az rahatsız edilirse o kadar iyi performans gösterir. Ne var ki, zaman zaman, vücudun beyne danışmaktan başka seçeneği kalmaz.

Örnek olarak, vücudun zaman zaman yeniden yakıt almaya ihtiyacı olduğu gerçeğini ele alın. Bir açlık hissi yaratır ve sıklıkla, o anki kimyasını kontrol ettikten ve hangi proteinlerin, vitaminle-

rin ya da başka şeylerin kıt olduğunu hesapladıktan sonra, *belirli bir açlık yaratır*. Bilinçli zihinde, örneğin belki muzun iyi bir fikir olacağı düşüncesini üretir. Bu gibi görevlerde en iyi durumda, beyin şimdi vücudun o anki yerine, günün saatine vs göre en yakın muzu nerede bulabileceğini hatırlamaya—ya da bunu yapamazsa hesaplamaya—çalışır. Elbette, beyin bütün bu muz isteme işinin kendi fikri olduğunu düşünür ama değildir. Muz için duyulan iştah, ilk olarak genler tarafından emredilen bir dizi talimatın ardından vücudun yaptığı milyonlarca kimyasal kontrolün sonucudur. Beyne bir muz bulmasını söylemeden önce, düşük muz kimyasallarının vücuda nasıl girebileceğini düzene koyan da yine genlerdir. Sürecin bir miktar farklı biçimde çalıştığı tek durum, fırsatçılığın işin içine girdiği zamandır. Gözler yakında bir yerde bir muz bulur, beyin vücuda söyler, vücut kimyasal rezervlerini kontrol eder ve “Evet, yakında muz kimyasallarımız az kalacak, muzuyu ye” ya da “Hayır, bizde çok var. Muzu bırak ama eğer bir elma görürsen...” der.

Seks, ana babalık ve diğer bütün davranış şekilleri açlıkla aynı biçimde işler. Genler talimat verir, vücut onları yerine getirir ve lazım olduğunda yapılması gerekenin nasıl en iyi şekilde yapılacağını hatırlaması ya da hesaplaması için beyni arar. Kendi davranışları içinde, genler doğal seleksiyonun atalarımıza davrandığı şekilde biçimlenmiştir ve bu ebeveyn, âşık, bilim adamı, savaşçı ya da rakip olarak ya da hayatın diğer herhangi bir yönünde davranma şeklimiz konusudur. Davranışımızı kontrol eden şey beyinlerimizden ziyade genlerimiz ve vücut kimyamız olduğu için, bu kitabın büyük bir bölümü *bilinçaltında* yön verilen davranışla ilgilidir. İnsanların yaptıkları şeyi *neden* yaptıklarının bilinçli rasyonalizasyonuna çok az dikkat ediyoruz. Evrimsel biyoloji, insanların ne düşündükleri, söyledikleri ya da hissettiklerinden ziyade *gerçekte ne yaptıklarıyla* ilgilidir. Ayrıca, bu kitapta, özellikle insanların davranışlarının üreme başarılarını etkileme biçimiyle ilgileniyoruz.

İnsanlar bilinçaltında ana babalık için programlanmıştır. Dahası, daha önce kaydettiğimiz gibi, iyi ve başarılı ana baba olmak için programlanmışlardır. Neden? Çünkü, geçmiş birkaç bin yıl boyunca, iyi ana baba olmayanlar ya da hiçbir zaman ana

baba olmayanlar, özelliklerini miras alacak ya çok az ya da sıfır altsoy bırakmıştır. Ve başarılı ana baba nesillerinin ürünü olarak bizler, hepimiz kendi sıramız geldiğinde bizi ana baba olmaya iten genleri beraberimizde taşıyoruz. Bu genler bizi, gençken ana babalığa hazırlar, orta yaşlarımızda ana babalık labirentinden geçerken yönlendirir ve yaşlandığımızda ana babalıkla ilgili başarılarımızı ve başarısızlıklarımızı derinlemesine düşünmeye yatkınlaştırır. Elbette, bu kitabı okuyan birçok kişi ebeveyn olmayacak—ya da henüz olmadı. Bunların pek çoğu, belki kati bir şekilde, istedikleri rolün bu olmadığını söylerken bazıları umutsuz bir şekilde ebeveyn olmak isteyecek ama en azından şu an için bunu yapamıyor olacak. Bunların hepsi de kendi örneklerinin insanların ana baba olmak için programlandığı önerisiyle çeliştiğini söyleyebilir. Ancak, göreceğimiz gibi, ebeveyn olmaktan kaçınan ya da bu fırsatı kaçırان insanların çift haneli rakamlarda çocukları olan ‘toprak analar’ ve babalar kadar hikâyede yeri vardır.

İnsanların ana babalık için nasıl programlandıkları ve genetik stratejileri farklılık gösterir. Bu farklılık sadece büyüleyici değildir, aynı zamanda doğal seleksiyonun modern nesilde etkilemeye devam ettiği hammadDEDİR. Bazı genetik programlar diğerlerine göre daha iyi çalışır, bu nedenle bazı insanlar diğerlerinden daha başarılı ana babalardır.

Evrimsel biyoloğa göre, ana babalık bir yarışmadır, genler arası bir yarışma. Elbette, biz genlerin rekabet ettiğini görmüyoruz. Onun yerine, insanlar arasında, bireyler arasında bir yarışma görüyoruz ama bu da aynı şeydir. Her nesilde, genler farklı kombinasyonlarda birlikte paketlenir ve her paket münferit bir insandır. Her genin arayışı, paketteki her bir genin üreme açısından çoğalma—ve sonraki nesillere doğru çoğalma—girişiminde büyük bir destek alacak kadar başarılı olduğu bir insan üretmek için başka genlerle birlikte paketlenmektir. Bu bakış açısından, her paket—her münferit insan—genetik bir deneydir. Her nesilde, bu deneylerin bazıları çok başarılı, bazıları orta derecede başarılı ve bazıları da düpedüz başarısızlıktır.

Daha ileri gitmeden önce, bu farklılık sorusuna bakmamız gerek. Eğer doğal seleksiyon her nesilde en başarılı davranışı titizlikle tercih ediyorsa, nasıl oluyor da insanların hepsi aynı şe-

kilde—mükemmel biçimde—davranmıyor? Gerçekte, evrimin bu şekilde *çalışmamasının* birçok nedeni var ama öncelikle sürecin birbirinden tamamen farklı iki yönünü ayırmak önemlidir. İlki evrimsel bir mekanizmayla ilgilidir: Bazı koşullar altında, doğal seleksiyon farklı insanları farklı şekilde davranmaya önceden hazırlar ama bunu hepsi eşit derecede iyi üreyecek şekilde yapar. İkincisi evrimsel sürecin bir özelliğidir: Doğal seleksiyon açısından mükemmel bir tepki şekillendirmek çok zordur ve bunun sonucunda insanlar farklı şekilde davranır ve bazıları da diğerlerinden daha başarılı olur.

İlk olarak, doğal seleksiyonun insanları, eşit derecede başarılı olmak için farklı şekilde davranacak biçimde şekillendirdiği olgusunu ele alalım. Örneğin, *Sperm Savaşları*, neden bazı insanların heteroseksüel, bazılarının homoseksüel, bazılarının biseksüel olurken bazılarının fahişe ve bazılarının da tecavüzcü olduğunu—bunların hepsi de kendilerine has avantajlar ve dezavantajlarla üreme başarısının peşine düşmenin farklı yollarının tezahürleridir—ayrıntılı olarak tartıştı. Çok sık olarak, belirli bir davranış biçiminin başarısı, insanların yüzde kaçının o biçimin peşinde olduğuna bağlıdır ve yüzdeleri ayarlayan da evrimdir. Buna ek olarak, her farklı biçimde davranan insanların yüzdesini, her stratejinin ortalama olarak aynı üreme başarısına sahip olduğu seviyelere ayarlar. Aslında, insan nüfusu, hepsi bilinçaltında üreme başarısının peşindeyken, her biri çevresindekilerin kullandığı stratejilerden önemli ölçüde farklılaşabilen bir strateji kullanan çok fazla sayıda bireyden oluşur. Bu nedenle evrim, ekseriyetle, bireyler arasında tam benzerliklerden ziyade *genetik farklılıklar* oluşturur.

İnsanların farklı şekilde davranarak eşit derecede başarılı olmalarını açıklayan ikinci etken, doğal seleksiyonun insanları, davranışlarını kendi koşullarına uydurmak—*şarta bağlı stratejiler* kullanmak—için değiştirebilecekleri biçimde şekillendirmesidir. Genetik olarak durumumuzu kontrol etmek ve daha sonra ona göre davranmak için programlanmışız. Bu, farklı insanların koşulları farklılık gösterdiği için farklı davrandıkları ama hepsinin kendi durumları için en uygun şekilde davrandıkları anlamına gelir. Elbette bir gözlemci yanıltılarak, şarta bağlı stratejilerin hiç genetik olmadığını, insanların davranışının tamamen çevreleri

tarafından belirlendiğini düşünmeye kolaylıkla yönlendirilebilir. Ancak gerçek şu ki, önce durumu kontrol etme ve sonra buna göre karşılık verme talimatları, diğer herhangi bir strateji kadar titizlikle ve genetik olarak programlanmıştır.

Şimdi, doğal seleksiyonun mükemmel bir karşılık tasarlamakta çok zorlandığı olgusuna geçelim. Bunun çeşitli nedenleri vardır. İlki, rakiplerinden sadece biraz daha az başarılı olan genlerden kolayca kurtulamamasıdır. Bu tür genler, önlenemez bir şekilde, yavaşça nesiller boyu aşağı iner ama biraz daha düşük kaliteli bir genin tamamen yok olması binlerce yıl sürebilir. Bu arada, insanlar bu daha az başarılı genleri daha az başarılı atalarından miras alırlar—ve daha şanslı çağdaşlarından daha az başarılı davranırlar.

Yeni genler mutasyondan ortaya çıkar ve mutasyon oranı düşüktür. Ancak çok sayıda gene sahip olduğumuz için, birçoğumuzun ya bizim içimizde ya da ana babalarımızın veya büyükebeveynlerimizin içinde ortaya çıkmış yeni mutasyona uğramış birini, hatta birkaçını barındırmamız şaşırtıcı değildir. Bu mutasyonların birçoğu, büyük olasılıkla işleyiş ya da davranış biçimimizde çok fark yaratır ama nadiren bizde—ve bu nedenle de altsoylarımızda—büyük problemlere neden olan bir mutasyon meydana gelecektir. Belki çok daha nadiren, bir mutasyon aslında önceden var olanın üzerinde bir iyileştirme olabilir ve bize ve altsoylarımıza, çağdaşlarımıza kıyasla bir avantaj sağlayabilir. Doğal seleksiyon daha sonra bu geni, gelecek nesillerde nüfusun çok daha büyük bir yüzdesine sevk edecektir. Ancak mükemmel strateji için bir gen söz konusu olduğunda, ilkin mutasyon ortaya çıkmadıkça, doğal seleksiyon mükemmel bir stratejisi olan sonraki nesilleri üretemez. Bu arada, sadece kullanabileceği genlerin en iyilerine dayanarak hareket edebildiğinden, en başarılı insanlar bile stratejik olarak mükemmel değildir.

İnsanların davranışlarının çevreleri tarafından belirlenmediğini söyledik ama çevrenin oynadığı önemli bir rol vardır. Neden hepimizin mükemmel şekilde davranmadığının bir başka nedeni de çevrelerin hem coğrafi hem de tarihsel olarak farklılık göstermesidir. Bir yerde ve zamanda aşırı derecede başarılı olan genler ve davranışlar, bir başkasında hayatta kalmak için mücadele edebilir. Yarım milyon yıl önce, insanlar büyük ölçüde çıplak havyan avcı-

ları ve meyvelerin, kabuklu yemişlerin ve köklerin toplayıcısıydılar. Bugün sahip olduğumuz genlerin birçoğu, o belirli çevre içinde diğer genlerle mücadelede başarılı oldukları için çağlar boyunca sonraki nesillere taşındılar. O zamandan beri, birçok insan kültürü en azından, bazı kıyafetler giydikleri on binlerce yıldan ve hayvanları güdüp ekin ektikleri on ila on beş bin yıllardan geçtiler. Yakın zamanda, başka birçoğu birkaç yüzyıllık sanayileşmenin de içinden geçti. Elbette, bazı genler bu durumların hepsinde başarılı olmuş olacak ve bugün çoğumuzun sahip olduğu genler de onlar olacak. Başka genler en parlak devrini avcı-toplayıcı ya da çiftçi zamanlarda yaşamış ve o zamandan beri mücadele etmiş ve düşüşte olacak. Hâlâ o genlere sahip olanlarımız için, modern çevrede mücadele etmek, diğerleri için olduğu kadar kolay değildir.

Sadece azınlığımız, belki de bazıları çok yeni mutasyonlar olan, bizi modern sanayi çevresine uyduran genlere sahip olabiliriz ve bu genler çok geniş çapta dağılmış ve çeşitli olabilirler. Örneğin bir insan, akciğerlerini kirlenmiş atmosferleri solumakla başa çıkması için güçlendiren bir gene ama aynı zamanda insan yapımı kimyasallara kötü reaksiyon vermesine neden olan bir gene de sahip olabilir. Bir başkası, onu cinsel yolla bulaşan modern hastalıklara karşı dirençli yapan bir gene ama aynı zamanda üremesini engelleyen uyuşturucu bağımlısı bir psikolojiye sahip olmasına neden olan bir başka gene sahip olabilir. Modern çevrede yaşam için en iyi olan genlerin hepsinin insanların çoğunluğunun sahip olacağı kadar yaygınlaşması uzun zaman alacak—ve o zamana kadar çevre büyük olasılıkla yine değişmiş olacak. *Evrim mükemmelliğin peşine düşebilir ama nadiren ona ulaşacak vakti olur.*

Evrimin bir sonucu olarak hepimizin mükemmel işlememesinin son nedeni, yalnızca bize dayanarak hareket etmemesidir—aynı zamanda biyolojik rakiplerimize de dayanarak hareket eder. Şaşırtıcı bir derecede, kolayca hayatta kalmaktan bir eşi cezbetmenin karmaşıklığına kadar her şeydeki başarımızın, hastalığa karşı genetik direncimiz olduğu yavaş yavaş keşfediliyor. Bu, genlerimizin çocuklukta ve ergenlikte sürekli bize saldıran çok sayıda hastalık organizmasıyla ne kadar iyi başa çıktığına bağlıdır. Virüsler ve bakterilerden tenyalar ve diğer parazitlere kadar uzanan bu organizmalar, sürekli olarak vücutlarımızı kendi büyümeleri, hayatta kalmaları ve üremeleri için

kullanmaya çalışıyorlar. Neden oldukları hastalıklardan bazıları, mesela kızamık, çok açıktır. Diğerleri daha az açıktır ve o kadar bilinçaltı ile algılanan bulgular verirler ki onları asla fark etmeyiz. Yine de hepsi kuvvetimizi azaltabilir, bizi kazaya daha meyilli hale getirebilir, doğurganlığımızı ve çekiciliğimizi etkileyebilirler. Genleri bu hastalıklara karşı özellikle dirençli olan insanlar, geri kalanlardan daha büyük bir üreme başarısına erişirler.

Her nesilde, en başarılı hastalıklar, becerikli bir manevrayla insanların genlerinin ve psikolojisinin üstesinden gelebilenlerdir. Doğal seleksiyon belirli bir hastalığa karşı direnci taşıyan bir insan genini, insanın direncinden etkilenmeyen o hastalık organizması içindeki geni kayırdığından daha hızlı kayırmaz. Zaman zaman parazitlerin nesli tükenir, evrimsel olarak ev sahiplerinin becerikli bir manevrasıyla alt edilirler; bazen de ev sahiplerinin nesli tükenir, parazitlerinin becerikli bir manevrasıyla alt edilirler. Bununla birlikte, çoğu zaman, ev sahibi ve parazit, evrimsel bir silahlanma yarışı içinde kenetlenir ve her biri diğerinin direncini tüketmek için mükemmel geni üretmeye çalışır ama bu arada her birinin diğerinin ellerinde acı çektiği gergin bir denge içinde birlikte var olurlar. Sonuç olarak, her iki organizma yaşam boyunca ve nesiller boyunca mükemmel olmayan bir şekilde işler.

Bazen karşılaşılan, modern insanların bir şekilde evrimin dışında durduğu, doğal seleksiyonun artık onları etkilemediği fikri, bir mittir. Gerçekte, insanlar, modern dünyada doğal seleksiyonun güçlerine önceden olduğu kadar maruz kalırlar—değişen sadece o güçlerin yapısıdır. Farklı bireyler tarafından gelecek nesillere yapılan katkı, kendilerinin sahip olduğu genlerden sayısal olarak bağımsız olana kadar, doğal seleksiyon hiçbir tür için durmaz. Bu modern insanlar için geçerli bir durum olmaktan çok uzaktır. Bugün hayatta olanlarımız gelecek nesillere büyük ölçüde her birimizin taşıdığı genlere bağlı olan bir katkıda bulunacağız. Tıpkı bugün çoğumuzun geçmiş nesillerde başarılı olan genleri taşıdığımız gibi. Bu nedenle *bizim* neslimizdeki en başarılı genler, sayısal olarak gelecek nesillere egemen olacaklar. Bu başka her şey için geçerli olduğu kadar ana babalık davranışı için de geçerlidir. Bunun üzerinde bir argüman olamaz ve duygusallığa yer yoktur—bu temel matematiğin acı gerçeğidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İyi ve Kötü Zamanlar

SAHNE 1

Gerçek Melodram

Konuşmak için ayağa kalktığı anda bile gözlerinde yaşlar vardı. Oğlunun reşit olmasını kutlamak için gelen insanlara bakarken, anın verdiği duygunun—ve boğazındaki düğümün—bunu, en gurur duyduğu anlardan birini yıkma tehlikesi taşıdığını biliyordu. Durakladı, ardından içkisini almak için öne eğildi. Yutkunma hareketi boğazını temizlemesine yardım etti ama yine de ilk kelimelerini çıkarmaya zorlanırken sesi titriyordu.

Kendisinin ve karısının bu özel durumu kutlamalarına destek olmaya geldikleri için misafirlere teşekkür etti. Yanında gülümseyen ve ışık saçan karısına dönerek, misafirlerine onun ne kadar harika bir eş ve anne olduğunu söyledi. Dahası, her zaman güzel olmasına rağmen hiçbir zaman oğullarına hamileykenki kadar güzel olmamıştı. İlk defa oğlunu kollarına aldığı o büyülü anı asla unutmayacaktı.

Büyülenmiş dinleyicilerine oğlunun örnek bir çocuk olduğunu söyledi. Her zaman mutlu, her zaman sorumlu, küçük kız kardeşi için harika bir oyun arkadaşı, arkadaş ve yardımcı. Ağabeyinin yanında oturan kızına döndü. Hâlâ ayrılmaz arkadaşlardı.

Son bir heyecan içinde oğlunun karakterini bir kere daha övdü, güzel bakışlarına dikkat çekti ve sonra alçakgönüllülükle bu kadar harika iki çocuğu hak etmek için ne yaptığını bilmediğini ifade etti. Daha sonra misafirlerinden, el üstünde tuttuğu oğlunun sağlığına içerken kendisine eşlik etmelerini istedi.

Oğlu karşılık vermek için ayağa kalktığı anda odada neredeyse tek bir kuru göz yoktu. Babasından daha kendinden emin ve biraz daha

az duygusal, o da misafirlere kendisinin de en özel gününde onlara katıldıkları için teşekkür etmeye başladı. O konuşurken dinleyiciler arasındaki genç kızların gözleri, onun ya da onun gibi birinin kendilerini uzun ve tutkulu bir ilişkiye sürüklemesi dileklerini açığa vuruyordu. Konuşmasını ana babasına dönüp bardağını kaldırarak bitirdi. Arkadaşı ve mentoru olduğu için babasına, daima çok sakın ve hoşgörülü olduğu için annesine teşekkür etti; kesinlikle her şeyi onlara, sevgilerine ve sadakatlerine borçlu olduğunu ekledi. Babasını tekrar ederek, kendisinin de bu kadar harika bir ana babaya sahip olmak için ne yaptığı hakkında hiçbir fikri olmadığını söyledi ama gelecekteki hayatında sadece onlar gibi olmaktan daha fazla hiçbir şey istemediğini biliyordu.

Jenerik daha yeni başlamıştı ki ön kapı çarptı. İki izleyici—bir kadın ve ergenlik çağındaki kızı—birbirlerine bakıp gülerек gözyaşlarını tam silmişlerdi ki, bir erkek sesi gürleyerek holün her yerinde çamur olduğunu söyledi. Sonra oturma odasının kapısı açıldı, büyük ve öfkeli bir adam antrede durdu. Döşemenin her yerinde çamur olduğunu yineledi, *holdeki döşemenin her yerinde çamur varken onlar burada oturmuş ne yaptıklarını sanıyorlardı?* Aniden bitmekte olan diziden gelen tema müziğini fark ederek onlara 'o çöpü' kapatmalarını emretti ama daha konuşurken kendisi kapattı. *İki kadına* hâkim bir şekilde, boş ve bir işe yaramaz olduklarını, kutunun karşısında oturmaktan başka bir şey yapmadıklarını söyledi. Çamurlu döşemeyi işaret ederek oğullarının da daha iyi olmadığını, yakında çalışmaya başlamazsa asla bir yere varamayacağını, sokak köşelerinde takılmaktan ancak başının belaya gireceğini ve karakterini annesinden aldığıнын belli olduğunu gürledi.

Henüz seyrettiği programla duygusal olarak dolmuş olan anne ayağa fırladı. Onun da o kadar kötü olduğunu haykırdı. O hepsinden daha tembeldi ve oğullarının tembelliğinin nereden geldiğini gayet iyi biliyordu. Kız kızgın bir şekilde yine tartışmaya başlamamalarını söyledi—buna dayanmadığını haykırdı—odadan koşarak çıktı. Kadın eşine kötü huyunun ne yaptığını işaret etti, onunla asla karşılaşmamış olmayı dilediğini söyledi ve sonra neden bu gece de her gece yaptığı gibi dışarı çıkıp sarhoş olmadığını sordu. Adam, giderken yakışksız laflar ederek odadan fırtına gibi çıktı.

Adam ön kapıyı açtığında, oğlu ona hafifçe dokunarak yanından geçip tek kelime etmeden eve girerken babasının bir daha döşe-

meyi çamurlarsa onu öldüreceğine dair tehdidini duymazdan geldi. Annesi neden olduğu sorunu gösterip ona bağırarak pisliği temizlemesini söylediğinde, ona küfretti ve ayaklarını hızla yere vurarak merdivenleri çıkarken daha fazla çamur saçtı.

Anne kendini koltuğa attığında çocukların yukarıda kavga ettiğini duydu. Başını geri attı ve “Herkes çenesini kapasın, gidin ve beni huzur içinde bırakın!” diye bağırdı—o kadar hızlı bağırdı ki boğazı ve göğsü acıdı.

Ana babalığın geleneksel romantik görüntüsü, uzun süreli tekeşli bir ilişki içinde ortak bir amaca ulaşmak, bir aile oluşturup bunu büyötmek için çalışan bir erkek ve bir kadının görüntüsüdür. Hamilelik sırasında, kadın yavaşça şişerken ve özlemi çekilen bebeğı doğurmak için sakince beklerken, erkek şefkatli ve dikkatlidir. Daha sonra çocuklarının her birini bağırlarına basarlar ve yaşam boyunca onlara mutlu ve sağlıklı bir biçimde yön göstererek ve her bir çocuğı tam potansiyelini gerçekleştirmesi için desteklemek üzere ellerinden gelenin en iyisi yaparak büyütürler. Çocukları da birbirlerine yardım eder ve kendileri için yapılan ve yapılmakta olan her şey için duydukları minnettarlık ve takdiri sürekli göstererek ana babalarının çabalarını ödüllendirirler.

Ve tabii, böyle bir romantizmin kısaca gerçekleştiğı anlar ve durumlar vardır. Arada sırada, gerçek insanlar bile biraz önce betimlenen sahnede televizyonda canlandırılan ana babalık cennetinden bir an yakalar. Ancak bütün ana babaların bildiğı gibi, her günkü ana babalık gerçeğı ve aile hayatı çok farklıdır. Hamilelik ve doğum sırasındaki acı ve rahatsızlık, bebeklere ve küçük çocuklara bakmanın zorlukları, çocuklar hakkındaki ve çocukların kendi aralarında ki tartışmalar ve ergenlik denemeleri her ana babanın deneyimleri içinde yer alır. Bazıları için, ana babalık tek uğraş ve dolayısıyla da potansiyel olarak çok daha zor olabilir. Başkaları için, çekirdek aile ayrılmaya ve üvey ana babalığa neden olabilir. Ve az bir kısmı için, ensest, ihmal, tecavüz ve hatta cinayet gibi hasar verme potansiyeline sahip problemler, ana baba olarak geçirdikleri yılları berbat edebilir.

Çoğı zaman, ana babalık yapmak uç noktalarda duygular içermez—daha çok küçük ödöllerin ve üzüntülerin bir karışımıdır.

Ancak neredeyse her durumda bir anda tırmanabilir. Sanki aile hayatı bıçak sırtında gibidir. Ana babalığın kolay ve ödüllendirci olduğu o anlar kolayca sadece anlaşmazlık ve endişe olan bir şeye dönüşebilir.

Ana babalık neden bıçak sırtında gitmelidir? İnsan üremesinin bu kadar eski ve temel özelliği olan bir şeyde neden bu kadar çok potansiyel problem olmak zorundadır? İnsanlar ve primat ataları o kadar çok bin yıldır ana babalık yapıyorlar ki belki de bunun tereyağından kıl çeker gibi basit bir iş olmasını umduğumuz için affedilebiliriz. Ama öyle değil ve bu kitabın amacı evrimsel biyoloğun felsefi ve bilimsel bakış açısını kullanarak neden öyle olmadığını açıklamaktır.

Kısa cevap, hem ana babalar hem de çocukların, herkes işbirliği yaparsa hep birlikte kazanacak olmalarına rağmen, aynı zamanda kendi çıkarlarına katkıda bulunabilirlerse çok daha fazla kazanmak için saldırı durumuna geçecekleridir. Bu olduğunda, ana babalığın neredeyse her yönü biyolojik çıkar çatışması yaratır ve bütün ana babaların yaşadığı zorlukları meydana getiren de bu çatışmadır. Sonuç olarak bebekler savaş demektir—anne ve baba arasında, ebeveynler ve çocuklar arasında ve çocukların kendileri arasında.

İKİNCİ BÖLÜM

Başlarken

SAHNE 2

Gebe Kalma Kampanyaları

Yazın sonlarıydı. Sıcak bir gündü ama çift bardan ayrılıp eve yürürken havada sonbaharın nemli soğuğu vardı. Parkın içinden kestirmeden giderlerse sadece yarım millik yolları vardı ve taksiye binmek yerine yürümek içki içtikleri için kendilerini daha iyi hissetmelerini sağladı. Hatta kendilerini, formda kalma rejimlerini hâlâ ciddiye aldıklarına ikna edebilirlerdi. Dört dakikalık, vücut geliştirme türünde bir şey değildi. Aslında kadın, özellikle aşırı egzersizden kaçınması gerektiği konusunda uyarılmıştı. Bu daha çok 'Merdivenleri koşarak çıkarken aynı zamanda ısılk da çalabilmek iyi olmaz mı?' türünden bir şeydi. Mahalledeki bir bardan gece eve yürümek doğru sayılırdı.

İyi aydınlatılmamış loş caddelerden birkaç yüz metre yürüdükten sonra, bir kapıdan yola saptılar ve gün ışığında tuğla ve beton çölünde yeşil bir vaha olan parka çıktılar. Bu gece, zayıf aydınlatma yeşili siyaha çevirmekle kalmamış, soğuk hava çimenin üzerinde diz hizasına kadar gelen ince bir sis örtüsü oluşturmuştu.

Parkin içinden geçen en kısa yol onları bir çocuk parkına getirdi. Çocukları içeride köpekleriyse dışarıda tutmak için etrafı çitle çevrildiğinden, açtıklarında yere sürtünen kötü takılmış bir kapıdan girdiler içeri. Kadın salıncakta sallanma isteğine karşı koyamadı ve atlı karıncaya vardıklarında kadın bindi ve adamdan kendisini itmesini istedi. Serin hava hafifçe yalayıp geçerken, kadın çok neşeliydi ve adam sıkılıp itmeyi bırakınca kadın biraz daha itmesini istedi. Bu sefer, atlı karınca hareket ederken adam da üzerine atladı ve sürekli dönerlerken bir eliyle metal rayı diğer eliyle de kadının belini tuttu.

Muhtemelen buna neden olan o yakınlaşma ve temas anıydı ama atlıkarınca duracak kadar yavaşlayınca her ikisinin de aklına aynı şey geldi. Çocukların ve çocukluğun araç gerecini fark ederek, birbirlerine baktılar; burası iyi bir yer olacaktı dedi her ikisi de neredeyse aynı anda. Eğer orada olursa harika—anlatılacak bir hikâye—olmaz mıydı!

Ama nasıl? Özellikle de atlıkarınca dönecekse—deneyimin mükemmel olması için atlıkarıncanın dönmesi gerektiğine kadar verdiler. Kadın başı aşağıda ve poposu havada kalacak şekilde diz çökmeyi denedi ama adam atlıkarıncayı döndürmeye başladığında, kadın yana devrildi. Kadın için tek yol yere sırtüstü yatmak, kollarını başının üzerine kaldırıp rayların bağlı olduğu ana göbeği tutmaktı. Eğer adam elini çabuk tutarsa büyük ihtimalle olacağını söylerken ayağa kalktı ve ayakta kalmasını çıkarmadan külodunu çıkarmaya başladı, zor bir işti doğrusu.

Adam bunu yapabileceğinden emin değildi. Altı ay önce her an ve her yerde ereksiyon olabiliyordu ve eğer çıplaksa ve yeterince uyarılmışsa ereksiyonu yarım saat sürebiliyordu. Ancak son olaylar kendine olan güvenini sarsmıştı. Ama kadın külodunu cebine sokuştururken, eşi becerebileceğine çok inandığını belli etti.

Tamamen giyinikken bunu yapmayı denemeyi tasarladı ama yapamayacağına karar verdi ve gergin bir şekilde parkın sisli karanlığı içinde etrafına bakarak pantolonunu ve külodunu çıkardı. Uzun gömleğiyle kadının karşısında durduğunda kadın ancak gülebildi. Adamın gerginliği, soğuk hava ve belki gece aldığı alkol, penisi üzerinde yıkıcı bir etki yaratmak üzere birleşmişti. Saklanmış, kasıklarındaki tüylerin sıcaklığına ve koruyuculuğuna sığınmış gibiydi; kasığı, içinde tek bir mor yumurta olan bir kuş yuvasına benziyordu. Kadın, adamın biraz yardıma ihtiyacı varmış gibi görüldüğünü söyledi ve onu kendisine doğru çekti. Atlıkarıncanın kenarında bacakları açık bir şekilde otururken, adamın penisini ağzına aldı. Bir tepki hissedene kadar kısa bir süre geçti ama sonunda nemli sıcaklık hünerini gösterdi. Eskiden çantada keklik olduğunu düşündüğü ereksiyonu görmek bugünlerde bir rahatlatma sağlıyordu. Ancak bir kere oldu mu, genellikle güvenilebilirdi. Tekrar pozisyonunu aldı, mantosunu ve eteğini yukarı çekti, dizlerini kaldırdı, bacaklarını açtı ve başının arkasındaki metal rayı tutmak için geriye uzandı. Mükemmel değildi ama becerebileceği kadar rahat ve erişilebilir bir pozisyondu.

Adam atlıkarıncayı itmeye başladı, sonunda heyecanlanmıştı, dikleşmiş penisinin koşarken beline çarpmasını hissetmek hoşuna gitti. Zamanı ayarlayıp güçlkle yukarı çıktı ve hızla dönerlerken güçlkle kadının üstüne tırmandı. Daha da zorlanarak—kadın pek ıslanmamıştı—penisini kadının içine sokmayı becerdi. İçinde gidip gelmek zordu ve boşalması kolay olmadı. Aslında ilk sızıntı geldiğinde atlıkarınca çoktan durmuştu—ancak haftalar sonra hikâyeyi arkadaşlarına anlatırlarken hâlâ hareket halindeyken becerdiğini iddia ettiler.

Pozisyonları rahatsız olmasına rağmen, en son meni damlasına kadar bıraktığından emin olana dek geri çekilmedi, o sırada bir düşünce kadını telaşlandırmaya başladı. Eğer hemen eve doğru yürümeye başlarsa, zor kazanılan spermlerden bazılarını kaybedebilirdi. Problemi adama söylediğinde, adamın aklına anında bir fikir geldi: Cevap merkezkaç kuvvetiydi. Baş atlıkarıncanın diğer tarafına gelecek şekilde uzanırsa ve adam onu elinden geldiğince hızlı bir şekilde çevirirse, merkezkaç kuvveti meniye kadının bedeni içinde daha da ilerilere iterdi.

İlk kez öpüşecekleri ve oynaşacakları bir yer bulmak için parkta dolanan iki ergenin şaşkın bakışları karşısında tam da bunu yaptılar. Gençler, tanık oldukları garip ritüele dahil olmalarına yetecek kadar bir mesafede kalarak hızla geçip gittiler. Orada sırtı atlıkarıncanın üzerinde, bacakları havaya kalkmış ve ayakları ana göbeğin üzerinde, kolları geriye uzanmış ve metal barları tutan bir kadın vardı. Adam, hâlâ yarı çıplaktı, bacakları sisle kaplı bir şekilde koşarak atlı karıncayı döndürüp duruyordu, büzülmüş penisine dayanan gömleği poposuna çarpıyordu.

Çift artık aile kurma vaktinin geldiğine karar verdiğiğinde sekiz yıldır birlikteydi. Şimdi geriye baktıklarında gebelikten korundukları o yıllara, eğer riske girmişlerse ya da kadın doğum kontrol hapını almayı atlamışsa veya bir kondom yaramazlık yapmışsa hamile olabileceğinden endişe duyarak geçirdikleri o haftalara inanamıyorlardı. Altı aydır, gözle görülür bir gebelikten korunma yöntemi uygulamadan en aktif seks hayatlarını yaşıyorlardı ve yine de gebe kalmamıştı. Gebelik kampanyalarına ilk başladıklarında, korunmasız seksin verdiği daha büyük duyumlar ve gebelik ihtimali cinsel heyecanlarını ateşlemişti. Gebe kalma kararı, dürüst olmaları gerekirse,

cansız ve rutin hale gelen cinsel ilişkilerini yeniden canlandırmıştı. Karar verdikten sonra, haftalarca her gün azya da çok seks yapmak sorun olmamıştı. Adam için, özellikle, cennetti. Her zaman kadının cinsel ilişki istediğinden daha sık boşalmak istemişti ve birkaç gün atladıkları her defasında mastürbasyon yapması gerekmişti. Ama artık her istediğinde kadını döllemesine izni olduğundan mastürbasyon yapma ihtiyacı hissetmiyordu. Dahası, kadının içine boşalıyordu ki bu karşılıklı öncelikleriydi. Kadının orgazm olup olmadığını ya da ne zaman olduğunu dert etmesi bile gerekmiyordu. En azından ilk başta, gerçekte kadının sırtüstü yatıp bacaklarını açtığı ve adamın da onu döllediği bir durumdu.

Ancak kadının ilk âdetinden sonra işler değişmeye başladı, daha sonra ikincisi ve üçüncüsü geldi. Kitaplar okumaya, doğurgan arkadaşlarından tavsiye almaya—ve endişelenmeye—başladılar. Adamın üretkenliğini sorgulamaya başlayamadılar. Yüksek seks dürtüsü ve verimli, sağlıklı görünen menisiyle adamın cinsel gücünden eminlerdi. Bu nedenle, sorunun kadında olması gerektiği sonucuna vardılar. Bir aile kurmak için kadın otuz yaşına gelene kadar beklemenin bir hata olduğunu düşünerek kendilerine kızmaya başladılar. Belki de yumurta üretmiyordu?

Eczaneden aldıkları yumurtlama prediktör setini kullanmayı denediler ama pahalıydı ve âdet döngüsünün her türlü tuhaf döneminde kadın pozitif sonuç verdi. Kadının hamilelikle ilgili kitaplarından birinde faydalı gibi görünen bir grafik bulduktan sonra, kadın her sabah ilk iş olarak ateşini ölçmeye başladı. Ama ortaya çıkan grafik kitaptakine hiç benzemiyordu. Buna rağmen, ateşini ölçmeye devam etti. Hiçbir maliyeti yoktu ve gebelik için en azından, malum şeyden başka, olumlu bir şey yaptıklarını hissetmelerini sağlıyordu.

Arkadaşlarının tavsiyesi üzerine, her gün yerine gün aşırı, sonra da üç günde bir seks yapmayı denediler. İlk başta adam aradaki günlerde otomatik olarak mastürbasyon yapmaya başladı ama daha sonra alışkanlığın üretkenliğini azaltabileceğini düşünerek kendisini cinsel perhiz yapmaya zorladı. Cinsel perhiz zor olduğunu kanıtladı ve bazen dürtüye teslim oldu ama büyük bir çaba gösterdi ve kendisini her zamankinden daha fazla kısıtlamayı becerdi. Gazetede bir makale okuduktan sonra, sıcak banyo yapmayı da bıraktı ve geniş kesim külotlar giymeye başladı.

Eşinin aksine, kadın hiçbir zaman sık mastürbasyon yapmazdı ama arada sırada uyguladığı bir alışkanlığın problemlerinin parçası olabileceğinden endişelenmeye başladı. Belki de *cinsel ilişki sırasında* orgazm olmak önemliydi. Normalde üç seferden sadece birinde orgazm olurdu ve döllemenin öncelikli olduğu yoğun kampanyaları sırasında daha da az oluyordu. Önsezisini izleyerek mastürbasyon yapmayı tamamen bıraktı ve cinsel ilişki sırasında orgazm olması için özel çaba göstermeye başladılar. Ama ne kadar çok denedilerse, kadın için karşılık vermek o kadar zor oldu ve kadının orgazm olmasını doğaya bırakmak zorunda kaldılar gönülsüzce. Ama kadın seksten sonra ayaklarını havaya kaldırıp yatak odasının duvarına dayayarak hareketsiz yatıyordu, böylece meni vajinasının içinde daha uzun süre kalıyordu. Ne var ki, numaralarından hiçbirisi işe yaramadı ve sonraki dört âdet dönemi can sıkıntısı yarattı.

Sırtüstü yerine yüzüstü yatarsa spermin rahme daha kolay girdiğini okuduktan sonra, programlarının sekiz ayı boyunca her cinsel ilişkide adam kadının içine arkadan girdi. Kadın, bazen bacakları açık bir şekilde yataya uzandı; bazen poposunu havaya kaldırarak dizlerinin üstünde durdu. Sonrasında, yarım saat yüzüstü yatıyordu.

O ay boyunca, adam orgazm olması yaklaştığında daha fazla konsantre olmaya ve kadının içinde olabildiğince ileriye fıskırtmaya çalıştı. Kadınla seks yapmaya olan ilgisinin azalmaya başladığını o sıralarda fark etti. Kadının libidosunun canlandığını hissettiği ve bunun da doğru zaman anlamına gelebileceğini düşündüğü üç sefer, adam hiçbir şekilde karşılık veremedi. Kadın adama yardım etmek için ne yaparsa yapsın, ereksiyon olmasını sağlayamayacaktı. Cinsel heyecan yaratmak için gittikçe daha fazla yeniliğe ihtiyaçları olduğunu fark ettiler. Bir hafta sonu, hiç dışarı çıkmamayı kararlaştırdılar ve bütün zamanı çıplak geçirdiler, böylece adam ne zaman ilgilendiğini hissederse kadına sahip olabilecekti. Bir noktaya kadar işe yaramıştı. Kadının mutfakta ellerinde plastik eldivenlerle evyenin başında çalışmasını izlerken ereksiyon oldu. Kadın bacaklarını iyice açıp dizlerini biraz büktü ve adam kadının içine girdi, gerçi kadın evyenin üzerine doğru eğilmişken arkasından girmek biraz zor olmuştu. Pornografik bir video filmi seyredirken de seks yaptılar. Korunmasız seksin sekizinci ayını kutlamaya ayırdıkları gün, yine bir başka âdet döneminin başlamasıyla bozuldu.

Düşünebildikleri her şeyi—sıklık, kıyafetler, pozisyon—değiştirdikten sonra, umutsuzluk içinde yeri değiştirmeye karar verdiler. Mantıklı insanlar olmalarına rağmen, başarısızlıklarından evi sorumlu tutmaya başlamışlardı. Daha 'doğal' bir yerde seks yaparlarsa, belki de gebeliğin otomatikman gerçekleşeceği sonucuna vardılar.

Dokuzuncu ayın başlarında, bahçeyi kullandılar, yıldızların altında seks yapmak için ellerinde battaniyeyle çıplak bir halde süründüler. Adam kadının içine girip çıkarken, kadın gökyüzündeki en parlak yıldız odaklandı ve kozmik şeyler düşündü. İki gece sonra, çılgınca bir telaşla gökgürültülü bir fırtınanın ortasında dışarı fırladılar ve çimenlerin üzerinde şiddetli yağmurun altında seks yaptılar. Kadın kendisini, adam boşalmaya başladığı anda gece gökyüzünde bir şimşegin çaktığına ve adam son kere fışkırttığı anda ufukta gök gürlediğine ikna etti. Artan bir pervasızlıkla, açık gün ışığında bahçenin ortasını seçtiler.

Görülme riskini her ikisi de heyecan verici buluyordu ve bahçeye alternatifler düşünmeye başladılar. Bu kısmen artık var olmayan cinsel heyecanı yaratma ihtiyacından kaynaklanıyordu. Ama aynı zamanda, kısmen de yer ne kadar pervasız olursa, kadının bedeninin 'şoke' olup gebe kalma ihtimalinin o kadar yüksek olacağına dair mantıksız boş inançlarını tatmin etmek içindi.

Önceki pazar, arabayla kırsal kesimde bildikleri bir koruluğa gittiler ve adamın hüsrana uğramış ve yalnız bir ergenken kendisi için belirlediği bir zorluğu yeniden canlandırdılar. Giysilerini bir çantanın içinde taşıyarak çıplak bir halde koruluğun içinden yürüdüler, birisi yaklaştığında da ağaçların arkasına saklanıyorlardı. Görevleri görünmeden—ya da en azından tutuklanmadan—yaklaşık bir mil uzaklıktaki nehre ulaşmaktı. Onları bulan ve sahibinin görüş alanı dışında inatla kasıklarını yalamaya çalışan heyecanlı ve meraklı bir köpek dışında, başardılar. Çıplak savunmasızlığın heyecanı ve görevlerinde başarılı olmanın gerilimiyle, en sonunda uzun çimenlerin içinde yatmak için nehrin kıyısından aşağı kaydıklarında, aylardır yapmadıkları kadar tatmin edici bir seks yaptılar.

Ve şimdi de bir oyun parkında, çocukların ruhlarıyla sarılmış bir halde yapmışlardı. Eve yürümek için giyinirken, her ikisi de eğer bu ay başaramamışlarsa bir daha asla başaramayacaklarını hissediyordu.

Bu bölüm ebeveynliğe giden yoldaki ilk adıma—gebeliğe—yakından bakıyor. Birçok çift için, bu çok kısa, hızla biten, nadiren fark ettikleri bir adımdır. Yukarıdaki çift gibi başkaları içinse, gebe kalmak yoğun bir kampanya gerektirir ve birçok soru ve endişeyi de beraberinde getirir. Aynı çifti hayatlarının yaklaşık iki yılını kapsayan üç sahne boyunca izleyeceğiz.

Gebelik söz konusu olduğunda, genel olarak dünya ve özel olarak da çiftimiz, doğal seleksiyonun gaddarca verimsiz ve bilerek zarar veren bir güç olduğunu düşündükleri için mazur görülebilir. Doğal seleksiyonun her nesilde, gebe kalmak kadar temel bir şeyi titizlikle hayata geçirmesiyle, milyarlarca yıllık evrimden sonra, nasıl oluyor da bir çift bebek üretirken hâlâ böyle bir sorunla karşılaşılıyor? Birçok olası cevap var ve neredeyse hepsi, gebe kalmanın bir savaş—çift ve başka (bulaşıcı) organizmalar arasında bir savaş ya da sahnedeki adam ve kadın işbirliği içinde görünmesine rağmen, çiftin kendi arasında bir savaş—olduğu gerçeğinden türüyor.

Üretken bir çiftin gebe kalması, korunmasız seks yapmaya başladıktan sonra ortalama dört ya da beş ay alır. Üçte biri ilk aylarında gebe kalır ama bundan sonra herhangi bir ayda gebe kalma olasılığı, hızla yaklaşık yirmide bire düşer. *Üretken* on çiftten birinin gebe kalması bir yıldan fazla sürer ve yirmide birinin gebe kalması ise iki yıldan uzun sürer. Rakamlarımıza kısır ve doğurganlığı düşük çiftleri de dahil edersek, bu durumda bir yıllık korunmasız seksten sonra sadece yaklaşık yüzde 60-75'i gebe kalacaktır. Ne var ki, bu ortalamalar normal sapmayı mükemmel biçimde oluşturan birçok etkeni gizler. Bazı çiftler aniden gebe kalmadan önce yıllarca korunmasız seks yapmış olabilir. Bazıları da denedikleri her sefer ilk ayda gebe kalırlar.

Seksin ve üremenin çoğu insanın yaşamında ne kadar önemli olduğunu dikkate alırsak, çoğunluğumuzun konu hakkında bilgi sahibi olmaması şaşırtıcıdır. Biraz önce izlediğimiz çiftin, gebe kalmanın gerçekleşmesi için neyin gerekli olduğu konusunda kafalarının gittikçe daha fazla karışması ve mantıksızlaşma biçimleri olağandışı değildir. Bununla birlikte, onlara karşı çok eleştirel olmamalıyız, çünkü biyomedikal araştırmacılar bile sürecin birçok yönünden hâlâ emin değiller.

Sahnedeki çift, uygulanabilirlikler konusunda gittikçe daha fazla takıntılı hale geldi. Bir aile kurma çabasına girmeden önce bu kadar beklemek yanlış mıydı? Âdet döneminde seks yapmak için en iyi evreyi nasıl söyleyebilirlerdi? Hangi *sıklıkla* seks yapmalıydılar? Hangi pozisyonu benimsemeliydiler? Erkeğin menisinin kadının vajinası içinde olabildiğince yukarı gittiğinden nasıl emin olabilirlerdi? İlişkiye girdikten sonra meniye kadının içinde olabildiğince uzun süre nasıl tutabilirlerdi? Adam mastürbasyon yapmaktan kaçınmalı mıydı? *Kadın* mastürbasyon yapmaktan kaçınmalı mıydı? Kadının ilişki sırasında orgazm olması ne kadar önemliydi? Adam sıcak banyo yapmaktan ve dar pantolon giymekten kaçınmalı mıydı?

Gerçek şu ki, her ikisi de üretken olduğu sürece, bu etkenlerden hiçbirisi önemli değildir. Aslında yapmaları gereken tek şey, onlara çekici gelen her zaman, her şekilde, her yerde ve her pozisyonda seks yapmalarıydı. Daha sonra, eğer erkek ve zaman, kadının bedeni için doğruysa, kadın gebe kalacaktı. Doğal seleksiyon aslında gebe kalmaya giden yolu şekillendirmede çok etkili olmuştur. Sırf bilinçli beyinleri onlara *şimdi* gebe kalmanın çok uygun olacağını söyledi diye bunu yapmanın, her zaman onların uzun vadeli üreme çıkarları içinde yer almadığını takdir etme konusunda, insanlar değişmez şekilde başarısız olurlar. Bir insanın bedeni bunu bilir ve kendi kararlarını alır; bilinci ne isterse istesin, günü yöneten bedenleridir. Beden gebe kalmanın uzun vadeli çıkarları içinde olmadığına karar verirse, beyin gebe kalmayı zorlayamaz.

Gebe kalamama konusu üzerinde kafa karışıklığı yaratmaya meyilli iki etken vardır. Birincisi, üreme cinsel ilişkinin işlevlerinden sadece *biridir*. İşte bu nedenle, bir insan, ömrü boyunca yaklaşık üç bin kere seks yapar ama yaşadığı yere bağlı olarak ortalama sadece iki ila yedi arası çocuk üretir. Cinsel ilişkinin diğer işlevleri bu bölümün seyri içinde ortaya çıkacak. İkincisi, çoğu zaman, bir çiftin uzun vadeli üreme verimi söz konusu olduğunda, onlar için gebe kalmaktan *kaçınmak* üremekten daha önemlidir. Bedenlerinin yanında insanların beyni de, her ne kadar bulanık olsa da, bunu fark eder ki sahnedeki çiftin sekiz yıl boyunca gebelikten korunmasının bir nedeni de budur. Ancak beyinlerinin üreme vaktinin geldiğine karar vermesi, bedenlerinin de otomatik olarak hemfikir olacağı anlamına gelmez.

Bu iki etken göz önüne alındığında, doğal seleksiyon aslında, insanların ve diğer türlerin cinsel ilişki ve üreme ile ilgili farklı bütün gereksinimlerini uzlaştırma konusunda fantastik bir iş çıkarmaktadır. Sahnedeki çiftte olduğu gibi, sadece gebe kalmak, cinsel ilişkinin bir ve tek *bilinçli* amacı olduğu zaman, etkisiz görünmektedir. Bedenleri pekâlâ farklı bir oyun oynuyor olabilir—ve, her zaman olduğu gibi bedenlerinin istekleri ağır basacaktır. Ne oluyor olabilir? Bilinçli akılları bebek sahibi olmak için her şeyi göze almış olmasına rağmen, bedenlerinin farklı bir planı olması gerçekten mümkün müdür? Eğer öyleyse, onları sona giden aşıkâr yoldan mahrum bırakıyorsa, bu plan her bir kişinin üreme verimini nasıl kolaylaştırabilir?

Bu genel sorular daha ileride daha kolay bir şekilde cevaplanacak; bu sahneyi tartışırken, çiftimizin bu kadar saplantılı hale geldiği pratik sorulara odaklanmalıyız.

Bir aile kurmaya başlamadan önce bu kadar uzun süre beklemek bir hata mıydı? Gebe kalma kampanyalarına başladıklarında ikisi de otuz yaşındaydı ve belki de eskiden olduklarından daha az üretken olduklarını düşünmeleri mazur görülebilirdi. Ayrıca ilk bakışta, bulgular endişelerini körüklüyor gibi görülebilir. Otuz beş yaşın altında, kadınların yüzde 90'ı korunmasız cinsel ilişkinin ilk altı ayında gebe kalırken, otuz beş yaşın üstündekilerin yüzde 20'sinden azı gebe kalır. Yaşla gelen bu değişimin iki ana nedeni vardır ve bunların her ikisinin de otuz yaşındaki çiftimizin endişelerini gidermesi gerekir.

Çoğu insan gibi, bir erkeğin üretkenliğinin on sekiz yaşında en üst düzeye vardığı ve bu noktadan sonra düşmeye başladığı iddiasını duymuşlardır. Bununla birlikte, on sekiz yaşındaki bir erkeğin ereksiyonunu daha yaşlı birine göre daha uzun süre koruyabileceği doğru olmasına rağmen, sperminin daha üretken olduğuna dair bir gösterge bulunmuyor. Aslında, bir erkeğin sperm üretiminin en üst düzeyde olduğu dönem, yirmi ile otuz yaşları arasındadır. Erkeğin yaşını ve üretkenliğini daha ileride daha detaylı bir şekilde ele alacağız. Erkeğin yaşının bu sahnede bir etken olması, en az olası durumdur; burada kadının yaşına odaklanıyoruz.

Bir kadının her yıl ürettiği yumurtaların sayısı yaşı ilerledikçe değişir. Çoğu kadın, âdet görmezse neredeyse kesinlikle yumurta

üretmediğini ve bu nedenle gebe kalmalarının pek mümkün olmadığını bilir. Bununla birlikte, çoğu kadının *anlamadığı* şey ise, âdet görseler bile ille de yumurtlamadıklarıdır. Yumurtlamanın olmadığı dönemlere *anovülatur* (yumurta hücresi olmayan) denir ve çift hangi sıklıkla seks yaparsa yapsın gebeliği imkânsız kılar, kısırır. Bazı kısır dönemler geçirmenin doğal olmayan hiçbir tarafı yoktur. Her normal, sağlıklı, doğurgan kadının böyle dönemleri olur. Bu dönemler kadının doğurganlığı için bir tehdit olmaktan uzak olup aslında doğurgan hayatının zorunlu bir parçasıdır. Gebe kalmanın kadının uzun dönemli üreme verimi açısından kötü olacağı durumlarda, kadının bedeninin gebe kalmayı *önlemesini* sağlayan en önemli araçlardan biridir. Bir başka deyişle, kısır dönemler olmazsa kadın kendisi için iyi olandan daha sık gebe kalacaktır.

Kısır dönemlerin sıklığı, kadının yaşına bağlı olarak değişir. Ergenlikten hemen sonra, bir kız âdet görmeye ilk başladığında, dönemlerinin yüzde 90'ından fazlası kısır olacaktır. Hatta yirmi yaşına kadar, dönemlerinin yüzde 60'ı hâlâ kısır olacaktır. Yirmi beş ile otuz beş yaş arası, bir kadının kısır dönemi olma ihtimalinin en düşük olduğu dönemdir ki bu yaşta bile beş dönemden biri yine kısırır. Otuz beş yaşından sonra oran düşmeye başlar ve elli yaşına kadar dönemlerin çoğunluğu yine kısırır; ancak o dönemlerde, elbette çoğu kadın âdet görmeyi zaten keser. Son dönem, menopozun bir parçası olarak, genellikle kırk sekiz ile elli bir yaşları arasında olur. Bu nedenle, sahnedeki kadının, aile kurmayı denemeyi otuz yaşına geciktirdiği için endişelenmesine gerek yok. Ne var ki, önceden verdiğimiz gebe kalma oranı rakamlarından, doğurgan dönemlerin oranının tek etken olamayacağı açıkça görülüyor. Gebe kalma olasılığını kadının doğurganlığından başka bir şeyin etkiliyor olması gerekir; bu da bizi çiftin bir sonraki endişesine taşıyor.

Otuz beş yaş ve üzerindeki çiftlerin daha genç çiftler kadar hızlı gebe kalamamasının ana nedeni, kadının âdet döngüsünün en doğurgan günlerinde seks yapma olasılıklarının daha düşük olmasıdır. Bunun da nedeni, daha genç çiftlerden daha az sık seks yapma eğiliminde olmalarıdır; ancak bu, kampanyalarının bazı evrelerinde her gün seks yapan çiftimize uyan bir etken değil.

Çiftler her döngüde kadının ne zaman doğurgan olduğunu kesin olarak söyleyebilirlerse, nadir seks yaparak bile doğurgan günleri kaçırma problemi önlenebilir. Bu çiftimizi meşgul eden sorulardan biriydi. Kadının âdet döngüsünde, seks yapmak için en iyi evreyi nasıl fark edebilirlerdi? Modern sanayi toplumlarındaki çoğu eğitilmiş çift gibi, onlar da her âdet döngüsünde kadının gebe kalabileceği sadece belirli günler olduğunu biliyordu—ama hangi günler? Bu günlerin geldiğini bilmek onlar için neden bu kadar zor olmak zorundaydı?

Anovülatuar döngülerin aksine, ovülatuar (yumurta hücresi bulunan) döngülerde, kabaca döngünün ortasında, kadının iki yumurtalığından bir tanesinin bir yumurta çıkarıp attığı—yumurtlama—bir gün gelir. Yumurta yumurtalığından serbest bırakıldıktan sonra, kısa birkaç an vücut boşluğunda serbestçe yüzer. Rahme doğru, saatte yaklaşık bir milimetre hızla yaptığı seksen saatlik yolculuğunun ilk etabında, iki yumurta kanalından en yakın olanın açık ucunun içine çekilir. Yumurta, yolu üzerinde bir spermle karşılaşırse döllenebilir ama zaman ve yer kritiktir. Yumurta kanalının içinde, yumurtalık ve rahim arasındaki yolun yaklaşık üçte birlik kısmı, döllenmenin mümkün olduğu tek bölgedir. Bunun yanı sıra kısır insan yumurtası, sadece on iki ila otuz altı saat yaşar.

Şaşırtıcı sayıda insan, kadınların yumurtlamadan *sonraki* günlerde seks yaparlarsa gebe kalma olasılıklarının en yüksek olduğunu düşünür. Bu doğru değildir. Yumurta, bu kadar kısa bir süre yaşadığı ve yumurta kanallarının her birinde spermin bir yumurtayı gerçekten döleyebileceği tek bir bölge olduğu için, gebe kalma olasılığı, eğer çift yumurtlamadan *önce* seks yaparsa daha fazladır. Yumurta döllenme bölgesine vardığında sperm hazırdır ve yumurtayı bekliyordur. Bir kadının gebe kalma olasılığı, yumurtlamasından *iki gün önce* korunmasız seks yaparsa en fazladır. Bu durumda, o dönemde gebe kalma olasılığı üçte birdir ve bu en iyi olasılıktır. İki günlük ideal dönemden önceki ve sonraki cinsel ilişkilerin başarılı olma olasılığı çok daha azdır. Yumurtlamadan altı gün önce, olasılık hemen hemen sıfır ve beş gün önce de sadece onda birdir. Bunun nedeni, spermin bir kadının içinde en fazla sadece beş gün üretken kalmasıdır. Yumurtlama günündeki cin-

sel ilişki sadece onda bir başarı oranına sahiptir. Bundan sonraki günde ise olasılık neredeyse sıfırdır, çünkü yumurtanın halen yaşıyor olma olasılığı çok düşüktür. Bu durumda çiftimizin ihtiyacı olan şey, yumurtlamaya sadece iki gün kaldığını anlayabilmektir. Bunu yapabilecekleri bir yol var mıydı?

Ne yazık ki, cevap hayır ya da en iyi durumda, ‘belki’. Modern tıbbi araştırmalar ve modern teknolojiye önce, cevap kesin bir hayır olurdu. Döngülerinin doğurgan evresine girdiklerinin reklamını yapmak için vajinaları kızaran ve kışkırtıcı kabuklanan bazı dişi primatlardan—örneğin, şempanzeler—farklı olarak, kadınların bedenleri en doğurgan evrelerini *gizlemek* için aslında zahmete girerler. Ve bizim türümüz bu açıdan tek değildir. Birçok başka dişi primat, örneğin ipek maymunlar ve orangutanlar da aynısını yaparlar. Doğurgan evrenin bu şekilde gizlenmesi ya da *cinsel kamuflaj*, doğal seleksiyon tarafından o kadar mükemmel biçimde şekillenmiştir ki, ne kadının eşi, ne de kendisi cinsel ilişkinin gebe kalmaya neden olma olasılığının en fazla olduğu zamanı söyleyemez.

Biyomedikal araştırmalar baş gösterene kadar atalarımızın gebe kalma hakkında çok puslu bir resme sahip olması cinsel kamuflajın bir delilidir. Gerçekten de birçoğu, cinsel ilişki ve hamilelik arasında hiçbir bağlantı göremiyordu çünkü insanların hamile kalmadan o kadar çok sayıda—her beş yüz döllemeden ortalama yaklaşık bir hamilelik—cinsel ilişkiye giriyordu ki, bu ikisi arasında bir bağlantı olması saçma görünüyordu. 1920’lere kadar, insanlar doğurganlık ve gebe kalma hakkında çok çeşitli inançları kabul ettiler. Yerli Avustralyalılar, Brezilyalılar ve birçok Afrikalı, bebeklerin annenin karnına mesela yüzerken dışarıdan girdiğini düşünüyordu. Afrika’nın başka bölgelerinde, bebeklerin tamamen dışının içinde toplanan âdet kanından oluştuğu düşünülüyordu. Başka birtakım toplumlar, erkeğin bir şekilde müdahil olduğunu fark ettiler ama erkeğin sadece dışının bedenini gebe kalmaya hazırladığını ve başka bir rol oynamadığını düşündüler.

Aksine, başka kültürler sadece erkeğin müdahil olduğunu düşündüler. Bütün bebeklerin erkeğin içinde, belki beyinde meydana geldiğini ve ‘kuluçkaya yatırıldığını’ ve daha sonra sperm sıvısının içinde kadının içine ekilmeden önce erkeğin penisine

geçtiğini düşünüyorlardı. Aristoteles bu tohum ekme hipotezinin en büyük savunucularından biriydi. Bundan yaklaşık üç yüz yıl önce, sperm mikroskop altında ilk görüldüğünde, bilim insanları insan sperminin içinde tastamam küçük insanlar, eşek sperminin içinde eşekler vs görebileceklerini düşündüler gerçekten de. Varlıklara bu nedenle 'tohum hayvanlar' anlamına gelen spermatozoa adı verildi.

Dişinin de gebe kalmada bir rol oynuyor olabileceğini ileri süren ilk Avrupalı, Hippocrates'ti. Âdet kanının vajinadan dışarı akması durduğunda, bebeğin etini oluşturmak için annenin içinde toplandığını, sperm sıvısının da beyni ve kemikleri oluşturduğunu ileri sürdü. Sonuç olarak, insanlar âdetin sonunun en verimli zaman olduğunu düşündüler. 1800'lerin sonunda spermin yumurtaları dölediği (denizyıldızı ve deniz kestanesi içinde) ilk defa görülene dek, kadının bir rolünün olduğu—yumurtaların üretilmesi—kabul edilmedi. O zaman bile, tıbbi araştırmaların âdet döngüsünün en doğurgan evresinin âdetin sonu değil ortası olduğunu kanıtlaması 1920'leri buldu.

Bedenleri doğurganlıklarını gizleme konusunda o kadar iyidir ki, kadınların âdet döngüleri içinde ne zaman gebe kaldıkları bil-mecesi, en sonunda sadece biyomedikal araştırmayla cevaplandı. Ve sır insanların öylece birbirini izlemesiyle çözülmedi, çünkü kadının kimyasının ve davranışının her yönü gizleme işlemine katılmaktadır. Kadınlar âdet döngüleri boyunca, ara sıra seksten hoşlanırlar—ve hoşlanmazlar. Benzer şekilde, âdet döngüleri boyunca haletiruhiyeleri iyi olur, kötü olur. Hiç şüphesiz, âdet döngülerinin doğurgan evresinde kadınların libidoları yüksek *olur* ve cinsel ilişki isterler ya da hoş karşılarlar ama bu anlar, aldatıcı libido anları arasına o kadar iyi gizlenmiştir ki ne kadın ne de etrafındaki erkekler hangisinin doğurganlık anlamına geldiğini ve hangisinin gelmediğini söyleyemez. Bu nedenle, sahnedeki çift, libidoları her yükseldiğinde seks yaparak iyi bir şey yaptılar ama bu her zaman onların umdukları anlama gelmiyordu.

Kadının libidosu doğurganlığının yüzde yüz garantili bir işaretini veremese de, biyomedikal araştırma daha iyisi değilse bile iyi bir işaret veren üç başka yöntem keşfetti. Ancak hiçbirisi mükemmel değildir ve ikisi modern teknoloji—yumurtlama dedektör

seti ya da termometre—gerektirir ki bunu birazdan ele alacağız. Ancak ilk yöntem için sadecekadının parmaklarına ihtiyaç vardır.

Doğurgan evresinde, kadın vajina dudaklarında ıslaklığın arttığını hissedebilir. Parmaklarını vajinasının içine sokup bir miktar mukusu dışarı çekerse, çok esnek olduğunu görecektir. Doğurgan olmayan evrelerde, bu mukus çok daha az esnek ama çok daha yoğundur. O halde bu nedir, nereden gelir ve cinsel kamuflaje rağmen, neden âdet döngüsünün doğurgan evresinde tutarlı bir şekilde değişir?

Bu ispiyoncu mukusun menşei, spermlerin vajinadan rahme giden yollarında içinden geçmek zorunda oldukları dar geçitte, döl yatağı boynundadır. Kadın sırtüstü düz yattığında, rahim kadının vajinasının üstüne baş aşağı konmuş vazoya benzer biraz. Döl yatağı boynu, bu vazonun boynudur ve vajinanın ‘çatısında’ yaklaşık bir inç kadar çıkıntı yapar. Döl yatağı boynu, boyun duvarlarının salgıladığı mukusla tıkanmıştır. Mukus, döl yatağı boynu boyunca bir buzul gibi yavaş yavaş aşağı doğru akar. Mukus buzulunun eski ucu döl yatağı boynundan dışarı vajinanın içine doğru azar azar sızar. Boyun mukusunun ana işlevi rahme girmeye çalışan her türlü virüs ve bakteri için yaşamı zorlaştırmaktır, böylece çoğu zaman nispeten yoğun ve içinden geçilmesi zordur. Elbette, sonuç olarak spermin de içinden geçmesi zor olur—bu biraz şeker posasının içinde yüzmeye benzer. Bu nedenle, doğurgan evrede döl yatağı boynunun mukusun içinden daha kolay geçilmesini sağlamaktan başka seçeneği yoktur—aksi halde sperm vajinanın içinden rahme kolayca ulaşamaz. Bununla birlikte, doğurgan evrede bile kadın, hastalıklara karşı korumasını tamamen kaybetmeyi göze alamaz.

Rahmin bu ikili problemi çözme biçimi, öncelikle mukus tıpasını spermin içinde daha kolay yüzebileceği şekilde sıvılaştırmak ama aynı zamanda da ‘buzulların’ akış oranını artırmaktır. Bu hızlanma, doğal seleksiyon tarafından mükemmelliğe göre değerlendirilir. Hızlı yüzen sperm yine ilerleme kaydedip içinden geçebilir—akış yukarı yüzen somona benzer biraz—ama daha yavaş hareket eden bakteriler ve virüsler dışarı atılır. Mukus akışındaki ve yoğunluğundaki bu değişim, kadını ve erkeği kadının doğurgan evresinde olduğuna dair uyarabilir.

Döl yatağı boynu ve vajinal salgıların kadının doğurgan evresinde daha hoş koktuğu da ileri sürülmektedir. Ne var ki, kadınların âdet dönemlerinin farklı evrelerinde, tüm gece boyunca tampon taktıkları ve daha sonra bu tamponların onları görmeyen ama kokularını alan bir grup tarafından ‘hoşluklarına’ göre sıralandıkları araştırmalarda, bu iddia kanıtlanamamıştır. Dönem boyunca kokudaki tek değişiklik, âdet salgılarının diğerlerinden daha az hoş olarak sıralanmalarıdır.

Peki o halde, sahnedeki çifte, neden kadının salgılarına çok dikkat etmeleri ve bunlara göre seks yapmak için en iyi zamana karar vermeleri tavsiye edilmedi? Bazı insanlara tam da bunu yapmaları önerilir—ve kesinlikle denemeye değer. Ne yazık ki, yöntem ele aldığımız diğer şeylerden hem daha güvenilir değildir hem de daha kullanışlı değildir. Çünkü mukus, doğurganlığın en üst seviyeye ulaşmasından birkaç gün önce, esnek hale gelebilir ve sonra da birkaç gün böyle kalabilir. Doğurganlığın zirve yapması, bazen mukusun durumunun zirve yapmasıyla çakışır ama bu asla her zaman olmaz. Buna ek olarak, bir de pratik problem vardır: Herhangi bir şeyin zirve yapmasını beklemenin zorluğu, geçildikten sonra inişin açıkça görülene dek zirvenin tespit edilmesinin mümkün olmamasıdır ve o zaman da çok geç olur.

Sahnedeki çift, bereketli ve esnek döl yatağı boynu mukusunu izlemek yerine tercihlerini teknolojik ikamelerden yana kullandılar. İlk olarak, ticari yumurtlama prediktör setleri kullanmaya başladılar, daha sonra da kadın her sabah ateşini ölçmeye başladı. Bu yöntemlerin her ikisi de yardımcı olabilir ama hiçbirisi kusursuz değildir. Bir kere daha, her ikisinin de ya zirveyi ya da dip noktayı tespit ederek çalışması bir problemdir. Bu nedenle döl yatağı boynu-mukus testiyle aynı problemi yaşarlar: Zirve ya da dip nokta tespit edilene kadar çok geç olur.

Prensip olarak, yumurtlama prediktör setlerinin bu problemi bertaraf etmesi gerekir ve en son versiyonları kullanmak, hamilelik testi aletlerini kullanmak kadar kolaydır. Kadın sadece örnekleyiciyi idrarı akarken içine sokar ve daha sonra birkaç dakika bekler. Yumurtlama yakınsa mavi bir çizgi görünür. Sistem her zaman var olan bir hormonun varlığını test ediyor olsa da—yumurtlamadan iki gün önce zirve yapar—üreticiler testin duyarlılığını alet sadece

hormon çok önemli zirveyi gösteren seviyede ya da bunun üzerinde var olduğunda pozitif tepki verecek şekilde ayarlamışlardır. Çoğu kadın için de bu işe yarar.

Ne yazık ki, bu hormonun *gerçek* seviyeleri kişiden kişiye değişir. Çok az insan asla pozitif tepki almaz, çünkü zirve seviyeleri aletin duyarlılık eşiğinin altındadır; diğer birkaçı her zaman olumlu tepki alır, çünkü temel seviyeleri bile eşiğin üstündedir. Her iki kadın tipi de normal ve doğurgan döngüler yaşar ama hiçbiri bu aleti kullanarak ne zaman yumurtlayacaklarını tahmin edemez. Aslına bakılırsa, bu tür kadınlar azınlıktır ama ne yazık ki sahnedeki kadın, bu iki kategoriden birine girmektedir.

Benzer şekilde, ateşini ölçmek, kampanyasında onun çok az işine yaradı. Kitaptaki grafik, âdet günleri boyunca yavaş yavaş düşen, yaklaşık iki hafta düşük kalan, daha sonra yavaşça yükselmeden önce bir gün gerçekten düşük bir dereceye inen, daha sonra yüksek bir 'plato'ya kadar çıkan bir ateş eğrisi gösterecek. Gebelik meydana gelmezse, ateş bir sonraki âdetin başında yine düşmeye başlar. Gebelik *meydana gelmişse*, ateş yüksek kalır. Bu, doğurgan âdet döngüsünün klasik 'iki fazlı' eğrisidir. Kısır anovulatuvar dönemlerin hep düşük kalan bir ateş eğrisi vardır.

Gebe kalmaya çalışan bir çift için, doğurgan iki fazlı eğrinin iki önemli özelliği vardır. Kanamanın ilk gününden geriye doğru on dört gün sayarlarsa, kadının o dönemde yumurtladığı günü tespit edebilirler. Ateşteki bir günlük dip nokta ya da 'en aşağı nokta', *genellikle* bundan iki gün öncedir. Bu nedenle, çiftimizin kadının ateş kayıtlarında bakmış olması gereken şey, hangi gün en aşağı noktada olduğuydu. O gün seks yapmak, en yüksek gebe kalma şansını verebilirdi.

Ne yazık ki, bu sistemde bile problemler vardır. Grip gibi bir enfeksiyon, elbette kadının ateşini döngüsünün herhangi bir zamanında olağandışı şekilde yükseltecektir. Daha da sinsi bir şekilde, ateşi o iki kritik hafta ya da yumurtlamadan önce *sabit şekilde* düşük kalmaz. Çeşitli etkenlere bağlı olarak önemli ölçüde yukarı çıkar ve aşağı iner. Örneğin, ateşini ölçmekte bir miktar geç kalırsa, eğer çok gezindiyse ya da yeni yemek yediyse, ateşi olağandışı şekilde yüksek olacaktır. Bir gece önce çok fazla alkol aldıysa, yine yüksek çıkacaktır. Buna ek olarak, yumurtlamadan sonra gelen ve

az çok dalgalanma eğiliminde olan yüksek platoya nadiren erişmesine rağmen, yumurtlamadan önceki bu önlenemez çıkışlar ve inişler birkaç gün sonra plato kurulana kadar en aşağı noktanın ne zaman meydana geldiğini belirlemeyi çok zorlaştırır. Ancak o zaman geldiğinde çok geçtir—yumurta üretilmiş ve ölmüştür.

Yine de ateş kaydını tutmanın bazı faydaları vardır. Birincisi, birkaç dönemin üstünde, kadının hiç yumurtlayıp yumurtlamadığını ve eğer öyleyse döngülerinin kaçta kaçında yumurtladığını değerlendirecek deneyimli bir göze sahip olmaya imkân tanır. İkincisi, hamile kalmaktan ve aynı zamanda gebeliği önleyici uygulamalar kullanmaktan olabildiğince kaçınmak isteyenler için gerçekten faydalıdır. Ateş eğrisinin yüksek platosu başladığında, çiftin nispeten umursamadan korunmasız seks yapabilecekleri yaklaşık on günü—o döngünün geri kalanı—vardır.

Bununla birlikte, ateş kayıtları, gebe kalmak için seks yapılacak en iyi zamana karar verme aracı olarak oldukça faydasızdır. O halde doğurgan evrenin işaretlerini aramak neden? Elbette, âdet döngüsü yirmi sekiz gün sürüyorsa ve yumurtlama bir sonraki döngünün başlangıcından on dört gün önce meydana geliyorsa, yumurtlama bir önceki periyodun başlangıcından on dört gün sonra mı başlar? Bu durumda, doğurganlık 12. günde en üst noktaya ulaşacaktır. Elbette, sahnedeki çiftimizin yapması gereken tek şey periyodun başlamasını beklemek, günleri saymak ve daha sonra 12. günde seks yapmaktır.

Ne yazık ki, bu da işe yaramaz. Doğal seleksiyon, bir kadının bedenine cinsel kamuflej için şekil verirken böyle basit bir aritmetiği kolaylıkla engellemektedir. Bir kadın, ancak nadiren döngüsünün 14. gününde gerçekten yumurtlar. *Yumurtlamadan* sonraki periyodun başlangıcına kadarki süre oldukça güvenilir biçimde on dört gün iken, bir periyodun başlangıcından *yumurtlamaya* kadarki süre değildir. Gerçekten de bu, hem kadından kadına hem de aynı kadında döngüden döngüye inanılmaz derecede değişkendir—4-5 günden 40-50 güne kadar—ve bir periyoddan sonrakine kadarki zaman aralığının da bu kadar değişken olmasının nedeni budur. Dolayısıyla, 12. günde yapılan seksin gebeliğe neden olma olasılığı, döngünün herhangi başka bir günündekinden daha fazla değildir.

Bazı kadınlar ne zaman yumurtladıklarını bildiklerinde ısrar ederler, çünkü yaklaşık olarak döngülerinin ortası gibi karınlarının alt bölgesinde ağrı—‘mittelschmerz’ (kelimenin tam anlamıyla orta ağrı)—hissediyorlardır. Bu ağrıya yumurtlama sırasında yumurtalıktan dışarı sızan kan ya da başka bir sıvı nedeniyle vücut boşluğunun iç çeperinin iritasyonu *neden olabilir*. Bununla birlikte, böyle bir ağrının yumurtlamayla ne sıklıkla gerçekten aynı zamanda meydana geldiği ve kadınların bunu karındaki başka benzer ağrılardan ne kadar güvenilir biçimde ayırt edebildiği bilinmiyor. Ancak ayırt edebilseler bile, bu becerinin gebe kalma açısından çok az faydası vardır. Önceden gördüğümüz gibi, bir kadın yumurtladığında, anında cinsel ilişkiye girebilse bile gebe kalma olasılığı çok düşüktür.

Kadının cinsel kamuflajından dolayı, çiftimiz kadının ne zaman en fazla doğurgan olduğunu söyleyemiyordu. Peki ama bu neden önemliydi? Her gün seks yaptıkları sürece, zaten mecburen doğurganlığın en üst noktada olduğu günü, yani yumurtlamadan iki gün önceyi isabet ettirmeyecekler miydi? Bunu denediler, ama işe yaramadı, onlar da iki ya da üç günde bir seks yapmayı denediler. Hangi strateji *en iyi*? Ne sıklıkla seks yapmalıydılar? Gerçek şu ki, gebe kalmak için her gün seks yapmanın aslında bir avantajı bulunmaz. Erkek toplamda daha fazla sperm döllemez ve yumurtayı kaçırma olasılığı, prensipte, iki ya da üç günde bir seks yaptıklarından daha az değildir. Aslında, her gün seks yapmanın bazı dezavantajları olabilir. Peki, bu nasıl oluyor?

Bir erkek bir kadını dölediğinde, az sayıda sperm doğruca iki yumurta kanalına gider ve boşalmadan sonraki bir saat içinde oraya varır. Bu ‘öncü kol’ spermelerden bazıları dölleme bölgesine ulaşana kadar yolculuk etmeye devam eder ama bazıları neredeyse yumurta kanalına girer girmez durur ve daha alçak erimdeki bir çeşit dinlenme bölgesine yerleşir. Bununla birlikte, çoğu sperm hemen yumurta kanallarına gitmeyi denemez bile. Onun yerine, alternatif dinlenme yerlerine—döl yatağı boynunun iç duvarı içindeki pek çok ‘kör boşluk’—çok daha kısa mesafelerde yolculuk ederler. Bu kör boşluklara girişler, döl yatağı duvarını karabiberliğin tepesine benzeyen—spermin bir süreliğine dinlenmesi için mükemmel mevkiler—kısa süreliğine uğranılacak yerler haline

getirir. İzleyen beş gün boyunca, sperm kör boşlukları birer birer terk eder ve rahmin içinden geçerek iki yumurta kanalının birinin içindeki ikinci dinlenme bölgesine doğru giden yolculuğunu tamamlar. Bu dinlenme bölgeleri, yumurta kanalının geri kalanı içinden yüzmek için oradan ayrılıp yolları üzerindeki döllenme bölgesinden geçmiş ve kadının vücut boşluğundan dışarı çıkmış daha eski öncü kol spermier tarafından terk edilmiştir artık. Burada öölürler. Kadının içine döllenmiş yaklaşık her 150 milyar spermden sadece bir tanesi, döllenme bölgesinin içinden geçerken bir yumurtayla karşılaşacak ve onu döleyecek kadar şanslıdır.

Spermierin bu akıllı davranış sıralamalarının sonucunda, her cinsel ilişkiden sonraki yaklaşık bir saatten itibaren ve izleyen beş gün boyunca, döllenme bölgesi içinde sürekli bir sperm sızıntısı olur. Burada önemli nokta, çiftler her iki ve hatta üç günde bir seks yaptıklarında, daima bölgeden geçen sperm olacaktır. Hiçbir yumurta döllenmeden kaçmamalıdır.

Dolayısıyla her gün seks yapmak, gebe kalma olasılığını artırmaz. Hatta yumurta kanalının içinden geçen sperm sayısını da artırmaz. Bunun nedeni, erkek bedeninin cinsel ilişki sırasında çok karmaşık bir hesap uygulamasıdır: Boşalttığı sperm sayısı eşini en son dölediği zamandan sonra geçen sürenin uzunluğuna göre değişir. Süre ne kadar kısa olursa, o kadar az sperm boşaltır. Dolayısıyla, erkeğin bedeni, kadının yumurta kanallarından geçen toplam sperm sayısı, onu ister günde iki kere, ister haftada iki kere dölesin, aynı olacak şekilde bu ayarlamayı eksiksiz bir şekilde yapar.

Bir çift çok sık seks yaparsa, kadının yumurta kanallarından geçen sperm sayısının daha çok değil daha az olması da olasıdır. Bunun nedeni, spermierin birbirinin yoluna girmeye başlamasıdır. Bir sonraki dölemede halen daha döl yatağı boynu mukusunun içinde olan bir önceki dölemeden kalan spermier, çok dar olan kanalları tıkararak daha sonraki spermierin geçmesini çok daha zorlaştırır. Gün aşırı seks, muhtemelen ideale yakındır ancak çiftler cinsel ilişkiler arasında asla üç ya da dört günden uzun boşluk bırakmadıkları sürece, yumurta hâlâ canlı, iyi durumda ve yumurtlama bölgesindeyken bir spermin yumurtayı kaçırma olasılığı en düşüktür. Sahnedeki çift, bu koşulu yerine getirdi ama yine de başarılı olmadı. O halde başka ne yanlış gitmiş olabilir?

Endişeleri erkeğin sperminin kadının yumurtalarına ‘varıp varmadığı’na odaklanıyordu. Seks sırasında pozisyon değiştirmenin bir fark yaratıp yaratmayacağını merak ediyorlardı. Buna ek olarak, erkek menisini kadının olabildiğince içine fışkırtmayı ve kadın da cinsel ilişkiden sonra meninin olabildiğince azını kaybetmeyi denerdi. Boşalmadan sonra bir kadının bedeninin içinde gerçekte neler olduğunu bilselerdi, doğal eğilimlerini izlemekten başka bir şey yapmanın çok az bir değeri olduğunu anlarlardı.

Birçok insan, vajina, döl yatağı boynu ve rahmin aşağı yukarı düz bir tüp olduğunu, öyle ki eğer erkek yeterince güç uygularsa ve doğru yaparsa spermlerini doğru yumurtanın yakınına kadar fışkırtabileceğini düşünür. Bunun böyle olmadığını önceden gördük. Kadın sırtüstü yattığında, rahim vajinanın *üzerine* oturur ve döl yatağı boynu vajinanın tavanından yaklaşık bir inç dışarı uzanır. Sadece bu kadar değil, döl yatağı boynunun içinden geçen kanal da mukusla doludur. Son olarak, doğru ve güçlü bir boşalmayı imkânsız hale getirmek için, döl yatağı boynu cinsel ilişki sırasında daha da büyür ve vajinanın tabanına ulaşmak için aşağı doğru gerilir, öyle ki penisin ucu rahmin girişiyle değil bir duvar—döl yatağı boynunun önü—ile karşılaşır. Erkek ister damla damla boşalsın, ister fışkırtsın, spermi sonuç olarak vajinanın tabanında bir havuz oluşturur ve döl yatağı boynuna ve rahme erkeğin herhangi bir eylemiyle değil kendi çabalarıyla girerler. Döl yatağı boynunun meni havuzunda asılı durması ve mukusunun meniyle karışmasıyla, sperm kolayca mukus içinde yüzer.

Bu resmi aklımızda tutarak, çiftin cinsel ilişki sırasında ve sonrasında kadının pozisyonunun *bir* etkisi olması gerektiğini düşünmesinin elbette yerinde olduğunu görebiliriz. Vajinanın tepesindeki meni havuzu, hangi pozisyon benimsenirse benimsensin, penis geri çekilirken orada kalır. Bu kısmen havuzun neredeyse oluşur oluşmaz daha çok jöle kıvamına gelerek koyulaşmasından ve kısmen de vajinanın küçülen penisin arkasından kapanarak havuzu yerinde tutmasından kaynaklanır. Sadece kadının üstte olduğu pozisyon-da, havuzun bir kısmının daha sperm döl yatağı boynuna kaçacak vakit bulamadan kaybedilme tehlikesi vardır. O zaman bile, böyle bir kayıp ancak erkek döllemeden sonra, hâlâ bir miktar ereksiyon halindeyken çok hızlı geri çekilirse gerçekten bir tehlikedir.

Cinsel ilişki sırasındaki pozisyonun meni havuzunun tutulması üzerinde çok az etkisi olması yanında spermin havuzdan kaçma becerisi üzerindeki etkisi de, tabii eğer varsa, çok azdır. Bunun nedeni, döl yatağı boynunun muntazam tasarımıdır. Örneğin, misyoner pozisyonunda, döl yatağı boynunun vajinanın içine dalmasıyla havuz vajinanın tabanına çöker. Arkadan giriş pozisyonunda, ya döl yatağı boynu evyedeki tıpa deliği gibi meni havuzunun altındadır ya da yukarı yapışır ve merdivenden aşağı ‘yürüyen’ spiral şeklinde bir yay gibi aşağı doğru geri asılır. Kadının üstte olduğu pozisyonda, vajina neredeyse yataydır. Penisin boşalmadan sonra geri çekilmesiyle arkada kalan meni havuzunun içinde aşağı doğru asılmak için bükülen döl yatağı boynu, vajinanın ön duvarının içinden dışarı çıkar. Buna ek olarak, kadın döllemeden sonra pozisyonunu nasıl değiştirirse değiştirsin, yerçekimi, yoğunlaşmış bir meni havuzunun bile yeni pozisyona kaymasını sağlayacaktır. Yerçekimi ayrıca mukus ve meni arasındaki teması koruyarak, döl yatağı boynunun havuzun içine sarkmasını da sağlayacaktır.

İlk bakışta, çift sonuçta doğru yapıyormuş gibi görünebilir—arkadan giriş pozisyonundan sonra kadının yüzüstü uzanması en iyisiydi. Buna karşın, ‘tıpa deliği’ ayarlaması, meni havuzu ve döl yatağı boynu deliği arasında maksimum temas sağlamak için en iyi yol gibi görünebilir. Ama bu bile en iyi yol değildir. Cinsel ilişkinin heyecanından sonra, dinlenme durumunda, döl yatağı boynu bir inç kadar vajinanın içine girer. Çok az meni havuzu, yüzüstü uzansa bile, kadının döl yatağı boynu deliği ve meni havuzu arasında döl yatağı boynunun emrettiğinden daha uzun süreli bir teması zorlayabileceği kadar derin olacaktır. Döl yatağı boynu havuzun içinden çekildikten sonra, içeri geri gitmesini sağlamak için muhtemelen kadının yapabileceği hiçbir şey yoktur.

Döl yatağı boynunun tasarımı ve davranışında açıkça görülen bu terslik kazara meydana gelmez. Gerçek şu ki, bir kadın genellikle erkeğin içine boşalttığı spermlerin hepsini istemediği gibi bunlara ihtiyaç da duymaz. Meni havuzundaki spermlerin çoğu, yaşlı ya da öyle değilse bile lüzumsuzdur, en azından kadın söz konusu olduğunda. Döl yatağı boynu meni havuzuna, sadece en iyileri çekmek ve geri kalanını iskartaya çıkarmak için dalar. Kadın havuzun, gerekli sayıda zinde ve üretken spermi toplamak için

gerekenden daha uzun süre içinde kalmasını istemez. Meni sıvısı, spermleri vajinasındaki asitli salgılardan korumak için oradadır, kadının yararı için değil. Aslında, meni sıvısı sadece hastalıkları barındırmakla kalmaz, eğer kadının rahmine ulaşırsa, tehlikeli de olabilir. Laboratuvar deneylerinde, rahim kasları üzerine damlatılan meni sıvısı, şiddetli biçimde kasılmalar meydana getirerek spazmlara ve kramplara neden olmuştur. Çift bütün bunları bilseydi, kadının cinsel ilişkiden sonra ‘sızdırmasını’ önlemek için bu kadar çaba göstermezdi.

Kadının seksten sonraki bir ya da iki saat içinde kaybettiği madde, ‘geri akan sıvı’ olarak bilinir ve anlatımdaki çiftimizin endişelerine rağmen bu, cinsel ilişkinin normal ve önemli bir sonucudur. Geri akan sıvı istenmeyen bir maddedir, döl yatağı boynu mukusu (zararsızdır), meni sıvısı (zararsız değildir) ve meni havuzundan kaçmak ve döl yatağı boynu mukusuna sızmak için çok yaşlı ya da zayıf olan spermlerin bir karışımıdır. Kadın onlarsız çok daha iyi olacağından bunları boşaltır. Erkeğin boşaldığı dakikalar içinde, döl yatağı boynu dalar, çeker, seçer ve en sonunda geri boşaltır. Kadının yapabileceği en iyi şey, bütün kararları döl yatağı boynunun almasına izin vermektir—aslında gerçek bir seçeneği de yoktur. Döl yatağı boynu, durum üzerinde tam kontrole sahip olacak ve kadının yaptığı ya da kadının başına gelen—bir kaplan tarafından kovalanmak gibi—her şeye karşı bağışıklık kazanmış olacak şekilde programlanmıştır. Her gebe kalma kampanyasında, döl yatağı boynu ve mukusu kadının en iyi müttefikidir.

Sahnedeki kadın hiçbir zaman bağlantıyı kuramayacaktı ama kesinlikle döl yatağı boynu ve mukusu onun için çok önemli olduklarından zaman zaman mastürbasyon yapma arzusu hissediyordu. Mastürbasyon bir çeşit ‘döl yatağı boynu temizliği’dir. Döl yatağı boynu mukusunda sürekli olarak atıklar birikir. Âdet dönemi kalıntıları, önceki döllenmelerden kalan eski spermler, rahminden gelen hücreler ve hepsinden daha tehlikelisi, ara sıra saldıran virüs ya da bakteri kolonilerinin tümü, özellikle döl yatağı boynunu vajinaya girdiği yerde tıkayan eski mukus içinde birikir. Çoğu zaman, mukusun buzul gibi yavaş akışı döl yatağı boynunu temiz ve sağlıklı tutmak için yeterlidir ama arada sırada daha dinamik bir şeye ihtiyaç olur. Bu, burnun yavaş bir mukus salgısıyla

kendisini temiz tutma biçimine benzer biraz, daha sonra, zaman zaman, hızlanması gerektiğinde, akan bir burun ya da güçlü bir hapşırma veya burundan soluma meydana getirir.

Döl yatağı boynu mukusu, döl yatağı boynundan vajinanın içine sızdığı anda bile, işi bitmez. Aşağı doğru indikçe, vajina duvarları üzerinde ince bir tabaka oluşturur. Kadın seks sırasında heyecanlandığında, vajina duvarları terler. Sıvının kendisi kaygan değildir ama eski rahim boynu mukusuyla birleştiğinde, karışım gerçekten de çok kaygan olur. Cinsel ilişki sırasında kadına esas kayganlığı veren işte budur. Yine, çoğu zaman mukusun sürekli akması ve sızması yeterlidir ancak tabaka çok inceldiğinde, ani bir mukus akışına ihtiyaç vardır.

Mastürbasyonla orgazm olmak ikili problemi çözer. Meninin bozucu değilse bile karmaşık etkilerinin yokluğunda, orgazm döl yatağı boynunu eski mukustan temizleyerek vajina duvarlarını yeniden kaplar ve bir sonraki cinsel ilişki için kayganlaşmaya hazır hale getirir. Meninin yokluğunda yaşanan orgazm, muhtemelen aynı zamanda geriye kalan döl yatağı boynu mukusunu daha asitli ve dolayısıyla bulaşıcı organizmaların saldırısına karşı daha dayanıklı yapar. Bu etkiler gebelik kampanyasının ortasındaki bir kadın için faydalı olduğundan, mastürbasyon arzusu vurduğunda bastırılmamalıdır. Kadın, bedeninin döl yatağı boynu ve vajinanın durumunu sürekli izlediğinden emin olabilir. Eğer orgazmın çeki düzen verme etkilerine ihtiyacı olursa, mastürbasyon yapma arzusu duyacaktır. Eş tarafından uyarılan mastürbasyon da, cinsel ilişkiden sonra değil önce olduğunda, tamamen aynı işi görecektir.

Döl yatağı boynu için aynı faydalara gece orgazmları—her zaman değil ama genellikle cinsel rüyalarla ilişkili olan uyurken yaşanan orgazmlar—ile de ulaşılır. Mastürbasyon yapma arzusu hissedenlere nazaran nispeten daha az kadın böyle olayları yaşar, ya da en azından hatırlar. Yirmi yaşına kadar, kadınların yaklaşık yüzde 10'u gece orgazmı yaşar ve hatta kırk yaşına gelene kadar yaklaşık yüzde 40'ı yaşamıştır. Bunun aksine, yaklaşık yüzde 80'i zaman zaman mastürbasyon yapmak ister. Bir erkeğin yokluğunda orgazm olma arzusunu hiç yaşamayanlar ya da hissetmeyenlerin, mukus buzullarının rutin akışının ve sızıntısının ötesinde döl yatağı boynu temizliğine ihtiyacı olmadığı açıktır.

Sahnemizdeki kadın, sadece eşinin yokluğunda orgazm *olduğu* için değil aynı zamanda cinsel ilişki sırasında *olmadığı* için de endişeleniyordu. Yine, endişelenmesine gerek yok. Gebe kalmak için cinsel ilişki sırasında orgazm olmaya gerek olmadığı on yıllardır biliniyor. Eşinin boşaldığı anda ya da sonrasında geri akan sıvıyı kaybedene kadar herhangi bir zamanda yaşanan orgazmın döl yatağı boynunda o cinsel ilişkiden tuttuğu sperm sayısını artıracak doğrudur. Ne var ki, sayılardaki bu fark, gebe kalma olasılığında hiçbir fark yaratmaz. Bunun nedenlerini bu bölümde ileride ele alacağız.

Peki ya erkeğin mastürbasyon alışkanlıkları? O da şansları konusunda önyargılı olduğundan endişe duyuyordu ve dürtülerine yenilmemek için elinden gelenin en iyisini yaptığı evreler vardı. Denemesi önemli miydi? Cevap yine hayır. Bir erkek mastürbasyon yaptığında, spermlerinin en eskilerini depolama tüplerinden akıtır. Sonuç olarak, bir kadını bir sonraki döllemesinde gerçekten de daha az sperm boşaltır—ama bunlar daha genç ve daha aktiftir. Bunların büyük bir kısmı meni havuzundan kaçmayı ve döl yatağı boynu mukusuna girmeyi başarır ve daha genç oldukları için de daha uzun süre canlı kalırlar. Tıpkı kadında ve döl yatağı boynu mukusunda olduğu gibi, erkeğin bedeni depodaki spermelerin sağlığını ve gücünü gözler ve bazılarının boşaltılmaya ihtiyacı olduğuna karar verdiğinde erkekte mastürbasyon yapma arzusu tetikler. Ya da kadınlarda olduğu gibi, bunları gece, uyurken de boşaltabilir. Her iki şekilde de, spermin boşaltılması, erkeğin eşinin gebe kalması amacı için olumlu bir adım olabilir.

Buna ek olarak, erkeğimiz sıcak banyoların ve sıkı külotların üretkenliğini azaltabileceğinden endişe ediyordu. Yine, endişe etmesine gerek yok. Spermilerin depolandıklarında nispeten soğukta saklanmayı tercih ettikleri doğrudur. Ana depolama tüpünün yani epididimin, testislerin yüzeyinde, skrotal kesenin derisinin tam altında yer almasının ve testislerin bedenin içinde saklanmak yerine asılı durmasının nedeni budur. Erkek çıplak olduğunda, testisleri bedeninin geri kalanından altı derece daha düşük bir sıcaklık hissederken, giyinik olduğunda fark üç derecedir. Kıyafetleri daha sıkı olduğunda ve daha sıcak banyo yaptığında, spermlerinin maruz kaldığı sıcaklık daha yüksektir. Daha yüksek bir testis sıcaklığı gerçekten de biraz daha az sperm—ve biraz daha fazla

yaşlı sperm—üretmesine neden olur. Ne var ki, fark dramatikten çok istatistikseldir ve gebe kalma olasılığında, özellikle de erkeğin mastürbasyonları ve kadının döl yatağı boynu seçiminin birleşik etkilerinden sonra, herhangi bir fark yaratma olasılığı çok azdır.

Çift tarafından bilinçli olarak düşünülmeyen ama prensipte kampanyalarının başarısını etkilemiş olabilecek bir etken de yılın hangi zamanı olduğudur. Genellikle insanların mevsimsel olarak ürediklerini düşünmeyiz ama kadınların bazı aylarda yumurtlama ve dolayısıyla gebe kalma olasılığı daha fazladır. Bir dokuz ay sonra doğum sayılarında zirveye ulaşılmasına neden olan, bu mevsimsel yumurtlama örüntüsüdür. Örneğin, ılıman kuzey enlemlerinde, Şubat/Mart'ta daha fazla insan doğar ve ikinci tepe noktası Eylül'dür ve bu da Mayıs/Haziran ve Aralık'taki yumurtlama ve gebe kalma tepe noktalarını yansıtır. Sahnedeki çiftle ilk karşılaştığımızda yazın sonlarıydı ve gebe kalmayı zirve zamanlarının her ikisini de içeren dokuz aydır denemişlerdi.

Gebe kalma kampanyaları sırasında çiftimizin endişelerinin ve 'tedavilerinin' çoğunun gereksiz olduğunu artık görebiliyoruz. Açıkça görülüyor ki, bir şey gebeliği önlemişti ama bu muhtemelen onların bilinçli olarak dikkate aldıkları etkenlerden hiçbirisi değildi. Her halü kârda, bahçedeki, korudaki ve sapa yoldaki maceralarından sonra, oldukça iyimserlerdi.

SAHNE 3

Kısır Zamanlar

Atlıkarıncadaki kaçamaklarından iki hafta kadar sonra, çift bir akşam yemeği daveti verdi ve kadının eski okul arkadaşları ve onların eşleriyle bir araya geldiler. On yıl önce, dört kadın mezun olmadan önceki son yıllarında aynı daireyi paylaşmıştı. Üçü hâlâ şehirde, birbirlerine ulaşımı kolay mesafelerde yaşıyordu ama dördüncüsü ba-

yağı uzağa taşınmıştı. Yılda iki kere yaptığı ziyaretlerde—genellikle eşi ve iki çocuğuyla—hepsi birinin ya da diğersinin evinde toplanıp yemek yer, içki içer ve eski zamanlardan konuşurlardı. Bu gece ev sahibi olan çift dışında hepsinin çocukları vardı.

İlk bir saat, üç anne çocuklarının davranışları, yaramazlıkları, dışkılamaları ve diğer alışkanlıkları hakkında hikâyeler anlatırken, ev sahibesi ve eşi epey rahatsız olmuştu. Kanıtlanmış doğurganlıklarının ukalılığıyla, üç kadın, istediklerini yapabildikleri ve canları istediği gibi gelip gidebildikleri ebeveyn olmadan önceki günleri romantikleştiriyordu. Ama kısa kesecek ve çocuksuz arkadaşlarının ne kadar şanslı olduğunu söyleyecek kadar da düşünceliydiler, çünkü hepsi de gebe kalmak için aylardır ne kadar uğraştığını biliyorlardı. Doğurganlıklarından çok emin ve gebeliği önleyici bariyerleri düşmek üzere olduğu için heyecanlı bir şekilde, gebelik kampanyalarının başladığını hepsine duyurmuştu.

Bu stresli anlara rağmen, geceden keyif almayı becermişti—özellikle de içinin derinliklerinde en sonunda kulübe katılabileceği inancını beslediği için. Âdet dönemi üç gün gecikmişti! Misafirleri gittikçe sarhoş olmaya başladığında, sohbet daha da müstehcen ve kişisel bir hal almaya başladı. Hatta ev sahibesi, zaman zaman, son birkaç ayın stresini unutmayı ya da en azından daha az düşünmeyi bile becerdi.

Alkol görevini yapmaya başlayınca, kadın ve eşi son maceralarından bazılarını anlattıklarında çok sık seks yaptıkları için birkaç puan kazandılar. Ama en önemlisi, hiç şüphesiz atıklarınca hikâyesiydi. Bunun birinci olacağını biliyorlardı. Bir an için oraya bir gezinti yapıp bunu nasıl becerdiklerini kanıtlamaları için bir talep geleceğini bile düşündüler. Daha sonra, anın tadını çıkarmak için, kadın kendisine bir bardak daha şarap doldurmak üzere öne doğru eğildi—ve donup kaldı. O şüphe götürmez sıcaklık ve ıslaklık hissi orada, bacaklarının arasındaydı. Bir saniye için bunun cinsel patlamaları hakkında konuşurken duyduğu heyecandan kaynaklandığını düşündü—umdu. Ama kalbinde biliyordu. Âdet dönemi başlamıştı.

Eli şişenin üzerinde bir an durdu. Ansızın, düşünceleri, gürültü ve arka planda devam eden sohbetten izole edilmiş bir şekilde odanın içinde yalnız kaldı. Sonra oturup arkasına yaslandı, her dokusu vajinasındaki hisse yoğunlaşmış, en ufak duyu değişikliğini kayde-

diyor ve analiz ediyordu. Birisi iyi olup olmadığını sordu. Kendisini gülümsemeye zorlayarak iyi olduğunu söyledi ama ayağa kalktı ve tuvalete gitmesi gerektiğini söyleyerek izin istedi. Banyoya girdiğinde, külotunu indirip incelemek için çabalarırken artık nefret ettiği, bir ay daha—ve bu ay, bütün ayların—umutlarını yıkarak kırmızı akıntının gelişini haber veren kahverengi lekeyi gördü. Nehir kenarından ve atlıkarıncadan sonra, külotunda lekeler bulmanın geçmişe ait, o da ebeveyn olmanın mahrum ettiklerinden yakınana kadar unutulacak bir şey olduğuna kendisini ikna etmişti.

Gözlerinden yaşlar boşanarak yan tarafa döndü ve banyonun aynalı duvarındaki yansımasına baktı. Külotu dizlerinde, ıslak gözlerle kendisinden umudu kesti ve bedeninden nefret etti. Neden o? Diğer herkes için bu çok kolay bir şeydi. Ondaki sorun neydi? Tek istediği bir bebektir. Bu adil değildi. Gerçekten hiç adil değildi.

Arkadaşlarından biri, şehir dışında oturan iyi olup olmadığına bakmak için banyonun kapısını çaldığında uzunca bir süredir hiç kırıyordu. Arkadaşının içeri girmesine izin verdi ve birlikte küvetin kenarına rahatsız bir şekilde tüneyerek oturdular, misafir kolunu perişan kadının omuzlarına doladı. Arkadaşı onu sakinleştirmeye çalıştı. Akıntının şimdilik sadece bir leke olduğunu duyduğunda hâlâ hamile olabileceğini söyledi. İkinci çocuğuna gebe kaldığında, bayağı fark edilir bir şekilde âdet görmüştü. Her zamanki kadar yoğun değildi ama diğer işaretleri görene dek o ay gebe kalmadığını düşünmesine yetecek kadar olmuştu yine de. Bu yüzden henüz umudunu kesmemeliydi.

Diğeri ona inanmak istedi ama âdet döneminin gelmekte olduğunu bildiğini söyledi. Arkadaşı aslında dokuz ay olduğunu bilmesine rağmen, ne kadar uzun zamandır denediklerini sordu. O gece yeteri kadar sık bahsi geçmişti. Güvence verir bir şekilde, dokuz ayın hiçbir şey olmadığını söyledi. Ancak sorulduğunda, her iki çocuğuna da hemen gebe kaldığını itiraf etmesi gerekti.

Gözü yaşlı kadın, son birkaç ayda, bazen bunun biraz zaman alabileceğini öğrenecek kadar çok şey okumuştur gebelik hakkında. Doktora gitse, doktorun büyük ihtimalle gitmesini ve birkaç ay daha denemeye devam etmesini, ancak o zaman da olmazsa onu ciddiye alacağını söyleyeceğini de biliyordu. Ama biraz deneme ve geçen her ayın sonunda düş kırıklığına uğrayacakları düşüncesi acı veri-

ciydi. Buna dayanabileceğini düşünmüyordu. Tükenirdi. Tek istediği bir bebektir—neden bir bebeği olmuyordu? O bir kadındı—ondaki sorun neydi? Özellikle arkadaşı ve biraz geç de olsa banyoda onlara katılan sarhoş eşi sayesinde, en sonunda sakinleşti. Eşi, haberi duyunca, önce kuşkuyla karşılık verdi—sonra kendisini toparlayıp kadının üzüntüsünü paylaşmadan önce kısa bir süre evrene sinirlendi.

Yemek odasına dönüşü ve yokluğunun nedenine ilişkin açıklaması, herkesin tadını kaçırdı ve yemek sonrası sohbeti kısa kesti. Yakında oturan iki çift kibar bir şekilde hemen taksi çağırmak için telefon ettiler ve uzaktan gelen misafirler, izin isteyerek erkenden yataklarına gittiler ama önce ev sahiplerinin çocuk odasına çevirmek için bekledikleri odada huzurlu bir şekilde uyuyan iki çocuklarına baktılar.

Çocuksuz çift zavallı bir gece geçirdi, özellikle de banyoya erken saatlerde yapılan ziyaret âdet kanamasının tam anlamıyla başladığını doğruladığında. Yatağa ilk girdiklerinde, önceki ayın olaylarının üzerinden geçip en son noktasına kadar bütün ayrıntıları inceleyerek ve başarısızlıkları için bir neden bulmaya çalışarak bir saat geçirdiler. O gece anlatmaktan büyük zevk aldıkları, çok kısa bir süre öncesine kadar umutlarının kaynağı olan çılgınlıklar, şimdi aptalca ve üremeye aykırı görünüyordu, belki de başarısızlıklarının nedeniydi. Sonraki ay, sadece yatakta seks yapmayı kararlaştırdılar.

Ertesi sabah, diğer ikisi duş alırken ya da çocuklarla ilgilenirken, kadın arkadaşının eşiyle kahve içerek uzun uzun sohbet etti. Adam ona moral veremedi ama o kadar da iyi tanımadığı ancak gerçekten sempatik gelen biriyle umutları ve korkuları hakkında ayrıntılı bir şekilde uzun uzun konuşmayı katartık buldu. Bir hafta sonra, eşine haber vermeden doktoru görmeye gittiğinde de aynı şekilde yüreklendirilmiş hissetti. Çift olarak tekrar gittiklerinde ve doktor onlara, zaten okudukları şeyleri söylediğinde, zaten duymuş oldukları bütün güvenceleri verdiği ve zaten yaptığı gibi her sabah ateşini ölçerek birkaç ay daha denemelerini söylediğinde daha az ümit verici oldu.

Sonraki birkaç ay, bazılarını tahmin ettikleri bazılarınıysa etmedikleri her türden problemi yaşarken, ilişkileri neredeyse bitiyordu. Bir zamanlar onlar için büyük bir zevk olarak seks, yavaş yavaş bir angaryaya dönüştü. Kendilerine rağmen, kişisel üretkenliklerinden duydukları korku, her birini hatanın dışında olduğunu ummaya

sevk etti. Her şey, hatta birbirlerinin bedenleri için hissettikleri bile kusurlu bir hal aldı. Herhangi birinin uyarılması artık sonsuza dek sürecek gibi geliyordu. Umutsuz bir şekilde hiçbirinin veremeyeceği bir güvence istiyorlardı ve seksin kaçınılmaz olduğu ama sakınmanın da suçlama olduğu durumlardan uzak durmaya başladılar.

Cinsel ya da başka gerilimler, gittikçe daha fazla tartışmaya neden oldu. Anlık anlaşmazlıklar bir gün süren sessizlikleri körüklüyordu. Bazen içlerinden biri, hiddetle evden çıkıyor ve kendi hayatına ve duygularına anlam vermeye çalışarak saatlerce arabayla dolaşıyordu. Televizyon seyretmek bile bir gerilime dönüştü. Sanki her program, onlara durumlarını hatırlatacak bir şeyler içeriyordu. Seks, doğum ve ebeveynlikle ilgili bir sürü programın yanında, en masum anlar bile derin bir iz bırakıyordu. İster sevimli çocukların kısa görüntüleri olsun, ister uçurtma uçuran ve doğru marka kahvaltılık gevrek yiyerek eğlenen çekirdek ailelerin yer aldığı reklamlar olsun, hepsi acı veriyordu. Sonunda, filmlerde çiftlerin seks yaptığı bölümler bile kendilerini rahatsız hissetmelerine neden oldu.

Özellikle de kadın, dış dünyayı duygularına bir saldırı gibi algılıyordu. Her hamile kadın, her bebek arabası, her yeni yürümeye başlamış küçük tatlı bir çocuk, özlemle acı çekmesine neden oluyordu, ta ki başkalarının çocuklarından hoşlanmamak için nedenler aramada rahatlatıcı bir taraf bulana kadar. Akan burunlara, isilikli yüzlere dikkat edecek, bağırıp çağırımları dinleyecek ve kirli bezlerin izlerini tespit edecek, daha sonra da bütün bunlardan muaf olduğu için minnettar olmaya çalışacaktı. Ancak numara nadiren uzun süreli işe yaradı. Bir sonraki dakika ya da gün, mükemmel bir bebeğin görüntüsü özlemini, üzüntüsünü ve öfkeli umutsuzluğunu geri getirecekti. Tekrar doktoru görmeye gittiklerinde, dört başarısız cinsel ilişki girişiminin—ereksiyonun ipucu bile görünmemişti—duygusal dargınlığını yaşıyorlardı ve ilişkileri o ana kadarki en kötü duruma gelmişti. Kadının bilmediği şeyse, çünkü eşi ona söylememişti, en azından içine girmeyi becerdiği önceki iki seferde bile, erkeğin kasıklarında hiçbir şeyin harekete geçmediği ve sadece boşalmış gibi yaptığıydı.

Doktor, kadının ateş grafiğini inceledi ve bariz hiçbir problem görmediğini söyledi ve her ikisini birden bir dizi test yaptırmaya gönderdi. Sonuçları beklerlerken, her birinin problemin diğerinden

kaynaklandığına dair umutları yeniden canlandı. Ancak, çelişkili bir biçimde, aynı düşünceler birbirleri için beklentisel bir sempati duymalarına neden oldu—sanki gizliden gizliye umdukları haber zaten verilmiş gibiydi. Ayrıca en sonunda olumlu bir şey olmasından dolayı ikisi de rahatlamıştı. Artık yalnız değillerdi—uzak bir laboratuarda kimliğini bilmedikleri biri olsa bile, bir başkası onların problemleri üzerinde çalışıyordu. Karar günü yaklaştıkça, daha mantıklı olmaya ve aylardır her birinin ihtiyacı olan desteği ve güvenceyi birbirlerine vermeye başladılar. Üretkenlik olasılıklarına ilişkin kararı öğrenmek için doktora gittikleri gün, akşam yemeği davetinden beri ilk defa o kadar yakınlaştılar.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından dünya çapında yapılan ve 1990'da yayınlanan insan doğurganlığına ilişkin bir çalışma, insanların yaklaşık yüzde 15'inin kısır olduğu sonucuna vardı. (Sanayileşmiş ülkelerde bu rakam yüzde 10'a yakın ve erkekler ve kadınlar için kabaca eşittir.) Bu, tüm dünyada altı çiftten biri için gebe kalmanın imkânsız ya da en azından aşırı derecede zor olduğu anlamına geliyor. Bu çiftlerin üçte birinde sorun erkekte, üçte birinde kadında ve geri kalan üçte birinde de her ikisindedir. Buna ek olarak, eğer bir çift iki yıl boyunca korunmasız seks yaptıktan sonra gebe kalmamışsa, bundan sonra tıbbi destek olmaksızın gebe kalma olasılıkları sadece dörtte birdir. Bu nedenle, sahnedeki çift problemlerini çok büyük olasılıkla sadece seks yapmaya devam ederek çözemeyecektir. Diğer taraftan, tıbbi testlerin problemlerinin nedenini tespit etme olasılığı yüksektir.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından yirmi beş ülkede koordine edilen ve on binden fazla kısır çifti içeren bir çalışmaya göre, kadınlardaki tıkanmış yumurta kanalları ve erkeklerdeki sperm üretimi ya da geçişiyle ilgili problemler, kısırlığın başlıca nedenleridir. Bu durumda, çiftimizde herhangi birinin bu türden bir problemi varsa, yakında teşhis konulacaktır.

Doğal seleksiyonun nesillerdir sadece en üretken kadınları ve erkekleri kayırdığı göz önünde bulundurulursa, kısırlık seviyesinin bu kadar yüksek olması şaşırtıcı görünebilir. Neden insan nüfusunu böyle temel bir problemten kurtarmamakta ve dolayısıyla

insan türüne doğurganlık savaşında zafer kazandırmamaktadır? Birçok insanı şaşırtacak cevap, insan kısırlığı vakalarının yarısından çoğunun bedenini başarısızlığına değil hastalığa—yumurta kanallarına ya da sperm depolama tüplerine giden yolu bulan, iltihaplanma ve tıkanmalara neden olan ürinogenital sistemdeki enfeksiyonlar—bağlı olmasıdır. Sonuç olarak yumurtalar ya da spermiler, döllenme için gerekli olan varış noktalarına ulaşamazlar. Bazen bu tür enfeksiyonlar, sadece geçici kısırlık dönemlerine neden olur ve enfeksiyon geçtiğinde normal doğurganlık geri döner. Ne var ki, diğerleri kalıcı tıkanmalara ve dolayısıyla sürekli kısırlığa neden olurlar. Bu tür hastalıklar, en tehlikesiz çocukluk hastalıkları gibi görünebilecek hastalıkları, nadiren fark edilen geçici iritasyonları içerir. Ne var ki, eğer kişi şanssızsa, erken yaşlarda yaşanan tek bir ürinogenital enfeksiyon dönemi, yaşam boyu kısırlığa neden olabilir.

Çoğu kısırlık vakalarına hastalığın neden olduğu gerçeği, doğal seleksiyonun insanları problemden kurtarma konusundaki başarısızlığını açıklar. Konu şu ki, hastalık organizmaları dünyada kendi bildikleri yoldan giderler ve doğal seleksiyonun sadakati yoktur. Bu organizmalardan herhangi biri, kendi üremelerini bizimki pahasına ilerletecek bir mekanizma üretirse, doğal seleksiyon onları kayıracaktır; biz de aynı şeyi yapabilirsek bizi kayıracaktır. Sonuç, hastalıklar ve bizim aramızdaki bir evrimsel silahlanma yarışıdır ve bu yarışı henüz her iki taraf da kazanmadı. Onların ve bizim birlikte var olduğumuz her an bozulabilecek bu denge, herhangi bir nesilde, bazı insanların hastalığın yıkıcı etkilerinden ve kısırlıktan kurtulduğu ve bazılarının kurtulmadığı anlamına gelir.

Belki de sahnemizdeki iki ana karakterden biri ya da diğeri, yaşamının daha erken bir döneminde basit gibi görünen bir ürinogenital enfeksiyona yakalanmış veya kısır ya da düşük üretkenliğe sahip şanssız yüzde 10'dan biri olmuştur. Eğer öyleyse, yakında öğrenecekler—testler onlara söyleyecek. Yakında kadının hormonal problemleri olup olmadığını da öğrenecekler. Bunlar kadının asla yumurtlamaması ya da yumurtlasa ve bir yumurta döllenirse bile hormonal dengesizliğin bedeninin yumurtanın rahminde aşılmasına asla izin vermemesiyle sonuçlanabilir. Önceden kay-

dedildiği gibi, ateş tablolarının incelenmesi deneyimli bir göze, döngülerinin doğurgan olup olmadığına ilişkin oldukça iyi bir gösterge sunacaktır. Ama yaptırdığı testler gerçek hormon seviyelerini ölçecek ve bu bölgede problemleri olup olmadığına dair çok daha kesin bir bulgu verecektir.

Eğer çiftin bu türden herhangi bir problemi varsa, onlar için neredeyse kesinlikle uygun bir tıbbi destek biçimi olacaktır. Ameliyat, hormon terapisi ya da tüp bebek (in-vitro fertilization-IVF) veya bunların bir kombinasyonu—ya da günümüzde taşıyıcı anne—prensipte bu tür problemlerin çoğunu aşabilir. Tüp bebek, kadının yumurtasının erkeğin spermi tarafından bir tüp içinde döllenmesine ve böylece tıkalı yumurta kanalları gibi engellerin aşılmasına imkân tanır. Tüp bebek aynı zamanda erkeğin sperm üretimi ya da döllemeyle ilgili zorlukları varsa da bir çözüm sunar. Artık, tek bir spermin, hatta kuyruğu olmayan gelişmemiş bir spermin bile doğrudan yumurtanın içine enjekte edilerek döllemeye ulaşmasına imkân tanıyan teknikler geliştirilmektedir. Genellikle, çoğu tüp bebek tedavilerinde, döllenmiş yumurta annenin rahmine yeniden aşılanır ve daha sonra hamilelik ve doğum normal şekilde ilerler. Ne var ki, günümüzde, anne yumurtayı aşılayamıyorsa ya da rahminde bebek taşıyamıyorsa, döllenmiş yumurtası taşıyıcı bir annenin rahmine koyulabilir, doğumdan sonra taşıyıcı anne bebeği genetik ana babasına verir.

Bu tür tedaviler prensipte harika görünmesine rağmen, başarı oranları her zaman çok yüksek değildir, çünkü çoğu yöntem başarılı olduğundan daha fazla başarısız olur. Bununla beraber, aksi halde çocuk sahibi olamamalarına bir çözüm bulamayacak çiftlere umut verir. Bütün uzun gebe kalma kampanyalarının nedeni, kısırlık ya da düşük üretkenlik değildir. Birçoğu sonunda temize çıkan, geçici şartlar nedeniyle harekete geçirilir, çift aniden ve görünüşte açıklanamaz bir şekilde gebe kalır.

Bu geçici kısırlık evrelerindeki en önemli etkenlerden biri, strestir ve her kaynaktan gelebilir. Finansal sıkıntı, kısıtlanmış yaşam koşulları, kaza, aile içinde birinin hastalığı ya da ölümü, eşin sadakatiyle ilgili endişeler, tüm bunlar strese neden olabilir ve stres güçlü bir gebelik önleyicidir. Gebelik kampanyasının neredeyse her yönü etkilenebilir—libido kaybı, ereksiyon zorlukları,

yumurtlayamama, aşılayamama ya da düşük olma olasılığı, insanlar baskı altında olduğunda çok daha fazladır. Erkeklerin kısır boşalmalar yaşaması da daha fazla olasıdır. Net sonuç, bir çift ne kadar stres altındaysa, gebe kalma olasılığı da o kadar azdır. Buna ek olarak, çiftimizin de keşfettiği gibi, gebe kalamamanın kendisi de daha fazla stres yaratabilir. Stresin neden olduğu herhangi bir kaza da geçici kısırlığa neden olabilir. Doğal seleksiyon bu ikisini ziyadesiyle birleştirmiştir.

Daha ileriki bir bölümde, bir çiftin doğru sayıda çocuk sahibi olmasının biyolojik olarak ne kadar önemli olduğunu göreceğiz. Şu an için kritik nokta, ne kadar az çocukları olursa, bu çocuklara kendileri için olası en iyi zamanlarda sahip olmalarının daha da önem kazanacağıdır. Her şeyden önemlisi, kötü zamanlarda gebe kalmaktan kaçınılmalıdır—doğal seleksiyon, stresi doğal gebe kalmayla birleştirerek tam da bunu yapmaktadır. Beden kimyalarını, o an için, ana babalık kadar talepkâr bir şeye girişmeyeceklerinden emin olmayı deneyecek biçimde şekillendirir—üreme açısından *uzun vadede* kendi iyilikleri için.

O halde, belki de sahnedeki çift, gebe kalma girişimlerine başlamadan önce stres altındaydı. Belki finansal durumları henüz istikrarlı değildi, kariyerlerinde yeterince ilerlememişlerdi, evleri yeterince büyük değildi. Belki ebeveynleriyle ilgili problemleri vardı ya da birbirlerine güvenilebileceklerine tam anlamıyla ikna olmamışlardı.

Bu olasılığı göz önünde bulundururken, etkili olanın çiftin *mutlak* durumu değil, daha ziyade o durumun onların beklentileriyle nasıl eşleştiği olduğunu anlamak önemlidir. Sahnedeki çifti strese sokabilecek koşullar, Üçüncü Dünya’da bir drenaj borusu içinde yaşayan bir çifti kesinlikle rahatsız etmeyecektir, çünkü beklentileri farklıdır. Bununla beraber, çiftimizin nispeten rahat bir hayatı olması stresin gebe kalma olasılıklarını etkileyemeyeceği anlamına gelmez. Gebe kalmayı denemeye başlamadan önce onları baskı altına sokan her ne olursa olsun, kesin bir şey var. Kampanyalarına başladıklarında ve başarısız olduklarında, daha da stresli oldular. Özellikle, her biri diğerinin üretkenliğini sorgulamaya başladı. Eğer problemlerinin nedeni strese, bir şeyleri düzene koyana kadar başarıma olasılıkları yoktu.

Çiftin ilişkisi ay ay, bir başarısızlıktan diğerine yıkıldı. Onları bıraktığımız zamana kadar, ilişkileri hâlâ sağladı ama öyle olmasaydı da olağandışı olmazlardı. Kısır çiftlerin ayrılma oranı, çocukları olan çiftlere nazaran kayda değer ölçüde daha yüksektir ve evrimsel bakış açısına göre bu şaşırtıcı değildir. Eğer bir çiftten her biri kendi kişisel üreme sonucunu iyileştirmek için elinden gelenin en iyisini yapıyorsa, kısır bir eşle kalmak alenen dezavantajlıdır. Bilinçli akıllarının bile kaydettiği bir umutla, problemin kendisinde değil karşısındakinde olduğu umuduyla, hem erkek hem de kadın, ayrılıp başka bir eş bulmasının daha iyi olacağını gizli biçimde kabulleniyordu.

Nihai çözüm ne olursa olsun, zaman onlardan yana değildi. Bir aile kurmayı denemeye başlamadan önce otuz hatta daha ileri bir yaşa kadar beklemekte başka bir problem olmamasına rağmen—başarı nispeten hızlı geldiği sürece—özellikle kadınlar için, otuz yaşında gebe kalamama tek başına baskı yaratabilir. Kriterler ülkeden ülkeye değişmesine rağmen, bu yaşta tüp bebek programlarına kabul edilmek genellikle zordur, çünkü başarı olasılığı otuz yaşından sonra hızla düşer. Yeni bir eş bulma, yuva kurma ve gebe kalma olasılığı da düşer. Bu nedenle, zaman geçip giderken, sahnedeki kadın gittikçe daha fazla kaygılanacaktır.

Kısırlıkla savaşılan kadınlarla görüşüldüğünde, genellikle neden gebe kalmak istediklerini mantıklı olarak makul gösterme ihtiyacı hisserler. Buna gerek olmamalı. Giriş bölümünde, çocuk sahibi olma güdüsünün önlenemezliğine işaret ettik: İnsanları böyle *yapmaya* programlayan genler, doğal seleksiyon tarafından acımasızca ayıklanırlar. Bir insan en az bir çocuk ürettiği sürece, uzun vadeli üreme başarı şansı hâlâ vardır; aslında, bazıları için, bir çocuk ideal aile büyüklüğü olabilir. Ama *hiç çocuk*, asla optimum olamaz ve insanların bedenleri, doğru an için uzun süre bekleseler bile, en az bir kere üremeyi arzulamalıdır. Bazıları ana baba olma arzularını makul göstermekte zorlanırsa, şaşırmamalıyız: Arzu bedeninin arzudur ve beyne her zaman mantıklı herhangi bir biçimde ulaşmaz. Sadece evrimsel biyoloji, insanların büyük bir çoğunluğunun neden çocuk istemeye programlandığını açıkça ortaya koyar.

Doğal seleksiyon insanların ne söylediklerinden değil, sadece ne yaptıklarından etkilenir. Asla çocuk sahibi olmayacağını iddia

eden kadınların çoğu, hayatlarını çağdaşları kadar çok çocuk ve torunla bitirir. İlk direnmesi sadece aile planlaması için bilinçaltı bir stratejinin parçasıdır, beyni bedeninin belli başlı temel planlarını belirsizleştirir. Bilinçli olarak çocuk isteyen sahnemizdeki çift, gebe kalmak için ellerinden gelen her şeyi yapıyordu. Yumurtladığı her ay, yumurtası neredeyse kesinlikle döllenecekti. Bu nedenle, başarısızlıklarının olası iki açıklaması olabilir sadece. Birincisi, elbette, ya kısırdırlar ya da düşük üretkenliğe sahiptirler ve bu nedenle de bir noktada tıbbi desteğe ihtiyaçları olacaktır. Diğeri, biri ya da her ikisi birden, bilinçaltında gebeliği engelliyordur. Bildikleri kadarıyla, birinin ya da öbürünün bedeninin, ömrünün üreme sonucunu iyileştirmek amacıyla, henüz gebe *kalmamak* için güçlü bir nedeni vardır. Eğer öyleyse, kişisel stres gebeliği önleme işini yapmıştır.

Hangi olasılığın daha kuvvetli olduğu henüz açık değil. Bununla birlikte, doktorun muayenehanesinde tıbbi kararı duymayı beklerlerken onlarla yeniden buluştuğumuzda, her şey ortaya çıkacak.

SAHNE 4

Başarı?

Doktora göre, haberler iyiydi. Çiftimiz oturmuş doktorun çeşitli test raporlarını hızla karıştırıp, bazılarını diğerlerinden daha uzun süre dikkatle bakmasını izlerken, rahatlama ve güvensizliğin bir karışımını hissetti. Kadının tüplerinin temiz olduğu açıktı, rahmi sağlıklı görünüyordu, yumurtluyordu ve hormon profili olması gerektiği gibiydi. Adamın belki olması beklenenden daha az spermi vardı—özellikle sık boşalmıyorsa diye yorum yaptı doktor yukarı bakmadan—ve belki garip-kafalı spermleri de biraz fazlaydı ama üretken bir erkek için normal sınırların içinde olmayan bir şey yoktu. Onları in-vitro fertilizasyonu ya da herhangi bir gebelik desteği biçimine başvurmaya

sevk etmesinin hiçbir avantajı ya da aslında nedeni olduğunu düşünmüyordu. Onları stresten, acıdan ve masraftan da kurtarabilirdi.

Kısacası, diye özetledi, görebildiği kadarıyla normal yoldan bebek sahibi olmalarını engelleyen hiçbir şey yoktu ve sadece denemeye devam etmelerini tavsiye edebilirdi. “Ateş grafiklerini atın,” diye öğüt verdi. “Deneyin ve bunu unutun—sadece doğal geleni yapın.”

Son vuruşu “... ve neden bir tatile çıkmıyorsunuz?” oldu. “Gidin ve keyfinize bakın—bu stresten biraz kurtulun.”

Eve giderlerken çok sessizdiler, rahatlama ve kafa karışıklığı iç içe geçmişti. Görünüşe göre üretken oldukları için ikisi de rahatlamıştı. Ancak, on sekiz ay herhangi bir gebelikten korunma yöntemi kullanmadıkları halde neden kadının hamile olmadığı konusunda kafaları karışmıştı. Ayrıca bu konuda hiç konuşmamalarına rağmen, her ikisi de diğerinde bir problem olmadığını anlaşılmamasından dolayı bir nebze de olsa mantıksız bir hayal kırıklığı yaşıyordu. Neyi yanlış yapıyor olabileceklerine ilişkin hiçbir açıklama olmadan sadece denemeye devam etme ihtimali, umutsuzluk—ve can sıkıntısı—duymalarına neden oldu.

Eve döndükten ve bir şişe şarabı devirdikten sonra, biraz yarı gönüllü, seks yaparak ‘kutladılar’. Daha sonra, hâlâ daha yataktayken ikinci şişelerine başladıklarında, tatile gidebilecekleri en erken tarihi tartışlar. Doktorun tavsiyesine ve daha iyi muhakeme edebilmelelerine rağmen, kendilerini kadının en doğurgan olduğu zamana denk getirebilmek için sonraki iki âdet dönemini hesaplamaya çalışırken buldular. Ancak tatilleri için altı haftalık bir süreye göre rezervasyon yaptırdıktan sonra, kadının bir sonraki âdet dönemi beklenenden bir hafta önce oldu ve bütün hesaplarını bozdu.

Tatillerinden önceki hafta sonu, şehir dışında yaşayan arkadaşları ve iki çocukları onları ziyarete geldi. Oradan geçiyorlardı ve bir gece kalacaklardı. Kadının diğer iki kolej arkadaşı ve eşleri meşguldü, bu nedenle her zamanki gibi bir araya gelemediler.

Değişmez bir şekilde, ne zaman iki çift bir araya gelse ve çocuklar en sonunda yatağa gitse, kadınlar biraz, eşleri de çok sarhoş olurdu. Sohbetin kolej günlerinin nostaljik anılarından gelecekteki iş olasılıklarına, sekse—ve gebelik problemlerine—kayması da alışıldık bir durumdu. Bu sefer ateşli hikâyeler olmaması—sadece doktor raporu vardı—misafirleri hayal kırıklığına uğrattı. Erkekler

koltuklarına yığılıp uyuyakaldıklarında, iki kadın eski sevgililerinden konuşmaya koyuldular.

Ev sahibesi sabah uyandığında kafası boşalmıştı ve midesi de iyiydi ve şaşırtıcı bir şekilde—çünkü o günlerde bu nadir bir histi—çok kuvvetli bir şekilde içinde bir penis olmasını arzuluyordu. Önceki gece içtiği şarabın miktarını mükemmel ayarladığı için kendisini tebrik ederek, uyuyan eşini genital organlarıyla oynayarak uyandır-maya koyuldu. Adam, hazdan ya da heyecandan değil ama sağ şa-kağındaki ağrıdan ve mide bulantısından inledi. Buna rağmen, sanki kendi akli varmış gibi—en son üç gün önce boşalmıştı ve bu onun için uzun bir süreydi—penisi meydan okumaya karşılık verdi. Cinsel ilişki sırasında ve boşaldıktan sonraki anlarda, akşamdan kalmalı-ğı geçti ama cinsel birleşmenin heyecanı zayıfladığında geri geldi.

Kadın kısa bir süre uyuyakaldıktan sonra, yataktan kalktı, duş aldı, bir sabahlık giydi ve önceki gece öylece bıraktıkları dağınık mutfığı toplamak için aşağı indi. Daha yeni başlamıştı ki yukarıdan misafirlerinin çocuklarının hoplama seslerini duydu. Ne zaman onlarda kalsalar, çocukların yatak odalarına gelip eşiyle oyun oynamayı isteme alışkanlıkları vardı. Adamın çocuklarla arası çok iyiydi, onlara karşı çok sabırlıydı—harika bir baba olurdu, tabii eğer bir gün şansı olursa. Yukarıdaki cümbüşü dinleyince, bir üzüntü kapladı içini.

On beş dakika sonra, eşi duş almış ve giyinmiş olmasına rağmen hâlâ soluk ve dağılmış bir halde, gürültüyle ona eşlik eden çocuklarla birlikte ortaya çıktı. Çocuklar adamı kendilerini, ziyarette geldiklerinde sıklıkla yaptığı gibi, mahalledeki dükkâna götür-mesi için zorluyorlardı. Bu gibi durumlarda, değişmez bir şekilde akşamdan kalma olur ve yürümeyi iyileştirici bulurdu. Genellikle gazetesini ve çocuklar için bir şey—geri döndüklerinde neredeyse her zaman kahvaltı etmek istememelerine neden olan bir şey—alırdı. Ancak o gün, gitmeyi kabul etmesine rağmen, önce bir fincan kahve içmekte ısrar etti. Kahvesini içerken, çocukların annesi mutfığa girdi ve çocukları adına çok özür diledi. O da yürümek istiyordu, o yüzden onlarla birlikte gidecek ve adamı çocukların feci taleplerinden koruyacaktı.

Daha yeni kapıyı kapamışlardı ki, çocukların babası, eşofmanını alelacele giymiş bir halde, mutfakta ev sahibesine katıldı. Kapının

kapandığını duymuş ve—dükkâna gitmek bir ritüel olduğu için—ne olduğunu tahmin etmişti. Kadın evyenin içindeki dağınıklıkla ilgilenmek için bulaşık eldivenlerini giydiğinde, adam—sanki baş ağrısını geçirmek istermiş gibi dikkatle hareket ederek—ikisi için kahve yapmaya koyuldu.

Biraz lafladılar, bunca yıllık tanışıklıktan sonra, birbirlerinin arkadaşlığında rahatladılar. Birkaç dakika sonra, adam kahvesini nerede içmek istediğini sordu. Hâlâ evyenin başında meşgul olan kadın, önündeki pencerenin çıkıntısını işaret etti. Adam arkasından yaklaştı ve fincanı kadının istediği yere koymak için öne doğru eğildi ama uzaklaşmak için hareket ettiğinde, kadın adamın dikkatini bahçedeki bir şeye çekti. Daha iyi görebilmesi için, adamın kadına yakın durması ve omzunun üzerinden bakması gerekiyordu. Hafifçe dengesini kaybedince, ellerini kadının beline ve kalçalarına koyarak durdu. Beklenmedik temas ve yakınlık, her ikisinin bedenine de anlık bir cinsel kimya dalgası gönderdi. Normalde böyle bir temas anlık olur ve adam özür dilerdi. Şimdi adam özür diledi ama ellerini herhangi birinin tahmin edeceğinden daha uzun süre oldukları yerde bıraktı. Kendilerine rağmen, her ikisi de, kadın eldivenli elindeki kirli bir tabakla evyeye doğru hafifçe eğilmişken, kadının kalçası adamın kasıklarına gömülecek kadar hareket etti. Kendi sabahlığının ve adamın eşofmanının içinden bile adamın sertleşen penisini hissedebiliyordu.

Son birkaç saniye içinde olanlarla kafaları tamamen karışmış bir halde ikisi de dondu kaldı. Tutuş şeklini hafifçe değiştirerek kadının ona dönük olan sırtını serbest bıraktı ve kasıklarıyla çok küçük hareketler yaptı—kadına bir sinyal göndermeye yetecek kadar ama aynı zamanda eğer gerekirse, her ikisinin de olmamış gibi davranmasına da yetecek kadar küçük. Kısa bir süre sonra, sessizliği bozan kadın oldu.

“Yap,” dedi vücudunu bir santim bile kıpırdatmadan. “Sadece yap.” Sakin ama kararlı sesinde tutkudan çok öfke vardı. Daha sonra, adam karşılık vermeyince tekrar etti, “Yap, sadece yap.”

Adam şaşkınlık içinde—otomatik olarak ama bunun aciliyetinden dolayı titreyerek—kadının çıplak kalçalarını ortaya çıkarmak için sabahlığını yukarı kaldırdı. Kadın, hâlâ elinde duran tabakla, evyenin üzerine daha da eğilmek dışında kıpırdamadı. Adam vaji-

nasını bulmak için bacaklarının arasından uzandı ve parmaklarıyla vajinasının dudaklarını araladı. Kadın çok ıslaktı, bir saatten kısa bir süre önce eşi tarafından döllandığından haberi olmayan adam, bunun heyecandan olduğunu sandı. Eşofmanının önünü aşağı indirerek, aylardır olmadığı kadar sert ve dikleşmiş olan gergin penisini serbest bırakıp ortaya çıkardı. Eliyle kadının bacaklarının arasına itti ve ucunu vajinanın dudakları arasında yukarı aşağı sürttü, sonra da içeri itmeyi denedi. Ucu içeri girdi ama açısı yanlıştı ve parmak uçlarında durmasına rağmen daha ileri giremedi. Boşalmanın yaklaşmakta olduğunu hissederek, sesinde bir aceleyle kadına biraz aşağı inmesini ve bacaklarını biraz daha açmasını söyledi. Kadın itaat etti—ve adam anında derine kadar girdi. Kadın hâlâ bir heykel gibi duruyordu. Birkaç kere vajinasına girip çıktıktan sonra adam boşalmaya başlarken kadının gırtlğından sadece çok kısık sesler çıktı ve bedeninden hafif bir dalga geçti. Bütün süreç, adamın ellerinin kadının beline ilk değmesinden ilk boşalmanın fışkırmasına kadar, üç dakikadan az sürmüştü.

Vajinanın içine ikinci fışkırma daha yeni olmuştu ki evin diğer tarafındaki ön kapıdan çocukların sesleri duyuldu ve hâlâ ilişki pozisyonunda duran çift, kilitteki anahtarların uzaktan gelen sesini ancak birkaç saniye sonra duydu. Adam hâlâ kadının içindeydi ve henüz tam boşalmamıştı. Panikleyerek ve biraz da rahatsız olarak, hâlâ dik ve fışkırtmakta olan penisini dışarı çıkardı. Telaş içinde, kalçalarını örtmek için kadının sabahlığını aşağı indirdi ve eşofmanının altını hızla halen daha sert olan penisinin üzerine çekti. Bunu yaparken son meni damlası külodunu ıslattı.

Tam kendilerine çeki düzen vermiş ve birbirlerinden uzaklaşmışlardı ki çocuklar koşarak mutfığa girdi ve eşleri girene kadar çift odanın karşı köşelerine geçmişti; adam kahvesini içiyor ve çocuklara akşamdan kalma olduğundan yakınıyor, kadın da kalan son bulaşıkla kendini oyalıyordu. Penisi büzülüp normal haline geri dönene kadar, eşinin eşofmanının altından büyüklüğünü fark edeceğinden korkarak, birkaç gergin saniye geçirdi. Eldivenlerini çıkarttıktan dakikalar sonra, yetişkinler kahvaltıda ne yiyeceklerini tartışırken, evyenin orada mutfak zemininde bir meni damlası fark ettiğinde, ev sahibesi de kötü bir an yaşadı. Çıplak ayağının ustaca bir hareketiyle kanıtı ortadan kaldırdı.

Çocukların taşkınlıkları sayesinde, aldatan çiftin rahatsızlığı fark edilmedi. Öğle yemeğinden sonra, misafirler yola çıktılar ve diğer ikisi de normal rutinlerine geri döndü. Birkaç gün sonra hafta sonu tatillerine gittiler ve günlerini sıcak ve güneşli sahillerde gevşeyerek, gecelerini de yemek yeyip içki içerek ve akşam yemeği sırasında masaların etrafında oynayan yerli çocukları seyrederek geçirdiler. Her gün en az bir kez seks yaptılar ve ilişkileri hakkında son bir yıldır olduğundan daha mutlu ve olumlu hissettiler.

Ve bu defa, âdet dönemi hiç gelmedi. Eve döndükten iki hafta sonra, adam kadının tuvaletten gelen öğürme sesleriyle uyandı ve aynı gün test kadının hamile olduğunu doğruladı. Doktor tatilin işe yarayabileceğini söylediği için yapılan övgüleri kabul etti ve kadın daha midesi çok fazla bulanmadan çok önce her şeye rağmen hamile olmayı gerçekten isteyip istemediğini merak etti. Hamileliğin güvende olduğundan emin olana kadar üç ay bekledikten sonra haberi arkadaşlarına verdiler. Bir dahaki toplanmalarına kadar, artık gebelik kampanyalarından konuşmaya gerek kalmadı. Artık hepsi ebeveyn—ya da öyle düşünüyorlardı.

Peki ne oldu? Belirgin tıbbi problemleri olmayan bir çift, iki sene başarısız olduktan sonra neden aniden gebe kaldı?

Elbette birçok olasılık var ancak en ilginç ama en az aşikâr olanlarından biri, işbirlikçi bir teşebbüs olmaktan çok uzak gebe kalma kampanyalarının en başından beri, aslında bir yıpratma savaşı içinde olmalarıdır; aslında, içlerinden sadece biri gerçekten gebe kalmayı istemişti—tatil ayına kadar.

Şüphesiz, çiftler bir aile kurmak için en iyi zaman konusunda sıklıkla *alenen* anlaşmazlığa düşerler ve bu tür fikir ayrılıkları şiddetli bir ihtilafa neden olabilir. Hem kadın hem de erkek, kendi durumu için iyi nedenlere sahip olacak ve değişmez bir şekilde her ikisi de kişisel üreme sonucu için en iyi olanı yapmaya çalışacaktır. Doğal seleksiyon, çoğu insanın kendisi için neyin en iyi olduğuna hükmetme becerisini şekillendirecektir ve bu eşi için en iyi olanla çakışmazsa, açık çatışma kaçınılmaz olur. Bununla birlikte, *açık* anlaşmazlık, çiftimiz için söz konusu durumun bir özelliği değildi. Yüzeyde, muhtemelen ellerinden geldiği kadar işbirliği yapıyor-

lardı. Bu nedenle, her türlü anlaşmazlığın bilinçaltı olması gerekiyordu—ve işlerin nasıl meydana geldiğine baktığımızda, kadının bedeninin aslında erkeğinkinden daha farklı ve açık bir oyun oynadığına dair ipucundan daha fazlasını görüyoruz. Hiç şüphesiz, hem bilinçli hem de bilinçaltı olarak, erkek eşinin gebe kalması için elinden gelenin en iyisini yapıyordu; *bilinçli olarak* kadın da işbirliği yapmak için elinden gelenin en iyisini yapıyordu. Ne var ki, hiçbir kadının bedeninin gebeliği pekâlâ geciktiriyor, doğru anı ve hatta belki doğru adamı bekliyor olabileceğini bilmiyordu. *Kadının* gebelik kampanyası sonucunda doğan çocuğun genetik babasının eşi değil, arkadaşının eşi—bir pazar sabahı bulaşıkları yıkarken üç dakikalık bir cinsel ilişki yaşadığı adam—olması olasılığı çok yüksek. Nedeni de aşağıda.

Kadının âdet döngüsünün şimdiye kadar tarif etmediğimiz ve yukarıdaki sahnede betimlenene benzeyen durumlardan avantaj sağlamasına imkân tanımak için özellikle evrilmiş bir özelliği vardır. Görünüşe göre bu, her âdet döngüsünde olur. Bir periyodun başlangıcından sonraki günlerde, kadının bedeni onu yumurta üretmeye hazırlayan bir dizi hormonal değişikliklerden geçer ama yumurtlama meydana gelmeden yaklaşık iki gün önce, bedeni etkili biçimde ‘bekleme’ durumuna geçer. Sonunda yumurta üretip üretmemesi, izleyen günlerde, hatta aylarda ne olduğuna bağlıdır.

Bu bekleme dönemi, belki eşinden belki bir başkasından, belki sadece bir erkekten belki iki ya da daha fazlasından sperm toplamak için bir fırsattır. Kısmen, yumurtlayıp yumurtlamaması bedeninin sperm topladığı erkek ya da erkekler hakkında nasıl hissettiğine bağlıdır. Ancak çoğu durumda, mevcut koşullar altında bir bebek üretmeyi denemeye ilişkin hissettiklerine bağlıdır ve bu, stres seviyesine yansır. Eğer erkek ve zaman kesinlikle doğru görünüyorsa, yumurtlama ve dolayısıyla gebe kalma gerçekten de cinsel ilişkiyle tetiklenebilir. Eğer erkek ve zaman doğru değilse, cinsel ilişki yumurtlamayı etkilemeyebileceği gibi engelleyebilir de.

Bunun kanıtı nedir? Döngüsünün 14 ve 35. günleri arasında (kanamanın ilk gününü 1. gün olarak aldığınızda), bir kadının *bir kerelik* cinsel ilişkiden gebe kalma olasılığı, uzun süreli eşiyile

yaptığı *rutin* cinsel ilişkiden gebe kalma olasılığından çok daha fazladır. Bir âşık ya da tecavüzcüyle bir kerelik cinsel ilişkinin ve hatta kısa bir süre için eve dönen (belki hafta sonu izni için) uzun süreli eşle yaşanan bir kerelik cinsel ilişkinin *döngünün bu günlerinde* gebeliğe neden olma olasılığı, rutin bir cinsel ilişkininkinden çok daha yüksektir. Bu, kadının uzun süreli eşinin rutin cinsel ilişkiyle kadının yumurtlamasını tetikleyemeyeceği anlamına gelmez. Bu sadece, rutin koşullar altında eşine ya da başka erkeklere bir kerelik koşullar altındaki kadar olumlu karşılık verme olasılığı daha düşük demektir.

Yumurtlamanın ara sıra cinsel ilişkiyle tetiklenmesi, bir saatlik bir cinsel ilişkiden sonra yumurta kanalları içinde beş güne kadar sürekli bir sperm akışı olmasına rağmen, bir kadının yumurtlamadan *iki gün* önceki cinsel ilişkiden gebe kalma olasılığının neden en fazla olduğunu muhtemelen açıklar. Bunun nedeni büyük olasılıkla, eğer erkek ve zaman kadının bedeni için doğruysa, ‘bekleme’ durumundayken yapılan seksin yumurtlamayı gerçekten tetiklemesidir, ama tetikten yumurtlamaya kadar geçen süreç iki gündür. O halde bir çift, kadının ne zaman yumurtlayacağına karar vermeyi denemek yerine, özellikle kadın ama aynı zamanda çift de hoşlanacaklarını hissettikleri şekilde ve zamanda seks yapabilir.

Fırsat karşısındaki bu aleni yumurtlama becerisine ek olarak, bedeni bekleme durumundayken, hormonları, kadının devamlı eşinin aksine âşığına karşı çok daha alıcı olmasına neden olur. Bir kadının cinsel kamuflejının parçası olarak, âdet döngüsünün herhangi bir evresinde uzun süreli eşiyse seks yapacağını önceden gördük. Bekleme döneminde bir âşıkla seks yapma olasılığının daha fazla olmasının yanında, kadın, hormonları tarafından bekleme durumundayken davranışını değiştirmeye programlanmıştır. Kadınların kendi başlarına geçirdikleri süreyle ilgili olarak yapılan çalışmalar, uzun süreli eşi olmayanların âdet döneminde çok az değişiklik gösterirken uzun süreli eşi olanların en doğurgan evrelerinde eşleriyle daha az vakit geçirdiğini, yeni yerler keşfetmek içinse daha fazla vakit harcadığını ortaya koyuyor. Buna ek olarak, *eşlerinin görüş alanı dışındayken*, daha fazla tahrik edici giyiniyor ve davranıyorlar.

Araştırmacılar, Viyana’da bir diskotekte kadınların fotoğrafını çektiler ve hem açıkta bıraktıkları çıplak yer miktarını hem de kıyafetlerinin ne kadar dar ve şeffaf olduğunu ölçtüler. Daha sonra kadınların tükürüklerinden östrojen seviyeleri test edildi. Uzun süreli eşleri olan ama ‘kızlarla’ dışarıda vakit geçirmek için eşlerini evde bırakmış olanlar, döngülerinin doğurgan evresinde, östrojen hormonları yüksekken, diğer zamanlara nazaran büyük ihtimalle çok daha tahrik edici giyiniyordu. Evde uzun süreli eşi olmayan kadınlar, bu tür bir değişim göstermedi.

Burada gizli olan anlam şudur: Bir kadın kendisini destekleyecek uzun süreli bir eşi olana kadar, döngüsünün ‘bekleme’ evresi boyunca bir kerelik cinsel ilişki aramaz. Bir eş tarafından desteklenen kadının ‘bekleme’ evresinde başka erkeklerin ilgisini çekmeye çalışması için beden kimyasıyla yönlendirilme olasılığı çok daha fazladır. Buna ek olarak, fırsatı olduğunda, kadının o erkeklerden sperm toplama ve gebe kalma olasılığı daha yüksektir. Sahnedeki kadının o sabah vajinasının içinde bir penis olması arzusuyla uyanması, bekleme evresinde olduğunu akla getirir. Buna ek olarak, kadının, en kısa süreli fırsattan faydalanarak, arkadaşının eşinin kendisini döllemesine izin verdiği gerçeği de—hatta bilmeden bunu düzenlemiş olması—bedeninin bekleme evresinde olduğunu akla getirir.

Bu kadın, bir başka adamdan sperm topladıktan sonra yumurtlamaya ve gebe kalmaya neden bu kadar hevesli olabilir? On yıl kadar önce, kadın ve eşi birlikte yaşamayı ve hayatlarını paylaşmayı seçmişti ve o zamandan beri gebe kalmak için kesintisiz çok fazla birlikte olmuşlardı. Şimdi neden adamdan vazgeçti?

Bir şeylerin farklı şekilde olmasını dileycekler için üzücü olmasına rağmen, doğal seleksiyon insanların bedenlerini bencil ve tek amaçlı olmaya önceden hazırlamıştır. Bizler, bedenleri kendi üretkenliğini ön plana koymuş insanların altsoylarıyız ve atamızın bencilliğini miras almışız. Doğru, bedenlerimiz başka bedenlerle, hayatımız boyunca birçok defa—ve sıklıkla uzun periyodlar için—ama sadece bu tür bir işbirliği kişisel üreme başarımızı artırdığında işbirliği yapar. Böyle bir işbirliği o üreme başarısını tehdit etmeye başladığı an, bedenlerimiz diğer kişi için değil, kendisi için en iyi olanı yapar. Doğal seleksiyon, uzun süreli eşleriyle işbirliği

yaparken bile, üreme başarılarını o eşleriyle olabileceğinden birazcık daha fazla artırmak için fırsatlara karşı sürekli tetikte olan bedenleri tercih etmektedir. Eğer böyle bir fırsat ortaya çıkarsa, üreme sonuçları eş açısından ne olursa olsun, beden bundan yararlanmak için elinden gelenin en iyisini yapar ve sahnemizdeki kadının yaptığı tam da budur.

Bir kadının zaman zaman sadakatsizliğin üreme başarısını artırabileceği durumlarla karşılaşması şaşırtıcı değildir. Aslında bu, uzun süre babalık yapmaya ilgi gösteren erkeklerin neredeyse kaçınılmaz sonudur. Kadının eş(ler)ini seçerken dikkat ettiği kriterleri daha ileriki bir bölümde ele alacağız ama burada önemli bir ikilik söz konusudur. Kadının bir taraftan çocuklarını büyütmesine yardım edebilecek bir erkeğe ihtiyacı vardır. Diğer taraftan da, kendi genleriyle birleştğinde çekici, üretken ve başarılı çocuklar üretecek genlere ihtiyacı vardır. Yaşadığı zorlukların bazıları, uzun süreli eşlerden daha geniş gen sağlayıcı seçenekleri olmasından kaynaklanır. Biraz önce tanıdığımız gibi, bir erkeğin genlerini toplamak sadece birkaç dakika alır ama çocukları büyütme için yıllarca onun işbirliğine ihtiyacı vardır.

Sahne, gebe kalma problemi olan kadın, aile geçindiren bir kişi ve sahip olabileceği çocuklara bakacak biri olarak eşinden oldukça memnun görünüyordu. Orta düzeyde varlıklı, kendi evlerini ve arabalarını satın alabilecek, tatile gidebilecek gelir düzeyine sahiptiler. Ayrıca eşi, arkadaşının çocuğuna ilgi gösterme biçimiyle, çocuklara bakma anlamında çok iyi bir baba olacağının bütün belirtilerini sergiliyordu. Ancak belki de bedeni, erkeğin çocukları için genler açısından yapabileceğinin en iyisi olduğuna ikna olmamıştı. Bu, bedeninin içinde gebeliğe izin vermemesinin nedeni olabilir—ve erkeğin üretkenliğine dair korku tohumları ekildiğinde, bedeninin isteksizliği güçlenmiş olabilir.

Kadınlar kısa süreli eşlerinde, uzun süreli eşlerinde aradıklarından farklı özellikler ararlar. Çok daha fazla sayıda kısa süreli gen sağlayıcı seçeneğinin olması iki ana tercihe yol açar. Birisi, ne en iyi gen sağlayıcısı ne de en iyi eş olmasına rağmen, en azından cezbedebildiği mevcut en iyi uyuşma olan erkeği bulmaktır. Diğeri, elde edilebilir en iyi uzun süreli eşi seçmek ve daha son-

ra en iyi genleri elde etmek için sadakatsizliğe bel bağlamaktır. Sahnedeki kadın, on yıl önce muhtemelen ilk seçeneği izleyerek başlamıştı. Ne var ki, gördüğümüz gibi, sonunda ikinci seçeneğe başvurdu—ve yalnız değil.

Çocukların yaklaşık yüzde 10'unun babası, babası olduğu zannedilen kişi değildir. Bazı erkeklerin aldatılma olasılığı diğerlerine nazaran daha yüksektir ve en kötüsünü yaşayan düşük gelir ve statüye sahip olanlardır. Fiili rakamlar, İsviçre ve ABD'nin yüksek statülü bölgelerinde yüzde 1'den İngiltere ve ABD'deki orta statülü erkekleri için yüzde 5-6'ya ve İngiltere, Fransa ve ABD'deki düşük statülü erkeklerde yüzde 10-30'a uzanır. Buna ek olarak, düşük statülü erkeklerin eşleriyle cinsel ilişkiye girme olasılığı en yüksek olanlar yüksek statülü erkeklerdir. Antropolojik çalışmalar tam olarak aynı kalıbı göstermektedir. Arka arkaya toplumlarda, yüksek refah seviyesi ve statüye sahip erkekler eşlerini daha erken elde ederler, belki daha fazla eşleri olur, daha erken üremeye başlarlar, aldatılma olasılıkları daha düşüktür ve başka erkeklerin eşleriyle cinsel ilişkiye girme olasılıkları daha yüksektir. Bu nedenle, her durumda, refah seviyesi yüksek ve statü sahibi erkeklerin düşük statüye sahip çağdaşlarına göre üretkenlik açısından daha başarılı olma potansiyelleri vardır.

Kadınların sadakatsizliğinde de benzer şekilde statüye bağlı bir kalıp olması şaşırtıcı değildir ve zaten de öyledir. Refah düzeyi daha iyi, yüksek statüye sahip erkeklerle çiftleşen kadınların sadakatsizlikten kazanacağı çok az şey, kaybedeceği ise çok şey vardır. Diğer taraftan fakir, düşük statüye sahip erkeklerle çiftleşenlerin kaybedecek çok az şeyi ve potansiyel olarak kazanacakları çok şey vardır—özellikle de eşlerini toplumsal skalada daha üstte yer alan erkeklerle aldatabilirlerse. Ancak, sahnedeki kadın için, refah ve statü aramanın sadakatsizlik yapması için itici güç olması mümkün değil. Kendi eşini, toplumsal ölçekte hiçbir şekilde kendisinden daha yukarıda olmayan arkadaşının eşi için terk etmeye niyeti yoktu. Bedeninin ona olan ilgisi sadece genetik olabilir. Spermini ve genlerini istedi ve onları almak için fırsattan istifade etti. Ancak stratejisi, her türlü genetik kazanç sadakatsizliğinden dolayı musdarip olabileceği dezavantajlardan—çünkü davranışında potansiyel faydaların yanında potan-

siyel tehlikeler de vardı—ancak daha büyükse, üreme açısından gerçekten karşılığını alacaktı.

Birincisi, cinsel yolla bulaşan bir ya da daha fazla hastalık kapma riski vardı. Bir kişinin ne kadar çok cinsel eşi olursa, risk de o kadar büyük olur. Özellikle yüksek değildir ama gerçektir ve her sadakatsizlik eylemi bunu artırır ve kişinin gelecekteki sağlığı ve üretkenliği açısından bir tehdit olabilir. Diğer tehlikeler, ancak sadakatsizlik anlaşılırsa gerçekleşecekti. En kötüsü, eşinden ya da arkadaşından şiddet görme riski vardı. Eşi tarafından terk edilme riski bile olabilirdi, özellikle de sadakatsizliğinden eşinin çocuğun kendisinin olmayabileceğinden şüphelenmesine yetecek kadar kısa bir süre sonra hamile kalsaydı. Bunlara ek olarak, yalnız ve üvey ana babalıkla ilgili başka tehlikeler de vardı, bunları daha sonraki bölümlerde ele alacağız. Ne var ki, hastalık riskinden başka, sadakatsizliğin tehlikelerinin hiçbiri, *anlaşılmasını önleyebildiği sürece* özellikle büyük değildi.

Erkek de sadakatsizliğinden kaynaklanan riskler taşıyordu. O da, sadakatsizliği anlaşılırsa hastalık, terk edilme ve hatta belki de şiddet görme riskini—kadının eşinden ve hatta belki de kendi eşinden—alıyordu. Ancak yine, tehlikelerin hiçbiri *anlaşılmasını önleyebildiği sürece* özellikle büyük değildi.

Gizliliği korumanın öneminden dolayı, adam ve kadın eşlerinin çocuklarla birlikte dükkândan döndüklerini duyduklarında içgüdüsel olarak acele ve hilekârca tepki verdiler. Büyük ihtimalle herhangi biri böyle bir durumda ne yapacaklarını önceden düşünmemiştir ama vakit geldiğinde ikisi de otomatik bir kandırma tarzına girdiler. Adrenalin, sanki bir kaplan odaya girmişçesine, anında ve güçlü bir şekilde aktı. Sonuçlandığında, aldatmaları başarılıydı. Eşleri, on dakikalık yokluklarında olan olaylardan habersiz kaldılar.

İnsanlar, sadakatsizliğin zararlarından korunurken faydalarını biçmelerine imkân sağlaması için kurnazlığı ve aldatmacayı kullanan tek tür değildir. Kimyasal olarak keşfedilmeyi önlemeye programlanmış bir bedenın itici gücü göz önüne alındığında, insan beynine başvurmadan da uygun stratejiler icat edilebilir. Birçok insan, dişi bir maymunun yerde yiyecek ararken yüksek bir daldaki eşi tarafından izlendiğini gösteren filmi seyretmiştir.

Dişi maymunun yanına bir başka erkek gelir. Yere oturur, ereksiyonunu ilk erkekten gizleyerek masumca kendiyle oynar. İlk erkeğin dikkatinin dağıldığı her sefer, diğer erkek dişinin omzuna vurur. Bir anda dişi maymun ayağa kalkar, doğrulur ve erkek onu döller; bu biraz önce tanık olduğumuzdan pek de farklı bir olay değildir. Cinsel ilişkileri o kadar hızlıdır ki, eşi tekrar onlara doğru baktığında, önceki faaliyetlerine geri dönmüşlerdir, masumiyetin cisimleşmiş halidirler.

Bu sahnede erkeğimizin ve kadınınımızın başına gelen şey, çiftin gebe kalma kampanyasının daha önceki evrelerinde ortaya çıkan muammayı ortadan kaldırır: Cinsel kamuflaj bilmececi. Her gün seks yapmak zevkten çok bir göreve dönüştüğünde, çoğu çift, kadının en doğurgan olduğu zamanı bilememelerine söver. Cinsel kamuflaj birçok insana, öncelikle doğal seleksiyonun en şeytani hilelerinden biri gibi görünür. Ancak aksine, doğal seleksiyon cinsel kamuflajı şekillendirirken kadınlara üreme kaderlerinin kontrolünde kullanacakları en güçlü silahlarından birini vermiştir. Sahne, bedeninin âdet döngüsünün hangi evresinde olduğuna dair hiçbir şey ifşa etmemesinin, bir kadın için neden bu kadar önemli olduğunu gösteriyor. Kamuflaj kadına, bir sonraki çocuğunun genetik babasını seçmesi için doğurganlığını ilan etseydi sahip olacağından çok daha fazla özgürlük sağlıyor.

Babunlar ve şempanzeler gibi primatların doğurganlığını ilan eden dişileri, doğurgan evrelerinde soluk alacak zaman bulamazlar. Erkekler cinsel kullanım hakkı için kavga ederler ve dişiler genellikle usanırlar. Daha da kötüsü, birçok açıdan, en güçlü erkek dişiye dölleyecek tek erkek olduğundan emin olmak için elinden gelenin en iyisini yapar. Elbette, dişi bütün bunlardan, öncelikle kullanım hakkını kazanacak ve onu koruyacak kadar güçlü ve zinde erkek tarafından döllemenin üreme avantajını elde eder. Ancak bunun için ödediği bedel, kendi eşini seçme özgürlüğünün azalmasıdır. Dominant erkeğe tercih ettiği erkekler olabilir ama dominant erkek onun başkalarıyla çiftleşmesini engellemeye çalışır. Örneğin, bir sürüde birkaç yıllık süre zarfında net bir şekilde en başarılı erkek olacak daha genç bir erkek olabilir ve dişi o anki dominant yerine çocuğuna o genç erkeğin babalık etmesini

isteyebilir. Zaman zaman, böyle bir dişi, yukarıdaki örnekte olduğu gibi, dominant erkeğe ‘sadakatsiz’ olmayı becerebilir ama bu onun için insan dışının yaptığı kadar kolay olmayacaktır, çünkü onu koruyan erkek, insan karşılığının aksine, dışının ne zaman doğurgan olduğunu *bilir*. Sonuç olarak, o sayılı kritik günlerde yemek yemeyi ve uyumayı bile bırakabilir, böylece dişiye sürekli izleyerek ayrılmasını çok zorlaştırabilir.

Sahnedeki kadının eşi, bunun kendi hayatında ne kadar kritik bir gün olduğunu *bilseydi*, belki de diğer çiftin çocuklarını alışverişe götürerek eşini diğer erkekle yalnız bırakmazdı. Ama onun açısından, diğer herhangi bir gün gibiydi. Benzer şekilde, çoğu erkeğin eşinin başka kadınlarla diskoya gitmesine itirazı olmaz. Ama eğer erkek kritik bir gece olduğunu, eşinin kimyasal olarak bir başka erkeği cezbetmeye, onunla flört etmeye, karşılık vermeye ve gebe kalmaya hazır olduğunu *bilse*, pekâlâ gitmesini istemeyebilirdi.

İşte bu nedenle, doğal seleksiyon kadının bedenini, doğurgan evrelerini erkeklerden gizleyecek şekilde tasarlamaktadır. Peki ama bu bilgiyi *kadının* bilinçli aklından bile neden gizlemektedir? Çünkü bir kadının doğurganlığını erkeklerden en ikna edici biçimde gizleyebilmesi için, bunu kendisinden de gizlemesi gerekir. İşte bu nedenle, bilmeden sinyal yayma olasılığı çok azdır.

Sahnedeki bir unsuru henüz ele almadık. Eğer kadın, varsaydığımız gibi, evyenin başındaki sabahtan sonra gebe kaldıysa, bunu içinde iki farklı erkekten sperm varken yapmıştı. Uyandığında, eşini seks yapmaya razı etti ve bir saat içinde arkadaşının eşiyle seks yapıyordu. En azından izleyen beş gün, bedeninde her ikisinin de spermleri vardı ve bunlar yumurta kanalları içinde sürekli akıyordu. Yaklaşık olarak çocukların yüzde 4’üne bu koşullar altında gebe kalınıyor. Bir kadın birkaç günlük süre zarfında iki farklı erkekle seks yaptığında, iki sperm grubu kadının üretebileceği herhangi bir yumurtayı dölleme ödülü için rekabet eder. Bu rekabet hem bir piyango hem de bir yarıştı ama her şeyden fazla bir savaştır. Her normal, sağlıklı, üretken erkeğin menisi içinde, birçok farklı şekil ve büyüklükte sperm bulunur. Bazılarının büyük kafaları vardır, bazılarının küçük—hatta bazılarının kafa-

ları o kadar küçüktür ki kromozomlar ve genler için yer yoktur. Bazı spermilerin kısa kuyrukları vardır, bazılarının iki, üç hatta dört tane. Bu tiplerin her birinin sperm savaşında oynadığı roller farklıdır. Spermilerin yüzde 1'den azı yumurtayı aramaya ve dölemeye programlanmıştır, geri kalanıysa çeşitli saldırı ve koruma eylemleri için programlanmıştır: Kendi farklı tarzlarında, işleri başka bir erkeğin sperminin yumurtayı dölemesini durdurmaya çalışmaktır.

Kadınlar bazen sperm savaşını teşvik etmekten kazançlı çıkar. Sahnedeki kadın kesinlikle böyle yapmıştır. Geçmiş iki sene boyunca, eşinin üretkenliğine ilişkin şüpheleri, erkeğin uygun bir genetik baba olarak konumunu daha az güvenilir kılmıştır. Vücudunun eşini ve menisini nihai bir teste sokmasının bir yolu, onun spermelerini üretkenliğini kanıtlanmış bir başka erkeğin spermeleriyle rekabete sokmak ve onları yenmesi için imkân tanımaktır. Ve yaptığı da budur.

Eşinin spermlerinin savaşı kazanmama olasılığı vardır. Özellikle de, kadının teşvik ettiği sperm savaşı eşit olmadığı için, çünkü ihtimalleri eşinin *aleyhine* etkilemiştir. Nasıl? Söz konusu sabah, eşiyle orgazm olmamış ama âşığıyla olmuştur. Bu nedenle, âşığının menisinin son damlası yere damlamış olmasına rağmen, âşığının daha önceki boşalmalarından toplamda eşine kıyasla daha fazla sperm tuttuğu neredeyse kesindir. Bu durumda, iki sperm ordusunun en büyüğüne sahip olduğu için, âşığının sperm savaşını kazanma olasılığı çok daha fazladır. Önceden söylediğimiz gibi, kadının orgazm olması gebe kalma *olasılığında* hiçbir değişiklik yapmayacaktır ama her iki adamın spermi içindeyken gebe kaldıysa, *hangi adamın* yumurtayı dölediği konusunda bir fark yaratmıştır.

Şimdiye kadar kadının eşi hakkında yapılan tıbbi değerlendirmenin doğru olduğunu ve erkeğin gerçekten üretken olduğunu varsaydık. Bununla birlikte, sadece tıbbi testler herhangi bir problem tespit etmediği için, üretken olduğunu kesin olarak kabul edemeyiz. Ne yazık ki, erkek üretkenliğinin incelenmesi, herhangi bir erkeğin üretkenliği hakkında kesin ifadelerle izin vermekten hâlâ çok uzaktır. Üretkenlik seviyeleri ile boşalan meninin bütün özellikleri arasında istatistiksel korelasyonlar—örneğin, sperm sayısı, normal görünen sperm ve sperm hareketliliğinin oranı—

bulunabilir ama sonuç sadece istatistiksel korelasyonlardan ibarettir. Çıkarımları herhangi bir erkeğe kesin olarak uygulanamaz. Boşalttığı meniler zayıf görünen erkekler bazen üretken ve harika görünen erkekler de bazen kısırdır.

En yaygın yanlış kanılardan biri, cinsel ilişkinin hamileliğe neden olabilmesi için erkeklerin çok fazla miktarda sperm boşaltması gerektiğidir. Bu yanlış kanının kökeni iki yönlüdür. Birincisi, erkekler normalde çok fazla miktarda sperm boşaltırlar: Ortalama bir boşalma üç yüz milyon tane sperm içerir. İkincisi, tıbbi çalışmalar yirmi milyondan (üç günlük aradan sonra mastürbasyon yoluyla) daha az sperm boşaltan erkeklerin, standart üç yüz milyon sperm boşaltan erkeklerden daha az üretken olma olasılığı yüksektir.

Ancak bu, düşük sayıda spermin bazen altta yatan tıbbi bir problemin belirtisi niteliğinde olduğu anlamına gelir. Böyle bir problemi olmayan bir erkek sadece yirmi milyon sperm döllese, eşi gebe kalmayacak *demek değildir*. Spermiler sağlıklı ve üretkense, gebelik için çok azına ihtiyaç vardır. Eğer bir erkek, eşinin vajinasının içine girerek seks yapmasından bir saatten kısa bir süre önce mastürbasyon ya da oral seks ile boşalırsa, onu sadece yaklaşık yirmi milyon ya da daha az spermle dölleyecektir. Her döllemede ancak birkaç on tane sperm dölleyen, meni kanalı ameliyatı geçirmiş ama eşi yine de hamile kalmış bir erkeğe ilişkin kayıtlara geçmiş bir vaka vardır. Ne kendisi ne de tıp mesleği, çok az miktarda spermin üremeyi başarabileceğine inanmamış ve erkeğin eşinin ona sadakatsizlik ettiğinden şüphelenmişti. Kadın bunu şiddetle reddetmiş ve babalık için DNA testi yapılmasını istemişti. Suçsuzluğu yeterince kesin bir şekilde kanıtlandı. Eşi gerçekten de çocuğunun babasıydı. Sahnemize geri dönersek, erkeğin boşalması üzerine tıbbi değerlendirme ne olursa olsun, bu, sürekli bir durum hakkında hüküm değil, sadece belirli bir noktadaki üretkenliği hakkında bir *fikirdi*.

Bu tartışmada şimdiye dek, çocuğun genetik babasının kadının eşi değil, üretkenliği kanıtlanmış erkek olduğu varsayıldı, çünkü sadık olmadığı dönemde gebe kaldığı gerçeği bir rastlantıdan çok daha fazlasını akla getiriyor. Ancak, aslında onu hamile bırakan erkeğin eşi olması gerçekten de mümkün değil mi?

Kadının aslında sadakatsizlik yaptığı gün yaşadığı cinsel ilişkilerin hiçbirinden gebe kalmamış olması da bir olasılıktır. Sonraki hafta, çift tatildeyken de gebe kalmış olabilir—bu durumda doktorları aldığı övgüyü hak etmiştir. Gebe kalma kampanyalarının ilk birkaç ayından itibaren, çift baskı altındaydı. Üretkenliklerine ilişkin endişeler onları kendini devam ettiren bir döngüye kilitlemişti ve stres büyük ihtimalle her ikisinin de bedeninin, önceden bahsettiğimiz gibi, aile planlaması moduna geçmesine neden olmuştu. Daha sonra, aylar geçtikçe, ilişkileri bozuldu ve stres gebeliği önleme işini çok daha büyük bir güçle yerine getirdi. Bu nedenle, muhtemelen, çiftin bilinçli isteklerine rağmen, koşullar iyileşene ve ilişkileri daha güvenli hale gelene kadar, bedenleri gebeliğin uzun vadeli üreme sonuçlarına zarar verebileceğine karar vermişti. Daha sonra, tatilde gevşeyerek ve tıbbi testleri arkalarında bırakmış olmanın verdiği rahatlıkla, bedenleri vaktin geldiğine karar vermiş olabilir. Erkek daha üretken meniler boşaltmaya başlamış olabilir; kadın tüm sperm aktarımı, dölleme, implantasyon ve hamilelik sürecine karşı daha alıcı olabilir.

İkinci olasılık, gebe kalmayı denedikleri tüm süre boyunca var olan tıbbi bir problemin rastlantısal olarak testler yaptırmaya başladıkları zaman ortadan kalkmış olmasıdır. Dişil ve eril bölgelerin küçük ama tekrar eden enfeksiyon nöbetleri, tedavi olmadan geçen ve böylece üretkenliği yeniden tesis eden geçici tıkanıklıklara neden olabilir. Belki de bedenleri, problem ortadan kalkana kadar gebeliği gerçekten erteliyordu ve o noktada kadın gebe kalmıştı.

Ahlakçı eğilimi olanlar için, bu senaryoların her biri tercih edilen açıklama olabilir. Ancak, kadının sadakatsizlik eyleminden gebe kalmış olması yine de en büyük olasılıktır. Eğer öyleyse, bu cinsel ilişkiyi çevreleyen büyük ama aynı zamanda öğretici bir ironi vardır. Yaklaşık iki yıl boyunca, kadın ve eşi, anlarını ve pozisyonlarını dikkatle seçerek, vakit ayırarak ve her fırsatta kadının içinde olabildiğince çok meni tutmak için ellerinden geleni yaparak, gebe kalmak için büyük çaba gösterdiler. Ancak burada sadece üç dakika süren, kadın ayakta dururken meydana gelen ve boşalmanın bir kısmının vajinasında değil mutfak yerine olduğu anlık bir çiftleşme oldu.

Olay, gebe kalma gerçekliğini göstermeye yarıyor. Doğurgan bir kadın için, eğer erkek ve zaman doğruysa, dölleme süreci çok verimli olabilir. Kadın bedeni—aklının aksine—gebe kalmak isterse, bunu çok kolay yapabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hamilelik, Doğum ve Dinginlik

SAHNE 5

Hamilelikte Seks

Boşalma anında rüyasından uyandı. Rahatlaması inanılmazdı—bi-linçaltı aklı, arzusunu engelleme-nin daha zekice yollarını koşulların daima bulacağına onu ikna etmişti. Yanında rahat rahat uyuyan eşini uyandırmaktan korkarak dikkatlice yataktan çıktı.

Yatağın yanındaki komodinin üstündeki saate bir göz attı, gece-yarısını yeni geçmişti. Eşi neredeyse dört saattir uyuyordu; hamile olduğu için çok fazla uykuya ihtiyacı varmış gibi görünüyordu. Birkaç ay önce, saat ondan önce asla yatağa gitmezdi ve eğer giderse de bu, onunla birlikte olmak ve seks yapmak için olurdu. En son seks yaptıklarından bu yana ne kadar zaman geçmişti? En az üç ay.

Banyoda temizlenirken, aslında hamile olduğunu bilmeden önceki hamileliğinin ilk birkaç haftasını düşündü. O zamanlar her zaman-kinden daha sık seks yapıyorlardı ve çoğunlukla da eşi başlatıyordu. Libidosunun o sıralar aniden yükseldiğine şüphe yoktu. Ayrıca daha fazla orgazm istiyor, gelene kadar ona mastürbasyon yapmasını istiyordu sık sık. Ultrason onlara aksini söylememiş olsaydı, ikisi de bu ani cinsel faaliyet akını sırasında gebe kaldığını zannedecekti.

O ilk birkaç aydan çok hoşlanmıştı ama hamilelik bulantılarının, baş ağrılarının ve yorgunluğun başlamasıyla her şey değişmişti. Birdenbire hamilelik kadının aklındaki son şey olmuştu. Yatağa gittikçe daha erken gider olmuştu. Fiziksel temas, sarılmaktan ve okşamaktan öteye gitmiyordu. Ona baskı yapmak istemiyordu ve düş kırıklığını dikkatlice saklamıştı—ama kesinlikle düş kırıklığı-na uğramıştı. Kadın iştah kaybından dolayı biraz zayıflamıştı ve

memeleri de şişmeye başlamıştı. Aslında eşini her zamankinden daha heyecan verici buluyordu ki bu da tuhaf bir şekilde uygun-
suz geliyordu.

Ne var ki, zaman geçtikçe, kadın gittikçe daha hamile görünme-
ye başladı. Beli kalınlaştı ve biraz paytak yürümeye başladı. Kadın
erkeği alttan alta kendisiyle hemfikir olmamaya davet ederek,
kendisini hiç de çekici hissetmediğini söylemeye başladı. Erkek bu
duruma eşine iltifat etmenin başka yollarını bularak karşılık verdi
ama gerçekte şeklini gittikçe daha az çekici buluyordu. Ama onun
için daha az şey hissetmiyordu. Aslında, ona karşı her zamankinden
daha hassas ve şefkatliydi. Ancak ona karşı duyduğu arzu, artık
özellikle cinsel değildi ki bu gerçek, birbirlerine karşı hislerini ko-
nuştukları her sefer kendisini suçlu hissetmesine neden oluyordu.
Tam da kadın bir güvensizlik döneminden geçerken erkeğin his-
lerinin değişmesi durumları daha da kötüleştirdi. Bir gece birlikte
partiye gittiklerinde doruğa çıktı. Kötü başlamıştı. Kadın giyecek
uygun bir şeyi olmadığından şikâyet ederek gerçekten gitmek iste-
mediğini, evde kalıp televizyon seyretmeyi ve erken yatmayı tercih
edeceğini söylemişti.

Erkeğin keyfi yerindeydi ve biraz sosyalleşmek için can atıyordu.
Ayrıca, eşine söylememiş olsa da, hamile eşini gösterme fırsatını
iple çekiyordu. Partinin yarısına doğru, her biri kendisini farklı grup-
larla konuşurken buldu. Erkek işinden belli belirsiz tanıdığı bir kadınla
yoğun bir sohbet içindeydi ve daha önce ona hiç dikkat etmemiş
olmasına rağmen, bu gece onu garip bir şekilde çekici buluyordu.
Eşi yanlarına geldiğinde yarım saattir kadınla konuşuyordu ve hiç
fark etmemişti. Eşi kolunu sıkıca tuttu ve gitme vaktinin geldiğini
ileri sürdü. Erkek, bir şeylerin yanlış gittiğini görebiliyordu. Hasta
mıydı yoksa bir şey onu üzmüş müydü?

Birkaç beceriksiz vedadan sonra konuşmadan arabaya yürüdüler.
Kadın inatla önüne bakıyordu; erkek onun tarafına birkaç kere göz
attı. Arabaya bindiklerinde kadın doğrudan konuya girdi: İşyerinden
kadınla flört ediyordu. Kendisini savunmaya çalıştı ama faydasızdı.
Kadın dinlememeye kararlıydı. Tam eve geldiklerinde, onu kendisini
hamile haliyle beğenmemekle suçladı. Daha sonra, komik olduğunu
bilerek ve neredeyse daha söyler sözlemez pişman olarak, kendisiyle
sevişerek onu hâlâ çekici bulduğunu kanıtlamasını istedi.

O anda, eşiyle seks yapmak erkeğin aklındaki en son şeydi. Yarı sarhoş haliyle ereksiyon olup bunu korumayı becerebilmesinin pek mümkün olmadığını da biliyordu, özellikle de zaten çok ilgili değildi. Tek yapmak istediği uyumaktı. Bununla birlikte, hamileliği bu kadar ilerlemişken cinsel ilişkiye girme konusunda kendisini pek rahat hissetmediğini söyledi. Ya bir şey olursa? Onun yerine yatağa gidip sarılamazlar mıydı? Sonunda kadın kabul etti ve ilk başta yaptıkları sarılmaktı, kadın kendi tarafında bacakları kıvrılmış halde ve erkek kolları kadına dolanmış ve eli nazikçe kadının tümsek yapan karnının üzerinde. Erkek birkaç dakika içinde uyudu. Kadın gözleri akmamış yaşlarla karanlıkta parlayarak uyanık yatıyordu. En sonunda uyuduğunda bir saatten fazla olmuştu.

Sabahın erken saatlerinde aynı anda, her biri diğerinin uyanık olduğunu fark etti. Tembel ve duygusal biçimde öpüşmeye başladılar. Erkek tahrik olduğunu hissetti—belki alkol yavaş yavaş yok oluyordu. İkisi de bir şey demedi—sadece öpüşmeye ve birbirlerini okşamaya devam ettiler. Erkeğin aklında daha önceki riske girmeme anlaşımları vardı ve kadının ondan ne yapmasını istediğinden kesinlikle emin değildi. Ancak, kısa bir süre içinde, eşi arzuları konusunda onda şüpheye yer bırakmadı. Biçimsiz ama deneyimli bir şekilde üzerine çıktı, penisini tuttu ve vajinasının içine doğru yön verdi.

Erkek, boşladıktan sonra, eşinin içine bir zarar vermiş olabileceğinden endişelenerek çok ani bir şekilde geri çekilince faaliyetleri sona erdi. Vajinasının olağandıı şekilde kısa geldiği bir an dışında, cinsel ilişki erkek için normalden çok farklı değildi. Öyle bile olsa, itme konusunda isteksizdi ve eşi orgazm oluyor gibi görüldüğünde şaşırdı.

Kadın içine girmesi için onu ayarttığında, kendisi de yaptıkları şey konusunda rahat değildi. Evet, orgazm olmuştu—ama hemen olmamış olmayı diledi. Hemen sonra, sanki orgazmından bir şekilde rahatsız olmuş gibi, bebeğin karnında tamamen ters döndüğünü hissetti. Bu duygudan hiç hoşlanmadı ve karnındaki çalkalanma en sonunda tekrar uykuya dönmesine yetecek kadar durulduğunda ona asırlar geçmiş gibi geldi.

Erkek banyoda kendisini temizledikten sonra, ayakta durup duvarlardaki aynada kendisine baktı. Rüyasını hatırladı ve bebeğin yakında doğacağını düşündü, kendisine benzeyip benzemeyeceğini merak etti. Yatak odasına geri dönerken, uyuyan eşinin karanlık şekline

baktı. Kendisine ne için izin verdiğini anlamasına sadece bir hafta vardı. Tahminen yakında yine erken saatlerde odaya yürüyecekti ama bu sefer oldukça farklı bir nedenle.

İlk bakışta, doğal seleksiyonun hamilelik içinde ve bazen de hamilelik boyunca sekse devam etme alışkanlığını evrimleştirmediği garip görünür. Ne kadın ne de erkek, bununla üreme sonucunu iyileştiriyor gibi görünmezler. Kadın zaten hamiledir, bu yüzden daha fazla gebe kalmaz. Erkeğin dölediği neredeyse her spermin kadının geri akışı içinde dışarı atıldığı gerçeği ışında bu daha da garip görünüyor. O halde insanlar ve diğer birçok memeli, dişi gebe kalmışken neden cinsel ilişkiye girmelidirler?

Yanıtı şu: Hamilelik, çoğunun bekleyeceği ya da isteyeceği gibi dingin bir işbirliği zamanı değildir. Bu bölümdeki üç sahnenin gösterdiği gibi, kadının hem içinde hem dışında bir çatışma zamanıdır. Savaşlardan bazıları gelişen çocuğun ve annenin rahminin içinde olur—bunlar sonraki iki sahnede ele alınacak. Kadın ve erkek arasında meydana gelen diğer savaşlar, daha barizdir—bunların örneklerine yukarıda sahnede tanık olduk. Bu erkek/kadın anlaşmazlıklarının bazıları açıktır ve herkesin hoşuna gider. Diğerleri daha inceliklidir ve kolaylıkla gözden kaçırılabilir. Ama hepsinin içinde seks vardır.

Bir kadın ve bir erkek arasındaki en incelikli çatışma biçimlerinden biri, hamileliğin ilk birkaç ayında meydana gelen cinsel aktivitedir. Aslında, o kadar inceliklidir ki çok az insan, davranışın kişiler arasındaki büyük çıkar farklılıklarından kaynaklandığını tahmin eder. Daha az incelikli olanlar, çiftin hamileliğin hangi dönemine kadar seks yapmaya devam etmesi gerektiği üzerine çatışmalardır. En incelikli olanlar da, eşi en hassas dönemindeyken erkeğin diğer kadınlara karşı artan ilgisi üzerine tartışmalardır.

Bu çatışmalarda hiçbirisi aksi kazalar değildir. Hepsi de önlenebilir bir şekilde, doğal seleksiyonun erkekleri ve kadınları kendi üreme performanslarına eşlerinininki pahasına öncelik vermeye uygun hale getirmiş olmasından kaynaklanır. İleride, sahnedeki çiftin bilinçli akıllarında ilk sırada olan soruyu ele alacağız: Hamilelik sırasında seks ne kadar tehlikelidir? Çünkü, iddia edeceğimiz üze-

re, eğer hamilelik sırasında seks bir savaşa, zayıat riski var mıdır? İlk olarak, bu çatışmalardan herhangi birini anlayacaksak, erkekler ve kadınlar üzerindeki baskının farklı olduğunu göz önünde bulundurmamız gerekir.

Hem kadının hem de eşinin üreme sonucu göz önünde bulundurulduğunda, hamilelik hayatın en kritik ve *ikircikli* evrelerinden biridir. Bir tarafta, kadın ve çocuğun genetik babası tarafından açıkça en büyük üretken adım atılmıştır. Diğer taraftan, sezgisel olarak daha az açık olmasına rağmen, hamilelik hem kadının hem de eşinin uzun dönemli üremesi için bir *tehdit* olabilir. Bu tehdidin yapısı üzerinde durmak gerekir.

Kadın söz konusu olduğu sürece, hamilelik sırasında bir şeyler yanlış giderse, bedeni gelecekte üremesi tehlikeye girecek ölçüde zarara görebilir. Aslında zarar, daha fazla çocuğu olmasını gerçekten de engelleyebilecek kadar ciddi olabilir (bir kadının hamilelik sonucunda görebileceği fiziksel zararı bu bölümün sonlarına doğru tartışacağız). Fiziksel tehlikelerin yanında, eşinin onu terk etmesi ya da gelecekte ona ve bebeğine çok az destek verme kararı alması riski de vardır. Genellikle kadın eşinin desteğine o kadar bağımlıdır ki, erkek bunlardan herhangi birini yaparsa çocuğunun hayatta kalması ve gelecekteki başarısı tehlikeye girer.

Erkek söz konusu olduğunda, eşinin hamileliği üreme sonucuna giden yolda büyük bir adımdır—ancak sadece genetik babası olduğu sürece. Değilse, bu durumda hamileliği uzun dönemli üreme sonucu için gerçekten de bir tehdittir. Bir başka erkeğin üreme başarısını kendisi pahasına iyileştirmek için yıllarca emek vermeye kendisini adamakla kalmaz, aynı zamanda sonraki bir ya da birkaç yıl eşini hamile bırakamayacağı kısır bir dönem olur. Eğer kadının taşıdığı çocuğun babası olmadığından şüphelenmesi için güçlü bir nedeni varsa, özellikle de kendisine bir başka kadın bulamazsa, onu terk etmek uzun dönemli üreme çıkarları için iyi olacaktır.

Uzun vadede üremesi açısından potansiyel bir tehdit olması nedeniyle, bir erkeğin babalığına güveni, gelecek çocuğuna ne kadar iyi bir baba olacağının en önemli etkenlerinden biridir. Bu kitabın geri kalanındaki neredeyse her bölümün, bir erkeğin babalık davranışını bu bağlamda yorumlamak için bir nedeni olacak.

Bazen davranışı baba olduğuna dair duyduğu güvenden bilinçli olarak etkilenir. Ne var ki, daha sıklıkla, tıpkı başka türlerin babalık davranışı gibi, bilinçaltı olarak etkilenir. Serçeler, aslanlar ve maymunlar gibi çeşitli hayvanlar üzerinde yapılan çalışmalar, bir erkeğin babalık davranışının kalitesinin genetik baba olma olasılığı tarafından güçlü bir şekilde yönetildiğini göstermektedir.

Eğer bir kadın, diğer bütün bu türlerin dişileri gibi, çocuğunu büyütürken bir erkekten maksimum yardımı almaya çalışacaksa, onu baba olduğuna ikna etmek için elinden gelen her şeyi yapması, kendisi için hayati önem taşır. Aynı zamanda, genetik baba olmasının gerçek olasılığını belirlemeye çalışmak da erkek için hayati önem taşır.

Yukarıdaki sahnede, erkek bebeğin kendisine benzeyip benzemeyeceğine kafa yordu. Bunu yaparak, insanların çocuklar ve ebeveynleri arasında fiziksel benzerlikler bulma yönündeki yaygın tasasını sergiledi. Bu tasa bizi şaşırtmamalı. Eğer bir erkek, sadece ona bakarak bir çocuğun kendisinin olup olmadığını söyleyebilseydi, uzatılmış babalık bakımının uzun vadeli üreme çıkarları arasında olup olmadığını da söyleyebilirdi. Ne var ki, bunu söyleyemediği açıktır—en azından, emin olacak kadar iyi değil. Çalışmaların sonuçları farklılık göstermekle birlikte, varılan genel sonuç şudur ki, üçüncü bir kişi genetik babayı, bir çocuğu bir dizi olası baba ile karşılaştırarak ancak sadece tahmin ettiğinden çok daha nadiren tespit edebilir. Bu şaşırtıcı değildir—çocuğun görünümü, her şeyden önce, sadece yarısı babadan gelen genler tarafından belirlenir. Çocuğun bebekliğinin ilk yılında bile benzerlikler tespit edilebilmesine rağmen, kimlik tespiti çok muğlaktır ve hata payı çok büyüktür. Burada da şaşırtıcı bir şey yok. Eğer bir kadının genleri, çocuğunun aşikâr bir şekilde babasına benzemesine izin verirse, âdet döngüsünün doğurgan evresini ilan etmiş ve eşinin yirmi dört saat onu izlemesine izin verdiğinde olduğu gibi kesin bir şekilde, o çocuk için en iyi genetik babayı seçme özgürlüğünü kaybedecektir. Bu nedenle, eğer kadınlar sadakatsizliğin genetik avantajlarından faydalanacaklarsa, genlerinin olabildiğince sıradan bir yüze sahip bir çocuk üretmek için babanın genleriyle rekabet etmesi hayati önem taşır. Aslında, bebeğin yüzü ne kadar sıradan olursa *herhangi* bir erkeğin kendi yüzüyle açık benzerlikler

bulma olasılığı da o kadar fazla olacaktır. Büyük olasılıkla, baba olsa da olmasa da, bebeğin özelliklerinden en az biri ona benzecektir. Kadınlar bu genetik savaşı kazanmış gibi görünüyorlar. Hiçbir erkek, o ya da başkaları sadece bir benzerlik gördüklerini düşündükleri için çocuğun kendisinden olduğundan asla mutlak şekilde emin olamayacağı için, gerçek benzerliğe karar verecekse dış görünüşlerin basit bir kıyaslamasından elde edebileceğinden çok daha fazla bilgiye ihtiyacı vardır. Eğer bir kadın eşini, olmadığı halde baba olduğuna ikna edebilirse—önceki bölümde büyük olasılıkla mutfak evyesinde çalışırken bir sadakatsizlik eylemi sırasında gebe kaldığında tanık olduğumuz gibi—bu durumda kadın üreme anlamında kazanır (genetik baba da öyle) ve eşi kaybeder. Eğer kadın eşini gerçekte öyle olduğu halde baba olduğuna ikna edemezse, bu durumda üreme anlamında ikisi de kaybeder, çünkü çocuk aksi halde alacağı kaliteli ana baba bakımını almayacaktır. O halde baskı, durumu doğru değerlendirmek açısından babanın üzerinde ve eşini, olsa da olmasa da, genetik baba olduğuna ikna etme açısından da kadın üzerindedir. Bu baskıya ikisinin de karşılık vermesi asla çok kısa süre içinde olmaz. Gebeliğe neden olan ve onu çevreleyen olaylar özellikle kritik önem taşır.

Bir kadının kendisini hamileliğe adanmak için doğru zamanı beklediği aylar, hatta yıllar içinde, olabildiğince çok seçeneğinin olması önemlidir. Önceden gördüğümüz gibi, cinsel kamufraj ona en iyi eli verir. Erkek zayıftır: Yapabildiği tek şey nöbet tutmak ve zamanı geldiğinde genetik baba olduğundan emin olmaya çalışmaktır. Ne var ki, kadın belirli bir erkeğin bebeğini taşımaya kendini adadıktan hemen sonra şartlar değişir. Artık zayıf olan kadındır, özellikle de uzun süreli eşini, babanın o olduğuna ikna etmeyi başaramazsa.

Güvenini artırmanın bir yolu, gebe kalmadan önce onunla büyük bir cinsel etkinlik içine girmek olacaktır. Ancak genellikle kadın, o zamana kadar temkinli, cinsel bakımdan esrarlı yoluna devam eder. Daha sonra, gebe kaldığında, bedeni onunla daha sık seks yapmayı arzular. Yine, büyük ölçüde cinsel kamufrajı sayesinde, bir erkeğin bedeni eşinin gebe kaldığı tarihi asla tam olarak hesaplayamaz, bu nedenle erkek için eğilim, her zaman kadının yaklaşık olarak libidosunun ve cinsel faaliyetinin en yüksek olduğu

zamanda gebe kaldığını farzetmek şeklinde olacaktır. Tanık olduğumuz sahnedeki kadın tam da böyle davrandı: Gebeliklerin yüzde 90'ında olduğu gibi, bir kurnazlık olmadığını, uzun süreli eşinin aynı zamanda çocuğun genetik babası olduğunu varsayabiliriz. Ancak bu durumda, bu aynı zamanda tam da önceki bölümdeki kadının davranış biçimidir—büyük ihtimalle mutfaktaki evyeye eğilirken başka birinin eşinden gebe kalan kadın. Uzun süredir acı çeken eşi, iki yıllık denemeden sonra, onu baba yapanın cinsel açıdan aktif tatilleri olduğunu varsaydı.

Bir açıdan, hamilelikte seks yapmaya devam etmek bir kadının cinsel kamuflajının en kuvvetli silahıdır. Gebe kalır kalmaz sekse olan ilgisini kaybederse, çevresindeki erkeklere durumu hakkında açık bir işaret vermiş olacaktır. Bu hepsinin, özellikle de uzun süreli eşinin, kimin genetik baba olabileceğine ya da olmayabileceğine dair çok daha iyi bir değerlendirme yapmalarına imkân tanıyacaktır. Hamilelik sırasında fazla cinsel ilgi ve erişim sunmak, gebe kaldığına dair herhangi bir belirti göstermeyi engeller ve kadına hedeflediği erkeğe, genellikle uzun süreli eşine, baba olduğuna dair güvenine bir destek verme fırsatı sunar.

Kadınların bedenleri, gebe kaldıkları kesin tarihi gizledikleri bir başka hile daha geliştirmiştir. Genellikle olaydan iki hafta, hatta bazen bir ya da iki ay sonra âdet görürler. Bu yalancı âdet akıntısı normalden hafif olabilir ancak yine de kafa karışıklığı yaratacak kadar ağırdır. Yine, aslında zaten hamileyken eşine fazla cinsel ilgi göstererek onun güvenini destekleyebilir. Birçok çift ve doktorları, bu tür aldatıcı âdetler yüzünden olası gebe kalma tarihini yanlış hesaplamaktadır. Yaklaşık son on yıl içinde hamileliğin on dört ila on sekizince haftalarında bebeğin rutin ultrason taramaları yapılan kadar, gebe kalma tarihini yaklaşık bir hafta sapmayla tespit etmek mümkün değildi.

Hamileliğin ilk haftalarında yükselen libido, sanayileşmiş Batı dünyasıyla sınırlı değildir. Örneğin, !Kung kırsal bölge kadınları, diğer başka primatlar gibi aynı düzeni gösterirler. Bir tür, ister şebekler gibi tekeşli olsun, ister şempanzeler gibi dişiler birçok erkekle seks yapsın, birçok türün dişileri hamilelikte seks yapmaya devam ederek belirli erkeklerin baba olduklarına dair güvenlerini desteklemekten yararlanırlar. Bununla birlikte, bütün primat

türleri, kesinlikle bu tür bir davranış sergiler: İnsanlar gibi dışı cinsel kamuflaje sahip türlerde daha sık evrilmiş gibi görünüyor.

Peki ama, kadının *gerçekten* hamile olduğu herkes için açık olduktan sonra bir çift seks yapmaya neden devam etmelidir? Bunun çeşitli olası cevapları vardır. Bazıları diğerlerine göre daha olasıdır—ve ne yazık ki, bazıları diğerlerinden daha netameliidir. Bununla birlikte, hepsi de cinsel eylemlerin hâlâ devam eden bir savaşın parçası olduğu üzerinde döner, çünkü kadınlar ve erkekler üzerindeki baskılar hamilelik süresince farklı olmaya devam eder.

Erkekler hamile kadınları yüzüstü bırakırlar. Aynı zamanda onlara karşı sadakatsizdirler. Bunun nedeni, dokuz aylık hamilelik, erkeğin bedeninin verimsiz—ve nispeten güvenli—göründüğü bir dönemdir. Bu eşinin erkeğe, bilinçaltı olsa da, doğal seleksiyonun ağır basan cinsel hedefi olacağını emrettiği şey konusunda yardımcı olamadığı bir zamandır: Yumurtaların döllenmesi. En azından o dokuz ay için, o hedefin peşine düşebileceği tek yol başka kadınlar aracılığıyla. Bu nedenle, erkeklerin eşleri hamileyken diğer zamanlara göre aldatma olasılıklarının daha fazla olması şaşırtmamalıdır. Yukarıdaki sahnedeki kadın gibi, kadınların hamilelik süresince eşlerinin ilgisi konusunda daha korumacı, sahiplenici ve kıskanç olması da şaşırtmamalıdır. Bir kadının bu evrede eşinin sadakatsizliğinden korunma ihtiyacı, erkeğin gebeliğe götüren evrede eşinin sadakatsiz olmasını önlemek için duyduğu ihtiyaç kadar büyüktür. Eğer erkek sadakatsizlikte başarılı olursa, kadın sadece kaybedebilir. Erkek daha sonra kadına bulaştırabileceği bir cinsel hastalık kapabilir ya da onu başka bir kadın için terk edebilir. Sahip olma isteği kadının en güçlü silahıdır.

Eşi söz konusu olduğu sürece, hamileliğinin sadakatsiz olmak için en iyi zamanı temsil ettiği gerçeği, kadın için sorunları daha da beter hale getirir. Erkeğin sadakatsiz olmasındaki birincil bilinçaltı amaç—bir başka kadından ekstra bir çocuğun babası olma ihtimali—kadın hamile olsa da olmasa da, her zaman orada olmasına rağmen, eşi hamile olmadığında onun kadınların peşinden koşmasını engelleyecek olan sadakatsizliğin başlıca zararlarından bazıları artık çok azalmıştır. En önemlisi, eşinin sadakatsizliğini keşfetmesi üzerine onu terk etme olasılığı azalır, çünkü doğum yaptıktan sonra kadın onsuz olmayı ger-

çekten göze alamaz. Kadının da aldatarak ondan intikam alma olasılığı da azalır.

Ancak, eşi hamileyken sadakatsizlik yapma niyetinde olan bir erkek için yeni bir potansiyel tehlike vardır: Hareketleri düşük riskini tetikler. Bu durumda düşük, terk edilme karşısında kadının kullanabileceği bir başka savunmadır. Eşin sadakatsizliğini anlamak, eşin ölümü gibi, bir kadının düşük yapması için yaygın bir tetikleyicidir. Doğal seleksiyonun böylesine sert bir karşılık tasarlamasının nedeni açıktır: Kadın bedeni, babalık desteğini alma ihtimali azalan bir çocuğu tam süre taşımak yerine, belki bir başka erkekle yeniden başlamayı tercih eder.

Yukarıdaki sahnede, kadın altı aylık hamile olana kadar sekse izin vermeye ve hatta teşvik etmeye devam etti. Başka kadınlar da hamilelikleri süresince bu şekilde davranabilirler. Böyle bir cinsel faaliyet, kadının eşinin sadakatsizliğinden ya da terk edilmekten korunmasına nasıl yardım eder? Başka türlerin dişileri ve insanlarla ilişkili olarak, yaygın biçimde seslendirilen bir açıklama, eşinin içine boşalmasını sağlayarak, herhangi bir başka kadının içine boşalma arzusunu azalttığı şeklindedir. Bu iyimser—ve olasılığı düşük—bir açıklamadır. Erkekler, ortalama olarak haftada sadece iki ya da üç kere boşalsalar bile (yaşa ve şartlara bağlı olarak), en son ne zaman boşaldıkları ya da hangi sıklıkla bunu yaptıkları önemli olmaksızın, çoğu erkek, yeni bir kadını dölleme şansına sahip olduğunda boşalabilir. Erkekler, eşlerinden başka bir kadını dölleme fırsatını *her zaman* kabul etmeseler de—bedenlerinin hastalık, anlaşılma ya da suç işlemekten korkması isteksizliğe neden olur—ara sıra yaparlar.

Kadının hamileliğin ortalarında ya da sonlarına doğru, sekse bazen ilgi duymasının alternatif bir açıklaması daha vardır ve bu biraz önce söylenenin tam tersidir. Birçok erkek, hamile bir eşi dölledikten sonraki bir saat içinde bir metresi döllemekle ilgilenirken, bir metresi dölledikten sonraki bir saat içinde hamile eşini döllemekle çok daha az ilgilenenecektir. Eğer hamile bir kadın seksi teşvik ederse ve eşi karşılık veremezse, bu, kadını başka bir suretle fark etmemiş olabileceği devam eden bir ilişki konusunda uyarabilir. Elbette, herhangi bir karşılık verememe durumu, sadece kısa süre önce mastürbasyon yapıldığı için de olabilir. Ama

yine de, yanlış alarm olduğu kanıtlanırsa bile, kadının bir ilişki olasılığına karşı uyarılması değerlidir. O halde, bir kadının eşiyle seks yapmaya bazen beklenmedik şekilde duyduğu ilginin, onun yakın gelecekte boşalmasını engellemeye çalışmaktan çok, yakın zamanda boşalıp boşalmadığını kontrol etme yolu olma olasılığı çok daha fazladır.

Elbette, erkeklerin en sonunda hamile bir eşi döllemeye olan ilgilerini kaybetmeleri şaşırtıcı değildir. Üreme açısından hamile bir kadınla cinsel ilişkiye girmekle elde edecekleri hiçbir kazançları olmadığı için, doğal seleksiyon erkeklerin estetik anlayışlarını hamile bir kadının biçimine, hamile olmayanınkine nazaran daha az ilgi duyacakları şekilde biçimlendirmiştir. Daha sonraki bir bölümde ele alacağımız üzere, erkekler en fazla cinsel ilgiyi beli kalça çevresinin yüzde 70'i kadar olan dişi bedenlere gösterecek şekilde programlanmıştır. Böyle bir şekle sahip kadınların yumurtlama olasılığı daha fazla ve zaten hamile olma olasılıkları da daha azdır.

Hamilelik kadının en doğurgan biçimini bozmaya başladığında, erkek ona karşı çok daha az cinsel ilgi duyar. Yine de, hamileliğin ileri safhalarında olsa bile, erkek için hâlâ cinsel bir nesne olup olmadığını sormak kadın için, öyle olduğunu onaylamak da erkek için genellikle stratejiktir. Bu, kadının eşinin yanında kalıp onu ve çocuğu destekleyip desteklemeyeceğini tekrar tekrar değerlendirmesinin bir parçasıdır. Bununla birlikte, erkeğin hangi sıklıkla gerçekten onayladığını ya da kadının hangi sıklıkla ona inandığını bilmek imkânsızdır.

Bu nedenle, hem hamileliğin ilk dönemlerinin yükselen libidosu hem de cinsel faaliyeti ile hamileliğin ileri dönemlerinin nazık, dikkatli seksi, erkek ve kadın arasındaki turnuva egzersizinin parçasıdır, çünkü uzun dönemli üreme sonuçlarını artırmaya çalışırlar. Kaydettiğimiz gibi, durumların yüzde 90'ında böyle bir turnuva gereksizdir ve doğacak çocuk için ellerinden gelenin en iyisini yaparak her ikisi de üreme açısından fayda sağlarlar. Ne var ki, bazen gereklidir ve içlerinden biri diğeri pahasına yarar sağlayacaktır. Böyle bir rekabetin her zaman meydana gelmesinin nedeni, hiçbirinin çıkarlarının çakıştığından asla yüzde yüz emin olmamasıdır.

Daha önce bahsedilen, sekse karşı daha kötü niyetli olan taraf, yukarıdaki çifti en fazla ilgilendiren soruyu sorar. Hamilelik

sırasında seks ne kadar tehlikelidir? Bu soruya cevap verebilecek faydalı ya da zorlayıcı veriler bulunmuyor—tıbbi fikirler farklılık ve kararsızlık sergiliyor. Ancak aslında hepsi de aynı sonuca varıyor. Cinsel ilişkiyi isteyen, zamanı ve pozisyonu seçen, eylemi düzenleyen kadın olduğu sürece, ters etkileri olması pek mümkün değildir. Bedeni doğal seleksiyon tarafından belirlenen ve aynı zamanda aslında potansiyel üç ana tehlikeye karşı savunmalarını da belirlemiş olan bir eylemi sürdürecektir.

Birinci tehlike, erkeğin penisinden, meni sıvısından ve spermelerin kendisinden (yüzeylerinde virüsler ve bakteriler taşıyabilirler) enfeksiyon kapma riskidir. Kadın, gebe kaldıktan sonraki hafta içinde, rahmini ve gelişmekte olan embriyoyu korumaya öncelik vererek, kendisini enfeksiyona karşı olabildiğince korur. Bunu sağlamak için, rahim boynu mukusu, âdet dönemindekinden de çok değişir. En önemlisi de, kalınlaşır, daha fazla jöleye benzer, hatta lifli olur. Mukusun içinden geçen her türlü kanal çok daralır ve hücre atıklarıyla dolar, böylece spermin nüfuz etmesi imkânsızlaşır. Buna ek olarak, mukusun üretimi ve akış hızı artar. Sonuç olarak, hamilelikte kadın genellikle bacaklarının arasında ıslaklık hisseder ama daha kalın bir maddeyle. Cinsel ilişki sırasında vajinasının içine giren her şeyden kurtulmasını sağlayan rahim boynu mukusunun kalınlaşması ve akışındaki artıştır; neredeyse tüm meni, sperm ve dölleme sırasında giren her türlü bakteri ve virüs kadının geri akan sıvısıyla dışarı atılır.

İkinci potansiyel tehlike, hangi pozisyon benimersenirse benimsensin, penisin vajinanın içini zorlamasıdır. Ancak bedeni, evrim tarafından, sadece penis bir tehdit olmadığı zaman seks yapmayı isteyecek biçimde şekillenecektir. Evrim bedeni, mümkün olduğunca, penisin bir tehdit olduğu durumlarla—cinsel ilişkiyi isteyen kadın değil de erkek olduğu zaman—başına çıkacak şekilde önceden hazırlayacaktır. Elbette, doğal seleksiyonun bu gibi koşullar altında sağlayabileceği korumanın bir sınırı vardır.

Bu da bizi üçüncü tehlikeye getirir—özellikle de misyoner pozisyonunda şiddetli ve agresif seks yapmakta ısrar eden erkek. Kadının şişmiş karnının üzerindeyken erkeğin bütün ağırlığıyla yukarı aşağı vurmasının ve bu arada agresif bir şekilde zorlamasının, hamile bir kadında neden olabileceği zarar, kadının merdivenlerden düşmesinden ya da hatta şiddetli bir tecavüzün kurbanı

olmasından çok az farklıdır. Cinsel ilişkiyi erkeğin başlattığı ve düzenlediği her sefer, kadın ve bebek açısından bir tehlike unsuru vardır. Ancak, ne yazık ki, şiddetli cinsel ilişkinin erkeğin üreme çıkarlarına uyduğu durumlar olur. Burada baba olduğuna güven duyma meselesine geri dönmüş olduk: Bu kitap içinde yer alan, hassas stratejik manevraların kötüleşerek tam bir savaşa dönüştüğü çeşitli durumlardan biriyle karşılaşacağız.

Bir erkek babalığından kesin olarak emin olduğu sürece, bebeğe ters bir şey olmaması erkeğin üreme çıkarları arasındadır. Eğer değilse, eşiyle üreme olasılıkları, kadın bir başka erkeğin çocuğuna hamileyken gecikebilir. Bu durumda, kadın düşük yaparsa, üreme açısından çıkarlarına gerçekten faydalı olabilir, çünkü doğurgan olacağı bir sonraki sefere kadar geçecek süre kısalacaktır. Erkeğin baba olduğuna dair güveni az olduğunda, hamile bir kadının şiddetli cinsel eylemlerin kurbanı olma olasılığının daha yüksek olduğuna dair veri bulunmuyor. Ancak bu evrimsel biyolojinin tahminidir. Elbette, erkeğin eşinin düşük yapmasına neden olabileceği başka fiziksel şiddet türleri de vardır.

Yukarıdaki sahnede, erkek şiddet içeren herhangi bir şey yapmaya asla niyetli değildi. Aksine, baba olduğuna dair duyduğu yüksek güvenle, cinsel ilişkinin yan etkileriyle ilgili olarak en az kadın kadar endişeliydi. Kadın, son cinsel ilişkilerinde bebeğin açıkça görülen tepkisinden duyduğu endişe kadar orgazmın sonuçları konusunda da endişeliydi. Yine, orgazmın kadının karnındaki bebeği nasıl etkilediğine dair iyi veriler yok ama evrimsel biyoloji sağlığa zararlı etkiler olmaması gerektiğini tahmin ediyor. Doğal seleksiyon, hamilelik sırasında kadınların orgazm olmaya devam etmesi gerektiğini belirliyor ve doğal olarak bedenlerini bununla başa çıkacak biçimde şekillendirmiştir.

O halde hamile kadınlar, cinsel ilişki sırasında, uykuda ya da mastürbasyon yapma arzusunun arkasından neden orgazm olmaya devam ediyorlar? Bu tür şeyler, önceden gördüğümüz gibi, 'rahim boynu temizliğine' katkıda bulunurlar ve hamile kadının rahim boynu mukusunun hâlâ ara sıra ilgiye ihtiyacı vardır ve orgazm da bunun önemli bir mekanizmasıdır.

Hamilelik sırasında seks yapmanın açıklamasının son ve şaşırtıcı bir ters anlamı vardır ve bu, gebe kaldıktan sonraki ilk birkaç saat ve

günle ilgilidir. Spermiler gebe kaldıktan sonra kadın için genellikle faydasız olmalarına rağmen, *her* kadın için *hemen o anda* faydasız değildir. Kısa süre önce yapılan çalışmalar, ikiz kardeşlerin bazen ayrı bir ya da iki günde üretilen iki yumurtanın ürünü olduğunu ileri sürüyor. Bu nedenle, bazen iki yumurta, iki farklı döllemeden gelen spermiler tarafından döllenecektir. Bu döllemeler, genellikle ayrı bir günde, aynı adam tarafından—kadının uzun süreli eşi—birbirini izleyen döllemelerdir. Ancak, yaklaşık her iki yüz ikiz kardeş gebeliğinden biri, *farklı erkekler* tarafından arka arkaya dölleme suretiyle gerçekleşir. En göze çarpan ve genellikle en fazla haber değeri taşıyan vakalarda, babalar ve dolayısıyla ikizler farklı ırklara aittir.

Dolayısıyla çok az kadın için, ikiz kardeş doğuracak olanlar için, gebe kaldıktan sonraki ilk hafta seks yapmak, sadece eşlerinin babalıklarına olan güvenini ekstra desteklemek için değil aynı zamanda ikinci bir yumurtayı döllemek için tasarlanır. O zaman bile, kadının davranışı bazen iki yumurtasından birinin bir başkası tarafından döllendiği gerçeğini gizleyebilir. Çatışma için yine de bir potansiyel vardır—bu sefer sadece kadın ve eşi arasında değil, aynı zamanda iki erkek ve iki erkeğin spermileri arasında.

Öyle görünüyor ki hamileliğin hangi yönünü incelersek inceleyelim, değişmez biçimde, hatta olmasını en az beklediğimiz yerlerde bile, bir çeşit çatışma buluyoruz. İzleyen iki sahnede hamilelik bulantısı ve doğum sancısı çilelerini ele aldığımızda da, bu durum daha az gerçek değil.

SAHNE 6

Hamilelik Bulantısı

Kadın sırtını sertçe banyo duvarına dayadı. Saat gecenin iki buçuğuydu ve o gece on beşinci kere sifonun sesi sessizlikte çınılıyordu. Yatak odasına geri döndüğünde, bir an için ayakta durup derin derin

uyuyan eşini izledi. Beyninden bir an için bir öfke parladı. Kendisi bu kadar berbat bir haldeyken o nasıl uyurdu? Eğer rahatsızlığını paylaşamıyorsa bile en azından uyanıp tanıklık edebilirdi.

Bu sefer kapı açıkken sifonu tekrar çekme fikriyle eğlendi. Ya da banyoya geri dönüp biraz gürültü mü yapsaydı? Kafasındaki sahneyi çabucak gözden geçirdi. Adam şefkatli ve mahmur gözlerle banyo kapısında belirecekti. Floresanın ışığından gözlerini korumaya çalışarak iyi olup olmadığını soracaktı. Kadın, sırt ağrısı, baş ağrısı, mide yanması ve neredeyse sürekli çıış yapma ihtiyacı—aslında, hamileliğin son birkaç haftasında olacağı konusunda uyarıldığı şeylerin çoğu—dışında elbette iyi olduğunu söyleyecekti. Evet, iyiydi, adam neden doğruca yatağa geri dönmüyordu? Umutsuz bir şekilde uyanık ve endişeli görünmeye çalışan adam, yapabileceği bir şey olup olmadığını soracaktı. Kadın biraz yumuşayarak alaycılığından pişmanlık duyacak ve onu kaldırdığı için kendisini kötü hissetmeye başlayacaktı. Hayır, dürüst olmak gerekirse adamın yapabileceği hiçbir şey yoktu. Adam birkaç saniye tereddüt edip kadının ona bakmasını bekleyecek, süklüm püklüm gülümseyecek, sonra da yatak odasına geri dönüp gözden kaybolacaktı. Kadın, adamın kendisini bir külçe gibi yatağa atışını dinledikten sonra, ışığı kapatacak ve onu izleyecekti.

Kadın yatak odasının kapısını kapattığında, bir arabanın farlarının ışığı perdenin aralığından içeri girdi ve hiç duraklamadan odanın içinde dolaşarak kadının düşüncelerini böldü. Öfkesi dinmeye başladı ve birden kendisini inanılmaz derecede yorgun hissetti. Kendisini nazikçe yatağa bırakırken, adamı uyandırmadığı için memnundu.

Yatağa girip çıkmak artık kolay olmuyordu ama manevra yapmak bir alışkanlık halini almıştı. Sirtını dik tutup kollarıyla kendisini destekleyerek dizlerinden büktüğü bacaklarını yatağın üzerinde çeviriyor ve kendisini sırtüstü yastıkların üzerine bırakıyordu. Belindeki çekme duygusu ona artık sırtüstü uyuyamayacağını hatırlattı. Yüz üstü de uyuyamıyordu. Aslında, biraz da olsa tek rahat ettiği pozisyon, kalçalarının ön tarafı çıkıntılarının altına degecek şekilde bacaklarını yukarı çekerek yan yatmaktı. Kendisini döndürürken eşini homurdandı, yarım döndü ve kadının dizini tuttu. Kadın yavaşça kendisini ayarladı ve yarı ışıktaki adamın profilini inceledi. Bedeni ısınıp yeniden rahatladığında, düşünceleri bölünmeye başladı. Adam bir

an için uyanıp elini kadının dizinden çekince kadın bacaklarını daha da yukarı kaldıracaktı. En sonunda uykuya dalabildi.

Kadın hamileliğini planlamamıştı. Bir gün çocukları olmasını niyet etmişti ama henüz değil. Doğru, biyolojik saatinin uzaktan gelen sesi kısa bir süre önce etkili olmaya başlamıştı ama kadın kendisini daha yeterince vakit olduğuna ikna etmeyi becermişti. Annelik ona sonu belirsiz bir iş gibi görünüyordu. Ancak, hamile kalınca ona teslim olmuştu. Aslında, bazı açılardan onu hoş karşılamıştı, en azından doğurganlığının bir kanıtı olarak.

İlk birkaç hafta olaysız geçmişti. Memelerindeki garip karıncalanma ve ağrı dışında gerçekten de hiçbir farklılık hissetmemişti. Kendisini evdeki bütün takvimlere statüsündeki değişikliğin bir hatırlatıcısı olarak doğum tarihini işaretlerken bulmuştu. Sanki farklı hissetmek için bir şeyler zorlarmışçasına, işyerindeki birkaç arkadaşını durumdan haberdar etmiş ve süreç içinde son birkaç haftaya kadar çalışmaya devam etme niyetinde olduğunu bildirmişti. Rahat ama heyecanlı hissederek, dergilerdeki flu fotoğrafların ümit etmesine neden olduğu coşku ve dinginliği beklemişti. Hamileliğinin son dönemlerindeki kadınları yan gözle yakalamaya başladı. Birden sanki her yerde bebek varmış gibi geldi. Parlak saçlarını ve yumuşacık ciltlerini fark etti ve nasıl çıldırmış gibi bağırabildiklerine hayret etti. Trende, bir bebeği tek bir kere gülümsetebilmek için bütün istasyonlarda incek gibi yapan yaşlı bir kadını seyretti.

Sonra mide bulantısı başladı. Beklediği gibi aniden başlamadı. Hamileliğinin altıncı haftasında filandı, bir gece karnı kurt gibi acıkmış halde uyandı. Açlığını doyurmak niyetiyle aşağı indi ve kendisine atıştırmalık bir şeyler hazırladı. Ancak o gece vakti duyduğu şiddetli istek, gündüz ve gece, çoğu zaman onunla beraber olan çok ağır bir mide bulantısına dönüştü yavaş yavaş. Keşke sadece sabah bulantısı olsaydı.

İştahını tamamen kaybetti. Aslında yemek yemek, sonrasında genellikle kendisini daha iyi hissetse de çok sıkıntı veren bir işti. Yiyeceğin görüntüsüne ve düşüncesine kötü tepki vermenin yanında koku alma duyusu da yoğunlaştı. İşte, odası dört kat üstte olmasına rağmen kantinin kokusunu alabiliyordu. Sırf restoranlardan gelen kokuları duymamak için yolun karşısına geçmeye başladı. Süpermarketler ve kırmızı şarabın kokusu, öğürmesine neden olu-

yordu. Kilo vermeye başladı ve sonunda tek düşünebildiği kendisini ne kadar zavallı hissettiği idi.

İçini rahatlatmak için, arkadaşları arasında anne olanlara sordu. Arkadaşları ona ilk üç ya da dört aydan daha fazla kendisini hasta hissetmeyeceğini söylediler. Ama buna rağmen, herkes bütün hamileliği boyunca mide bulantısı çeken birini tanıyordu. Bu ihtimal onu dehşete düşürdü. Zamanla bunun bütün dokuz ay boyunca süreceğine ikna oldu. Eşinin tek yapabildiği, o tekrar tekrar tuvalete kusarken saçlarını önünden çekmek ve gecenin bir yarısı dışarı çıkması gerekse bile ona meyve suyu, maden suyu tedarik etmektir. Ayrıca aynı muhabbete defalarca sabırla katlanması da gerekiyordu. Kadın ne kadar bıktığını söyleyecekti; adam da yakında geçeceğini.

Sonraki birkaç hafta kendisini sürekli zayıf ve yorgun hissetmeye başladı. Sabahları, yataktan çıkacak enerjiyi kendisinde zor buluyordu. Akşamları yorgunluktan neredeyse sarhoş gibi oluyordu ve ilk fırsatta yatağa gidiyordu. Hafta sonunun çoğunu sabahlığıyla divana kıvrılarak geçiriyordu. Zihinsel bir tembellik de başlamıştı. Hayatında ilk defa kendisini listeler yaparken ve kendisi için hatırlatma notları yazarken buldu. Tarihler ve zamanları hatırlamak imkânsız olmuştu. İşte her zamanki konuşkanlığı, özgüveni kalmamıştı. Morali bozuktur. İçindeki küçücük birey, sanki büyümesi fiziksel açıdan kadını tüketerek olması gerekiyormuş gibi, onun gücünü bitiriyor, sağlığını tehdit ediyor gibiydi. Zavallılığının her ayrıntısını bir günlüğe kaydetti. Zamanı geldiğinde, nispeten yeniden rahata ermesini de kaydedecekti.

Hamileliğinin on dördüncü haftası gibi düzelmeye başladı. Yavaş yavaş iştahı geri geldi, enerji seviyesi normale çıktı. Aslında, sabah ilk olarak hissettiği belindeki ağrı gibi önemsiz bir ayrıntı dışında, kendisini oldukça iyi hissediyordu. Yeni kıyafetler satın aldı. Eşi onun usul usul büyüyen karnının fotoğraflarını çekti. Bebek tekme atmaya başladı.

Ancak bu güzel evre nispeten kısa sürdü. Birkaç hafta içinde, sırt ağrısı yoğun ve inatçı bir ağrıya dönüştü. Rahminde de keskin acılar hissetmeye başladı. Bir sabah tuvalette yoğun kanaması oldu. Kanı görünce büyüldü ve ancak saniyeler sonra tepki verdi. Banyoda asılı havluyu kaptı ve bacaklarının arasına soktu, sonra banyo kapağı açık olmasına rağmen eşine seslendi. Bir süre beklediler ama

rahmindeki ağrı kötüleşince hastaneye gitmeye karar verdiler. Yolda bebeği değil de kendisini düşündüğünü fark etti. Eğer bu aşamada düşük yaptıysa, bütün o sıkıntıları yeniden çekmesi gerekecekti. Sonunda hiçbir şey olmayan yirmi haftalık hamilelik. Bütün bu ısırtıp hiçbir şey için.

Sanayileşmiş kültürlerde, hamilelik geleneksel ve romantik olarak bir dinginlik zamanı, kadının bedeninin kaderini yerine getirdiği, yeni bir bireyi dünyaya getirmeden önce rahminin güvenli ve sıcak ortamı içinde sakin bir şekilde büyüttiği bir zamandır. Elbette, az sayıda kadın için, gerçek bundan çok farklı olmayabilir. Ne var ki, çoğu için, çok az benzerlik söz konusudur. Sahnedeki kadının keşfettiği gibi, hamilelik aylarca süren bir aşırı derecede rahatsızlık olabilir; tüm deneyim hazdan çok acı içerebilir ve dinginlikten çok bir metanet durumuna neden olabilir.

Neden bir kadının bedeninin dokuz aylık bir rahatsızlığa kendisini adamaya programlanması gerekir—ve neden sadece bir kere değil de ailesini üretmek için gerektiği kadar çok defa? İlk bakışta, doğal seleksiyonun hamilelik kadar temel bir şeyi, bazen bu kadar travmatik olacak biçimde şekillendirmek zorunda olması gerçekten de garip görünebilir. Ama şaşırtıcı bir açıklaması var: Her hamilelikte savaş devam eder. Muharebe meydanı kadının bedenidir—ve burada doğal seleksiyon herkesin tarafındadır.

O halde eğer muharebe meydanı bedenin içindeyse, savaşanlar kimler? Yüzeysel olarak, karşılaşmanın anne ve bebek arasında olması gerekiyor gibi görünebilir. Ama gerçek şu ki, asıl savaş genetik ve iki ordu eşleşen anne ve baba genleridir. Çatışma neredeyse, yirmi üç kromozom taşıyan babanın spermi yine yirmi üç kromozom taşıyan annenin yumurtasını döller döllemez başlar.

Her bir insan kromozomu, milyonlarca amino asit molekül dizisi, spiral DNA ipliğidir. Bu bizim genetik kodumuz, genlerimiz, döllenmiş yumurtaya nasıl gelişeceğini ve hangi organları oluşturacağını söyleyen talimatlardır. Her birimizi eşsiz yapan anatomi, fizyoloji ve davranışın ayrıntıları da kodlanmıştır. Şaşırtıcı bir manevra yapma ve dizilme becerisiyle, babamızın kromozomlarının her biri anneden gelen eş kromozomla yan yana dizilir.

Babamızdan gelen her bir gen, daha dikkat çekici biçimde annemizden gelen aynı genle bir araya gelir: göz rengi geni göz rengi geniyle, saç rengi geni saç rengi geniyle, kanser geni kanser geniyle, cinsiyet geni cinsiyet geniyle vs.

Elbette, anneden ve babadan gelen genler genellikle aynı olmaktadır. Hem sperm hem de gen, uygun kromozomlarında kahverengi göz genini taşımıştır. Belki her ikisi de, meme kanserine yatkınlık yerine ona karşı direnç geni taşımıştır. Belki her ikisi de biseksüellik yerine heteroseksüellik geni taşımıştır. Bu durumda, çocuğun bu özellikleriyle ilgili olarak anne ve baba genleri arasında bir çatışma olmaz. Kahverengi gözlerle, meme kanserine direnç ve heteroseksüelliğe yatkınlıkla büyüyecektir.

Ne var ki, genler bazen de aynı olmayacaktır. Belki sperm mavi göz geni taşıırken yumurta kahverengi göz geni taşımıştır. Burada çok fazla olmamakla birlikte bir çatışma vardır. Çocuğun gözlerinin mavi ya da kahverengi olması, anne ve babanın üreme başarısı açısından büyük ihtimalle çok önemli değildir; onlar için, ikisinin mozaïği değil biri ya da diğeri olması önemlidir. Bu nedenle, evrim süresince bu iki gen, her ne zaman karşılaşır, mavi göz genlerinin geliştirmekte olan çocuğa çok az talimat vermesi ve sonuçta çocuğun kahverengi gözlü olması yönünde sessiz bir anlaşmaya varırlar. (Aslında, insanlarda göz rengi kalıtımı bu yaygın örneğin ileri sürdüğü kadar basit değildir. Bu işe karışan birçok gen vardır ve göz rengi açık maviden koyu kahverengiye kadar her şey olabilir. Ancak, bazen mavi göz genleri kahverengiye boyun eğer ve örneğimiz gen işbirliği prensibini yeterince iyi anlatıyor.)

Diğer taraftan bazı genler böyle dostane bir anlaşmaya varmaz. Bazen, galip gelenin *eşinin* değil *kendi* talimatları olması, anne ve baba için önemlidir. Aslında bu, çocuğun bedeninin iki gen grubunun muharebe meydanı haline geldiğini ifade eder. Bu genetik çatışmanın kökündeki neden, erkekler ve kadınların her birinin üreme başarılarına ulaşma yolları arasındaki farklılıkta yatar. Her biri üreme sonucunu maksimize etmek ister ama buna farklı yollarla girişirler. Bunu ileride daha ayrıntılı ele alacağız ama bir özet faydalı olabilir.

Bir kadın üreme sonucunu sadece ömrü boyunca ideal sayıda çocuk sahibi olarak maksimize edebilir. Bu nedenle, her kadının

karşılaştığı zorluk öncelikle kendi şartları için ideal çocuk sayısını belirlemek ve daha sonra gerçekten o kadar sayıda çocuk sahibi olmayı garantiye almaktır. Bu yapıldıktan sonra, gelecek nesillere katkısını artırmak için yapması gereken bir şey daha vardır: Çocukları için en iyi babayı/babaları, yani en iyi genlere sahip erkekleri ve en iyi eşi/eşleri yani en iyi kaynaklara sahip erkekleri araştırmak. Evrimsel biyolojinin bakış açısına göre, üstün genleri olan bir erkekten gebe kalmak ona üstün çocuklar verecektir ve daha fazla kaynakları olan bir erkeğe eş olarak sahip olmak, o çocukları sağlıklı, üretken ve rekabet gücü yüksek erişkinler olacak şekilde yetiştirmek açısından daha şanslı olacaktır.

Aksine, bir erkek, teoride, sınırsız sayıda çocuk sahibi olabilir. Tek sınırlaması, sadece onun kendilerini döllemesine izin vermeye değil aynı zamanda o çocukları erkeğin yardımı olmadan büyütmeye hazır yeterli sayıda kadın bulmaktır. Dolayısıyla, birçok kadının cinsel ilgisini çekebilenler, sadece fazla ya da üstün genleri olan erkekler olduğundan, ortalama kadından daha fazla çocuk sahibi olmayı becerenler de onlardır. En ünlü vaka, Fas'ın eski hükümdarı Muley İsmail'dir. Babası olduğunu iddia ettiği 888 çocuğun hepsi gerçekten onun değildi belki de ama haremünün bazen sadakatsizlik yapmasına izin vermiş olsa bile, üreme başarısının ortalamanın üzerinde olduğu oldukça sağlam bir varsayımdır. Elbette, *ortalama* erkeğin sonuç olarak ortalama kadın ile aynı sayıda çocuğu olur. Yine de prensip açıktır: Erkek, onunla çocuk sahibi olmaya hazır kadınlar bulma konusunda ne kadar kısıtlı olursa olsun, üreme sonucuna ulaşmak için, herhangi *bir kadının* bedenine asla bir kadının *onun* bedenine bağımlı olduğu kadar bağımlı değildir. Bir kadın artık daha fazla çocuk sahibi olamadığında, bu onun üreme hayatının sonudur. Bununla birlikte, eğer bir erkeğin eşi kısırlaşırsa, çocuklarını taşıması için bir başka kadın aramaya çalışabilir.

Erkekler ve kadınlar üzerindeki kısıtlamalar arasındaki farklılık, kadının genlerinin olası herhangi bir hamilelik ve doğum konusunda erkeğinkilerden çok daha fazla dikkatli olması gerektiği anlamına gelir. Annenin genlerinin, rahmindeki çocuğun toplam torun üretimine yapacağı katkıyı gelecekteki çocukların yapabilecekleri katkıyla dengelemesi gerekir. Genleri, torunların ve daha

sonraki torunların sayısını artırmaya çalışır her zaman. Eğer o anki hamileliği bir şekilde gelecekte daha fazla çocuk sahibi olma becerisini tehdit ederse, bedeni bunu yaşamamaya karar verebilir.

Babanın genleri de, elbette sahip olacağı torun sayısını artırmaya çalışır. Ancak üreme başarısı annenin devam eden doğurganlığına daha az bağımlı olduğundan, genleri annenin rahmindeki çocuğu olabildiğince başarılı yapma konusunda çok daha fazla rahat ve agresiftir. Erkeğin genleri kadının bedeni için kadının kendi genlerinden çok daha fazla risk alabilir.

Bu risklerin yapısını ele almadan önce, bebeğin ve iki gen grubunun hangi seçenekleri olduğunu bilmemiz gerekir. Yumurtanın bir sperm tarafından kadının yumurta kanalında döllenmesine neden olan olaylardan bahsetmiştik. Hikâyeyi döllenmiş yumurtanın yumurta kanalından aşağı doğru yöneldiğinde bölünmeye başladığı andan itibaren alalım. Önceden tek hücreli olan yumurta rahme ulaşana kadar, yeni yaşam yaklaşık 100 hücrelik bir *blastokist*ten oluşur.

Annenin bedeni, rahminin astarını kalınlaştırarak (bir inçin 1/25'inden 1/6'sına) ve kan tedarikini artırarak bu küçük hücre demetinin gelişine hazırlanır. Eğer yumurta döllenmişse, blastokist rahme girmeden önce astarın içinde iki ila dört gün aşılır. Aşılılmayı beklerken, rahim astarından çıkan salgılar yoluyla anneden besin alır. Bu salgılar *rahim sütünü* oluşturur. Blastokist de yüzeyi üzerinde, rahim duvarı içinde yakınlardaki hücreleri sindiren ve sıvılaştıran enzimleri saklayan özel *trofoblast* hücreleri geliştirir. Trofoblastlar daha sonra hızla çoğalır ve plasentanın fetal yarısını oluşturmaya başladıklarında rahim astarından gelen başka hücrelere saldırır, bunları içine çeker ve sindirirler. Annenin rahim astarının saldırısı implantasyon olarak bilinir. İmplantasyon tamamlandığında, sahne annenin ve babanın genleri arasındaki savaşa hazırlanmıştır.

İnsanlarda hamilelik yaklaşık 270 gün sürer. Bu süre boyunca, anne ve bebek plasenta aracılığıyla birbirleriyle iletişim kurarlar. Plasentanın bebeğin olan yarısının annenin yarısıyla temas ettiği ve birbirine geçtiği, trofoblast hücrelerinin saldırdığı noktada, rahim astarından oluşan yerde, iki bireyin kan damarları ve zarlarının yer aldığı büyük yüzeyler birbiriyle temas eder. Sonuçta

ortaya çıkan damar ve zar ağı, bebeğin göbek bağı (yaklaşık 50 cm uzunluğunda) ile bağlı olduğu tüm plasentayı oluşturur. Baş ve plasenta aracılığıyla besin anneden çocuğa ve metabolik atıklar çocuktan anneye geçer. Ancak, plasenta zarları hayati önem taşıyan kimyasal transfer kanalları olmakla beraber aynı zamanda hayati önem taşıyan engellerdir. Milyonlarca yıldır süren memeli evrimiyle bilenen işleri, faydalı kimyasalların geçmesine izin verirken anne ya da çocuk için zararlı olabilecek kimyasalların geçmesini engellemektir. Örneğin, her ikisinin bağışıklık sisteminin birbirini reddetmesini, birbirlerini saldıran parazitler ya da yabancı transplantlar olarak yanlış yorumlamalarını engelleyen şey plasentadır.

Şimdiye kadar yaptığımız tariftten, hamilelik sanki anne ve bebek arasında, hiçbirinin diğerine zarar verecek herhangi bir şey yapmadığı bir işbirliği zamanı gibi görünüyor. Elbette, bir noktaya kadar da öyledir. Bebeğin oluşması, büyümesi, hayatta kalması ve iyi durumda olması herkesin çıkarınadır—bebeğin, annenin ve babanın. Çatışma, anne ve babanın genlerinin bebeğin bütün bunları yapmasını sağlamak için annenin bedeninin ne kadar risk alması gerektiği konusunda anlaşamadıkları için çıkar. Babanın genleri, annenin bedeninin *kendi* geleceği için daha az endişenmesini ve bebek için en iyisini yapmasını isterken annenin genleri daha güvenli bir uzlaşma ister.

Annenin bedeni içinde bir savaş olduğuna dair tespit edilebilen ilk işaret hamilelik bulantısıdır. Kadınların yaklaşık yüzde 70'i bir ölçüde hamilelik bulantısını yaşar ve bunların en yaygısını sabah olmasına rağmen, sahnedeki kadının da keşfettiği gibi, hiçbir şekilde günün o saatiyle sınırlanmış değildir. Genellikle yaklaşık onikinci haftadan itibaren azalır. Ne var ki, kadınların yüzde 50'si onbeşinci haftaya kadar halen daha bazı semptomlar gösterir ve hamilelikleri boyunca şanssız yüzde 15 mide bulantısı ve yüzde 5 kusmaya devam eder.

Hamilelik bulantısı, anneye biraz rahatsızlık verse de çocuğu korur—babanın genlerinin cephaneliğinin bir parçasıdır. Bunu açıklamak için, Kuzey Amerika'dan bazı rakamları ele alabiliriz. Orada, çocukların yüzde 10'ununda doğumdan gelen bir çeşit sakatlık vardır. Bu sakatlıklar, sağırılık gibi küçük sakatlıklar olabildiği gibi anormal biçimde gelişmiş uzuvlar gibi daha ciddi sakatlıklar

da olabilir. Vakaların üçte birinde, neden açıktır: Ya kalıtsal bir sendromdur ya da hamilelik sırasında annenin kullandığı ilaçların sonucudur. Bu demektir ki vakaların üçte ikisinin nedeni bilinmiyor ve bir olasılık hepsinin annenin gıdasındaki toksinlerden kaynaklanmasıdır ki bunlardan çok vardır. Örneğin, kahvenin içinde yaklaşık 100 tane vardır; kahveden midenin bulanması sanayileşmiş toplumlardaki modern kadınların yaşadığı hamileliğin en erken işaretlerinden biridir.

Bebeğin organları esasen hamileliğin ilk üç ayında gelişir. Bundan sonra, gebelik sadece bir büyüme meselesidir. Dolayısıyla gelişimle ilgili bir anormallik, genellikle ilk üç aydaki bir olayın sonucu olarak ortaya çıkar. Annenin bedeni gelişmekte olan çocuktaki anormallikleri tespit etmekte oldukça iyidir ve tespit ettiğinde, tepkisi genellikle, fetusu düşürerek olabildiğince kısa süre içinde yeniden denemek amacıyla zemini hazırlamaktır. İlk üç ayda düşen fetusların büyük bir kısmında bir çeşit gelişim bozukluğu vardır.

Hamilelik bulantısı yaşayan kadınların düşük yapma olasılığı önemli ölçüde azdır; bunun olası sonucu bulantının bir şekilde fetusu aksi halde gelişimine müdahale edebilecek, anormallikleri destekleyebilecek ve böylece düşüşü tetikleyebilecek kimyasallardan korumasıdır. Plasenta istenmeyen kimyasallar için aşağı yukarı etkili bir filtre sıfatıyla hareket eder ama en iyi performansı büyük molekülleri dışarıda tutmada gösterir. Besinlerin ve atık ürünlerin anne ile çocuk arasında karşılıklı geçişine izin vermesi gerektiğinden dışarıda tutamadığı birçok küçük molekül vardır ve bunların çoğu bebek için tehlikelidir. Buna ek olarak, annenin vücudunun sağlıklı kalabilmesi ve rezervlerini yüksek seviyede tutması için beslenme gereksinimlerinin karşılanması gerekir: En önemlisi, hem hamilelik sırasında hem de sonrasında görevini düzgün yerine getirebilmesi için beyni de iyi beslemesi gerekir. Babanın genleri bebeği annenin beyninin zarar göreceği kadar talepkâr yaparsa, aslında kötü hizmet edeceklerdir.

Beslenme açısından, hamileliğin ilk üç ayı beslenme kuralları açısından bir cambaz ipidir. Bebek için en iyi besin kombinasyonlarının anne için de en iyi olması gerekmez. Aslında, annenin yemeğindeki toksinlerin bebeğin gelişimine zarar verme riski o kadar fazladır ki bebek için en güvenli seçenek muhtemelen an-

nenin hiç yemek yememesi olacaktır. Bu durumda, anne toksin içermeyen yağını ve bedenindeki diğer rezervleri yavaşça tüketirken kanındaki kimyasalları bebeğe geçirir ve bebeğin plasentadan ihtiyacı olanı almasına imkân tanır. Açlık çeken bölgelerde yapılan çalışmalar, bunun gerçekten olabileceğini göstermektedir. Bebek anneye beynini korumasına yetecek kadar besin bırakır ama geri kalanını kendisi için alır. En azından açlık sadece orta derecedeysen, anne hamilelik sırasında bir deri bir kemik kalırken, bebeğin doğumdaki kilosundan nispeten az miktarda taviz verilir. Bununla birlikte, hamilelik başlamadan önce annenin rezervleri fazla olmadığı sürece—ihtimal dahilinde değil—bu seçeneğin onun için iyi olmadığı açıktır.

Sahne annenin ve babanın genleri arasındaki büyük bir savaş için hazırlanmıştır. Babanın genleri (bebeğin içindeki) kadını çok az ve bebek için en iyi olan sınırlar dahilinde yemek yemesi ve sindirmesi için idare etmeye çalışır. Annenin genleri (kendi içindeki ve bebeğin içindeki) bebek için en iyi olan ile kendisinin gelecekte üremesi için en iyi olan arasında uzlaşmaya çalışır. Babanın genleri anneyi, bebek tarafından annenin kan akışı içine salınan kimyasallarla maniple etmeye çalışır. Bu, annenin açlığını, tat alma ve koku duyularını etkileyen östrojen, progesteron ve diğer hormon seviyelerinde değişimlere neden olur. Sonuç olarak, bebek annenin iştahında ve yemek tercihlerinde aralıklı olarak değişimlere ve bebek açısından dezavantaj oluşturacak bir şey yemesi ya da içmesi durumunda yedek önlem olarak mide bulantısı ve kusmaya neden olur.

Bütün bu koruma faaliyetine rağmen, bazı toksin maddeler geçerse, annenin bedeni çoğunlukla problemi tespit eder ve çocuğu düşürür. Bebek küçükken düşük yapması ve yeni bir fetusla yeniden başlaması, tam büyüklüğüne ulaşmış zarar görmüş bir bebeği doğurma riskini almasından daha iyidir onun için. Bununla birlikte, ölüm, terk etme ya da kadının sadakatsizliği ile o kadından çocuk sahibi olma şansını bir daha asla bulamayabilecek baba için, toksinlerin içeri girmesini engelleyerek fetusu korumak daha iyidir—hamilelik bulantısının faydası da budur. Dolayısıyla, babanın genleri üstünlük sağladığında, anne bulantı çeker ama fetus olası en iyi şekilde beslenir ve düşme ihtimali

çok düşüktür. Annenin genleri baskın çıktığında, bulantı asgari düzeydedir, anne ve fetus beslenme konusunda uzlaşmaya varır ve düşük olasılığı çok daha fazladır.

Yukarıdaki sahneyi bıraktığımız noktada, kadının genleri bebeğin içindeki babanın genlerine karşı savaşlarını kaybediyor gibi görünüyordu ve sonuç olarak hamileliğinin ilk üç ayında çok rahatsızlık çekiyordu. Aslında eğer düşük yapmayacağını bilmeseydik, hamilelik bulantısının koruyucu rahatsızlığının boşuna olduğundan şüphelenebilirdik. Bedeninin doğmamış çocukta bir anormallik tespit ettiğini ve düşük yapmaya karar verdiğini düşünebilirdik. Ancak, yakında her şey net olacak, çünkü hikâyeye kaldığımız yerden—ağır bir kanamanın ardından hastane ziyaretini izleyen olaylar—devam edeceğiz.

SAHNE 7

Doğum

Hastaneye gittikten otuz altı saat sonra kadın eve döndü, hamileliği hâlâ zarar görmemişti. Yapılan tarama, kanamasının nedenini açıklayamadı ama en azından bebeğinin makul bir büyüklükte olduğu, sağlıklı ve aktif görüldüğü konusunda ona güven verdi.

İzleyen birkaç hafta olaysız geçti ama neredeyse düşük yapacak olması onu huzursuz etti. Hamilelik birden çok hassas göründü ve bu nedenle düşük olasılığı içini kemirdi. Her gece, doğum tarihinin daha da yakın olmasını dileyerek takvimde bir günün üzerine daha çarpı işareti koydu. Daha sonra yatağa gidecek, rüyasında doğum sürecini kaleydoskopik bir renklilikte görecektir ve karnındaki en hafif sancıda uyanacaktı.

Bebek büyüdükçe kadın daha fazla rahatsız olmaya başladı. Son zamanlarda, geceleri, ilave yastıklar ve oturması için bir minder koltuk satın almış olmalarına rağmen, onu odada volta atmak ve ayaklarını

hafifçe sallamak zorunda bırakan bacaklarındaki garip sıçramayla huzursuz olmaya başlamıştı. Memeleri acıyordu ve ağırlaşmışlardı, çoğunlukla da midesi yanıyordu. Çok geniş görünmemesine rağmen, hareketleri ona zevkten çok acı veren büyükçe bir bebek taşıyordu. Şimdi, otuz sekizinci haftada, gece kıvrınmaları onu uyanık tutuyordu ve tekmeleri o kadar güçlüydü ki rahminin içi bayağı acıyordu. Karnının derisi o kadar gergindi ki dokununca acıyordu. En kötüsü de, hamileliği boyunca onunla olan sırt ağrısı, yavaş yavaş kötüleşmiş ve son zamanlarda özellikle sabahları ilk hissettiği şey haline gelmiş ve zor hareket etmesine neden olmuştu. Eşinin sabahları yataktan kalkmasına nazikçe yardım etmesi gerekiyordu. Ayrıca külodunu giymesine de yardım etmek zorundaydı.

O sabah, hamileliğinin son haftalarındaki bir arkadaşıyla buluşmaya hazırlanmıştı. Önce parkın çevresinde kısa bir yürüyüş yapmayı, ardından yakınlardaki bir kafede çay içmeyi planlamışlardı. Arkadaşı çok neşeliydi ve en çok o konuşmuştu. Onun için hamilelik, uçup gitmişti. En başından beri sağlıklı ve kendinden emindi, hiçbir mide bulantısı veya yorgunluk ya da sırt ağrısı belirtisi yaşamamıştı. Aslında, her zamankinden daha iyi—enerji doluydu, rahattı ve mutlu bir beklenti içinde anneliğin başlayacağı günleri sayıyordu—hissettiğini iddia ediyordu.

Kadın katkıda bulunamadı ama biraz imrendi. Parkın çevresindeki yolun dörtte üçünü gitmişlerdi ki kuru bir sesle “Hamilelik sana yakışıyor,” dedi. Onun için, yürüyüş bir sıkıntı olmuştu. Belindeki çekme yoğunlaşmıştı ve onu kısa ve sık sık nefes almaya zorluyordu. Bacakları ağrıyor ve ayaklarının üzerine çöküyordu, bileklerinin şişmeye başladığından emindi. Arkadaşını en yakın banka gitmeye ikna ettikten sonra, müteşekkür bir şekilde küt diye oturdu. Daha sonra, kafede, doğuma kadar beklemeye sabrı olmadığını ama bunun nedeninin anne olmayı hevesle beklemesi değil hamileliğinin sonu anlamına gelmesi olduğunu itiraf etti.

İki hafta sonra, telefon çaldı. Daha ahizeyi kaldırmadan telefonun neyle ilgili olduğunu biliyordu. Bir saniye sonra, arkadaşının sesi düşüncelerini doğruladı. Yorgun ama sevinçliydi, doğum sancısı ve oğlunun doğum hikâyesini anlattı. Oğlu biraz küçük olmasına rağmen, kısa ve basit bir doğum sancısından sonra tam zamanında gelmişti. Dikiş atılmasına bile gerek kalmamıştı. Neyse ki, ertesi gün

eve gitmesine izin vereceklerdi.

Kadın ahizeyi yerine koydu, derin bir iç çekti ve gerilmiş yüz hatlarını serbest bıraktı. Sesinin, arkadaşı için aslında olması gerektiği kadar mutlu çıkmadığını biliyordu ama o anda tek düşünebildiği kendisiydi. Doğum tarihi şimdiden on gün geçmişti ve gittikçe daha da endişeleniyordu. Son birkaç gündür kendisini iyi hissetmiyordu ve tansiyonu biraz yüksekti. İlk başta endişelenmemesini söylemişlerdi. Daha sonra sürekli başı ağrımaya ve bilekleri şişmeye başlayınca, yatması emredilmişti. Eğer durumunda daha da kötüleşme olursa hastaneye gitmesi gerektiği söylenmişti.

Bir dergi aldı ve zihnini meşgul edecek bir şey bulmayı umut ederek telaşlı bir şekilde göz atmaya başladı. Ama faydası yoktu. Durumunda başka bir şeye konsantre olmak imkânsızdı. Dergileri bir kenara bırakarak yavaşça yataktan kalktı ve pencereden dışarı baktı. Bir kedi çiçek tarhının içinden geçiyordu. Hâlâ huzursuz bir halde pencereden uzaklaştı ve o gün için üçüncü defa, yeni dekore edilen çocuk odasına gitti. Bu aydınlık, beyaz, el değmemiş odanın sabırsız bir havası vardı. Bebek beşiğinin hareketli kısmını oynatarak, tepede dönen renkli parlak palyaçolara bakan bir bebek hayal etmeye çalıştı. Resim çok hızlı gelmedi.

Kadın aslında bir hafta da doğurmayacaktı. Doğum en sonunda sabahın erken saatlerinde suyunun gelmesiyle başladı. Şiddetli bir şekilde titreyerek omzunda battaniyeyle klozete oturdu ve eşinin arabayı çıkarmasını bekledi. Daha sonra, bütün trafik lambalarının onların aleyhine olması dışında hastaneye gidişleri hakkında hiçbir şey hatırlayamadı. Doğumhaneye güvenli bir şekilde yerleştirildikten sonra, doğum sabahın ortasına kadar oldukça hızlı bir şekilde ilerledi. Artık kendisini yorgun ve güçsüz hissetmeye başlamıştı.

Petidin iğnesine ve gaz ile hava kullanılmasına rağmen, kasılmalar onun tahmin ettiğinden çok daha acı vericiydi. Çok fazla terliyordu ve hemşirenin geceliğini çıkarmasına yardım edip edemeyeceğini sordu. Gaz maskesi, kenarlarının değdiği yanaklarında ve burnunun köprüsünde kırmızı bir iz bırakmaya başlamıştı. Ağzı ve dudakları kurumuştı. Zaman geçtikçe etrafında olup bitenlerin daha az farkına varmaya başladı. Anestezinin neden olduğu sise daha derin dalarken yavaş yavaş zaman kavramını yitirdi. Odaya insanların girip çıktığının farkındaydı ama sesler çok uzaktan geliyor gibiydi.

Bir ara bazı tıp öğrencilerinin açık bacakları arasına dikkatle baktıklarını belli belirsiz intibak edecek kadar su yüzüne çıktı. Doğumun ikinci evresinde, kasılmaların gaddarlığı şuurunu aniden kısa bir süre için yerine getirdi. Güç kullanma ve bebeği dışarı itme dürtüsünden başka bir şey yoktu. Doğum en sonunda on yedi saatten fazla sancı çektikten sonra, saat altıda gerçekleşti. Bebeğin ağırlığı 4,5 kilogram olarak kaydedildi.

Daha sonra, kadın doğumun bütün ayrıntılarını öğrendi. Kızı ilk bebek için o kadar büyüktü ki doğum zor ve neticede tehlikeli olmuştu. Monitörde birkaç kere fetal sıkıntı görülmüştü ve bir noktada sezaryen yapmayı düşünmüşlerdi. Bu duruma gelmiş olduğu için rahmi biraz zarar görmüştü. Neyse ki bebeği o kadar güçlüydü ki bu çetin sınavdan geçmişti ve yeterli miktarda süt almaya başlayınca gün içinde daha da güçlenmişti.

Ancak kızının sağlığı ve gücü dikkate değer ölçüde onunkiyile tezat oluştuyordu. Doktorlar rahminin gördüğü zararın onun daha fazla çocuk sahibi olmasını güçleştirebileceği konusunda onu uyarmışlardı—ve haklıydılar. İzleyen on yıl içinde üç kere daha gebe kalmasına rağmen, hepsinde de düşük yaptı ve kırklı yaşların başındayken bir yıl boyunca çok sık kanama geçirdiği için rahminin alınması gerekti.

Kadının yıllar içinde yaşadığı problemler ne olursa olsun, kızı onun ana güç ve zevk kaynağıydı, özellikle de eşi daha genç bir kadınla ikinci bir aile kurmak için onu terk ettiğinde. Anne kız, kızın ergenlik döneminde bile birbirlerine hep yakın oldular. Koleje gitmek için evden ayrıldığında, ikili sık sık buluştular ve neredeyse her zaman birbirlerinin arkadaşlığından zevk aldılar—daha çok kardeş gibi, demişti bir keresinde içlerinden biri. Daha sonra, kız talepkâr bir kariyeri kendi ailesini kurmakla başarılı bir şekilde birleştirdi ve kadın da sonunda kızının dört yakışıklı çocuğunun üstüne titreyen bir büyükanne oldu.

Sahne 6'da, ana karakterimizin genlerinin hamilelik bulantısı üzerine çatışmada dinginlik için savaşlarını nasıl kaybettiklerini ele aldık. Ama kadının önünde, babanın genleriyle çok daha büyük ve birçok açıdan çok daha önemli bir savaş duruyordu. Şimdi göreceğimiz gibi, üreme başarısı elde etmek için ayrı ayrı gösterdikleri çaba içinde bebeğin babasına yine mağlup oldu.

Hamilelik boyunca, bebek, sağlam amniyotik kese içindeki amniyo sıvısında yüzer. Rahmin hastalık organizmalarının saldırısına uğrama olasılığı, önceden bahsettiğimiz gibi, hücre atıklarıyla vajinadan rahme çok az şeyin geçebileceği kadar kalınlaşan ve dolan döl yatağı boynu mukusundan oluşan rahim boynu tıpasının varlığı sayesinde büyük ölçüde azalmıştır. Döl yatağı boynunun güçlü ipliksi duvarları da bebeği rahmin içinde tutmaya yardım eder. Ancak, doğum anı geldiğinde, döl yatağı boynu duvarlarının yumuşaması, esnemesi ve zayıflaması, kasık kemiklerinin biraz esnemesi, amniyotik kesenin patlaması ve bebeğin döl yatağı boynundan aşağı, vajina boyunca ve kadının bedeninden dışarı itilmesi gerekir.

Doğal seleksiyon, anneyi bu doğal süreci gerçekleştirmesi için tasarlarken elinden gelenin en iyisini yapmıştır. Buna rağmen, doğum sırasında bedeninin bu toplu esneme ve genişleme, itme ve vurma işlemleri tehlikeli bir deneyim olabilir. Ardından, doğumdan sonra, plasentayı çıkarıp atması, rahim astarını yenilemesi ve bütün organlarını hamile olmadığı zamanki haline geri döndürmesi gerekir. Eğer bunu başarılı bir şekilde yaparsa, bir sonraki hamileliğinde tüm bu süreci yeniden geçirebilir. Ama eğer sahnedeki kadın gibi, yapamazsa, daha fazla çocuğu olamayabilir. En kötü durumda, ölebilir. Peki o halde doğal seleksiyon kadınları bu konuda, gereksinimlerinin en önemlisinde neden açıkça başarısız kılmaktadır? Bunun cevabı, kadınlar için elinden gelenin en iyisini yapmış olmasına rağmen, erkekler ve uzun dönemli çıkar çatışmaları için de, elinden gelenin en iyisini yapmış olmasıdır.

Elbette, doğum sırasında annenin ölmesi, baba ve çocuk da dahil olmak üzere, kimsenin uzun vadeli çıkarına değildir. Örneğin Bangladeş gibi ülkelerde, vakaların yüzde 75'inde, eğer anne ölürse bebek de ölmektedir. Annenin doğum yaparak yeni doğana bakamayacak kadar zayıf düşmesi de aynı şekilde kimsenin çıkarına değildir. Bununla birlikte, *mevcut* çocuğun olası başlangıçların en iyisine sahip olduğu ama annenin *gelecekteki* üreme becerisinin yok edildiği daha az olağanüstü durumlar da vardır. Örneğin, bir kadının bir çocuk için en iyisini yaparken çok fazla gerilmesi—fiziksel olarak, duygusal olarak ve uygulamada—ve bunun sonucunda hasta veya kısır olması ve böylece ideal ailesi-

ne eklenecek müstakbel çocuklara sahip olamaması mümkündür. Doğum yaparken ölen kadın sayısının, yaralanan ya da enfeksiyon kapıpların yaklaşık otuzda biri kadar olduğu tahmin ediliyor ve bu enfeksiyonların çoğu acı verir, sakat bırakır, rahatsız eder ve ömür boyu sürer. Açıkça görülüyor ki bu yaralanmalar anne için üreme açısından dezavantaj yaratıyor ama baba açısından ille de dezavantaj oluşturmaması gerekmiyor. Sahnemizdeki karakter gibi, bir kadınla olabildiğince başarılı bir şekilde bir çocuk üretmiş olan bir erkek, bir başka kadına geçip onunla yeniden üremeyi deneyebilir. Anne ve babanın genleri arasındaki savaşa yine geri döndük.

Bir çocuğun hayatta kalma olasılığının en önemli göstergesi, doğum kilosudur, daha büyük bebeklerin şansı daha fazladır. Şimdi bile, çoğu sanayileşmiş ve tıbbi açıdan gelişmiş ülkelerde, doğum kilosunun çocuğun hayatta kalma ihtimali ve hastalığa karşı direnci üzerinde büyük bir etkisi vardır. Örneğin, 1994'te İngiltere'de Wales'de, doğduğunda ağırlığı 1,5 kilogramdan az olan beş bebekten biri hayatlarının ilk yılında ölürken doğum kilosı 3-3,5 kilogram arasında olan dört yüz bebekten biri ölmüştür. Doğumda hafif olmanın getirdiği dezavantaj, çocuğun ilk doğum gününe kadar kaybolmaz, hayatı boyunca devam eder. Amerika Birleşik Devletleri'nde, doğduğunda ağırlığı 2,5 kilogramdan az olan çocukların üç ile beş yaşları arasında hastaneye yatma olasılığı ortalama kiloda (3,3 kilogram) olan çağdaşlarına nazaran iki kat daha fazladır. Aynı zamanda okuldaki performansları da daha düşüktür ve kızların, erişkin olduklarında, doğum kilosı düşük çocuklara sahip olma olasılıkları da daha yüksektir. Üçüncü dünya ülkeleri ile tarihsel ve evrimsel geçmişimizde, doğum kilosunun hayatta kalma, başarı şansı ve üretkenlik üzerindeki etkisi daha da büyüktür ve büyüktü.

Kaçınılmaz bir şekilde, bebeğin büyüklüğü, aynı zamanda kadının daha fazla çocuk sahibi olma becerisini de en fazla etkileyen etkidir: Bebek ne kadar büyükse, doğarken anne için oluşturduğu risk de o kadar büyüktür. Sonuç olarak, doğum kilosunun çocuğun sağlığı için öneminden dolayı, bu durum, genlerin savaşında birinci çatışma alanı haline gelir. Bir taraftan, annenin genleri bebeğin büyüklüğünü, bedeninin gelecekte üremesine zarar vermeden yönetebileceği kadar büyük olacak şekilde sınırlamaya ça-

lıdır. Diğer taraftan, babanın genleri bebeğin büyüklüğünü, daha fazla üremesini önleyecek bir zarar vermesi riski taşısa bile, annenin doğurabileceği kadar artırmaya çalışır ama taşıyamayacağı kadar da büyük olmamalıdır.

Diğer her şey eşit olduğunda, bir bebeği daha büyük yapabilecek iki etken vardır: Ya annenin rahmindeyken daha hızlı büyüyebilir ya da orada daha uzun süre kalabilir. Bazıları, elbette, ikisini de yapar. Daha hızlı büyümek için, plasentanın bebeğe ait olan yarısının daha agresif—daha istilacı—olması ve annenin bedeninden neyi ne kadar aldığıyla ilgili olarak, annenin, sağlığı ve güvenliğiyle ilgili daha fazla risk alması gerekir. Daha uzun kalmak için bebeğin annenin hormonlarını hamilelik ve doğum gecikecek şekilde ustalıkla idare etmesi gerekir.

Bebek halen annenin rahmindeyken annenin ve babanın genleri arasındaki savaşın nispeten basit amaçları vardır ve bunlar şöyle özetlenebilir: Babanın genleri, bebeği, annenin vücudundan daha fazla, daha iyi ve daha güvenli—ve daha hızlı—besin alması ve ikinci olarak da annenin rahminde olabildiğince uzun süre kalması için ustalıkla idare etmeye çalışır. Annenin genleri, daha az talepkâr ve inatçı olması ve böylece kontrolü daha fazla kendi bedenine bırakması için bebeği ustalıkla idare etmeye çalışır. Eğer üstünlüğü babanın genleri kazanırsa, annenin hamilelik sırasında ıstırap çekme, hamilelik süresini aşma ve daha zor bir doğum yapma olasılığı daha fazladır ama yaşam beklentisi daha iyi olan daha büyük bir bebek üretecektir. Eğer üstünlüğü *annenin* genleri kazanırsa, daha kolay, hatta daha sakin bir hamilelik ve doğum gerçekleştirecek ama bebeğin hayatta kalma ve üretkenlik açısından beklentileri o kadar da iyi olmayacak ve daha küçük olacaktır. Bununla birlikte, bebek babanın değil annenin üreme başarısını elde etmesine en uygun olduğunda, bir başka çocuk sahibi olma becerisi daha fazla olacaktır.

Bu genetik savaşta son evre hamileliğin sonunda gelir ve çocuğun ne zaman doğması gerektiğiyle ilgilidir. Annenin rahminde ne kadar uzun süre kalırsa o kadar büyük olur ancak doğum da daha zor ve tehlikeli olur. Babanın genleri hamileliği uzatmak ister ve bebek kadın onu doğuramayacak kadar büyük olmasından *hemen öncesine* kadar, annenin bedeninin çocuğu nereye kadar

besleyebileceğini değerlendirmeye çalışır. Diğer taraftan annenin genleri, bebeğin başarı şansının iyi olmasına yetecek kadar büyük olduğu ama doğum yapma zorluğunun kadının gelecekte üremesini tehlikeye atacak kadar da büyük olmadığı anı değerlendirmeye çalışırlar.

Bu savaş içeride ve bebeğin kontrolü altında meydana gelir ve çözümlendiğinde anneye vaktin geldiğinin işaretini verecektir. Koyunlarla atlar üzerinde yapılan çalışmalar ve bebeğin beyninin bir bölümünün eksik olduğu insanlarla ilgili birkaç gözlem, doğumun bebek tarafından başlatıldığını gösteriyor. Gerçekten de, bebek ya da belki plasantanın bebeğe ait yarısı, doğumdan önceki son birkaç hafta boyunca sürekli kendisini tartar. Uygun ağırlığa ulaşıldığı zaman da, bebeğin beyninin bir bölümü plasentayı geçip anneye ulaşarak annenin hormonlarını doğum sürecini başlatması için tetikleyen hormonlar üretir. Eğer fetusun beyninin önemli bir bölümü zarar görmüşse ya da eksikse, doğum başlamaz ve hamilelik devam eder. Koyunda hamilelik, insanlarda onbeş aya denk gelen bir süre devam eder. Eğer tıbbi bir müdahalede bulunulmasaydı, büyük olasılıkla aynı şey benzer durumdaki bu kadının da başına gelecekti.

Bebeğin ne zaman doğacağını belirlemek için yapılan bu savaş, çiftten çifte ve hamilelikten hamileliğe geçişecektir. Yukarıdaki sahnede, ana karakter kendisine özgü dinginlik savaşında açıkça kaybetti. Bedeni limitlerinin son noktasına kadar itildi ve bebek hayatta kalma ve üretkenlik açısından mükemmel bir başarı şansıyla doğmuş olmasına rağmen, kadının daha fazla çocuk sahibi olma becerisi zarar gördü. Diğer taraftan arkadaşı, genlerinin eşinin genleri üzerindeki hâkimiyetiyle hamileliğin üstesinden kolayca geldi ve daha fazla çocuk sahibi olabilecek. Ancak oğlu, üretkenlik bakımından, ana karakterin daha kilolu doğan kızından daha az başarılı olmuş olabilir.

Hamilelik ve doğum, bütün dişi memeliler için yüksek riskli dönemlerdir ama belki de dişi benekli sırtlanlar için çok daha fazla üzülmeliyiz. Bize evrimin en zalim oyunlarından birinin kurbanı gibi görünebilirler. Cinsiyetler arasındaki bir başka savaşta—oldukça saldırgan bir topluluk içinde yiyecek ve alana erişim—yiyecek ve alanlarını savunmak için, evrim, dişilerin annelerinin

rahminde maruz kaldıkları erkeklik hormonunu artırmaktadır. Alan, yiyecek ve rütbe için yapılan savaşta saldırganlık ve rekabette ortaya çıkan artış, üreme başarısı arayışlarında hayati bir etkidir ve en üst rütbeye sahip dişilerin en alt rütbeye sahip dişilerin ulaştığı başarının iki buçuk katına ulaşmalarına neden olur. Ne var ki, ödenmesi gereken bir bedel vardır.

Erkeklik hormonlarına maruz kalmaktan dolayı, evrim dışı sırtlanların klitorisini ve çevresindeki dokuyu, penis ve testislerin neredeyse mükemmel bir kopyası biçiminde gelişmelerini sağlayacak şekilde biçimlendirmiştir. Bu organlar ereksiyon olabilir, koku işareti bırakmak için kullanılırlar ve tıpkı eril denklemleri gibi görünürler. Bu mükemmel benzerliğin sonucunda, dişiler sırtlan klitorisinin içinden doğum yapmak zorunda kalır. Klitoris kanalının çapının sadece iki santimetre ve fetusun kafasının çapının da 6-7 santimetre olmasından dolayı, dişiler bir sırtlan ilk defa doğum yaptığında sadece tek bir şey olabilir: Klitoris yırtılır. Genellikle, doğum o kadar zordur ki fetus dışarı çıkmadan önce klitoris içinde otuz dakika kalabilir. Sırtlanların neredeyse yarısı ilk yavrularını doğururken zorluk çeker ve yüzde 9'unun doğum problemlerinin doğrudan sonucu olarak öldüğü tahmin edilmektedir.

Bununla kıyaslandığında, sanayileşmiş toplumlarda ve daha çok tıbbi destek sayesinde, artık nispeten çok az kadın (yaklaşık olarak iki binde bir) doğum yapma sonucunda ölüyor. Ancak yirminci yüzyılın başlarında, çocuk doğurmak kadının hayatında halen daha tehlikeli bir olaydı ve üçüncü dünya ülkelerinde öyle olmaya da devam ediyor. Örneğin, Afrika'da kadınların yaklaşık yüzde 4'ü doğum yaparken ortaya çıkan komplikasyonlardan ölüyor. Güney Asya'da bu rakam yüzde 3 ve Latin Amerika'da yüzde 1. Buna ek olarak, çocuk doğumunda ölen her kadın için, muhtemelen otuz kadın zarar görüyor ya da enfeksiyon kapıyor. UNICEF'e göre, hamilelikle ilgili nedenlerle ortaya çıkan zarar ve sakatlığın neden olduğu kayıp, tartışmasız dünyada en fazla ihmal edilen sağlık problemidir. Büyük olasılıkla yılda onbeş milyondan fazla kadın 'annelik hastalığı'nın kurbanı oluyor ve dünyada bugün yüz milyonlar, hamilelik ve çocuk doğurma sırasında ortaya çıkan zararların tedavi edilmemiş sonuçlarından musdarip olmuştur ya da oluyor.

Bu rakamların öne sürdüğü üzere, hamilelik ve doğum yapma her yerde rahatsızlık vericidir, üstelik tehlikeli de olabilir. Kadınların yanı sıra erkekler arasında da popüler olan, bütün kadınların gerçekten bir tarlada ya da o anda her neredelerse orada doğum yapabilmesi, daha sonra da normal faaliyetlerine kaldıkları yerden devam edebilmeleri gerektiği şeklindeki beklenti, hamileliğin temel doğasının yanlış anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Eğer bu sadece anne ve fetus arasındaki bir ilişki olsaydı, belki popüler beklenti gerçekleşebilirdi. Ama değil. Bunun babanın ve annenin genleri arasında bir savaş olduğu kabul edilirse, her zaman sadece riskli bir iş olabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bebek Savaşları

SAHNE 8

Emzirme

Kadın tam anlamıyla uyanmadan uzun süre önce hayvani feryadı duyabildi. Ses, yavaş yavaş rüyalarına girdi ve kadın en sonunda uyandı. Neredeyse içgüdüsel olarak, bunun onun ağlayan bebeği olduğunu biliyordu. İki günlükten küçük olmasına rağmen bebeğinin sesini daha şimdiden koğuştaki diğer sekiz bebeğinki arasında ayırt edebiliyordu. Su bardağını düşürmemeye dikkat ederek uzandı ve başucu lambasını yaktı, daha sonra temkinli bir şekilde bacaklarını yataktan aşağı sallandırdı. Zemin ayaklarına sıcak geldi. Terliklerini ararken, bileklerinin hâlâ epey şiş olduğunu fark etti. Ayakkabılarını daha ne kadar sonra giyebileceğini merak etti.

Bebek kadının yatağının ucunda şeffaf bir beşiğin içindeydi, bebeğin küçük yüzü ıstıraptan burulmuştu, ellerini sıkıca yumruk yapmıştı. Kadın onu alana kadar ağlamayı kesmedi. Bebeği kendisine yaklaştırdığında, harcadığı çabadan dolayı sıcak ve titrek bir halde başını kadına doğru çevirdi ve meme ucunu yakalamaya çalıştı.

Kadın, odada karşısındaki yatakta yatan kadına göz attı, bir battiyeye sarılmış bebeği dizinin üstünde kıvrılmış yatıyordu. O kadar rahat görünüyorlardı ki o da denemek istedi. Şimdiye kadar, emzirmek için rahat bir pozisyon bulamamıştı. Şaşırtıcı bir şekilde, bu epey işe yarıyor gibi görünüyordu. Bebek sıkı bir şekilde meme ucunu kavramış iştahle emiyordu. Küçük eli annesinin memesinin üstünde, sanki iyice konsantre olmak istermiş gibi gözlerini açmıştı.

Yavaş yavaş rahatlamaya başladı. İlk defa, bu deneyimden gerçekten zevk alıyordu. Bebek her emişin arasında duraklamaya baş-

ladı ve kısa bir süre sonra da gözleri kapandı ve dudakları gevşedi. En sonunda, başı kadının memesinden ayrılıp düştü. Koyu kırmızı uzamış meme ucu, iğne deliği kadar süt damlalarıyla parlıyordu. Bebeğinin ağzındaki sütü sildi ve uyuması için tekrar yerine koydu. Daha sonra, kendisi de yatağa yattı ve birkaç dakika içinde hemen uykuya daldı.

Emzirmeyi hevesle bekliyordu. Yakınlık ve şevkat duyguları—nı yaşamak istemişti, ayrıca emzirmenin meme kanseri riskini azalttığını duyduğu için, bunu yapmayı kendi uzun vadeli sağlığı için de istemişti. Bu sefer emzirme, şimdiye kadar—memeleriyle ilgili her şeyi kararlılıkla reddeden ilk bebeğindeki deneyimlerinin aksine—makul düzeyde iyi gitmişti. İlk bebeği doğumhanedeki ilk anlarından itibaren meme uçlarını emmekten nefret etmişti ve bu durum kadını hem üzmüş hem de hüsrana uğratmıştı. Ona memesini vermeyi her denediğinde bağırıyor ve başını elinden geldiği kadar memesinin ucundan uzaklaştırarak geriye atıyordu, bedeni de kaskatı kesiliyordu. Kadın bu kadar doğal bir şeyin nasıl bu kadar zor olabildiğine inanamıştı, hemşirelerden biri tarafından biberonla beslendiğini izlerken hayal kırıklığı içinde ağladığını hatırlıyordu. Reddedilmiş ve kafası karışmıştı, bazen ona karşı kesinlikle düşmanca hissetmişti.

En sonunda, her iki saatte bir yatağının yanına çekip sonra yerine iteceği büyük, eski bir elektrikli makine kullanarak sütünü bir şişeye sağdı. Tüm sağma sürecinden nefret ediyordu ama bebeğinin anne sütünden gerçekten faydalandığından emin olmanın tek yolu bu olduğundan bunu yapmak zorunda olduğunu hissediyordu. Uygun sütü akmaya başlayınca, çokca üretti ama oğlu bir kere bile memesinden emmedi. Sütü her iki memesinde de ciddi bir meme iltihabıyla kesilene kadar, altı hafta boyunca sütünü sağmaya kendini zorlamayı başardı.

Sütü kesildiğinde bir bakıma rahatlamıştı. En azından, sağmayı kesme kararı onun yerine alınmıştı. Makineden neredeyse emzirmenin yakınlığını özlediği kadar nefret ediyordu. Geriye baktığında çaba göstermeye değip değmediğini merak ediyordu, özellikle de oğluyla ilk ilişkisi hiç şüphesiz zarar gördüğü için. En sonunda oğluna formül süt vermek zorunda kalınca, oğlu sanki büyümüştü. Ama bu sefer, yeni bebeğiyle, işler iyi gidiyor gibiydi.

Ertesi gün eşi oğluyla birlikte onları almaya geldi. Odanın içinde ona doğru yürürlerken bebeğini emziriyordu, zaten önceden hazırlanmıştı. Eve gitmek için sabırsızlanıyordu; kendi eşyalarının etrafında olması iyi olacaktı. En sonunda emzirmek için rahat bir pozisyon bulmaya her şeyden daha fazla istekliydi. Önceki geceki başarısı bir seferlik olmuştu: Emzirme kısa sürdüğü sürece iyiydi ama bir süre sonra sırtı ağrıyordu.

Aklına gelen her pozisyonu denemişti. Yatağın içinde yastıklarla desteklenmiş şekilde oturmak başlangıçta rahattı ama gittikçe daha aşağı kaymasını önleyemiyordu. Yatağın kenarında ya da yatağın yanındaki bir sandalyede sırtı dik bir şekilde oturmak da yeterince işe yaramıştı ama ancak omuzları ve boynu ağrıyana kadar. Bebeği memesinden bir santim bile oynatmamak için kendisini çok gergin tuttuğunu biliyordu. Keşke kendisini biraz rahatlatabilseydi. Pozisyon almak onun tek problemi de değildi. Ayrıca başlamadan önce ihtiyacı olan her şeyi kolayca erişebileceği bir yere koymayı da sürekli unutuyordu. Eve gitmeye hazır olduğuna hiç şüphe yoktu—orada en azından fazladan yastıklar ve onun için bir şeylere uzanabilecek birisi vardı.

Evdeki ilk emzirmede sol meme ucunda keskin bir acı hissetti. Daha sonra incelediğinde oldukça hassas olduğunu gördü. Ayrıca sanki alt tarafında ince bir çatlak da vardı. Tuvalet takımı çantasını karıştırdı ve hastaneye gitmeden önce satın aldığı kremi buldu. Her iki memesinin ucuna da bonkör miktarda tatbik etti ve hayırlısını diledi—çatlak meme uçlarının verdiği ıstıraba ilişkin her şeyi duymuştu. Kremi sürerken keskin kokusunun bebeği rahatsız edip etmeyeceğini merak etti. Belki bir daha emzirmeden önce kremi tamamen silmeliydi.

Sonraki birkaç gün içinde, kreme rağmen, genç annenin meme uçları daha da hassaslaştı ve çatladı. Kısa bir süre içinde, rahatsızlığına bir de ağrıyan memeler eklendi—süt üretimi arttıkça memeleri daha sıkışmış ve ağırlaşmıştı. Bunun geçici bir problem olacağını biliyordu ama bu başa çıkmasını hiç de kolaylaştırmıyordu. Uzun süre önce, her emzirme vakti yaklaştıkça memeleri o kadar şişmiş ve sertleşmişti ki meme uçlarını kavramak bebek için problem olmuştu. En sonunda becerdiğinde bile, kadının bırakma refleksi o kadar ilginç bir şekilde hızlı olmuştu ki bebek fişkıran sütü yutmaya çalışırken öksürmüştü ve tükürmüştü.

Ancak, birkaç hafta sonra, zorluklar birer birer kademeli bir şekilde kendiliklerinden çözümlendi. Memeleri yavaş yavaş fazla süt üretmeyi kesti ve akışı bebeğin taleplerine uygun hale geldi. Çatlaklar iyileşince meme uçlarının hassasiyeti kalmadı ve çok daha esnekleştiler. Emzirmekten yeniden hoşlanmaya ve ne kadar kolay ve rahat olabileceğini anlamaya başladı. Başkalarının soruları nedeniyle emzirmeyi ne zaman bırakabileceğini merak etmeye başlayana dek, sekiz ay boyunca mutlu bir şekilde emzirdi. Bu kolay bir karar değildi.

Bir taraftan hem bebeği hem de kendisi emzirme işinden zevk alıyordu artık ve bebeğini bu zevkten mahrum etmek istemiyordu. Biberonla beslenmeye nasıl tepki vereceğini merak ediyordu. Memeyi onun sandığı kadar özleyecek miydi? Bu onu hırçın yapacak mıydı? Diğer taraftan, bırakması için gittikçe daha fazla neden çıkıyordu. Çok kilo kaybediyordu—o kadar ki arkadaşları oldukça hasta ve bitik görüldüğünü söylemeye başlamışlardı. Sürekli yorgun hissettiğini itiraf etmesi gerekirdi. Ayrıca evden uzakta olduğunda emzirme problemi vardı. İlk birkaç ay pek dışarı çıkmamıştı. Çıktığında ise, kısa yolculukları emzirme vakitleri arasına denk getirmek zor olmamıştı. İki sefer dışında—biri otoparkta emzirdiğinde, diğeri bir mağazanın tuvaletinde—oğlu emmeyi istemeden eve dönmeyi başaramadığı hiç olmamıştı. Ama şimdi daha çok ve daha uzun süreli dışarı çıkıyordu ve insanların karşısında emzirmek zorunda kalma olasılığından hoşlanmıyordu. Onların kim olduğunun önemi yoktu, sadece rahatsız hissediyordu. Oğlu artık küçük değildi ve onu göze çarpmadan beslemek zordu.

Ancak, emzirmeyi kesmesi için esas baskı eşinden geliyordu. İlk başlarda, onu emzirirken seyretmeyi sevmişti. İlk oğullarıyla yaşadıkları travmalardan sonra, bu bebek memeye hemen yapıştığında eşinin de onun kadar memnun olduğunu biliyordu. Ancak şimdi, gizli gizli emzirmeyi bırakmasını istediğini biliyordu. Eşi hem onu geri istiyordu hem de seks hayatlarının da normale dönmesini. Şimdiye kadar çok sabırlı ve nazikti ama gittikçe daha fazla engellenmiş hissettiğini biliyordu. Kadının libidosu doğumdan beri neredeyse yok gibiydi ve kendisini her zaman yorgun hissetmesi de hiç yardımcı olmuyordu. Eşi ipuçları bırakmaya başlamıştı. Biberona geçerse ona yardım edebileceğine işaret ederek onu bu kadar yorgun ve zayıf görmeyi ne kadar üzüntü verici bulduğunu söylüyordu. Oğlunun

onun bedeni üzerindeki bariz monopolisinden dolayı eşinin kıskançlık duymasından endişelenmeye başlamıştı.

Sonunda, çok gönülsüz de olsa ve biraz üzülse de, oğlunu kademelî olarak memeden kesip biberona alıştırdı.

Bebekler savaş demektir ve çatışma hiçbir evrede bebeğin hayatının ilk birkaç ayındaki kadar yoğun olmaz. Bu bölüm, ebeveynlerin yaşadığı ilk bebek savaşlarını, doğumdan neredeyse hemen sonra meydana gelenleri ele alır.

Bu bölümde üç sahne bulunuyor. 10. Sahne’de, bazı kadınlarda doğum sonrası depresyon olarak ortaya çıkabilen çatışmaları ele alıyoruz. 9. Sahne’de, bebek ile ana babası arasında uyku ve ağlama üzerine süren yıpratma savaşını, uykusuz gece derdinin nedenini tartışıyoruz. Ama ebeveynliğin bütün evrelerinin en tatmin edici olması gereken şeyi çevreleyen, çözümü çok daha zor olan bir çatışmayla, emzirmeyle başlıyoruz.

Prensipte, hiçbir şey bir çift için annenin çocuklarını emzirmesinden daha basit, güvenli, faydalı ya da doyurucu olmamalıdır. Anne sütü, bebeğin ilk beslenme gereksinimlerinin hepsini karşılaması için doğal seleksiyon tarafından ideal olarak dengelenmiş, hem yiyecek hem de içecektir. Ek olarak, her gittiği yere anne tarafından taşındığından kullanışlıdır, her zaman kullanılmaya hazır ır ve daima doğru sıcaklıktadır. Bebeğin sindirimine destek olan ve gelişmekte olan ülkelerde bebek ölümlerinin yaygın nedeni ishalin önlenmesine yardımcı olan faydalı bakterilerle canlıdır. Ayrıca bebeği hastalıktan koruyan immünoglobülinler bakımından da zengindir, anne ömrü boyunca biriktirdiği zor kazanılmış korunmanın bir kısmını bebeğine geçirir. Emzirme aynı zamanda doğru diş, çene ve konuşma gelişimini de destekler ve obezite ile diyabet risklerini azaltır—bir bebek üç aydan uzun sürece emzirildiği sürece, örneğin Tip 1 diyabete yakalanma riski yüzde 40 oranında azalır.

O halde, bütün bu avantajlar söz konusuysen, yukarıdaki sahnedeki kadın, neden bu kadar çok problemle karşılaştı? O ve aslında bütün kadınlar, bin yıllar süren doğal seleksiyondan sonra, emzirme sürecinin mükemmel olacak biçimde şekilen-

miş olmasını umdukları için mazur görülebilirler. Peki neden mükemmel değil?

İki ana nedeni var. Bunlardan biri, problemlerden bazılarının çok yeni olması ve doğal seleksiyon tarafından henüz ele alınmamış olmasıdır; kadın cinsi için değil, modern kadın için zorluklar yaratırlar, bu nedenle doğal seleksiyonu bunlardan dolayı suçlayamayız. Bu yeni problemlerin çoğu, bir şekilde, *emzirmeye başlamak* ya da tamamen biberonla beslemek arasında verilen kararlar ilgilidir ve bunu tartışmanın ikinci kısmında ele alacağız. İkinci ve evrimsel biyolojinin çok daha fazla içinde olan neden, emzirme konusunda bir çıkar çatışması olmasıdır. Bu çatışma, bir kere başladıktan sonra, kadının emzirmeyi *ne zaman keseceğine* ilişkin kararını çevreler. İlk olarak, bu kararın yapısında var olan problemleri ele alacağız.

Emzirilen bebekleri, emzirme süresinin uzunluğuna göre kategorilere ayıran çalışmalar, en uzun süre emzirilenlerin mide ve bağırsak hastalıkları, üst solunum yolu hastalıkları, multipl skleroz, diyabet ve kalp hastalıklarından korunma bakımından en iyisini yaptıklarını bulmuştur. Ayrıca, en uzun süre emzirilen bebekler, IQ testlerinde de en yüksek skoru almıştır. Toplamda, on sekiz ile yirmi dört ay arasında emzirilen bebekler, altı aydan kısa bir süre emzirilmelerine izin verilen bebeklerden daha sağlıklıydı ancak bu bebekler bile hiç emzirilmemişlerden çok daha iyisini yapıyordu. Bu çalışmaların hiçbirisi, iki seneden uzun emzirilen çocuklara bakmadığı için emzirmenin faydaları iki yaşında duruyor mu yoksa devam mı ediyor, henüz bilmiyoruz. Azalan geri dönüş yasasının burada işlediğini biliyoruz—emzirmenin ilk altı ayı, bebeğin beslenmesi ve immünolojik gelişimi bakımından, örneğin üç buçuk ve dört yaş arasındaki altı aydan net bir şekilde çok daha önemlidir. Bu, emzirmenin faydalı olmayı kestiği anlamına gelmez. Bir çocuğun bağışıklık sistemi altı yaşına kadar tam anlamıyla olgunlaşmaz ve emzirmenin devam ettiği sürece bağışıklık sistemini geliştirdiği ve anneden gelen antikorlarla onu artırdığı kanıtlanmıştır. Dolayısıyla, ilk bakışta, doğal seleksiyonun kadınları çocuklarını yaklaşık beş ya da altı yaşına kadar emzirmek üzere programladığını düşünebiliriz ki bu süre diğer primatlar için ortalama süreyle kıyaslanabilir. Ne var ki, açıkçası bu olmamaktadır.

1940'lerden önce yapılan altmış dört antropolojik çalışmadan oluşan bir araştırma, ortalama emzirme süresinin yaklaşık 2,8 yıl olduğunu göstermiştir; bu süre bazı toplumlarda çok daha kısa, bazı toplumlarda da çok daha uzundu. Dünyada hâlâ çocukların rutin olarak dört ya da beş yaşına kadar emzirildiği toplumlar vardır ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde bile, bazı çocuklar çok daha uzun süre emzirilmektedir. İstedikleri süre boyunca emmelerine izin verildiğinde, genellikle üç ile dört yaş arasında hiçbir çatışma ya da duygusal travma olmadan emmeyi kendileri bırakırlar. Ancak, sanayileşmiş modern ülkelerde, çoğu bundan çok önce, çocuktan ziyade anneye ya da babaya uyan bir zamanda memeden kesilmektedir. Dişi atalarımız memeden ne zaman kesilmesi gerektiği problemiyle en az diğer bütün dişi memelilerin evrimleri boyunca karşılaştıkları kadar karşılaşmışlardır. Problem henüz çözülmedi, çünkü bir çözümü yok. Ve bunun nedeni de—bu kitapta ilk defa değil—problemin bir çıkar çatışmasından ortaya çıkmasıdır. Emzirme imgesinin fluluğu dağıldığında, temel bir savaşın devam ettiğini görüyoruz. Kadınlar emzirmeye karar verdiklerinde yaşadıkları problemlerin çoğuna neden olan da işte bu savaştır.

Evrimsel biyoloğa göre, emzirme ve sona erdirilmesi bir çekişmeyi temsil eder—anne, baba ve çocuk arasında üç yönlü bir çekişme. Bazen, anne, çocuk, annenin eşi ve çocuğun genetik babası arasında dört yönlü bir çekişme bile olabilir. Bütün çekişmeler gibi, dahil olan kişilerin çıkarları farklı olduğu için ortaya çıkar. Ancak farklılaşan bu çıkarları anlayabilmemiz için, emzirmenin daha az aşikâr olan yan etkilerinden bazılarını ele almamız gerekir, çünkü bir bebeğe yemek tedarik etmekten çok daha fazlasını yapar. Aynı zamanda annenin beden kimyasını, onun uzun dönemli üreme sonucunu desteklemek üzere tasarlanmış bir şekilde düzenler.

Doğal seleksiyon, insanları ve diğer birçok primatı süt verirken gebe kalma olasılığı daha az olacak şekilde tasarlamaktadır. Süt veren kadınların doğum yaptıktan sonra âdet görmeye başlamaları altı ay veya daha uzun sürebilir. Dahası, süt verirken görülen ilk âdet neredeyse her zaman kısırır. Sonraki üç dönemin bile doğurgan olma ihtimali yüzde elli-ellidir. Bir kadın emzirdiği aylarda gebe kalabilir ve zaman geçerken olasılık artar ama bu ola-

sılıklar emzirmeselerdi ya da bir ara emzirmiş ve sonra bırakmış olsalardı var olacak olasılıklardan daima daha azdır.

Doğal seleksiyon, neden insan dişilerinin yavrularını emzirirken gebeliği ertelemeleri gerektiğine hükmetmektedir? Buna da *meceburdu*. Birçok memeli süt verirken düzenli olarak gebe kalır, hatta bazıları insanlarda yumurtlamayı engelleyenle aynı hormonal düzenle yumurtlamaya teşvik edilir. Cevabı, kadınlara primat atalarından temel bir sorun miras kalmış olmasıdır: Uzun mesafeler yürürken aynı anda birden fazla çocuk taşımak normalde çok zordur.

Elbette problem, kadınların çok miktarda yiyecek, su, yakacak odun ve diğer malzemeleri toplamaktan ve taşımaktan sorumlu olduğu kültürlerde en uç noktadaydı ve hâlâ da öyledir. Aynı anda bir çocuk taşımak bile zor ve yorucudur—iki tane taşımak neredeyse imkânsız olacaktır. Bu koşullar altında, en büyük üreme başarısı, bir an önce sadece yürümekle kalmayıp ayakta durabilene kadar bir başka çocuk sahibi olmaktan kaçınan kadınlar tarafından elde edilir.

Güneybatı Afrika'da Kalahari Çölü'nde yaşayan !Kung San yerli kabilesi üzerine 1980'lerde yapılan ayrıntılı bir çalışma, ortalama doğum aralığının yaklaşık dört yıl olduğunu ortaya koymuştur. !Kung San kadınları, günlük yiyeceği arayıp bulmaktan sorumludur ve genellikle en küçük çocuklarına ek olarak yiyeceği de uzun mesafeler taşımaları gerekir. Bu kültürde, önceki çocukları doğduktan sonra dört yıldan kısa bir süre içinde gebe kalan kadınların, kendilerine ve uzun dönemli üreme olasılıklarına zarar verme olasılığı daha yüksekti. Bu nedenle, doğal seleksiyon, onların beden kimyalarını çocuklar arasında dört yıl boşluk kalacak biçimde şekillendirirken, yaşam tazlarına göre onlar için elinden gelenin en iyisini yapmıştı.

Burada doğal seleksiyonun karşılaştığı zorluk, kadınlarda, bir taraftan kadın en küçük çocuğunu taşıdığı sürece gebeliği erteleme, diğer taraftan çocuk ölürse gebeliği hızlandıran bir beden kimyası geliştirmektir. Bu hiç de zor gibi görünmeyebilirdi. Elbette doğal seleksiyon, kadının beyninin, bedenine çocuğun hâlâ hayattamı olduğunu, eğer öyleyse onu hangi sıklıkla taşıması gerektiğini söylemesine basitçe izin verebilirdi. Ama yapmadı. Garip görü-

nebilir ama evrim, kadının beynine, bedenine bebeğinin hayatta kaldığını ve gereksinimlerini söylemesi konusunda güvenmemektedir. Meme uçlarının kanıtına güvenmeyi tercih etmiştir, öyle ki bir bebeği emzirmek kadının bedeninin bebeğinin hâlâ hayatta olduğuna dair kendisine güvence vermesinin esas yoludur.

Bu tartışmanın başında söylediğimiz gibi, emzirme eylemi, sadece bebeğe süt temin etmekten çok daha fazlasını yapmak üzere evrilmiştir. Birincisi, annenin beynindeki merkezleri, bedenine daha fazla süt yapmasını söyleyen tüm kimyasal emirler dizisini tetiklemeleri için uyarır. Sadece bununla kalmaz, emzirmenin süresi ve yoğunluğu ile bebeğin her öğünde aldığı süt miktarı da bedenine bir sonraki öğün için ne kadar süt üretmesi gerektiğini söyler. İkincisi, emzirme eylemi, kadının yumurtlama ve dolayısıyla gebe kalma olasılığını azaltan kimyasal emirleri tetikler. İşte bu nedenle, bir kadın emzirmiyorsa, beyni bebeğinin hâlâ hayatta olduğunu çok iyi bilse bile, bedeni yine de ideal olabilecek süreden aylar hatta yıllar önce gebe kalmak için hazırlıklar yapmaya başlar. Şili’de yapılan bir çalışmada, yalnızca emziren kadınların hiçbirinin doğumdan sonraki altı ay içinde gebe kalmadığı, buna kıyasla emzirmeyen kadınların yüzde 7’sinin hamile kaldığı bulunmuştur. Bebek ölürse ama anne hemen bir başka kadının bebeğine süt verirse—geçmişte süt annelerinin yaptığı gibi—beyni bebeğinin öldüğünü bilmesine rağmen, bedeninin gebe kalma hazırlıklarını yine de ertelemesinin nedeni budur.

Arka planda bu bilgiyle, kadın, bebek ve kadının eşinin çıkarlarının neden farklı olduğunu ve emzirmeyi kesmenin neden üç ya da dört yönlü bir savaşa döndüğünü görmek artık daha kolaydır.

Bebek söz konusu olduğunda, anne sütünü mümkün olduğunca çok ve sık elde edebilirse, daha büyük ve daha sağlıklı olacak, bebeklikte ve çocukluk döneminde hayatta kalma şansı daha yüksek olacak ve kendisinin üreme potansiyeli de daha yüksek olacaktır. Buna ek olarak, bebek annenin yeni gebeliğini doğumdan sonra emzirmeyi olabildiğince uzatarak geciktirebilir. Bu, kardeş rekabeti olarak bilinen olguyla ilk karşılaşmamız olup Bölüm 6’da ele alınacaktır. Burada önemli nokta, bebek annesinin gebe kalmasını olabildiğince uzun süre önleyerek ana babasının ilgisini küçük bir kardeşle paylaşmaktan kaçınmış olur ve böylece hayatta kalması-

nın yanı sıra, gelecek olasılığının aldığı bakımın kalitesine bağlı olduğu o kritik ilk birkaç ay ve yıl boyunca ebeveyn ilgisinden daha fazla pay alır. Bu nedenle bebek, emzirme dönemini *uzatmaktan* fayda sağlar.

Anne söz konusu olduğunda, *uzun dönemli* üreme sonucunu maksimize etmek için *en iyi uzlaşmayı* bulmaktan fayda sağlar. O anki bebeğini çok az emzirirse, bebeğin sağlığı ve gelecek olasılıkları tehlikeye atılmış olabilir. Çok fazla ve çok uzun süre emzirirse, kendi sağlığı ve gelecek olasılığı tehlikeye atılmış olabilir çünkü beden rezervlerini çok düşük bir seviyeye indirme ve sonraki gebeliğini çok uzun süre erteleme, böylece tartışmış olduğumuz ideal ertelemenin faydalarını kaybetme riskini alır.

Bununla birlikte, anne ve bebek arasındaki çıkar çatışması, nadiren gerçek bir çatışmaya dönüşür. Dönüşemez—yarışma annenin lehine hiç eşit değildir. Fareler üzerinde yapılan son çalışmalar, sütün, içindeki kimyasalların yanında hem anne hem de bebeğin davranışı, ihtiyaç ve niyet sinyalleri ilettiğini göstermektedir. Bebeğin bedeni emzirilmek üzere olduğunu sezer sezmez, sindirim sistemi yaşına bakmaksızın farklı bir diyeteye dönmek için gerekli enzimleri üretmeye başlar. Anne ve bebek arasındaki çıkar çatışmasında, annenin kararı kesinken, anne, bebek ve annenin eşi arasındaki çıkar çatışması çok daha iyi bir biçimde dengelenmiştir. Eş söz konusu olduğunda, emzirmeyle ilgili olarak eşin en üstün çıkarları onun durumuna bağlıdır. İki şey önem taşır: Kadının o anki bebeğinin babası olma ihtimali ve bir sonraki bebeğin babası olma olasılığı.

Prensipler açıktır. Birincisi, erkek baba olduğundan ne kadar çok eminse, üreme çıkarları bebeğinkilerle o kadar çok çakışır. Bu durumda her ikisinin çıkarları açısından en iyisi, annenin olabildiğince yoğun ve uzun süre bebeği emzirmesidir ve anne bu şekilde *kendisinin* uzun dönemli üremesinden taviz verse bile bu durum geçerlidir. Hamilelik bulantısı ve doğumla ilgili olarak ele aldığımız gibi, gerekirse baba her zaman başka bir kadınla üremeye geçebilir. Diğer taraftan, babalığından ne kadar az eminse, çıkarları açısından en iyisi, emzirmeyi kısaltmak, hatta kesmektir, böylece daha uzun değil, daha kısa bir süre sonra kadının bir sonraki çocuğunun babası olma şansına sahip olur. İkinci prensip şudur:

Erkeğin kadının bir sonraki çocuğunun babası olma olasılığı ne kadar fazlaysa, annenin daha az yoğun emzirmesi ve süt vermeyi daha erken kesmesi ve böylece o çocuğun babası olmadan önceki aralığı kısaltması erkeğin üreme çıkarları açısından daha iyidir.

Anne ve eşi arasındaki bu çıkar farklılıkları, yukarıdaki sahenin sonunda gösterildiği üzere, çiftler tarafından emzirme üzerine yaşanan problemlerin ana nedenidir. Bazen erkekler, eşleri emzirirken onları seyrettiklerinde yaşadıkları dışlanma ve kıskançlık duyguları ve süreci kısaltmak ve daha erken bitirmek için uyguladıkları baskı, evrimsel olarak bu çatışmadan kaynaklanır. Bazen çatışma aşırı uç noktalara varabilir. Örneğin ABD’de, bazı annelerin çocuklarının babasıyla vesayet mücadelelerinde emzirme süresini uzattıkları iddia edilmektedir. Evrimsel biyoloğun beklentisi, bir erkeğin çocuğun kendisinin olduğuna ilişkin şüpheleri ne kadar fazlaysa, kıskançlığın ve uyguladığı baskının o kadar çok olacağı yönündedir. Erkek ne kadar fazla eminse ya da bir sonraki çocuğu için o kadına ne kadar az bağımlıysa, kıskançlık ve baskı o kadar az yoğun olmalıdır.

Erkekler, kadınlar ve bebekler, emzirme üzerine bu çatışmayı insan oldukları kadar uzun süredir yaşamaktadır ve bu asla çözülemez bir çatışmadır, çünkü çıkar farklılıkları her zaman var olacaktır. Modern kadın ayrıca, evrimsel geçmişinden kaynaklanan bu zorluklara ek olarak başka zorluklarla da karşılaşır. Daha kısa süre önce ortaya çıkan, kökeninde toplumsal ve teknolojik olan bu problemlerin çoğu, en azından sanayileşmiş toplumlarda bebeklerini nasıl besleyecekleri söz konusu olduğunda, annelerin seçeneği olması durumuyla ilgilidir. Geçmişte, ne kadınların ne de erkeklerin herhangi bir seçeneği vardı. Eğer çocuğun herhangi bir biçimde hayatta kalma şansı olacaksa, kadın emzirmek zorundaydı. Süt annelik tek alternatifti. Ne var ki, biberon kullanarak formül mama ile beslemenin gelişi bunu tamamen değiştirdi. Geçmişte sadece emzirmenin ne zaman kesileceği sorusunu etkileyen baskılar, artık ilk aşamada emzirmeye başlayıp başlamama sorusu için de eşit güçle geçerlidir.

Eğer kaçınması mümkünse hiçbir kadının biberonla beslemeyi seçmemesi ya da hiçbir kadından bunun istenmemesi gerekiyor gibi görünebilir. Ailenin şartları ne kadar kötüyse, emzirmenin

sağladığı koruma o kadar hayatidir. Formül mamaların yapısında tehlikeli hiçbir şey yoktur ama insan sütünün bütün faydalarını sunamayabilir. Benzer şekilde, inek sütü bütün buzağılar için mükemmelken, yapay sütler gibi, çocuklar için uygun değildir. Uyumsuzluğun etkileri tahrip edicidir. Bir çalışmada, yapay sütle beslenen bir grup bebek, altı aylık dönemde 68.000 \$ tutarında sağlık hizmeti alırken emzirilen eşit sayıda bebek için bu rakam sadece 4.000 \$'dı. Tıbbi bakımın kolayca elde edilemediği Brezilya'da, yapay olarak beslenen bebeğin ölme olasılığı sadece emzirilen bebeğinkinin on dört katı, hem anne sütü hem de yapay sütle beslenen bebeğinkinin ise en az dört katıdır.

Bu kanıta rağmen, modern kadın, nerede yaşarsa yaşasın, bazen atalarının izlediği yolu izlememe ve emzirmeme konusunda kendisini büyük baskı altında hissedebilir. Yapay beslemenin tehlikelerinin bu kadar yüksek olduğu Brezilya'da bile, bebeklerin sadece yüzde 4'ü ilk dört aylarında yalnızca anne sütüyle besleniyorlar. Oran Randa'da yüzde 90'dan Nijer'de yüzde 1'e, Bolivya'da yüzde 53'ten Haiti'de yüzde 3'e kadar uzanıyor.

Biberonla besleme baskısı her yönden gelebilir. Problemin en ilginç yönlerinden biri, bu alternatif bir toplumun kullanımına hazır olur olmaz o toplumun, kadınlar üzerinde emzirmeme yönünde yoğun bir toplumsal baskının olduğu bir evreden geçmesidir. Model kalıcıdır ve şimdi bile emzirme halen daha çoğu sanayileşmiş toplumda norm değildir. Örneğin İngiltere'de, 1990'da yeni annelerin sadece yüzde 63'ü emzirmeyi denemiştir. İki hafta sonra, bunların sadece yüzde 50'si hâlâ emzirirken, altı hafta sonra sadece yüzde 39'u emzirmeye devam etmiştir. On anneden sadece biri, bebeklerini dokuz aydan fazla emzirmektedir. Meme üzerinde büyütülen modern çocukların bu düşük oranı, kadınları emzirmenin faydaları konusunda ikna etmek için gösterilen modern tıbbi girişimlere rağmen devam ediyor. Geçmişte, toplumsal baskılar biberonla beslemenin güçlü bir şekilde taraftarı oldu: Birkaç on yıl önce, Avrupa'da ve ABD'de emzirmenin hijyenik olmadığı söyleniyordu. Diğer baskılar, emzirmenin zorluklarına ilişkin uyarılardan, kamu içinde emzirmeye cüret eden kadınlara karşı düşmanlık beslemeye, biberonla besleme ve formül sütlerin ticari olarak teşvik ve istismar edilmesine kadar uzanıyor.

Biberonla beslemenin bazen hem annenin hem de bebeğin *zararına* olduğu açıktır. En çarpıcı yakın tarihli örnekler, Üçüncü Dünya'dan geliyor: Doğumdan sonra hâlâ hastanedeyken, anneler biberonla beslemeye zorlanmaktadır, oysa hastaneden çıktıklarında formül sütü satın alamayacakları gibi mamaları hazırlamak için gerekli olan temiz suya erişimleri de yoktur.

ABD'nin bazı kısımları gibi, birçok yerde, emziren anneler emzirme konusunda iğrenme, sert tepki ve aşırı ahlakçılıkla karşılaşılıyorlar. Söz konusu kadınlar için bu tür bir tutum önemsiz değildir ve onları sahnedeki kadının yaşadığı hafif sıkıntıdan çok daha büyük bir baskı altına sokabilir. ABD'deki emziren annelerden, biberonla emzirmenin sistemli olarak kabul gördüğü alışveriş merkezlerinde, restoranlarda, kamuya açık parklarda, mahkeme salonlarında, oradan gitmeleri istenmektedir ve bu anneler mahrem yerlerini uygunsuz biçimde teşhir ettikleri için tutuklanmakla tehdit edilmektedirler. Gerçekten de, emzirme karşıtlığı o kadar yaygın ki birtakım eyalet yasama organları, bunun mahrem yerleri uygunsuz bir teşhir etme biçimi olmadığını açıklığa kavuşturmak için yasalar çıkarmaktadır. Buna ek olarak, bebeklik dönemini geçmiş çocuğunu emziren kadında cinsel ve uygunsuz bir şey olduğuna dair iddia, bazı kadınlara karşı kayda geçen taciz raporlarında artışa neden olmaktadır, ancak henüz kimse suçlu bulunmamıştır. Örneğin, Minnesotalı bir anne, altı yaşındaki çocuğunu kamu içinde emzirmekle suçlandı; aslında çocuk üç yaşındaydı ve yaş resmileştiğinde dava kapandı. Tennessee'de, dört buçuk yaşındaki çocuğunu emzirdiği için bir kadına karşı yapılan suçlamalar en sonunda düştü; Florida'da bir kadın, altı yaşındaki çocuğunu emzirdiği için yapılan taciz suçlamasında temize çıktı.

Evrimsel biyolog için, emzirmeye karşı bu tür bir toplumsal baskı başlı başına ilginçtir. Evrilen kişisel çıkar açısından sinik biçimde yorumlanabilir: Genel nüfus içinde hem erkekler hem de kadınlar, emzirmeyi değil *bir bütün olarak* dişi nüfusu baskı altına almaktan—aşağıdaki nedenlerden dolayı—fayda sağlar.

Kendi çocuklarının annesi (anneleri) dışında dişi nüfusun emzirmemesi her erkeğin çıkarıdır. Herhangi bir zamanda, emziren kadın ne kadar az olursa, doğurgan olan kadın sayısı o kadar çok ve dolayısıyla da her erkek için potansiyel doğurgan pazar seçeneği

o kadar büyük olacaktır. Kadınlar da diğer kadınlar üzerinde emzirmemeleri için baskı kurmaktan fayda sağlar. Ortalama olarak, emzirenlerin üreme açısından daha başarılı olma ihtimali yüksek olduğundan, diğer her kadın için üreme açısından daha büyük bir tehdit oluştururlar. Bu nedenle, bir kadın kendi çocuğunu emzirse de emzirmese de, diğer kadınları biberonla beslemeye zorlayarak üreme açısından avantaj sağlayabilir. Dolayısıyla, emzirmeye karşı ve biberonla besleme lehine toplumsal baskılar şaşırtıcı değildir ve tartıştığımız diğer her şey kadar doğal seleksiyonun bir ürünüdür.

Elbette, her zaman kadınların sadece diğerlerinin baskısına karşılık olarak biberonla beslemeye karar verdikleri sonucuna varmak yanlış olur. Bazı kadınlar mantıksal olarak ve bazıları da daha çok içgüdüsel olarak, bebeklerini memelerinden doğal sütle beslemek yerine biberondan formül sütle beslemenin kişisel çıkarları için daha iyi olduğuna karar verir. Aslında, biberonla besleme kararı, çoğu bebeğin çıkarları açısından en uygun durum olmasa da, bazı kadınların uzun dönemli çıkarları için uygun *olabilir*. Bu kolay bir karar değildir. Modern kadın için, biberonla beslemenin faydaları ve zararları olduğu gibi emzirmenin de faydaları ve zararları vardır. Uygun etkenler, eski zamanlardan kalma mirasla modern inovasyonun ustaca yapılmış karışımıdır.

Emzirmenin henüz ele almadığımız *faydalarından* biri, yukarıdaki sahnedeki kadının özellikle önemli bulduğu faydadır. Bir çocuğu başarıyla emzirmenin kendisinin uzun vadede sağlığı açısından faydalı olabileceğini duymuştu. Bu pek şaşırtıcı değildir. Bir kadının bedeni genetik olarak doğumdan sonra süt verecek şekilde programlandığından, programının bu bölümünde işlemesine izin vermemenin uzun vadede tahrip edici etkileri olabilir. Örneğin, emzirmenin bir faydası, kadının hamilelik öncesi kilosunu, şeklini ve çekiciliğini yeniden kazanma becerisi üzerindeki etkisidir. Gerçekten de, eğer emzirmezlerse, bazı kadınlar hamilelik öncesi durumlarına hiçbir zaman geri dönemezler. Eğer bel çevreleri kalça ölçülerinin yüzde 70'ine geri dönmezse, çekicilikleri azalabilir. Daha da ciddi, emzirme kadının meme kanseri olma olasılığını etkiler. *New England Journal of Medicine*'de yayınlanan bir çalışmada, süt veren kadınların menopoz öncesi meme kanseri olma riskinin emzirmeyenlere göre daha düşük olduğu belirtilmiştir.

Buna ek olarak, bu çalışmada, kadın ne kadar erken ve daha uzun emzirirse—ister daha fazla çocuğu emzirdiği için ister her birini aylarca emzirdiği için—meme kanserine karşı daha fazla korunduğu yer almıştır. Emzirme, menopoz *sonrası* meme kanseri olasılığını etkiliyor gibi görünmemektedir.

Emzirmenin bu sonuçlarının faydalı olması rastlantısal değildir, çünkü doğal seleksiyon tarafından şekillendirilmiş eskiden kalma miraslardır. Aşağıdaki sonuçların tahrip edici olması da rastlantısal değildir, çünkü doğal seleksiyonun henüz etkilemeye vakti olmadığı nispeten yakın zamanlı toplumsal ve teknolojik değişikliğe bağlıdır.

Birçok modern kadının deneyimlediği acıyan, çatlamış meme uçları, genellikle emzirme girişimlerini bırakmalarına neden olur. Meme iltihabı da bir problem olabilir. En iyi durumda acı verir ve en kötü durumda kadını çok hasta eder ve süt üretimini durdurur.

Meme uçları ve memelerle ilgili problemlerin doğal seleksiyonun bir başarısızlığı gibi görüldüğünü düşünmeye meyilli olabiliriz. Eğer doğal seleksiyon kadınların emzirmesi gerektiğini dikte ediyorsa, neden onlara bu iş için uygun meme uçları ve memeler bağışlamıyor? Cevap, elbette, bağışlıyor şeklindedir ama modern kadının ortamını tahmin edememektedir. Memelerinin uygun olmaması evrimin hatası değil, kıyafetle ilgili sosyal âdetlerdir. Bu da evrimsel sürecin bir hatası değil, insanın gittikçe daha soğuk ortamları ele geçirmedeki başarısının bir ürünüdür ve bunu sadece ateşi—ve kıyafetleri—keşfederek yapabilirdi. Çok duyarlı meme uçları, insan türünün yerküreyi kolonileştirmedeki başarısı için modern kadınların ödemesi gereken bedeldir. Memeler elementlere maruz kalmak için evrim geçirdi. Meme uçları ve çevrelerindeki derinin yıllarca güneş, yağmur ve rüzgâra maruz kalarak sertleşmesi ve kalınlaşması gerekti. O zaman işe yaradılar. Biraz ayaklara benzerler. Onları çorap ve ayakkabıların içine koyun, elementlerden koruyun, yıllarca terletin, asla sertleşmezler. Daha sonra evrildikleri işi yapmalarını bekleyin—yapamazlar. Çatlarlar, kanarlar ve enfeksiyon kaparlar. Benzer şekilde, memeleri kıyafetlerin içine sarın, havadan koruyun ve yıllarca terletin, asla sertleşmezler. Bu durumda, tasarlandıkları işi yapmaları gerektiğinde—emilmek, bebeğin ıslak ağzı tarafından diş-

lenmek ve çekilmek—buna uygun değildir. Çatlarlar, kanarlar ve enfeksiyon kaparlar.

Emzirmenin modern kadına zarar verebilecek ikinci sonucu, işe dönme ya da yeni veya daha iyi bir eş arayışına kaldığı yerden devam etme becerisine müdahale etmesidir. Bunların her ikisi de, önceden kaydedildiği gibi, kadının uzun dönemli üreme sonucu açısından önemli etkenler olabilir, çünkü çocuğun ortamını ve bakımını iyileştirmeye yardım ederler.

Bir şeyin doğal seleksiyon tarafından şekillendirilmemesi, bunun dezavantajlı olması gerektiği anlamına gelmez. Bir şey yeni olduğu için evrilen stratejilere uymayacağı da kaçınılmaz şekilde doğru değildir. En azından bir anlamda, biberonla beslemek tam da böyle bir olaydır. Kadınlara, biberonla besleme seçeneklerini artan hızlı gebe kalma olasılığı ve geçmiş yüzyıllarda buna eşlik eden birden fazla çocuk taşımak zorunda kalma riskine bağlayan bir beden kimyası yüklenmektedir. Taşıma problemi şimdi bile tamamen yabancı olmamasına rağmen, arabalar, çocuk arabaları ve bebek arabaları modern kadını atalarından kalan mirastan neredeyse kurtarmıştır. Sonuç olarak, sanayileşmiş bir toplumda kadın, arka arkaya gebe kalma konusunda çok daha iyimser olma lüksüne sahiptir. Doğum yaptıktan sadece birkaç ay sonra yine gebe kalmak için uygun bir fırsatla karşılaşır, göçebe atalarına kıyasla nispeten kaybedecek çok az şeyi vardır. Emzirmek bu kadar hızlı gebe kalmayı engelleyebilir ancak biberonla besleyerek kendisini atalardan kalan bu tür sınırlamalardan kurtarır ve eğer koşullar böyle bir stratejiyi kolaylaştırırsa hızlı bir şekilde arka arkaya iki çocuğa gebe kalabilir.

Emzirme ve biberonla beslemenin günümüz ortamındaki bu zararları ve faydaları, modern kadına alınması gereken hassas bir karar sunar; bu, uzun vadeli üreme başarısı için yan etkileri olacak bir karardır. Emzirmenin ne zaman kesileceğine ilişkin eski soruya emzirmeye başlayıp başlamama sorusu da eklenmiştir artık. Hiç şüphesiz, bazı kadınlar üreme konusundaki çıkarlarını emzirmeden ziyade biberonla besleyerek artırabilirler ve her kadının böyle bir anne olup olmadığına karar verme görevi vardır ve bu ağır bir görevdir.

Ne yazık ki, karar verirken yalnızdır. Biberonla besleme seçeneğinin doğal seleksiyonun kararını şekillendirmesi için çok yeni

olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kaçınılmaz şekilde sıkça hata yapılacaktır. Buna rağmen gelecek birkaç bin yıl boyunca, doğal seleksiyon, taşıyanlara yanlış karar vermeye yatkınlık kazandıran bütün genleri ayıkladıkça, ebeveynliğin bu ögesinin ihtiyaç duyduğu düzeltmeyi yaşamasını bile bekleyebiliriz. Böylece, emzirme ve biberonla beslemenin *kendi durumları için* faydalarının doğru bir değerlendirmesini yapan kadınların genleri aşamalı olarak sonraki nesillere yayılacaktır.

Biberonla beslemenin gelişile yeni bir hayat verilen bir başka gen grubu, büyük ihtimalle, yukarıdaki sahnedeki kadının ilk doğan oğlunun sahip olduğu genlerdir—sahip olan kişiyi, yeni doğmuş bir bebek olarak—annesinin memesini elde etmemeye meyilli hale getiren genler. Evrimsel geçmişte, açlığın bu tür bebekleri aksini yaparlarsa ölecekleri için *en sonunda* beslenmeye güdüleyip güdülemediği bilinmiyor. Ancak, açık olan bir şey var. Modern dünyada, böyle bebekler biberondan beslenmenin kolaylığını keşfeder etmez, memeyi reddediyor hatta onunla savaşıyorlar. Günümüzde, böyle bebekler doğal seleksiyon tarafından daha az acımasızca muamele görüyorlar ve annesinin memesini zahmetsizce emen bebeklere kıyasla çok az ya da hiç dezavantajlı durumdalar. Gerçekten de, teknoloji sayesinde süt sağma makinelerinin gelişile, biberonla da olsa annelerinin sütüyle beslenebilirler ve böylece beslenme ve bağışıklıkla ilgili olarak, meme emen akranlarıyla aynı avantajları elde ederler. Ancak onlar için biberondan emmek memeden emmekten daha kolay olduğundan, bu avantajları çok daha az çabayla elde edebilirler.

Sahnedeki kadının yaşadığı diğer problem, pozisyonla ilgilidir. Aşırı duyarlı meme uçları gibi, bu zorluk da, kısmen modern yaşam şeklimizin bir sonucudur. Yerleşik yaşam biçimi, birçok insana böyle zayıf belkemikleri ve kaslar vermiştir, bu nedenle herhangi bir sabit pozisyonunda durmayı acı verici ve yorucu bulurlar. Daha ilginç, iklim, kıyafetler ve gelenekler emzirmenin bir organizasyona dönüştürülmesini dikte eder. Kadının kısmen çıplak yaptığı şeyi kesip, toplumsal ve uzamsal olarak uygun başka bir yer bulması gerekir.

Primatlar ve özellikle kadınlar, bu şekilde emzirmek için tasarlanmamıştı. Ne dişi anatomi ne de bebeğin iştahı, doğal seleksiyon

tarafından böyle bir seremoni için şekillendirilmedi. Emzirme, dişinin faaliyetlerine olabildiğince az müdahale edecek şekilde evrildi. İster maymun, ister insan olsun, ister yürüsün, ister otursun isterse de uyuşsun, bebeği başı meme ucuna yakın olacak şekilde taşımak üzere tasarlandı, böylece yemek günün her vaktinde sadece bir burun uzaktaydı. Anne, günlük rutinini sürdürürken bebeğin beslenip beslenmediğine nadiren dikkat etmesi gerekiyordu. Bununla birlikte, modern kadınlar emzirirken etrafta çıplak (en azından belden yukarısı) gezebilseydi bile, birçoğunun bunu yaparken uzağa gitmek için ne gücü ne de tahammülü olurdu.

Doğal seleksiyon emzirmeyi devam eden ve kendiliğinden olan bir prosedür haline getirdiği için—‘verilecek süt’—aynı anda kadınlara karakteristik bel, kalça ve memeler verdi. Diğer primatların bebekleri, anneleri hareket ederken onların tüylerine sıkıca tutunabilir ancak insan bebekler ve küçük çocuklar onları tutan bir kolun desteğiyle annelerinin kalçasının üstüne tüneme eğilimindedirler. Kalçalar tünektir. Önceden belirtildiği gibi, ideal dişi biçimde belin kalçalardan önemli ölçüde küçük olmasının ve erkeklerin böyle bir biçimi çekici bulmaya programlanmış olmalarının nedeni budur. Kadınların memelerinin olmasının da benzer bir nedeni vardır.

Memeler yastıktır, torba değil. Onlara karakteristik biçimlerini veren yastığın süt üretimiyle hiçbir ilgisi yoktur, öyle ki bir kadının memelerinin hamilelikten önceki büyüklüğü, süt üretme becerisine dair bir ipucu vermez. Ergenlik çağından başlayarak, memelere şeklini ve büyüklüğünü veren en sonunda süt üreten dokudan ziyade yağ ve diğer dokuların birikimidir. İnsan dişiler, primatlar arasında, ergenlik çağında sarkık memeler geliştiren ve daha sonra ömür boyu bunları muhafaza eden tek türdür. Büyük maymunlar dahil, bütün diğerleri sadece süt salgılamaya başladıklarında sarkık memeler oluşturur ve sadece süt salgılama son erene kadar bu şekilde kalırlar. Primat memesinin süt salgı-larken sarkık olmasının ana nedeni çeşitli pozisyonlarda emme kolaylığıdır. Anne yürürken, otururken ve uyurken bebeğin ağzına ulaşabilmesi için uzun ve manevra kabiliyetine sahip olması gerekir. Erkeklerdeki gibi göğüs üzerinde düz bir meme ucu pek faydalı olmayacaktır.

Evrım atalarımızı arka ayakları üzerinde durdurunca ve dikey olarak yürütünce, kadınlar insan-öncesi atalarının pek sık yaşamadığı bir problemle karşılaştı: Özellikle bebek uyurken sallanan başlarının kaburgalarına durmadan hızlı bir şekilde çarpması nasıl engellenecek? Bu nedenle, evrımın iki ayak üzerinde yürüme programının bir kısmı, bebeğin başı için bir yastık seçimi olacaktır. Şişmiş bir memeden daha iyi yastık ne olabilir? Buna ek olarak, zaman zaman kadınlar küçük çocuklarını memeden kestikten sonra da uzun bir süre taşıdıkları için ve ergenlik çağını geçmiş kızlar küçük kardeşlerini kendileri üremeden önce taşıdıkları için, insan dişilerinin ergenlik çağından itibaren memeleri vardır.

Kaçınılmaz bir şekilde, kadınlar bel-kalça oranlarını hamilelik süresince kaybederler ve en sonunda ‘belleri’ kalçalarından daha geniş olur. Doğum yaptıktan hemen sonra ve en azından gebe kalmaktan faydalanacakları bir sonraki sefere kadar, o oranı yeniden kazanmak uzun vadeli üreme çıkarları arasındadır. Peki bunu nasıl yaparlar?

Bu, bir kadının bilinçli dileklerinin biliçaltına uyduğu bir durumdur. Her ikisi de onu hamilelik öncesi kilo ve şekline geri dönmek için yeterli kiloyu vermeye teşvik eder. Süt verirken kilo kaybetmek hakkında söylenebilecek daha çok şey vardır, ilginç ve beklenmedik bir değişikliği ortaya çıkarır, modern yaşamın bilmeden doğal seleksiyondan üstün gelme biçimlerine bir örnektir —ama kimsenin menfaatine değildir.

Doğum yaptıktan sonra, bir kadının endişesinin ana hedefleri, hamileliğinin son dönemlerinde poposunun, kalçalarının ve karnının üstünde biriken yağ depolarıdır. Hiç emzirmese bile, bedeni depolarını azaltmaya programlanmıştır. Ne kadar çok emzirirse ve ne kadar az yerse, o kadar hızlı yok olurlar ki bu durum hiç de şaşırtıcı değildir. 7. Sahneyi tartışırken belirttiğimiz gibi, yağ depoları aslında enerji rezervleridir, doğumdan sonraki zor zamanlar için önemli tamponlardır. Süt verirken yiyecek zor bulunursa hem anneyi hem de bebeği korumak için oradadırlar ve açlık dönemlerinde bile annenin gerekli miktarda süt üretmesini sağlarlar. Kadın bebeği korumak amacıyla açlığın yükünün büyük kısmını üstüne alarak yağ rezervlerinin gittikçe daha fazlasını tüketir. Doğal seleksiyon süt verme sistemini o kadar etkili

biçimde tasarlamıştır ki orta düzeyde açlık koşulları altında bebegin büyüme oranı sadece yüzde 10 kadar azalır.

Bununla birlikte, süt veren bir annenin baş edebileceği gıda yoksunluğunun bir sınırı vardır ve bu sınıra yağ depolarının en sonuncusu süt üretmek için kullanıldığında ulaşılır. Evrim, bedenini o depoları ne kadar ve hangi hızda tükettiğini yakında izlemeye hazırlamaktadır. Süt verme sürecinde kötü beslenmenin, üretilen süt miktarı üzerinde çok az etkisi vardır ama bu kadını emzirmeyi kestiğinde bile bir başka hamileliğe kalkışamayacağı kadar zayıflatabilir. Bu nedenle, doğal seleksiyon kadınları yağ rezervleri çok fazla tüketildiğinde yumurtlamayacak şekilde programlamaktadır. Yağ rezervleri yeniden artana kadar, bedeni yumurtlamasına ve gebe kalmasına nadiren izin verecektir.

Burada doğal seleksiyon için yeni bir problem oluşturan ilginç bir değişiklik bulunuyor. Geçmişte, kadının bedeni, yağ rezervlerini kan şekeri seviyelerini takip etmek gibi basit bir araçla izlemeye programlanmıştı ve kan şekeri seviyeleri de yağ rezervleri yüksek olduğunda daha yüksek olmaktadır. Bu doğru bir mekanizmadır ve kadın sağlıklı, *atadan kalma bir diyeti* uyguladığı sürece yağ rezervleri düşük olduğunda doğal seleksiyonun kadının yumurtlamasını engellemesine izin verir. Ancak, hamsterlar üzerinde yapılan çalışmalar, akut açlık yumurtlamayı gerçekten bloke ederken içme suyuna basit bir glikoz ilavesinin bedeni şaşırtarak hâlâ yeterince yağ rezervi olduğunu düşünmesine neden olduğunu ve onu yumurtlamanın önündeki bloğu kaldırmaya teşvik ettiğini göstermektedir. Bu durumda düşük yağ rezervleri olan bir kadın, modern diyetle olan şekerli gıdalardan çok fazla yerse, bedeni kanıp yağ rezervlerinin mevcut miktardan fazla yüksek olduğunu düşünebilir.

Memeler, meme uçları ve emzirmeyle ilişkili, ebeveynlikle hiçbir ilgisi olmayan ama yine de ilginç son bir soru var. Neden erkeklerin meme uçları vardır? Hatta bazıları çok az miktarda süt üretir. Bir zamanlar dişilerin yanında erkekler de emzirdiği için mi?

Fareler dışında bütün uzun boylu memelilerin erkeklerinin meme uçları vardır ve bu, ilk bu tür memelilerin de meme uçları olduğunun kesin bir göstergesidir. Ancak bu yaratıkların ilkleri, modern benzerlerinin çoğu gibi, o kadar serbestçe dolaştıkları bir hayat sürdüler ki yavrularına ana baba ilgisi göstermek ya da bes-

lemek şöyle dursun onlarla nadiren karşılaşırlardı. Bu durumda, erkek memelilerin çocuklarını hiçbir zaman emzirmediklerinden emin olabiliriz. O halde neden erkek memelilerin meme uçları *var*? Hayal kırıklığına uğraticı cevap: Erkeklerin meme uçları *var* çünkü dişilerin meme uçları *var*.

Doğal seleksiyon bir şeyi sadece bir cinsiyette geliştirmeyi zor bulur. Genellikle, bir şey bir cinsiyet için faydalı olduğundan evriliyorsa, diğeri aynı şeyi olağan olarak kalıtımla alır. Daha sonra evrim, o öğeyi, ayrı ihtiyaçlarına göre, iki cinsiyette farklı bir şekilde biçimlendirmeye girişir. Örneğin, erkeklerde ve dişilerde aynı hormon dizisinden ama farklı oranlarda olmasının nedeni budur. Erkek ve dişi genital organlarının aynı dokulardan şekillenmesinin nedeni de budur, klitoris ve labia minora, penis ile aynı fetal dokudan ve labia majora da skrotum ile aynı fetal dokudan şekillenmiştir. Erkeklerin süt üreten dokuya—ve meme uçlarına— sahip olmasının nedeni de budur. Sadece erkeklerde daha az gelişmişlerdir ve tamamen olmasalar da nispeten işlevsizdirler. Kabaca erkeklerin yarısı cinsel uyarılmaya dahil olacak kadar duyarlı meme uçlarına sahiptir. Erkeklerdeki süt üreten dokunun, kadınlardaki gibi beden kimyasını ve davranışını düzenlemeye yardım eden maddeler üretmesi de olasıdır. Bu, tek başına, evrimin erkekleri meme uçlarından tamamen kurtarmaya çalışmaması için yeterli olacaktır. Ancak, ebeveynlik söz konusu olduğunda, eril meme uçları hikâyenin bir parçası değildir.

SAHNE 9

Uykusuz Geceler

Çıplak kadın, uyanmanın eşliğinde, yanında uyuyan bebeği içgüdüsel olarak sakınarak pozisyonunu değiştirdi. Sütten şişmiş sağ memesi bebeğin başına sürtünüyor gibi geldi. Yapraklardan yatağında rahat ve yakındaki ateşten ısınmış bir şekilde, gecenin erkek horlaması

ve balta girmemiş orman seslerinin oluşturduğu bilindik fonunda bilinçaltı olarak rahattı.

Aniden, rüyaları önce bir uluma, daha sonra bir başka ulumayla delindi. Bebeğini daha yakına çekmek için uzandı ama bebek orada değildi. Panik içinde uyandı, ateşin biçim verdiği gölgeler içinde çırpınarak bebeğinin sıcak bedeninin güven verici duygusunu aradı. Ama neredeydi? Uzağa mı yuvarlanmıştı? Yoksa kendisi ve diğerleri uyurken bir köpek onu memesinin altından çekip almış mıydı? Ayaklarının üstünde sıçrayarak ve karanlığın içine dikkatle bakarak erkekleri uyandırmayı denedi ama hiçbiri uyanmadı. Bebeğinin bir köpeğin ağzında, hassas eti dişlerinin arasında taşındığını düşününce, telaş içinde koşarak daireler çizmeye başladı, sonra açık alanın kenarına doğru bir depar attı, kendi çığlıkları köpeklerin ulumasına karışıyordu. Bebeği için mi dövüşüyorlardı, onu bacaklarından mı çekiştiriyorlardı? Köpekler sustular—ama şimdi bebeğinin ağladığını duyabiliyordu. Onu almaya gitmeliydi. Acı dolu ağlaması uzakta değildi, peki ama neden onu göremiyordu?

Panikten dolayı terden sıırıslıslam olan kadın aniden uyandı. Rüyası o kadar gerçektir ki—ama sadece bir rüyaydı. Uykusuzluktan sersemlemiş beyni, yavaş yavaş odaklandı. Bebekleri yan odada, sanki gerçekten köpeklerin saldırısına uğramış gibi bağıırıyordu. Eşi yanında sesli bir şekilde horluyordu. Kadın ne kadar yorgun olsa da, adam açık bir şekilde bebeğın ağlamalarına karşı ilgisizdi.

Kadın inledi. Oğulları son uykuya daldığıından bu yana ancak bir saat geçmişti. Onu doyurmuşlar, altını değıştirmişler ve beşğıine bırakmışlardı. Sonra bebek odasının kapısını kapatmışlardı ve bebek, çalıştığıında tavana bebek karakterleri yansıtan kurmalı gece lambasının sesiyle oyalanarak sonraki birkaç mutlu dakika yatmıştı. Ancak ışık dönmeyi kestiğinde ağlamaya başlamıştı. Daha sonra da bağıırmaya. Kadın bebeğı almış, yerine koymuş, onu yeniden emzirmeyi denemiş, sallamış, bezini yine kontrol etmişti — ama hiçbiri işe yaramamıştı. Bağıırmaya devam etti.

En sonunda kapıyı kapatıp yatağına gitmişler ve kendi başına ağlayıp uyumasını beklemişlerdi. Uyumuştı ama biraz zaman almıştı. Kadın, bebeğın yanına gidip gitmeme konusunda kafa patlatarak uyanık bir şekilde yatmıştı. Gaddar mı oluyordu? Ona tahmin edilemeyecek kadar çok zarar mı veriyordu? Bu kadar çok ağlayarak

kendisine zarar verir miydi? Bebeğin sesi çıldırmış gibiydi ama kadın o kadar yorgundu ki onun iyiliğine ilişkin endişeleri yerini uykusunu bu şekilde böldüğü için ona karşı düşmanca duygulara bıraktı.

Bebeği hastaneden getirdikten sonraki ilk birkaç gece, iyi uyuyuştu. Tabii, beslemek için gece iki kere kalkmaları gerekmişti ama aralarda uyuyuştu. Yorgunlardı ama başa çıkmışlardı. Ancak beşiğinde gittikçe daha az sakin durmaya başlamıştı ve şimdi geceler gerçekten çok stresliydi—eğer şanslılarsa, sadece rastgele birkaç saat uyku. Bir hafta önce, eşi uykusu konusunda o kadar umutsuzdu ki kalkıp giyinmiş ve bebeği arabayla gezmeye götürmüştü. Bebek arabada, her zaman olduğu gibi, mükemmel uyuyuştu ama beşiğine yatırır yatırmaz yeniden başlamıştı.

Kendileri de bu yoldan geçmiş arkadaşları, sempati gösteriyor ve tavsiyede bulunuyorlardı ama hiçbiri uygulamaya değer görünmüyordu. Bir ara kendi yataklarında, aralarında uyumasına izin vermeyi düşündüler ama fikri kesinlikle beğenmediler. Dönüp üstüne çıkabileceklerinden ya da gelecekte çıkabilecek problemlere neden olmaktan endişe duydular. Onların yatağında uyuyabileceğini anladığında, kendisinininkine geri dönmeyi sonsuza dek reddedebilirdi. Aylar geçtikçe, uykusuzluğu kanıksadılar. Bazı geceler diğerlerinden daha iyiydi ama henüz tüm bir gece uyumamışlardı hiç. Daha sonra, oğulları hemen hemen sekiz aylık olunca, işler daha da kötüleşti. Bir seferde saatlerce hiç durmadan bağırabilme yeteneği geliştirmiş gibi görünüyordu. Denemek için, beşiğini bebek odasından çıkarıp kendi yataklarının yanına koydular. Bu bir hafta kadar işe yaramış göründü ama daha sonra yeni bir evre başladı. Uyandıklarında bebeği beşiğinde ayağa kalkmış karanlığa bakarken ve sanki onlar kilometrelerce uzaktaymış gibi bağırırken buluyorlardı. Onu her yatırdıklarında, tekrar ayağa kalkıyor ve kaldığı yerden devam ediyordu.

En sonunda, umutsuz bir gecede, bebeği beşiğinden aldılar, yatakta aralarına koydular ve yokmuş gibi davrandılar. Memnuniyetsizliğini biraz daha dile getirip hemen yerleşmedi ama sakinleşmesi uzun sürmedi. Dahası, gecenin geri kalanında uyudu. Ertesi gece, yatağa gider gitmez bebeği aralarına yatırdılar—ve aylardır ilk defa bütün gece kesintisiz uyudular. Kısa bir süre sonra, yanlarındaki kanepede uykuya dalmasına izin verdiler ve kendileri yatarken bebeği de alıp yatağa girdiler.

O andan sonra uykusuz geceler geçmişte kaldı. İtiraf etmek gerekirse, bebek aralarında çırpınıp dururken başka rahatsızlıklara katlanmaları gerekiyordu. Arada sırada, masum uykusunda, içlerinden birinin gözüne yumruk atıyor, kafa atıyor, kasıklarına tekme atıyor ya da keskin tırnakları nereye denk gelirse tırmalıyordu. Yine itiraf etmek gerekirse, onlarınkinin yanında bir yatağa yatmayı kabul ettiğinde iki yaşındaydı, kendi odasında uyumayı kabul ettiğindeyse üç yaşındaydı.

Oğulları odadan çıkana kadar ikinci bebekleri, kızları olmuştu. Doğduğu günden itibaren aralarında huzurlu bir şekilde uyudu, canı ne şekilde ve ne zaman isterse annesini emdi. Perişan haldeki bezmiş arkadaşlarına, genelde önemsenmeyen tavsiyelerde bulunanlar onlardı bu sefer.

İnsanlar, var olduklarından beri bebekleriyle uykusuz geceler geçirmektedir. Arkalarında bu kadar uzun bir evrim dönemi olan modern insanlar, mantıklı olarak her türlü büyük problemin çözülmüş olmasını beklemektedir. Yine de modern Batı toplumlarında ortalama ebeveyle, yeni bir bebekle evdeki ilk birkaç hafta, ay, hatta yıl boyunca ebeveyn olmanın en kötü deneyimlerinden bazılarını hâlâ yaşamaktadırlar. Çoğu, sahnedeki çiftimizin yaptığı denemelerin hepsi olmasa bile bir kısmıyla özdeşleşecektir. Gecelerce kesik kesik uyuduktan sonra, günlük rutine devam etmek zorunda olmanın büyük yorgunluğu azap verecek şekilde tanıdık gelecektir.

Neden bebekler, geceleri ve dolayısıyla gündüzleri, ebeveynleri için o kadar büyük bir kabusla çevirmeye programlanmış olmak zorundadır? Sezgisel olarak, ebeveynlerin sağlıklı, canlı ve sepatik olmasının ebeveynler için olduğu kadar bebek için de önemli olmasını bekleyebiliriz. Cevap, bir bebek elbette ebeveynleri için hayatı zorlaştırmaya programlanmamıştır. Yapmaya programlandığı şey, bir problemi olduğu konusunda ebeveynlerini uyarmaktır ve bunu da ağlayarak yapar. Neden surat asmak ya da ellerini havada sallamak yerine ağladığını daha sonra tartışacağız. Ancak ilk olarak, bir bebeğin ebeveynlerini uyarmak için ağlama çabasına değdiğini hissetmesine neden olan problemler dizisini ele almamız gerek.

Bir bebeğin o kadar sınırlı ihtiyaçları—yiyecek, rahatlık ve güvenlik—vardır ki doğal seleksiyonun anneyi ve bebeği bütün tehlikeleri ve stresleri en aza indiren bir biçimde şekillendirmesi kolay olmalıydı. Genellikle, gerçekten de başarılı olmaktadır. Şanssızlık, evrilen çözümlerin modern ebeveynlerin ortamı ve yaşam şekli içine kolayca uyum sağlamamasıdır.

İlk olarak, giysinin ve daha sonra biberonla beslemenin gelişinden önce, doğal seleksiyon hem annenin hem de bebeğin yiyeceklerle ilgili potansiyel problemlerini çözümlemişti. İnsan ve primat evriminin büyük bir kısmı boyunca, küçükler için yiyecek, önceden gördüğümüz gibi, sadece bir burun ve meme ucu uzaklığındaydı. Küçük bebekler, bütün küçük primatlar gibi, anneleri tarafından, genellikle meme ucuna erişebileceği bir pozisyonda, sürekli taşınıyorlardı. Sabah, öğle ve gece tek yapmaları gereken tutmak, sokulmak ve emmektir. Annelerinin aç olduklarını bilmelerini sağlamak için nadiren ağlamaları gerekirdi ve gece, annelerin nadiren uyanması gerekirdi.

İkinci olarak, yine giysinin gelişine kadar, doğal seleksiyon çiş yapma ve dışkılamayla başa çıkma konusunda çok az bir zorluk çekti. İnsan evriminin büyük bir bölümünde anneler ve bebekler çıplaktı ve yerde uyuyordu. Çiş yapma ve dışkılama, gün boyunca hareket halindeyken bir problem yaratmıyordu ve gece boyunca da ufak bir irkilmeden daha fazlası değildi. Bebekler asla, diğer herhangi bir primatın bebeklerinden daha fazla, kendi idrarlarıyla ıslanmaz ya da dışkılarına bulanmazlardı. Hâlâ çıplak olan kültürlerde, anne, bebeğinin ne zaman çiş yapacağını ya da dışkılayacağını tahmin etme konusunda son derece iyidir ve genellikle pozisyonunu hem kendisi hem de bebek için minimum zahmet ve rahatsızlık verecek şekilde ayarlayabilir. Ne var ki, dünyanın daha soğuk bölgelerinin kolonileşmesi ve giysinin gerekli olduğu için benimsenmesi durumu değiştirdi ve bebek bezleriyle teknolojik olarak en aza indirilebilen ama evrimsel olarak asla çözülemeyen bir sorun yarattı.

Son olarak, doğal seleksiyon güvenlik problemini çözmek için elinden gelen her şeyi yapmaktadır. Eğer sahnedeki kadın gerçekten ormanda yerde çıplak uyuyor olsaydı, bebeğiyle ne yapacağını sorgulamayacaktı bile. Böyle bir ortamda, güvenli olmayan bir or-

tamda, bebeğin olması gereken sadece tek bir yer vardır: tutulmuş ya da taşınır durumda, bir erişkinin bedeniyle temas halinde. Gece, göçebe ata anneler otomatik olarak bebeklerini tercihen bedensel temas halinde yanlarına koymuş olacak, böylece uzaklaşırlarsa hemen bileceklerdi. Daha da iyisi, bebeği kendileri ile daha büyük bir çocuk ya da bir başka erişkin arasına yerleştirmek olurdu. Bu nedenle, doğal seleksiyon bebekleri üç ana kaynaktan—vücut sıcaklığı, vücut kokusu ve/veya hareketi—güvenlik temin etmeye hazırladı. Eğer bebek bu üç kaynaktan güvende olduğuna dair tatmin edici bir kanıt elde ederse, acıkana ya da başka bir şekilde rahatsız olana kadar rahatlayabilir ve huzur içinde uyuyabilir. Bebeklerin, sahnemizdeki erkeğin de anladığı gibi, arabada bu kadar kolay uyumasının nedeni budur. Hareket duygusu vücutlarını taşıdıkları ve dolayısıyla güvende olduklarını düşündürecek şekilde şaşırtır.

Elbette, bebeklerimizin gece evimizde, en azından yağmacı kurtlar, çakallar, kediler vs olmadığı sürece güvende olduklarını *biliyoruz*. Ancak bunun bebek için açık bir durum olmaması da şaşırtıcı değildir. Doğal seleksiyon, evrimsel geçmişimizde özellikle karanlık olduğu zaman, ebeveynlerinden ama özellikle de annesinden ayrıldığını hissettiğinde ağlayarak karşılık veren bebeklere iltimas geçti. Bunlar hayatta kalan, üreyen ve genlerini geçiren bebeklerdi, böylece sonraki nesillerin bebekleri de aynı şekilde karşılık verecekti. Tecrit edilmelerini sessizce kabul edenlerin yırtıcı hayvanların saldırısına uğrama ve kaçırılma olasılığı daha fazlaydı ve bugün yaşayan torunlarının olma ihtimali de daha azdı. Bu nedenle, bir bebek ve genetik programı söz konusu olduğunda, tehlikeleriyle beraber atadan kalma ortamın içindeler hâlâ ve hiçbir ‘disiplin’ miktarı ya da açıklama, hiçbirini başka türlü ikna edemeyecektir.

Evrim boyunca, annelerinin yanında uyumak bebekler için o kadar otomatik olacaktı ki doğal seleksiyon bebeğin bazı hayati görevleri yerine getirmesi için annenin varlığını kullanabiliyordu. Bebekler nefes alışlarını annelerine göre düzenlerler, o kadar ki annelerinden ayrılan bebekler bazen nefes alışlar arasında anormal ve tehlikeli olacak kadar uzun boşluklar oluştururlar. Bu, evrimin oynayacağı aptal bir oyun gibi görünebilir—ama eğer

evrim annenin daima bebeğin yanında olacağını varsayabilseydi aptalca olmayacaktı.

Bu nedenle, modern bebekler bezlerini kirlettikleri, kendi başlarına uyudukları ve beslenmeyi istemeleri gerektiği için, ebeveynlerini problemler konusunda uyarmak için akrân atalarına kıyasla *daha fazla nedenleri* vardır. Peki ama bunu neden daha sakın bazı araçlar kullanmak yerine ağlayarak yaparlar? Bebekler neden ağlarlar ve neden biz bu sesi bu kadar stresli görmeye programlanmışız?

Elbette, bir bebeğin ebeveynlerini uyarmak için hareketlerden ziyade sesleri kullanmasında bir gizem yok. Eğer bebek ebeveynlerinin görüş alanı içinde olsaydı ve tetikte olmalarını garanti edebilseydi hareketler mükemmel olurdu. Ama böyle bir garantisi olmadığı için, özellikle de gece, ses çıkarması gerekir. Tabii sesin yapısında bir tehlike vardır. Güvenli olmayan bir ortamda, ağlamak ebeveynlerin dikkatini bebeğin bulunduğu yere çekmekten çok daha fazlasını yapar—aynı zamanda yırtıcı hayvanların ve başka tehlikelerin de dikkatini çeker. Bununla birlikte, doğal seleksiyon bebeklerin bu tehlikeden yararlanması için—çünkü genellikle ebeveynler çocuklarını korumak için her şeyi yapacaklardır—ustalıkla bir yol bulmaktadır. Aslında, bir bebek muhtemelen inatçı ebeveynlerini canlandırmak ve böylece kendi yaşamını sürdürmeyi garanti altına almak için ağlar. Tehlikeyi çekmeden önce onu susturmayı isteyeceklerine güvenerek, ebeveynlerini harekete geçmek ve daha geç değil daha erken harekete geçmek zorunda bırakmayı amaçlar. Eğer ebeveynler bir bebeği ağlamaya bırakırsa, ya bebek en sonunda susana ya da kendileri pes edip karşılık verene kadar süren bir yıpratma savaşını başlatırlar.

Modern ebeveynler, rahat evlerinde güvenli bir şekilde, karşılık vermeyi bebeklerinin beklemeye programlandığından çok daha uzun süre geciktirirler. Evrimsel geçmişimizde, ebeveynlerin ağlayan bir bebekle hızlı bir şekilde ilgilenmeleri önemli olurdu, böylece sese verdikleri hormonal karşılığın ‘savaş ya da kaç’ tipinde olması gerekirdi. Bu tür karşılıklar, tam da doğaları gereği ve özellikle de harekete geçilmediğinde ve tatmin edilmediğinde streslidir. İşte bu nedenle bir bebeğin ağlaması bir insanın duyabileceği en stresli seslerden biridir. Hormonal olarak, bir kazığa bağlıyken ve savaşamaz ya da kaçamaz durumdayken bir kaplan görmeye eşittir.

Modern insanlar, beton ortamlarında yaşarken, iklim ve toplumsal baskılarla giyinmeye zorlanmış bir şekilde, kendisini kirleten bebeklerinin sorunu için her zaman yaptıklarından biraz daha fazlasını yapabilirler. Bununla birlikte, onu kendilerinden ayrı uyumaya zorlamaktan kaçınabilirler ve emziren anneler bebeklerinin gecelerini memenin yanında geçirmesine de izin verebilirler. Genel olarak, bu eski uygulamayı sürdürenler uykusuz gecelerin büyük ölçüde önlenabilir olduğunu keşfederler. Ancak bebeklerin ince ayarlanmış duyarlılıklarını yok saymayı tercih edenler için uykudan yoksun olmak, modern özgürlüğün neredeyse kaçınılmaz bir cezasıdır.

SAHNE 10

Doğum Sonrası Depresyon

Genç kadın, dört haftalık bebeğinin yattığı bebek arabasını iterek kaldırım boyunca ağır ağır yürüyordu. Yepyeni, parlak ve pahalı bebek arabası sarsıntısızca kayıyordu. Hamileyken bu deneyimi hevesle beklemişti ve bebeğinin ona baktığını hayal ederek bir kaç kere mutfakta ileri geri itmişti. Gülümsemişti. Bu kendisini, çeşit çeşit bebeklerini ve ayıcıklarını parlak siyah tutma yeri olan uçuk pembe bebek arabasını bahçede dolaştıran beş yaşındaki kız çocuğu gibi hissetmesine neden olmuştu.

Genç kadın o gün, kendisini daha iyi hissetmesini sağlayacağını düşünerek dışarı çıkmıştı. Ama şimdiye dek öyle olmamıştı. Aslında o an için hiçbir şey ona kendisini iyi hissettirmeyecek gibiydi. Kendisini sadece *biraz* zavallı hissetmiyordu. Yanından geçen hiç tanımadığı kişilere bağırarak istemesine neden olan yürek paralayıcı bir umutsuzluk hissediyordu—bağırma elbette. Onun yerine, sabit bir şekilde önüne baktı, bebek arabasının tutacak yerini kavradı ve yürümeye devam etti.

Nereye gittiğinden emin olmadan, tereddüt ederek manava döndü ve durup dizilmiş rengarenk meyvelere ve sebzelere baktı. Doğumdan önce, elinde listeyle canlı bir şekilde içeri girer, birkaç torba alır ve sepetini ihtiyaçları olan haftalık sebze ve meyvelerle hızla doldururdu. Ama şimdi hangi elmadan alacağına bile karar veremiyordu. Yeşil sulu elmaları mı yoksa kırmızı yumuşak olanları mı seviyorlardı? Kararlar vermek, en basitlerini bile, onun için neredeyse imkânsız hale gelmişti. Sanki akıllı öyle yavaşlamıştı ki tamamen durma tehlikesi altındaydı. Felç olmuş gibi birkaç dakika durdu, sonra birinin sırtını dürttüğünün ve “Affedersin tatlım,” dediğini fark etti ağır ağır. Yana çekildi, bebek arabasını çevirdi ve dükkândan çıktı.

O sabah özellikle zor görünüyordu. Çalkalanan bir mide ve yoğun bir sıkılma duygusuyla erkenden uyanmıştı. İlk içgüdüğü, bir top gibi kıvrılıp bütün günü yatakta geçirmek olmuştu. Uzun ve iyi bir uykunun kendisini daha iyi hissetmesine yardım edeceği kanısındaydı. Ama kısa bir süre sonra, midesi ve dolu mesanesi onu kalkmaya zorlamıştı. Tualete giderken portatif yatağın yanında durmuş ve uyuyan bebeğine bakmıştı. Kısa bir an için aklından bir düşünce geçti. Belki de uyanmazdı. Belki de bu mümkün olan en iyi şey olurdu—herkes için en iyisi. Ama o anda bebek iç çekti. Tekmeledi, sonra gerindi. Annesi bir an için hareketsiz kaldı, daha sonra beşiğe doğru eğildi ve onu aldı.

Aşağı indiklerinde, kadın bebeği emzirmeye başladı. Uzaktan kumandaya uzandı ve televizyonu açtı. Görmeden ekrana bakarken, yoğun bir mutsuzluk duygusu bastı ve ağlamaya başladı. İlk başta sessizce, açıkça kontrollü bir şekilde ağlıyordu ama kısa bir süre sonra ağlaması yüksek sesli ve umutsuz bir hal aldı. Gözleri kocaman açılmış bebek, meme ucundan ayrıldı ve o da ağlamaya başladı. Bebeği divanda yanına koydu ve elinin tersiyle akan gözyaşlarını sildi. Neden böyle hissediyordu? Kendisini neden bu kadar *korkunç* hissediyordu? Tek bildiği bunun doğumdan hemen sonra başladığıydı.

Doğum o zamana kadar hayal ettiğinden çok daha zor olmuştu. Deneyimi hakkında konuşma girişimleri nazikçe yok sayılmıştı. Herkes çok fazla bebekle ilgiliydi. İlk birkaç gün, garip bir duygusuzluk, etrafındaki neredeyse herkesten kopma yaşamıştı. Kendisini ne kadar zorlarsa zorlasın memesine yapışan küçücük bebeğe karşı bir

şey hissedemiyordu. Bebeğe nadiren bakıyordu ve baktığında da sanki onunla hiçbir bağlantısı olmayan bir yaratığı izliyor gibiydi. Gerçekten onu doğurduğuna inanamıyordu. Misafirler gelip gidiyor, ona bu kadar harika, güzel bir bebeğe sahip olduğu için ne kadar şanslı olduğunu söylüyorlardı ama o kendini şanslı *hissetmemişti*. Sanki işler bir daha asla normal olmayacakmış gibi, hiçbir şekilde başa çıkamayacakmış gibi hissediyordu.

Eşi anlayışlıydı. Doğumda, itme evresi boyunca onunla konuşup cesaretlendirerek yardımcı olmuştu. Doğum ilerledikçe heyecanı artmıştı. Sonra, yeni doğmuş oğlunu sanki bir ödül taşıyormuş gibi gururla odada dolaştırmıştı. Kadının tek yapmak istediğiye uyumaktı.

Eve geldiklerinde, soyutlanma hissi artmıştı. Sanki camdan bir duvar oluşmuş ve onu sessiz kabusu içine hapsedmişti. Oğlu altı günlük olduğunda, eşi önceden ayarlanmış bir iş gezisi için yurtdışına gitmişti. Gitmek istememişti ama sonuçta başka seçeneği yoktu. Adam eşyalarını toplarken, kadın kucağında uyuyan bebekleriyle odada dolanmış, eşini odadan odaya takip etmişti. Gitmemesi için ona yalvarmak istemişti ama yapmamıştı. Ayrıca eşinin bundan kaçamayacağını da biliyordu. İkisi de bunun adamın kısa bir süre önce aldığı terfiyi hak ettiğini kanıtlaması için ilk şansı olduğu biliyordu. Sözüünü tutmayıp onunla evde kalmasının bir yolu yoktu. Artan maaşı gelecekleri için çok önemliydi. Buna rağmen, adam kadını yumuşak bir şekilde öpüp onu her gece aramaya söz verdiğinde, adama bakamamıştı.

Adam gittikten sonra, daha fazla umutsuzluğa gömülmüştü. Yorgunluk basmıştı. Bütün günü sabahlığı içinde geçirmeye başlamıştı: Giyinmenin bir anlamı yoktu—ya da yıkanmanın, dişlerini fırçalamasının veya saçlarını taramanın. En küçük işler bile onu mağlup ediyordu. Bebeğini besleyip altını temizlemeyi bile zor yapıyordu. Daha az aktif anlarında, işler onu rahatsız edecek kadar bilincine işlediğinde, evin durumu, etrafındaki karmaşa panik olmasına neden oluyordu. Bebek beşiğinde ağlarken öylece oturup tavana bakarak saatler geçiriyordu. İnanılmaz bir irade gücüyle çarşıya gitmek için temkinli bir şekilde dışarı çıktığı bu sabaha kadar bu şekilde devam etmişti. Hazırlanması ve bebeği hazırlaması neredeyse beş saatini almıştı.

Manavdan eve dönerken, sanki akli birden berraklaştı. Artık biliyordu: Bir anne olarak tam bir başarısızlık örneğiydi, oğluna hiçbir

şekilde bakamıyordu. Oğlu neredeyse kesinlikle onsuz daha iyi olurdu. Tek seçenek, bebeği birinin onu mutlaka bulacağı ve hakkettiği şekilde bakacağı bir yerde bırakmaktı. O zaman kendi hayatı da normale dönebilirdi. Tek yapması gereken bebeğinden kurtulmaktı. Bunun her şeyi düzeltereğine kendisini ikna etti. Adımları hızlandı—garip bir şekilde heyecanlanmıştı. Akli onu terk etmenin yollarını aramaya başladı. Kasabanın merkezinde işlek bir caddede yürüyordu. Biraz sonra karşıya geçecek ve sağdaki caddeye dönecekti. Gözleri durması ve bebek arabasını kaldırımın kenarından döndürmesi gerektiği noktaya sabitlendi. Trafiğin sesi kafasının içinde gümbürderken bebek arabasını yavaşça yola itmenin ne kadar kolay olacağını düşündü. Mükemmel ve çok basit bir plan gibi görünüyordu. Birkaç saniye içinde, her şey bitecekti. Bunun en iyisi, herkes için en iyisi olacağını düşünerek kendisini rahatlatmıştı...

Geriye baktığında, bebek arabasını son anda kaldırımın güvenli alanına geri çekmesine neyin neden olduğunu hiçbir zaman bilmeyecekti. Belki içgüdü, belki de korkuydu. Daha sonra, bunun hastalığında bir dönüm noktası olduğunu net bir şekilde anladı. Eve şoke olmuş bir halde döndü ve bu durum eşi öğleden sonra telefon edene kadar devam etti. Histerik ağlama krizleri arasında eşine neler olduğunu ve o gittiğinden beri kendisini nasıl hissettiğini anlatmayı becerdi. Zavallı halinden birine bahsedebilmek ona harika bir rahatlama hissi verdi. Eşi seyahatini bir hafta kadar kısa kesip birkaç saat sonra dönünce, uzun iyileşme dönemi gerçekleri başladı.

Hippokrates'in zamanından beri, klinik tedavi uzmanları, kısa bir süre önce doğum yapan kadınlardaki ruhsal durum bozukluklarını kaydetmektedir. Aynı bozukluklar birçok kültür tarafından tarif edilmektedir ve bütün sosyoekonomik gruplara yayılmış gibi görünür. Modern sanayileşmiş toplumlarda, yeni annelerin yaklaşık yüzde 50'si 'annelik hüznü' olarak bilinen hafif ruhsal değişimler yaşar. Bulgular doğum yaptıktan sonraki üç ila beş günden itibaren doruk noktasına ulaşır ve birkaç saatten birkaç haftaya kadar sürer. Annelik hüznü yaşayan anneler bazen üzgün, sulu gözlü, aksi, asabi, yorgun ya da bebeğe, eşe veya ailenin diğer üyelerine karşı kızgındır.

Bununla birlikte, yukarıdaki sahnedeki kadın, doğum sonrası (ya da post-partum) depresyon olarak bilinen çok daha ciddi bir durumdan musdaripti. Bu durum, yeni annelerin yaklaşık yüzde 10'unda meydana gelir ve doğumdan sonra haftalar ve hatta aylarca vurabilir ve birkaç hafta, ay hatta yıl sürebilir. Doğum sonrası depresyon yaşayan kadınların yalnızlık, güçsüzlük, suçluluk ve akut sıkıntı gibi çok daha ciddi ve yoğun duyguları vardır. Aynı zamanda yeni doğmuş bebeğe karşı bir dizi negatif duygu yaşayabilirler. Geçmişte, doğum sonrası depresyon genellikle annenin bebeği ihmal etmesine, terk etmesine ve hatta öldürmesine neden oluyordu. İngiltere'de, ondokuzuncu yüzyılın sonuna kadar, terk edilmiş halde bulunan, tahminen anneleri tarafından öldürülmüş bebeklerin sayısı karşısında neredeyse bir panik yaşanıyordu. Günümüzde, hastalık nadiren böyle uç noktalarda son buluyor. O halde, doğum sonrası depresyon ebeveynliğin evrimsel biyolojisine nasıl oturuyor?

Basit cevap, bunun dışı aile planlamasının parçası olduğudur ki bunun bazı durumlarını stres ve gebe kalma bağlamında (diğerleri bir sonraki bölümde ele alınacak) tartışmıştık. Doğum sonrası depresyon, doğal seleksiyonun dışıl duyguları ve psikolojiyi, ne kadar çocuğa ve ne zaman ve kiminle sahip olması gerektiğine hükmetmesi için hazırlama şeklinin bir tezahürüdür. Önceden kaydettiğimiz gibi, bir kadının bilinçaltı amacı, durumundan ve koşullarından en fazla avantaj sağlayan büyüklükte bir aile üretmek ve üreme girişimlerinin hayatının en kaygısız evreleriyle keşişmesini sağlamaktır. Durum hak ettiğinde, cinsel ilişki aramak ya da aramamak, yumurtlamak ya da yumurtlamamak, döllelenmiş yumurtayı aşlamak ya da aşılammamak için kadının beden kimyası bu amaçla vardır. Son olarak, yeni doğmuş bebeğe bakmak—ya da bakmamak—dürtüsü vardır. Doğum yaptıktan sonraki günler ve haftalar, çocuğu büyötmeye çalışmayı ya da çalışmamayı değerlendirmek için son gerçek şansını temsil eder. Bu çocuğa süt, zaman ve enerji yatırımı yapmaya başladığında, girişimden vazgeçmek ve koşullar iyileştikten yeniden denemek için uzun vadeli üreme sonucu açısından gittikçe daha fazla dezavantajlı hale gelir.

Hamileliğin ilk dönemlerinde koşullar elverişli olmaya devam etse bile, yine de bebek doğduktan sonra kötüleşebilir. Son üç ay

genellikle kadının psikolojisinde belirgin değişikliklerle ilişkilendirilir. Birincisi, 'yuva kurmanın' iyi bilinen dönemleri vardır—bebeğin içinde doğacağı ortamı hazırlamak için güçlü dürtüler. Buna ek olarak, durumunu yoğun bir şekilde değerlendirdiği dönemlerden geçebilir ve bu değerlendirmede birincil hedef eşi, evi ve genel ortamıdır. Bu evreler genellikle kendilerini endişe, depresyon ve asabılık olarak gösterir. Ek olarak, kafası gelecekle meşgul olabilir. Bu evrelerin ana stratejik amacı, kadının durumunu, eşini ve diğer destek sistemlerini belki de şimdinin üremek için doğru zaman olmadığını gösteren kırılmalı işaretleri bakımından test etmektir. Bu vakitte koşullarında büyük çaplı her türlü bozulma hemen bir depresyona ve daha sonra bebeğin ihmal edilmesine ve hatta reddedilmesine yol açabilir. Doğum sonrası depresyon, emin olmayan kadına durumunu tartmak ve kalben kendisini bebeğine bakmaya adamadan önce düşüncesini değiştirmek için son bir şans veriyor gibidir. Kendi içine çekilerek ve bebeğiyle eşine karşı saldırganlaşarak, çocuğunu büyütme isteği olup olmadığını maksimum düzeyde test eder.

Doğum sonrası depresyonun incelenmesinden ortaya çıkan tek somut bulgu, kadının eşinden, arkadaşlarından ya da daha geniş olarak toplumdan az destek aldığı zaman meydana gelme olasılığının en fazla olduğudur. Çevreden kaynaklanan büyük stres de bir etkidir ama zayıf sosyal destekten daha az önemlidir. Sanayileşme öncesi toplumlarda, en düşük doğum sonrası depresyon oranlarıyla tanımlanan toplumlar, bütün yeni annelere geleneksel olarak törensel bir destek gösterisinde bulunan kültürlerdir.

Elbette, genellikle kadınlar hamileliğin son üç ayında ve anneliğin ilk birkaç haftasında ya da ayında 'bunalımın' hafif ataklarından biraz daha fazlasını geçirirler. Bedenleri, şimdinin bir çocuk büyütme için mükemmel bir şekilde iyi bir zaman olduğuna karar vermekte hiçbir zorluk çekmemekte ve doğum sonrası depresyona girerek desteklerinin sınırlarını test etmeye gerek görmemektedir. Bunalacak kadar durumundan şüphe duyan bir kadın bile, genellikle en sonunda bunun yeterince hayırlı olduğuna hükmeder ve depresyonundan iyi ve dikkatli bir anne olarak çıkar. Bununla birlikte, eğer durumu testi geçemezse yeni anne yeni bebeğini ihmal etmek, terk etmek ve hatta öldürmek için karşı konulamaz bir

dürtüyle bunalabilir. Bu dürtü hem tarihsel hem de coğrafi olarak o kadar yaygın bir şekilde kabul görmüştür ki tüm dünyada birçok yasal sistem, doğum yaptıktan hemen sonraki evrede bir kadının eylemlerinden sorumlu olmayabileceğini kabul eder.

Bir bebeğin hayatının ilk yılında öldürülmesine ilişkin muhtemelen neredeyse her vakanın öncesinde, annenin doğum sonrası depresyonu vardır. İnsanlık tarihi boyunca, çocuk cinayeti, kadınlar tarafından uygulanan başlıca nüfus kontrolü biçimlerinden biri olmuştur ve hâlâ da öyledir. Avcı-toplayıcılarda—bütün atalarımızın onbeş bin yıl öncesine kadar yaptığı gibi avlayarak ve toplayarak yaşayan insanlar—çocukların yaklaşık yüzde 7’si anneleri tarafından öldürülmüştür. Batılı sanayileşmiş toplumlarda bile, çocuk cinayeti nispeten daha yakın bir tarihe kadar yaygındı. Dünya Sağlık Örgütü’ne göre, on dokuzuncu yüzyılın sonunda, Britanya’da en yaygın aile planlama aracıydı.

Bu davranış türü sadece insana has değildir. Çocuk cinayetleri, diğer bütün doğal aile planlaması biçimleri gibi, memeli atalarımızdan miras kalmıştır. Fareler, gerbiller, hamsterlar gibi evcil hayvanları olan herkes, doğum yaptıktan az sonra stresliyse annenin yavrularından bazılarını ya da hepsini öldürme hatta yeme ihtimali olduğunu bilir. Bu bir uyumsuzluk pratiği değildir. Annenin yavrusunu mevcut koşullarda büyütmemeye yönündeki bilinçaltı kararını yansıtır. Onun yerine, koşullar iyileşene kadar üreme girişimlerini ertelemeyi tercih eder.

Bir kadının doğum sonrası depresyona girmesi için durumunun ille de umutsuz olması gerekmez. Her şey görecedir. Örneğin, yukarıdaki sahnedeki kadının zor bir hayatı yoktu. Birçok kadın çocuklarını büyütme için bu kadının bir gün mecbur kalabileceğinden çok daha kötü koşullarda mücadele veriyor. Her kadın için önemli etken, durumun mutlak anlamda nasıl olduğu değil biraz beklerse *onun* için ne kadar iyi olabileceğidir.

Bu sahnede, kadının eşi yeni terfi etmişti ve belki birkaç yıl içinde her ikisinin de beklediği rahat pozisyona ulaşacaklardı. Ama başka senaryolar da olasıdır. Belki de kadının eşinin terfisinin ve bunun getirebileceği mali iyileşmenin, kadının yalnız başına çok daha fazla vakit geçirmesine ve çocuklar konusunda eşinden çok az yardım görmesine neden olmayacağına dair bir güvenceye

ihtiyacı vardı. Ayrıca kadının, erkeğin yeni statüsünün ve artan fırsatın, aslında, belki gelecekte yurtdışına yapacağı bir seyahatte kendisini aldatmasına neden olmayacağına dair bir güvenceye bile ihtiyacı olabilir. Belki derinlerde, erkeğin en sonunda onu ve çocuğunu terk edeceğinden korkuyordu. Durumu hamileyken önemli ölçüde değişmişti ve yeni koşullarının gelecek için gerçekten ne anlama geldiğini değerlendirme şansı henüz olmamıştı. Bu nedenle, bedeni bu çocuğu büyütme girişiminin ne kadar başarılı olabileceğini dikkatli bir şekilde test etmeye karar verdi. Uzun vadeli güvenliğinin, sağlığının ve üreme başarısının kendisini şimdi germeyip daha iyi, daha güvenli bir anı beklemesinin daha iyi olup olmayacağını ciddi biçimde sorguladı. Sonunda, durumu ve destek sistemleri testi geçti ve çocuğu büyütmeyi tercih etti—çoğu kadının yaptığı gibi. Ama manavdan eve dönüş yolunda bir noktada, böyle yapmamaktan sadece bir çocuk puseti uzaklıktaydı.

Doğum sonrası depresyonun yanı sıra klinik depresyon ve mevsime bağlı duygusal rahatsızlık (SAD) çok daha yakın zamanlı bir araştırmanın hedefleridir. Bilincimizin bedenin tetiklediği durumlar üzerinde ne kadar az kontrol sahibi olduğunun birincil örnekleri olarak ortaya çıkarlar. Depresyon için bugünlerde kabul gören açıklama, beynin bazı bölümlerindeki kimyasal değişimlerden—örneğin serotoninin azalması—kaynaklandığıdır. Bu değişimler beden tarafından kimyasal olarak, ya doğum yaptıktan sonra olduğu gibi içeriden ya da kış mevsiminde günlerin uzunluğu ya da uzun dönemli stres gibi çevresel olaylara karşılık olarak meydana gelirler. Kökeni ne olursa olsun, beyindeki değişimler kişinin normal karakterinden tamamen farklı düşünce şekilleri ve davranışlar oluşturur. Özellikle, kadını, kendisini ‘kontrol altında tutmaya’ ya da ‘duygularına hâkim olmaya’ teşvik eden bir amaç olmadığı artık kabul edilmiştir. Depresyonun beyin kimyası, onun bu şekilde davranmasına imkân tanıyabilecek düşünce süreçlerini engeller.

Düşünce şekillerini değiştirmenin sadece iki yolu vardır. Birincisi, antidepresanlar uygulayarak beynin kimyasını değiştirmektir. Diğeri, nedenin beyne gönderdiği kimyasal talimatları değiştirmesine neden olacak çevresel tetiği bulmaktır. SAD söz konusu olduğunda, bu genellikle parlak ışığa maruz bırakarak

yapılabilir. Doğum sonrası depresyon için olduğu gibi, kadının eşinden, arkadaşlarından ve günümüzde sosyal hizmetlerden gelecek güçlü bir destek gösterisine genellikle karşılık verecektir. Bedeni bir bebeği büyötmek için ihtiyacı olan desteği alacağına dair kanıt bulduğunda, beyin kimyasını değiştirir ve ruh haliyle davranışı annelik için uygun hale gelir.

Sahnedeki kadına depresyonu izleyen yıllarda ne olduğunu bilmiyoruz. Ancak, çocuğunu başarıyla büyötmüş, her ikisi de eşinin yeni bulduğu başarı şansından önemli ölçüde faydalanmış olabilir Bu durumda, eli bebek arabasının kolunda yolun kenarında dururken bedeni doğru şeyi yapmıştır. Hamileliğinde meydana gelen koşullardaki değişimin onun açısından *kaçınılmaz şekilde* avantajlı olmayacağını kaydetmek gerek. Eşi yeni ufuklarına, onu nadiren görerek ya da onu bir başka kadın için terk ederek tepki vermiş olabilir. Kadının bedeni kendi içine çekilip bu şekilde eşini ve onun desteğini test ederek büyük olasılıkla doğru şeyi yaptı. Depresyonu onun için yoğun bir şekilde kötü bir deneyimdi ama bu durum depresyonun kadın açısından uzun vadede avantajlı olmasını engellemedi.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Aileler ve Sülaleler

SAHNE 11

Her Şey Adil

Ergenlik çağındaki iki kız arsanın kenarında oturmuş, penisi gittikçe daha da büyüyen yük beygirini izliyordu. Sanki birazdan yere degecek gibiydi. Çok kısa bir süre sessiz kalıp devasa uzantısını öne arkaya sallayarak eğilen atı seyretmeye devam ettiler. Sarışın arkadaşından daha hoş olan koyu renk saçlı kız döndü ve önce at, sonra da ağabeyinin en sevdiği meşgalesi hakkında kendi yaşından beklenmeyecek kadar hınzır ve zekice bir yorum yaptı.

Gülmeleri ve atın ereksiyonu, o güne dek başlarına gelen en korkutucu şeyle çarpıcı bir şekilde kesildi. Tarlanın uzak ucundaki ağaçların üzerinde, zar zor algılanabilir bir uzaklıkta pilotsuz bir uçak kulakları sağır ederek geçerken, neredeyse hiçbir uyarı olmadan, alışıksız olmadıkları bir ses başladı ve üstlerindeki gökyüzünü doldurdu. Penisi hızla küçülen at tarlaya doğru fırlarken kızlar, tökezlememek için el ele tutuşarak engebeli araziden yaşadıkları evlere doğru panik halinde kaçtılar. Evin yolunu yarılادıklarında gökyüzü yine sessizleşti, önce nefes almak için sonra da her ikisinin olduğunu bildiği şeyi birbirlerine tasdik etmek için durakladılar. Uçakları duymuşlardı ama ilk defa bir uçak görmüşlerdi.

Eve doğru hızla koşmaya yeniden başladıklarında, koyu renk saçlı kız, ‘Hadi yarışalım!’ diye bağırdı, her ikisi de gördüğü şeyi annesine ilk söyleyen olmak istiyordu. Kısa bir süre için yan yana koştular, eve yirmi metre kadar kalmıştı ki, her zaman en hızlıları olan koyu renk saçlı kız, öne geçmeye başladı. O öne geçince, arkadaşı kasten topuğunun arkasını yakaladı ve ona çelme taktı.

Sarışın kız, kulübelerinin kapısına vardığında “Ben kazandım!” diye bağırdı.

Diğeri, “Sadece hile yaptığın için!” diye karşılık verdi. Ama artık çok geçti, arkadaşları içeri girmişti bile.

Birkaç gün arayla doğan iki kız, bütün hayatları boyunca ayrılmaz arkadaşlar olmuştu. Uçağı gördükten sonraki yaz, daha on beş yaşındayken ikisi de malikâneye yatılı hizmetçi olarak götürüldüklerinde çok heyecanlandılar. Böyle bir işte çalışacakları aslında zaten belliydi. Yaşadıkları evler büyük konağın malıydı ve babaları, köydeki diğer birçok insan gibi, şu ya da bu şekilde toprak sahibi için çalışıyordu.

Çalıştıkları ilk kış, yakın arkadaşlıkları eskiden olduğu gibi devam etti. Hatta sonraki ilkbahar, on sekiz yaşındaki bahçıvan geldiğinde de sürdü. Çoğu erkek gibi, onun da ilgisini ilk olarak koyu renk saçlı kız çekti. Ne zaman ikisini birlikte bulsa, ilk olarak onunla konuşuyordu ve onunla flört ediyordu. Kız da onun arkadaşlığından hoşlanıyordu ve bir keresinde, arkadaşının onları üst katın penceresinden izlediğinin farkındayken, kocaman bahçenin ortasında duran görkemli dağ selvisinin gövdesine yaslanmış uzanırken bahçıvanın onu öpmesine izin verdi. Ama çoğu zaman, bahçıvanı bir kol boyu mesafede tuttu.

Sarışın kız, ilk öpücüğe tanık olduğu andan itibaren, bahçıvanın ilgisini ondan daha fazla değilse de onun kadar çekebileceğini kendisine ve arkadaşına kanıtlamaya azmetti. Evde ya da bahçede ne zaman karşılaşırsalar, gezerken ya da konuşurken bahçıvana dokunmak için her türlü bahaneyi bulacaktı. Yaz yaklaşıp havalar ısınınca, sebzeleri toplamaya gittiğinde bahçıvanla her gün karşılaştı. Yolda giderken, yumuşak toprağa eğildiğinde bahçıvanın memelerini görebilmesini umut ederek bluzunun üstteki düğmelerini açacaktı. Bahçıvan, daha hoş olan arkadaşının dikkatini çekmek niyetinde olduğundan onu fark etmesi zaman aldı ama en sonunda sarışın kızın kampanyası işe yaramaya başladı ve yazın başlarında bir gece, bahçede, yıldızların altında bekâretini bahçıvana verdi.

Zaferi tatlıydı ama tam değildi. Zor elde ettiği sevgilisinin hâlâ koyu renk saçlı arkadaşını arzuladığını biliyordu. Sık sık, hatta seks yaptıktan sonra bile onun hakkında konuşuyordu. Arkadaşının yenildiğini bildiğine dair hiçbir işaret vermemesi daha da sinir bozucuydu. Sarışın kız, teslimiyet olmasa bile kabul edilme çabası içinde, arkadaşına gönül macerası hakkında ayrıntılar vermeye başladı,

öyle ki ilişkiyi gerçekte olduğundan daha heyecanlı ve daha ciddi göstermek için abartıyordu. Sinir bozucu bir şekilde, arkadaşının tek yaptığı gülmek, daha sonra hamile kalmaması için onu uyarmak ve bahçıvan eğlenceli ve yakışıklı olmasına rağmen,—onun yanında duracağına güvenilebilirdi ama—ona ve bir bebeğe zor bakabileceğini söylemekti. Sarışın kız, bir zamanlar annesinin ona söylediği bir şeyi hatırlayarak, kendisini savunmak için, bir kızın ilk âdetini gormeden hamile kalmayacağını—ve o da âdet görmemişti—her kesin bildiğini söylüyordu.

O yaz da âdet görmedi—ama hamile kaldı. Ve gebeliğe neden olan olaylar, kızların arkadaşlığının bittiğinin habercisi oldu.

Toprak sahibinin oğlu üniversiteden eve döndüğünde sarışın kız bekâretini bahçıvana daha yeni vermişti. Kızlar ona—yirmi yaşında, kendinden emin, yakışıklı ve zengindi—göz koyduklarında, başka pek bir şey düşünemediler. Her ikisi de oğlanın onu kollarına almasının, ölümsüz aşkını ilan etmesinin ve sonra onu lüks ve sefahat hayatına sokmasının özlemini çekiyordu gizliden. Oğlanınsa başka fikirleri vardı.

Sarışın kız, naif ve nazik genç bahçıvanla fiziksel keşiflerinden hızla hoşlanmaya başlamıştı. Sevgilisi arkadaşına karşı hâlâ çok özenli olsa da, kızın seksin yeni keşfettiği heyecanına giden tek yoldan vazgeçmeye niyeti yoktu. Ama evin genç oğlu geldiği andan beri onu arzular olmuştu ve onun da kendisini değil arkadaşını çekici bulduğu açıkça belli olunca gittikçe daha fazla kıskançlık duymaya başladı. Dahası, bu sefer arkadaşı da karşılık veriyordu.

Koyu renk saçlı kızın toprak sahibinin oğlunun karşısında daha önce hiç hissetmediği kadar cinsel heyecan duyduğu doğrudu. İlk cilveli karşılaşmalarından üç gece sonra, kendisinin oğlanın önünde çıplak olduğu imgelerle uyumak için mastürbasyon yaptı. Ancak, oğlanın yanında soğukkanlı ve mesafeli görünmeyi yine de beceriyordu ve oğlanın çapkınlığını naz yerine sohbetle bertaraf ediyordu. Hâlâ bakireydi ve annesinden, hamile kalan ve daha sonra kapı dışarı edilip kendi kendine bakmak zorunda kalan genç hizmetçiler hakkında hikâyeler duymuştu. Bunun kendi başına gelmesine izin vermeyecekti.

Evin oğlu döndükten iki hafta sonra, ebeveynleri bir haftalığına evden gittiler. Ahçı ve kâhya da akşam izinli oldukları için, delikan-

liya akşam yemeği servisini yemek salonunda iki kız yaptı. Yemek bittiğinde, oğlan koyu renk saçlı kızdan biraz kalmasını istedi. Diğeri mutfağa geri dönünce, hayal kırıklığı ve öfkeye kapıldı. Bir tabağı aldı, odanın diğer tarafına fırlattı, birazdan meydana gelecek cinsel ilişkiyi imgeleyerek oturup ağladı. Fantazisi yanlış adrese yönelmişti ama o anda arkadaşı için hissettiği kıskançlık ve nefret hayatının sonuna kadar devam edecekti.

Evin oğlunun o gece koyu renk saçlı kızla seks yapmayı umut ettiğine şüphe yoktu. Kur yaptı, sonra gece için yatağını hazırlamasına yardım etmesini teklif etti, hatta onu kibarca tehdit etti —ama bunların hiçbiri işe yaramadı. Son çare olarak, daha önce hiç başarısız olmayan taktiğini denedi. Şimdiye dek gördüğü en güzel kız olduğunu, ona âşık olduğunu düşündüğünü—bir gün evin hanımı olmaktan hoşlanıp hoşlanmayacağını—söyledi. Kız, gergin direnç ipini mükemmel biçimde adımladı. Bütün doğru şeyleri—oğlanı ciddiye aldı, güldü ve hareket etti—doğru zamanda yaptı ve tehditleri ile atılımlarını ince espri ve sezgiyle bertaraf etti. Bir kere bile oğlanın kendisini canı sıkılmış ya da saldırıya uğramış hissetmesine neden olmadı ve en sonunda yemek salonundan ayrıldığında aralarındaki duygu, engellenmiş bir ihtiras değil arkadaşlık duygusuydu.

O gecedен bir hafta kadar sonra, statü farklarına ters düşen bir yakınlık vardı aralarında. Bazen oğlan kızın cana yakınlığını yanlış yorumlayacak ve açıkça söylenmemiş anlayışlarını bir an için aşacaktı. Ancak çoğu zaman, işleri kızın oğlanla vakit geçirmesine ne zaman izin verse, bu genç, güzel ve ilginç kızın arkadaşlığından hoşlandı. Onun yatağında ikisinin çıplak birlikte olmasını hâlâ hayal ediyordu—aslında kız da. Ancak kız eğer hamile kalırsa oğlanın onu terk etmeyeceğine güvenilebileceğini hissedene kadar, fantazilerinin hiçbirini tehlikeye atmaya hazır değildi.

Ne var ki sarışın kız, ikilinin yakınlığını sadece seks yapmış olmalarının değil aynı zamanda oğlanın kızla ilişkisini ciddiye aldığı-nın da bir işareti olarak yanlış anladı. Kıskançlığı gittikçe artıyordu ve bir zamanlar arkadaşı olan kızın evin oğluyla her türlü hayalini yıkmaya azmetti: Bahçıvanla yaptığı şeyin aynısını evin oğluyla da yapacaktı—onu fark etmesini sağlayacak ve mümkün olan her fırsatta eski arkadaşını eleştirecekti. Sonunda, oğlanı koyu renk saçlı kızın elinden alacaktı—çok kararlıydı. Kâhyanın dikkatli gözlerinden

kaçmasını sağlayacak her bahaneyi ve kurnazlığı kullanarak avıyla olabildiğince sık karşılaşmaya çalışıyordu. Onun yanında olduğunda da, ilgisini çekmek için bildiği her tahrik edici hileyi kullandı.

Koyu renk saçlı kız arkadaşının ne yapmaya çalıştığını fark etti ama aynı oyunu oynamayı reddetti. Artık üstün görünümüne ve kişiliğine mutlu bir şekilde güvendiği ve genç adamla arkadaşlığının samimiyetine ikna olduğu için diğer kızın soytarlıklarını küçümsüyor hatta bunlarla eğleniyordu. Hatta kendisine bir gün arkadaşlığın gerçek bir romantizme dönüşebileceğini ve en sonunda evin hanımı olabileceğini hayat etme izni verdi. Ama hayalinin ömrü kısa olmak zorundaydı. Değişim, arkadaşı, elbisesinin üst kısmı olağandışı bir şekilde açık halde, evin oğlunun sandalyesinin önünde yerde duran bardağı almak için eğildiğinde bariz bir şekilde dengesini kaybedip oğlanın dizlerine düştüğünde başladı. İri memeleri kolayca elbisesinden dışarı fırlamış, bir eli oğlanın genital organlarının üzerinde yavaşça ayağa kalkmış, sonra özür dilemiş ve bariz bir utanç içinde koşarak odadan çıkmıştı.

Koyu renk saçlı kızın umutları en sonunda, boğucu derecede sıcak ve nemli bir öğleden sonra, kıdemli hizmetçiler köydeyken ve evin oğlu dışarıda at binerken yıkıldı. Üst kattaki bir odayı temizlemesi gerekiyordu ama sıcaklık onu yavaşlatıyordu. Dışarıdan boğuk bir kıkırdama sesi duyunca sonuna kadar açık pencereden dışarı baktı.

Evin arkasındaki uzun ve altın rengi mısır tarlası durduğu yerden beş altı metre uzaktaydı. Genç bahçıvanın tarlanın içinde arkadaşını kovaladığını görebiliyordu. Bahçıvan kızı kolayca yakaladı ve şakadan zorluyormuş gibi bir öpücükten sonra koyu renk saçlı röntgencinin daha hayal etmeye bile başlayamadığı cinsel bir aceleyle kıyafetlerini neredeyse yırtarak çıkarttılar. Ama çıplak kaldıklarında, hemen cinsel ilişkiye girmek yerine kız oğlanı deve dikenlerinin içine itti ve sonra mısır tarlasının derinliklerine doğru koştu. Bahçıvan takip etmeyi bıraktı ve kızı yakalamaya çalışırken çift tarlanın içinde zigzaglar çizerek koştu. Koyu renk saçlı kız, diğer kızın memelerinin koşarken ve hileyle kurtulurken zıplamasını büyülenmiş bir halde izledi. Bahçıvan koşarken penisinin dikleşmiş olup olmadığını merak ediyordu ama bel hizasını geçen mısırlar sinir bozucu bir şekilde adamın kasıklarını gizliyordu. Tek yapabildiği çok kısa bir an için kalçalarını görmek oldu.

Kovalamaca biraz daha sürdü ama en sonunda kız vazgeçti, ilk başta orada durdu, daha sonra adam onun önünde nefessiz kalmış bir şekilde gülerек ayakta dururken dizüstü çöktü. Daha sonra çift yere devrildi—altın ekinin altında gözden kayboldular. Kırsal alanın sessizliği belli belirsiz rüzgârın yönüyle birleşince, gizlenmiş çiftin çıkardığı her sesin koyu renk saçlı kızın büyülenmiş halde durduğu odada dolaşmasına neden oluyordu. Koyu renk saçlı kız, utanç, kıskançlık ve merak arasında kalmış bir vaziyette, ağzı açık onların olduğu yöne bakarak önce arkadaşı orgazm olana, neredeyse sonsuzluk kadar sonra da adamın hırıltıları doruğa ulaşıp kesilene kadar her fısıltıyı, iniltiyi ve çığlığını dinledi.

Pencerenin önünden ayrılacaktı ama bir atın homurtusu dikkatini aşağıdaki bahçeye çekti. Anlaşılan sahnenin tek tanığı o değildi. Ağaçların ve çalılarının kısmen gizlediği evin oğlu da, atının üstünde, tarlaya bakıyordu. Kız nefesini tuttu, oğlanın ne kadarını gördüğünü ve ne yapacağını merak ediyordu. Çok uzun süre beklemesi gerekmedi. Genç bahçıvan daha yeni sesini kesmişti ki evin oğlu ona seslendi. Cevap gelmeyince, yüksek sesle bağırarak bahçeye geri gelmesini emretti.

Koyu renk saçlı kız, çiftten gelen panik fısıltılarını duydu, her biri diğerine giysilerini nereye bıraktıklarını soruyordu. Çıplak bahçıvan eğilmiş halde izleri birer birer takip ederken mısırların hareket ettiğini gördü kız ama giysilerini çıkarttıktan sonra birbirlerini o kadar uzun kovalamışlardı ki aynı zamanda bir labirentin çıkışını bulmaya çalışıyor da olabilirdi. En sonunda, adam lanet okuyarak ve eğilerek tarladan yaklaşık yüz metre uzaklıktaki kulübesine doğru uzun bir dolambaçlı yola girdi.

Aşıkâr bir biçimde, toprak sahibinin oğlu da olup biteni görebiliyordu, çünkü 'acele etmesi' için bağırmadan önce bahçıvan neredeyse gözden kaybolana dek beklemişti. Otuz saniye kadar sonra, hizmetçi kıza tarladan çıkmasını emretti. Hâlâ gizlenmekte olan kız, ilk seferinde cevap vermedi ama ikinci çağrıda bağırarak giysilerini bulamadığını söyledi. Toprak ağasının oğlu atından indi, çitin üzerinden tırmandı ve sevgililerin itişip kakışırken yaptığı izlerden birini izleyerek tarlanın içine girdi. Giysilerini çıkarttıkları noktaya ulaştığında, durdu ve sinirli bir şekilde etrafına bakındı. Koyu renk saçlı kız, onun da soyunmakta olduğunu fark edince nefesini tuttu.

Oğlan çıplak halde kıza giysilerini bulduğunu ve eğer onları istiyorsa, gelip alması gerektiğini söyledi. Kız, mısır denizinden ayağa kalktı, kollarını önünde çapraz yapmış, elleriyle memelerini örtmüştü. Bir anlık tereddüitten sonra, ağır ağır oğlana doğru yürüdü. Aralarında hâlâ biraz mesafe varken, durdu ve giysilerini kendisine atmasını istedi ama oğlan, işlerini ihmal ederken yakalandığı için ödemesi gereken bir bedel olduğunu söyleyerek reddetti.

Sonraki birkaç dakika her iki kızın da hayatını değiştirecekti. “Onunla seks yapmak istemedim,” diye yalan söyledi çıplak kız. Adamdan hâlâ birkaç metre mesafede, beline kadar gelen mısırların arkasında yarı gizlenmiş vaziyetteydi. “Neden olmasın?” diye sordu oğlan, kızla sevgilisinin düştüklerini gördüğü yeri işaret ederek. Oradaki ‘performansından’ sonra ahlaki nedenlerle pek itiraz edemeyeceğini söyledi. Problemin ahlak değil hastalık olduğunu söyledi. Koyu renk saçlı arkadaşıyla seks yaptığını herkesin bildiğini ve bunun da neredeyse kesinlikle enfekte olduğu anlamına geldiğini—ve kendisi de enfekte olma riskini almayacaktı—söyledi.

‘Hangi hastalık?’ diye sordu ama kız ona söylediğinde arkadaşıyla seks yapmadığından onun için bir önemi olmadığını söyledi. Ama sarışın kız, “Öteki kız herkese sizin onun peşinde olduğunuzu söyleyerek böbürleniyor,” diye yalan söyledi yine. Aynı zamanda herkese en sonunda pes ettiğinde oğlanın ne yapacağını bilmediğini söylemişti. Yani bütün bunları arkadaşısı mı uydurmuştu? “Elbette o uydurdu,” diye kabadayılık tasladı evin oğlu—zaten onunla seks yapmayı hiç istememişti. Ama eğer onun ne yapacağını bilmediğini düşünüyorsa, neden gelip kendisi öğrenmiyordu? Kız, dudaklarında bir zafer gülümsemesiyle, ellerini yavaşça memelerinden çekti ve ona doğru son birkaç adımı da attı. Kollarını oğlanın boynuna doladı, bedenini onunkine bastırdı ve kendisini kanıtlamasını istedi.

Kendisine iftira edildiğini duyan koyu renk saçlı kız midesinin bulandığını hissetti. Pencereden bunun doğru olmadığını bağırmak istiyordu ama dondu kaldı, sonra da odadan koşarak çıktı. Böylece, arkadaşının on beş dakika içindeki ikinci cinsel ilişkisini kaçırmış oldu. Toprak ağasının oğlunun kızıdan dönmesini ve eğilmesini istediğini, kızın bu şekilde kesinlikle istemediğini söylediğini ve oğlanın hiçbir şeyin kendisini deve dikenlerinin arasına yatıramayacağını

söylediğini duymadı. Koyu renk saçlı kız bir süre, öfkeden ve hayal kırıklığından ağlayarak perişan halde yatağında yattı.

Sarışın kız, mısır tarlasında zaferi olarak gördüğü şeyden sonra, o yaz genç ağa ile daha birçok kere seks yaptı. Bahçıvanla da seks yapmaya devam etti. Evin oğlunun bir gün ona ölümsüz aşkı olduğunu ilan edeceğine dair hayalleri, ona hamile olduğunu söylediği gün uçup gitti. Eğer birine çocuğun ondan olduğunu söylerse onu kovmakla tehdit etti ve kendisine bir an önce evlenecek birini bulmasını tavsiye etti. Kızın şansına, bahçıvan çocuğun kendisinden olmayabileceğini bilmesine rağmen, oğlu doğmadan önce onunla evlenmeyi kabul etti. Her ikisi de evde çalışmaya devam ettiler ve sonunda genç adam baş bahçıvan oldu. Sarışın kız otuz yaşına gelene kadar beş çocuk doğurdu—babası belli olmayan oğlan, üç kız ve sonra onun en sevdiği diğer oğlu ki onun da, eğer gerçek bilinseydi, babası belli değildi. Ancak bu sefer, kocası bilmiyordu.

Her ikisi de para kazanmasına rağmen, birlikte geçirdikleri ilk günler bir mücadeleyleydi. İkisnin geliri birleştğinde ancak yetiyordu ve aile her zaman hastalıkla uğraşır gibiydi. En küçük kızları kızmıktan öldü ve en büyük kızları da üç yaşındayken çocuk felci geçirip sakat kaldı, yıllar sonra da birbiri arkasına üriner enfeksiyon geçirdi. Ancak diğer üç çocukları, çocukluğun yıkıcı etkilerinden nispeten hasar görmeden kurtuldular. Daha sonra, yetişkin olduklarında, İkinci Dünya Savaşı'ndan da sağ çıktılar.

Savaştan sonraki yıllar, en büyük oğlan ve 'babası' yerel manavlara ürün tedarik etme işine girdiler. Onlar bilmeden, mısır tarlasındaki kaçamaktaki adam, yeni toprak ağasının sahnenin arkasından yaptığı torpil onlara yardım ediyordu. En büyük kızları, çocuk sahibi olmasını engelleyen çocukluk hastalıklarına rağmen, arka arkaya birtakım işler bulup kaybettikten sonra köyün postacısı olan genç adamla uzun süreli ve sevgi dolu bir evlilik yaptı. Hayatta kalan diğer kızları bir polisle evlendi ve en küçük oğulları, sarışın kızın her zaman en becerikli olan çocuğu, öğretmen oldu ve yakınlardaki bir kasabada iyi bir iş buldu.

Koyu renk saçlı kız, bir açıklama yapılmadan işten kovuldu. Ama yeni bir iş—ya da koca—bulmakta zorlanmadı. Yerel bir ayakkabıcıya gidip iş istedi ve hemen işe alındı, bir yıl sonra da oraya yerleşti ve dükkân sahibinin enerjik ve girişken oğluyla evlendi. En büyük

çocukları bir kızdı ve o on yaşındayken bir oğulları oldu. Bu arada, kocası daha da başarılı oldu ve oğulları doğduğunda bir mağazalar zincirinin sahibi olmuşlardı ve orta derecede bir servetin sahibiydiler. Zincir büyüyüp yayıldıkça bir dizi farklı kasabada yaşadılar ama sonra kendi kasabalarına geri döndüler ve kendi istedikleri gibi yaptırdıkları şahane ve büyük bir eve yerleştiler.

Bu kitapta, şimdiye kadar ebeveynliğin birtakım yönlerini örneklerle açıkladık ve her sahneyi karakterlerin davranışının doğal seleksiyon tarafından belirlenme biçiminin bir incelemesi izledi. Üreme başarısından ve ürününden genel olarak konuştuk ama böyle bir başarının nasıl ölçüldüğünü tam anlamıyla göz önünde bulundurmadık. Sonraki birkaç bölümde tartışılacak olaylar, üreme başarısının şimdiye kadar ihtiyacımız olandan daha net bir resmini gerektirecek. Bu bölümde kavramın ayrıntılarına inerken, eş seçimini tartışma fırsatı bulacağız.

Bu bölümdeki üç sahnenin birincisi ve ikincisi çocukluktan ölüme kadar iki kadını izliyor çünkü ikisinden hangisinin doğal seleksiyon tarafından en fazla kayırıldığına karar vermeye çalışacağız. Bu tartışmadaki en önemli öğelerden biri, bazen insanların *daha az* çocuk sahibi olarak üreme başarılarını artırmabileceklerine dair açık ikilem olacak. Üçüncü sahne, yani Sahne 13, bu ikilemi mantıklı uç noktasına götürmenin tehlikelerini örneklerle gösteriyor.

Ebeveynlik, insanlar arasında ve genler arasında meydana gelen ve şampiyonu oldukları bir yarışmadır. Doğal seleksiyon ödüller verir ve kurallar esnektir. Buketler yüksek üreme başarısı gösterenlere, tuğla parçaları düşük üreme başarısı gösterenlere gider. Çoğu insan, kendilerinin ve genlerinin ebeveynlik hüneri için çağdaşlarıyla yarıştığının az çok farkındadır. Belki bir çocuk çok iyi bir şey yaptığında bir gurur dalgası ya da tamamen beceriksiz olduğunu kanıtladığında bir sıkıntı telaşı zaman zaman eve ebeveynliğin rekabetçi doğasını getirir ve bu, büyükebeveynlerin üretmeyi becerdikleri torun sayısından duydukları gurura benzer. Ancak, çoğu zaman insanlar sadece genleri onları öyle yapmaya yönlendirdiği için ebeveyn olmaya çalışırlar ve davranışlarının

nasıl olacağına doğal seleksiyonun karar verdiğini bilinçli olarak pek düşünmezler. Ama kararı doğal seleksiyon verecektir.

Üreme insanlar arasında bir yarışmadır ve ebeveynlik bu yarışma içinde önemli bir etaptır. Bununla birlikte, ebeveynliğin başarısı ya da başarısızlığı genellikle insanlar gerçekten üremeye başlamadan çok önce belirlenir. İlk olarak kendi çocukluklarında onlara ne olduğundan ve ikinci olarak—ve tartışmasız daha güçlü olarak—üreme eşi seçimlerinden etkilenir. Gerçekten de bir kişinin ebeveyn olarak başarısının neredeyse tamamı, ekseriyetle kimi eş olarak seçtiğine bağlıdır. Yukarıdaki sahnede örnekle anlatıldığı gibi, genellikle yarışmanın *bu* etabında rekabetçi öge ilgili herkes için açıktır. İnsanların sadece bir eş seçmesi yetmez, daha sonra da onları diğer rakiplerden kazanmaları gerekir. Sahnemize göre, savaşta değilse, aşkta her şey adil gibi görünüyor. Hangimiz belirli bir kişinin eşi olmayı arzu etmenin ama bir rakip tarafından engellenmenin ıstırabını hiç çekmedi? Ve hangimiz fantazilerimizin nesnesi tarafından bir rakibe tercih edilmenin mutluluğunu hiç yaşamadı?

Peki eş seçimi üreme başarıımızı nasıl etkiler? Gelecekte ebeveyn olduğumuzda ihtiyacımız olacak desteği verecek eşi nasıl seçeriz? Neden bazı insanları diğerlerinden daha çekici buluruz? İnsanlar çekici buldukları insanlar konusunda neden farklıdır? Ve neden bazı insanlar neredeyse herkes tarafından çekici addedilirken diğerleri pek az kimse tarafından beğenilir?

Bu sahnede, sarışın kız bahçıvanı en başından beri potansiyel bir eş olarak değerlendirdi ve bahçıvanın arkadaşını tercih ediyor gibi görünmesi kıskanmasına neden oldu. Diğer taraftan, koyu renk saçlı kız, bahçıvana hiç ilgi duymadı. İki kızın kimi çekici bulup kimi bulmadığına ilişkin bu farklılığın olası iki açıklaması vardır. Birincisi, kızlar güven ve tutku açısından farklıydı; ikincisi, gerçekten de erkekte farklı nitelikler arıyorlardı. İnsanların kimi çekici bulduklarından kaynaklanan farklılık uyumla ilgilidir.

Uyum birçok farklı seviyede düşünülür. Bir çiftin davranışsal, duygusal ve fiziksel olarak uyumlu olması gerekir, birinin zayıf tarafı diğerinin güçlü taraflarıyla telafi edilir. Uyum ayrıca genetik seviye de düşünülür. Ensesti ele aldığımızda ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz üzere, neredeyse herkes tehlikeli genler taşır. Bununla

birlikte, bunlar ne kendileri ne de çocukları için hiçbir probleme neden olmaz—aynı genle eşleşmediği sürece. Bu nedenle, kendisiyle aynı tehlikeli geni taşıyabilecek biriyle üremekten kaçınmak eş seçiminde önemli bir öğedir ve insanlar genellikle problemlili genlerini paylaşan eşleri daha az çekici buluyor gibidir. Doğal seleksiyon tehlikeli bağları fark edebilen ve engelleyebilen genetik bileşikler geliştirmiş gibi görünüyor. Tabii ki sistem kusursuz değil ama sırf şanstın da daha iyidir.

Bu nedenle, iki kızın bahçıvana karşı duygularında farklılık olmasının nedeni, belki de sarışın kız onu uyumlu görürken koyu renk saçlı kızın görmemesidir. Ama alternatif açıklama da bir olasılıktır: Koyu renk saçlı kız kendisinin daha çekici olduğundan o kadar emindi ki bahçıvanla yetinmekten daha iyisini yapabileceğini *biliyordu*. Ancak sarışın kız da daha iyisini yapabileceğini *umdu* ve toprak ağasının oğlu sahneye çıktığında, her iki kız da onu çekici buldu ve istedi. Neden?

Bir kadın hayatını paylaşacağı bir erkeği seçerken başlıca iki kriteri yerine getirmesi gerekir. Bir taraftan, çocuklarını büyütmesine yardım edebilecek bir erkeğe ihtiyacı vardır. Diğer taraftan, kendi genleriyle birleştiğinde çekici, doğurgan ve başarılı çocuklar üretecek genlere ihtiyacı vardır. Ortam ve kadının aldığı yardım da ne kadar daha iyi olursa, her çocuk genetik potansiyeline çok daha eksiksiz ulaşacaktır.

Bir kadının karşılaştığı zorluk, ona genlerini verecek erkek seçeneğinin uzun süreli eş seçeneklerinden daha fazla olmasıdır. Seçtiği birçok erkeği ona genlerini vermesi için ikna edebilir büyük olasılıkla—sadece birkaç dakika sürer. Örneğin sarışın kız bahçıvandan gen toplama konusunda çok az zorluk yaşadı ve toprak ağasının oğlundan toplamak içinse biraz daha fazlasını. Ancak, bir kadının uzun vadeli eş seçeneği, bekâr ya da o anki eşini terk etmeye hazır veya bir aileden fazlasını destekleyebilecek kadar çok zamanı, enerjisi ya da serveti olan erkeklerle sınırlıdır—ve birçok toplumda çoğu erkek böyle bir konumda değildir. Örneğin bahçıvan, bir kadını ve ailesini bile güçlkle destekleyecek kadarına sahipti.

Araştırmalar tutarlı bir şekilde, kadınların uzun vadeli bir eş ararken servet, statü, güvenilirlik ve dayanıklılığa sahip ya da bunlar için potansiyeli olan erkekleri tercih ettiklerini gösteri-

yor. Geçmişte, bütün kültürlerde, skalanın tepesindeki erkeklerle çiftleşen kadınların çocukları, hayatta kalma, sağlık ve müteakiben doğurganlık açısından çok daha fazla şansa sahipti. Aynı şey günümüzün modern sanayileşmiş toplumları için de geçerlidir.

Önceden belirttiğimiz gibi, çocuklar elverişli bir ortamda yani özellikle bol alan ve yeterli miktarda besleyici gıdanın olduğu bir ortamda doğarlarsa sağlıklı ve doğurgan erişkinler olma olasılıkları en yüksektir. Ayrıca hastalık kapma riskleri en düşüktür ve kaptıkları hastalıklara karşı da en fazla dirence sahiptirler. Modern toplumlarda, alan ve iyi beslenme servete bağlıdır. Şimdi bile, fakir bir aileden gelen bir çocuğun üremeden önce ölme olasılığı zengin bir aileden gelen çocuğun iki katıdır. Tarihsel ve evrimsel geçmişte, servet para değil mahsul ve çiftlik hayvanları ile—ya da basit olarak en iyi yiyecek, su ve barınma alanlarına erişim ile—ölçülmesine rağmen, bu farklılıklar daha fazla olmuştur. Yukarıdaki sahnede, bahçıvan ve karısı, ilk yıllarında ailelerini doyurmak ve sağlıklı olmalarını sağlamak için mücadele ederken koyu renk saçlı kadın, dükkân sahibi zengin eşiyile böyle bir problem yaşamadı.

Kadınların tercihleri nettir ama az sayıda kadın beğendikleri özelliklerin hepsini aynı erkekte bulacaktır. Birisi zengin olabilir ama ilgisizdir. Bir başkası yüksek statü sahibi ama güvenilirmez olabilir. Yine bir başkası fakir ama güvenilir ve ilgili olabilir. Elbette kadının ilk eşiyile kalması gerekmez. Yine çalışmalar, bir kadın bir eş bir başkası için terk ettiğinde, daha iyi bir uyuşmaya doğru skalada yukarı çıktığını gösteriyor hep. Ve kadın aynı zamanda, kendisinin kimi çekebildiğinin belirlediği sınırlar içinde bir eş arıyor daima.

Koyu renk saçlı kız bahçıvanın uygun bir uyuşma olduğunu düşünmedi—daha iyisini yapabilirdi. Sarışın kız, belki erkekleri çekme konusundaki daha sınırlı potansiyelini fark ederek, daha iyisini yapmayı hâlâ ummasına rağmen, bahçıvanı hem cinsel ilişki hem de uzun süreli eş olaral kabul edilebilir buldu. Zengin oğul ortaya çıktığında, koyu renk saçlı kız onu sadece *uzun süreli* bir eş, serveti ve statüsü gelecekteki çocuklarına ve daha sonra torunlarına her türlü avantajı sağlayacak biri olarak istedi. Oğulun kendisini terk etmeyeceğine dair net sinyaller almadığında, gebelik riski almayacaktı. Sarışın kız, bilinçli olarak ve bilinçaltında,

böyle yüksek statü sahibi birine demir atabilmesinin tek yolunun ondan gebe kalmak olduğunu biliyordu. Aynı zamanda, bahçıvanı kaybetme riskini alamayacağından ikisine de babalık şansı verdi. Sonunda görüldüğü gibi, böyle bir sigorta yaptırması çok iyi oldu. Toprak ağasının oğlunu kazanamayınca bahçıvanın onu destekleme teklifini kabul etti. Çocuğun onun olmama ihtimaline rağmen bahçıvan, eğer yapmazsa kabul edilebilir bir başka eş bulmasının yıllar alabileceğini bilerek kıza teklifini yaptı.

Aksine, koyu renk saçlı kız, büyük ödülü, toprak ağasının oğlunu kaybetmiş olmasına rağmen en sonunda iyi bir alternatif eş buldu. En azından zengin oğul gibi rağbet gören birinden daha sadık olma olasılığı vardı. Nihai seçiminden elde ettiği diğer faydaları birazdan keşfedeceğiz.

İlk olarak, sahnede olanları belirleyen en önemli etkenlerden birini—iki kadın arasındaki çekicilik farkı—ele almalıyız. Koyu renk saçlı kadında erkeklerin çekici bulduğu şey neydi? Erkekler eşlerini ve sevgililerini seçerken hangi kriterleri kullanırlar ve bu kriterler kadınların kullandıklarından ne şekilde farklıdır?

Temel olarak, erkekler kadınları sağlıklı oldukları, doğurganlıkları ve sadakatleri için seçerler—bunu bilinçli bir şekilde yapmamalarına rağmen, elbette. Bir kadını ilk gördüklerinde, çocuk doğurma ve büyütme potansiyeli hakkında yorum yapmamalarına rağmen, bedenleri tam olarak bu potansiyeli *yansıtan* özellikleri çekici bulmaya programlanmıştır. Kadından farklı olarak, bir erkek ister eş seçsin, ister sevgili, benzer kriterleri kullanır: İkisinde de birincil olarak görünüş ve davranışla ilgilenir. Vücut şekli, önceden belirtildiği gibi özellikle de belin kalçaya oranı, önemli bir özelliktir. Kadının bedeni ne olursa olsun—bazı kültürlerde zayıf kadınları, bazılarında şişman kadınları tercih ederler—erkekler bel ölçüsü kalça ölçüsünün yüzde 70'i olan birini tercih ederler; ya da başka bir şekilde ifade edersek, beli poposundan belirgin biçimde daha dar olanları. Bu tercih, tarih boyunca (heykellerden, resimlerden ve içinde yarı çıplak kadın resimlerinin olduğu dergilerden anlaşılıyor) ve kültürden kültüre (kaya resimlerinden ve heykelciklerden anlaşılıyor) dikkat çekici biçimde sürekli. Bunun açıklaması, tercih edilen bu şeklin iyi bir hormon dengesini, hastalığa karşı iyi bir direnci ve yüksek doğurganlığı yansıttığıdır.

Şekle ek olarak, dünyanın her yerinde erkekler parlak gözlere, sağlıklı saç ve cilde, yüzün ve bedenın simetrisine de—bunlar da sağlıklı ve dolayısıyla doğurganlığın kuvvetli göstergeleridir—güçlü şekilde tepki verirler. Çoğu kültürden erkekler, tercihler değişmesine rağmen, meme boyutu ve şekline de tepki verirler ve önceden kaydettiğimiz gibi, bir kadının memelerinin görünüşüyle emzirme ve bir çocuğu besleyip kuvvet verme arasında düz bir bağlantı yoktur. Son olarak, erkekler, potansiyel sadakati gösterebilen karakter özelliklerine de—ancak, en azından kısa dönemler için, bunların taklit edilmesi nispeten kolaydır—güçlü bir şekilde tepki verirler.

Bir kadın, çocuklarını büyütmesine yardım etmesi için bir erkek seçerken, birincil olarak erkeğin sunabileceği güvenceyle ilgilenir ve görünüşten ancak ikincil olarak etkilenir. Bununla birlikte, cinsel ilişki için kısa süreli bir eş seçerken görünüş çok daha fazla önemlidir. En çekici bulduğu özellikler, parlak gözler, sağlıklı saç ve cilt, sıkı popolar, kalçalarından sadece biraz daha dar bir bel, biçimli bacaklar, geniş omuzlar, kıvrak zekâ ve akıldır. Aynı zamanda fiziksel özelliklerindeki simetriyi de çekici bulur. Bu çeşitli niteliklerin hepsi genetik sağlık, doğurganlık ve reketbetçilik açısından oldukça güvenilir göstergelerdir ve dolayısıyla çocukları için de makbul bir genetik yapıyı işaret ederler.

İnsanlarda ve diğer hayvanlarda eş seçimi ve çekicilik üzerine yapılan yeni bir araştırmanın en ilginç özelliklerinden biri, yaşamın erken döneminde hastalığın ve hastalığa karşı direncin önemidir. Hastalıklar insanların sadece gözlerinin, saçlarının ve cildinin ‘parıltısı’nı etkilemez aynı zamanda simetrilerini de etkiler ve dünyada yapılan çalışmalarda simetri bir kişinin çekiciliğinde en önemli öğelerden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Elbette, bedenın bazı bölümleri genetik olarak iki taraflı asimetrik olacak şekilde programlanmıştır—yani, sağ taraf sol taraftan farklıdır. Örneğin, göğüs boşluğunun sol tarafında kalp vardır. Beynin sağ ve sol tarafları bedenın farklı bölümleriyle etkileşim kurar ve erkeklerde, iki testis farklı büyüklüklerde ve farklı yüksekliklerde asılı dururlar. Ve tabii ki, bedenın ve beynin sağ ve sol taraflarının sinir ağları, bazı insanları sağlıklı, diğerlerini solak yapmaya yetecek kadar farklıdır. Bu asimetrilerin tümü genettiktir ve basit ya da karmaşık olabilen genetik miras kurallarına göre

ebeveynlerden çocuklarına geçmiştir. Bedenin diğer bölümleri simetrik olmaya programlanmıştır ama farklı kullanımla asimetrik hale gelir ki kullanım şekli de programlanmıştır. Örneğin, sağlıklı insanlar sağ kollarında sol kollarına nazaran daha geniş bicepslere sahip olma eğilimindedir ve uğraşlarına bağlı olmakla birlikte genellikle sağ kalçaları sol kalçalarından daha büyüktür.

Bedenin diğer birçok bölümü simetrik olmaya programlanmıştır ve çoğu çevresel faktörlerden etkilenirler. Örneğin, sağ ve sol işaret parmaklarının uzunlukları aynı genin kontrolü altındadır ve bu nedenle de aynı olmaları gerekir, öyle ki farklı uzunluklarda olmalarının tek nedeni gelişimlerinin bir şekilde aksatılmasıdır. Aynı şey, geri kalan el ve ayak parmakları, kulakların uzunluğu ve genişliği, el ve ayak bileklerinin genişlikleri, kollar ve bacaklardaki kemiklerin uzunlukları, memelerin büyüklükleri ve yüzün sol ile sağ taraflarındaki çeşitli özellikler için de geçerlidir. O halde genlerin büyük tasarımı bu belirli açılardan mükemmel ölçüde simetrik bir beden üretmesini ne engelleyebilir? İki şey: kaza ve hastalık.

Kazalar söz konusu olduğunda, onarım sürecinin asimetri yaratması olasıdır. Örneğin, yaşamın ilk döneminde kemikler kırılırsa, iyileşme süreci ve düzelleme genellikle o kemiğin daha uzun olmasına neden olur. Aslında, sıklıkla bu, bir kemik hiç kırılmasaydı ne kadar güçlü olacaksa o kadar güçlü yapmak için gereklidir. Sonuç genellikle, kırılan kemik ile bedenin diğer tarafındaki bozulmamış ‘yakın arkadaşı’ arasında asimetridir. Kopan kaslar ve bağdokular da daha büyük bir boyutta olacak şekilde iyileşebilir; zarar görmüş bir belkemiği, belkemiği disklerinin sinirlere baskı yapmasına neden olarak bacağın ve diğer kasların daha az gelişmesine ve hatta bedenin sadece bir tarafında kısılmasına neden olabilir.

Yaşam boyunca, vücut pek çok mikroorganizmanın saldırısına maruz kalır ve bunlar vücudun her iki tarafına nadiren eşit şekilde saldırdıkları için, varlıkları asimetriyi teşvik eder. İnsanlar ne kadar az hastalıkla karşılaşır ve karşılaştıkları hastalıklara karşı ne kadar çok genetik dirence sahiplerse, o kadar simetrik kalırlar. Kazaları ve hastalıkları önlemede ve onlara direnmede ne kadar başarılı olurlarsa, genetik ‘zindelikleri’ daha az simetrik çağdaşlarına kıyasla daha iyi olacaktır.

Bu nedenle çekiciliğin temel prensibi oldukça basittir. İnsanlar genetik olarak ilgilerinin hedefinin sağlıklı ve doğurgan olduğunu ve ‘iyi genlere’ sahip olduğunu gösteren özellikleri çekici bulmaya programlanmıştır. Bu ‘iyi genler’ iki tarafın birlikte sahip olabileceği bütün çocuklara geçecektir. Kuşlardan böceklerle kadar diğer hayvanlar üzerinde yapılan çalışmalar, onların da benzer şekilde bilgi verici özelliklere tepki verdiklerini ve simetrisinin hepsi için en etkili özelliklerden biri olduğunu gösteriyor.

Sahnedeki koyu renk saçlı kız, erkekler için, fiziksel ve genel olarak arkadaşından daha çekiciydi. Erkeklerle sağlıklı, doğurgan ve sadık olabileceğini işaret eden, görünüm, fizik ve karakter özelliklerinin hepsine—iyi bir bel-kalça oranı, parlak gözler, sağlıklı saç ve cilt, simetrik yüz ve vücut, kıvrak zekâ ve dürüstlük—sahipti. Şüphesiz, uyum nedeniyle arkadaşını tercih edecek bazı erkekler olacaktı ama çoğunluğu değil. Bu, her ikisini de tanıyan erkekler arasında ilk seçimi genellikle onun yaptığı ve müstakbel eş olarak ilgilerini çekmek için daha az risk alması gerektiği anlamına geliyordu. Sarışın kız erkekler için cazibesiz değilse de aynı ilgiyi çekmek için tecavüz, hastalık ve terk edilme risklerini alması gerekiyordu. Olayda, bu tehlikelerin en kötüsünden kurtuldu ama hayat arkadaşı olarak bahçıvana razı gelmesi gerekti. Aksine ve nispeten daha az çabayla, diğer kız, çocuklarını yetiştirmesine yardım etmesi için becerikli ve sonuçta başarılı bir erkeği çekmeyi becerdi.

Şimdiye kadar, sahnedeki her şey anlamlı görünüyor ancak karakterlerin yaşamlarının ortaya çıkma biçimleri sanki bir ikilemi gözler önüne seriyor. Koyu renk saçlı kız, daha çok olan çekiciliğiyle daha sağlıklı ve doğurgan olduğunu göstermekle kalmayıp aynı zamanda sonuç olarak ‘daha iyi’ bir eş elde etmeyi becerdiyse, neden üreme başarısı yarışmasını kaybetmiş görünüyor? Nihayetinde, otuz yaşına kadar iki çocuğu olurken sarışın kızın beş çocuğu olmuştu (kızamık hastalığı ondan bir kızını çalmış olmasına rağmen). Bu nedenle, sarışın kız şüphesiz yarışı kazanmış görünüyor—en azından doğal seleksiyon kuralları altında yapılan bir yarışmayı. Sahnede betimlenen olaylar evrimsel analizimizde yapılan her yorumla kesinlikle çelişiyor mu? Yoksa doğal seleksiyonda henüz göz önünde bulundurmadığımız bir incelik mi var?

Doğal seleksiyonun etkilediği üreme başarısı farklı bireyler tarafından sahip olunan *çocuk sayısına* göre basit bir şekilde ölçülebilseydi, evrimsel biyolog için hayat çok daha kolay olurdu. Ama hayat, sonraki sahnede göreceğimiz gibi çok daha incelikli. İki kadınıma ve sülalelerine neler olduğunu göreceğiz.

SAHNE 12

Nitelik mi, Nicelik mi?

Koyu renk saçlı kadın ve kocası, daha fazla çocuk sahibi olmak yerine oğullarının öğrenimine ve subay eğitime daha fazla yatırım yapmayı seçtiler. İkinci Dünya Savaşı geldi geçti ve oğulları yirmi beş yaşında seçkin ve yakışıklı bir adam olarak yara almadan, babasının büyüyen ayakkabı imparatorluğunun işletilmesinde ve geliştirilmesinde önemli bir rol almaya hazır halde ordudan çıktı.

O zaman kadar, yakınlarda yaşayan kızları onlara ilk iki torunlarını vermişti. Ancak oğullarının yuva kurmak için acelesi yoktu. Babasının dükkânlarının finansal işlerini yakından takip etmek için kasaba kasaba dolaştığından hareket halinde yaşıyor, pahalı otellerde kalıyordu. Özgürlüğü seviyordu—tüm ülkede onun favorileri arasında olmak için yarışan çok sayıda hoş kızla buluşmayı da seviyordu.

Gözdelerinden biri, onun memleketindeki mağazada çalışan daha yirmisindeki genç bir kızdı. Oraya her gittiğinde onu daha yakından tanıyor ve gittikçe daha fazla sohbet ediyorlardı ve kısa bir süre içinde kızı bir yere götürmesi ve ona öğle yemeği ısmarlaması ziyaretlerinin rutin bir parçası haline geldi. Bu durum, gizli gizli kızıdan hoşlanan mağaza müdürünü bir hayli rahatsız etti—ama gasp eden kişi patronun oğluydu. Kızın yerel bir okulda öğretmenlik yapan bir erkek arkadaşı vardı ama kız bağlanmaya henüz hazır olmadığını söyleyerek oğlanın yuva kurma teklifini reddediyordu. Koyu renk saçlı kadının oğlu, tipik bir kibirle, kızın suskunluğunun nedeninin kendisi

olabileceğinden, arkadaşlıklarının bir gün daha ileri gidebileceğine dair küçük bir umut beslediğinden şüphe ediyordu biraz.

Kışın ortasıydı ve bir tipinin arkasından tanyeri ağarmıştı. Günün ortasına doğru, gökyüzü açıldığında, tamamen karla kaplı kasaba soluk bir güneşle aydınlandı. Gözüpek oğul, mağazadaki asistanını her zamanki gibi arabasıyla öğle yemeğine götürdü, ıssız yollarda iki kere arabası kaydı. Daha sonra, bazı kâğıtlar almak için ebeveynlerinin evine uğradı. Anne ve babasının dışarıda olduğundan emin olunca, kız arabadan inip hayallerinde miras kalacağını fantazisini kurduğu evin içine bakmak için ikinci bir davete gerek görmedi. İki de böyle bir hava için uygun giyinmemişti, o yüzden bahçeden eski ayak izlerine basarak dikkatli bir şekilde geçtiler.

Evin oğlu anahtarlarını bulmak için uğraşırken ön kapının önünde dururlarken, güneşle ısınan bir kar kütlesi çatıdan sakince üstlerine kaydı. Şaşkına döndüler ve rahatsız edecek kadar ıslandılar ama yaralanmadılar. İçeri girdiklerinde, genç adam oturma odasında sönmek üzere olan ateşe birkaç tahta ekledi ve hemen önünde diz çöküp kurumaya çalıştılar.

Kısmen duyduğu rahatsızlıktan, kısmen de artan cinsel heyecandan dolayı, genç adamın kıyafetlerini çıkartırlarsa daha hızlı kurayacakları önerisini çok az bir cesaretlendirmeye kabul etti kız. Gidip üstlerine giyecekleri bir şeyler bulacağını söyledi genç adam. Kız en azından bir çift sabahlıkla dönmesini bekliyordu ve iki büyük havluyla geldiğinde güldü, daha sonra adam soyunmak için divanın arkasına geçtiğinde utangaçlığıyla alay etti. Adam, soğuktan hâlâ uyuşuk olan parmaklarıyla kemerini açmak ve pantolonunun düğmelerini çözmek için uğraştı. Kız ateşin önünde durdu ve bacaklarıyla omuzlarından başka bir yerini açmadan dikkatlice sarındığı havlunun altında ustaca soyundu. Daha adam pantolonunu çıkartmadan, kız havlunun altında çıplak kalmıştı bile.

Adamın beceriksizliğini izlerken, onun açıkça görünen sinirliliğinden eğlence çıkardı. Yardım etmeyi teklif etti ve divana doğru uzandı. Utanan adam, havluya sarındı ve kıza olduğu yerde kalmasını söyledi. Utangaçlığını yanlış anlayan kız, uyarısını yok saydı ve çift birkaç saniye içinde odada neşeli bir kovalamacaya başladı. Kız adamı yakalamadan birkaç saniye önce havlusu düştü. Daha sonra, gülerek ve nefessiz bir şekilde sadece göstermelik bir dirençle, adam

kızın düğmelerini çözmesine ve son giysisini de çıkartmasına izin verdi. Dakikalar sonra, artık tutkudan nefessiz kalmış bir vaziyette, divanın arkasında yerde seks yapıyorlardı.

Kapı açıldığında adam yeni boşalmıştı ama hâlâ kızın içindeydi. Koyu renk saçlı kadın oğlunun arabasını dışarıda görmüştü ve doğruca oturma odasına geldi. Ateşin önünde kadın giysileri ve dağılmış havluları görünce, ne anlama geldiklerini hemen anladı. Ama gitmek yerine, içindeki röntgencinin odayı taramasına izin verdi. Oğlunun zamparalık yaptığını biliyor ve bir şekilde bundan gurur duyuyordu; onların divanın arkasında hâlâ çıplak ve çiftleşmiş halde olduklarını seçince, mahçup bir şekilde güldü, özür diledi ve odadan çıktı.

Bir ay sonra, oğul mağaza asistanını tekrar gördüğüne, kız hamile olabileceğini düşündüğünü söyledi. Endişelerinden öğretmen erkek arkadaşına bahsetmemiş olmasına rağmen, onunla evleneceğini—tabii onu hâlâ istiyorsa—söylediğini itiraf etti. Ancak, manidar bir şekilde fikrini değiştirmesi için çok geç olmadığını söyledi; adamın gözlerinde onun evlenmeyi isteyebileceğine dair işaretler arıyordu umutsuzca. Adam durakladı, sonra uzaklara baktı ve eğer gerçekten hamileyse babanın o olduğundan nasıl emin olabildiğini sordu. O olması gerektiğini söyledi kız. Erkek arkadaşının kendisiyle ilişkiye girmesine izin vermeyeli aylar olmuştu. Adam ihtiyatlı bir şekilde bekleyip gerçekten hamile olup olmadığını görmeleri gerektiğini söyledi. Kız hayal kırıklığına uğramış ve öfkelenmişti. O kadar bekleyemeyeceğini söyledi. Eğer dikkatli olmazsa, kendisini hamile ve yalnız bir halde bulabileceğini biliyordu.

Genç adam, kendisi de hayret ederek, annesine akıl danıştı. Bu kızdan çok hoşlanmasına rağmen henüz bağlanmaya hazır olmadığını söyledi. Çok iyi vakit geçiriyordu ve bir aile kurmak için bütün bunlardan vazgeçmek istemiyordu. Annesi de onunla aynı fikirdeydi—hem de o kadar kararlı bir şekilde ki genç adam bir hayli şaşırıldı. Çocuğun onun olduğundan emin olamayacağını söyledi annesi. İyi bir avdı ve entrikacı bir kadın tarafından onun pozisyonunda kandırılacak ilk erkek olmayacaktı. Kızdan hoşlansa bile çok daha iyisini yapabilirdi. Eğer kız hamileyse, gizliden çocuğun kendisinin olduğuna inanmasına rağmen, annesinin tavsiyesine uydu. Bir ay sonra mağazaya yaptığı ilk ziyarette, kız duymayı en istemediği şeyi söyledi ve babanın o olduğunda ısrar etti. Olabildiğince nazik bir şekilde,

kıza onunla evlenemeyeceğini ve kızın öğretmenle evlenme planlarını uygulaması gerektiğini söyledi.

Kız onun bu kararına üzüldü ama şaşırmadı. Eğer onu isteseydi bütün bir ay uzakta kalmayacağını biliyordu. Günler geçip de hamileliği kesinleşince, bir öğretmenin karısı olarak yaşamayı gitgide daha çok kabullenmişti. Sonra, bu seçeneği de kaybedeceğinden korkarak, bebeğin kendisinin olduğunu düşünmesini umarak nişanlıyla seks yapmıştı. Oğlu iki hafta geç doğdu ama kocası bebeğin üç hafta kadar erken doğduğuna inandı ve babası olup olmadığını hiç sorgulamadı. Karısının patronunun—kadın yıllardır ayakkabı mağazasında kesintili olarak yarı zamanlı çalışıyordu—bir yabancı olarak oğlunun eğitimiyle bu kadar yakından ilgilenmesi ve yeterince büyüdüğünde de ona çıraklık eğitimi vermesi de hiç dikkatini çekmedi.

Koyu renk saçlı kadın, ihtiyatlı bir mesafeden, oğlunun gelişiminden meşru torunlarınıninki kadar gurur duydu. Çocuğun babası olduğuna onu da kendisi gibi adamakıllı ikna eden oğlu, en sonunda çevresi geniş ve varlıklı bir ailenin kızıyla evlendi. O ve genç ve güzel karısının iki kızı oldu ama koyu renk saçlı kadın oğlunun tutumundan gayri meşru oğlunun onun gurur ve neşe kaynağı olduğunu söyleyebilirdi—özellikle de çapkın bir erkek olarak onun ayak izlerini takip ettiğinde. Otuzlu yaşlarının ortalarına kadar genç adamın üç farklı kadından altı tane çocuğu olmuştu.

Oturma odasında oğlunu ve kızı basmasından otuz beş yıl sonra, seksenli yaşlarının sonlarına doğru, kadın kahvaltısını yaparken yerel gazeteyi okuyordu. Bir ölüm ilanına gözü takıldı. Kendisine rağmen, ilan bir nostalji dalgasını tetikledi: Bir zamanlar bir atın ereksiyonunu birlikte izlediği ve ilk uçağı birlikte gördüğü çocukluk arkadaşı ölmüştü. Uzun ömrü boyunca ondan nefret etmiş olmasına rağmen, öldüğünü okuduğunda üzülmekten kendisini alamadı. Ölüm ilanında sarışın kadının aile fertleri yer alıyordu: İki oğul ve iki kız, beş kız torun ve bir erkek torun, on iki tane de torunlarının çocukları—bunların altısı erkek torununun çocuklarıydı. İlan da ayrıca sarışın kadının hepsiyle ne kadar gurur duyduğu yazıyordu.

Kadın gülümsedi. Uzun zaman önce, o bunaltıcı akşamüstü toprak ağasının oğluna söylediği yalanlardan ötürü eski arkadaşını asla affetmemişti ve yıllar içinde nefretin karşılıklı olduğuna hiç şüphe bırakmayacak kadar çok yorum kulağına gelmişti. Diğer kadın, önce

görünümünden sonra da zenginliğinden ötürü, kendisini her zaman kıskanmıştı. Özellikle bir yorum koyu renk saçlı kadının canını sıkmıştı: Koyu renk saçlı kadının, zengin olmasına rağmen, sarışın kadının hayattaki gerçek başarısı dediği torun ve torunlarının çocuklarından oluşan sülaleyi üretmeyi beceremediğini söylemişti.

Koyu renk saçlı kadın yine gülümsedi. Sadece iki çocuğu olduğu doğrudu. Dış dünyaya kalırsa sadece dört torunu ve sekiz tane de torunlarının çocukları olduğu da doğrudu. Ama o işin aslını biliyordu. Sarışın kadının ona sekiz torun çocuğu verdiğini düşünerek gurur duyduğu erkek torunu aslında onun torunu değildi. O toruna, karlı bir kış günü divanın arkasında gebe kalınmıştı ve gerçek babası koyu renk saçlı kadının oğluydu. Aldatılmış zavallı öğretmen sarışın kadının oğluydu. Aslında, sarışın kadının torunlarının çocukları sadece altı taneydi ve koyu renk saçlı kadinkiler on dört taneydi.

Hafifçe gülümsedi ve gazeteyi zayıf yaşlı elinin izin verdiği ölçüde masaya serdi. "Sanırım ben kazandım," diye kendi kendine mırıldandı.

Doğal seleksiyon ödülleri vermek için acele etmez. Üreme yarışları bir insan çocuk sahibi olmayı bitirdiğinde ne kazanılır ne de kaybedilir. Bu sahnenin gösterdiği gibi, üreme sonuçları çocuklar kendi çocuklarını üretene kadar, hatta o çocuklar da kendi çocuklarını üretene kadar ortaya çıkmaz.

Kaderlerini şimdiye dek izlediğimiz iki kadın birbirlerinden birkaç gün farkla, aynı köyde, benzer düzeyde (mütevazı) varlığa ve statüye sahip ebeveynlerden geliyorlardı. Hatta erişkin yaşamlarına aynı işi, aynı evde yaparak başladılar. Aralarındaki en büyük tek fark genetik yaradılışları ve dolayısıyla her birine bahşedilen niteliklerdir. Ve onların doğal seleksiyonun gözünde farklı performans göstermelerine neden olan da bu niteliklerdir. Koyu renk saçlı kadın, çocuk bakımından 5-2 kaybetmiş olmasına ve torun bakımından 5-5 yapmış olmasına rağmen, nihayetinde yarışlarını torunlarının çocukları bakımından 14-6 kazandı. Doğurgan gayri meşru erkek torunu olmasaydı bile, açıkça zayıf başlamış olmasına rağmen yine de 8-6 kazanacaktı. Onunla kolayca kazandı. Peki neden bu şekilde sonuçlandı? İki kadının üreme kaderlerinin tam

üç nesilde bu tersine dönüşü, sadece şans mıydı yoksa önemli bir prensip iş başında mıydı?

Birincisi, yukarıdaki sahne ahlaki bir hikâye olarak tasarlanmadı. Uzun süreli bir eşe sahip olmadan önce gebe kalmak, onbeş dakika içinde iki farklı erkekle sevişmek ve büyük bir aileye sahip olmak; bütün bunlar doğru başkahramanlarla ve doğru koşullarda mükemmel derecede iyi ve başarılı üreme stratejileri olabilir. Sarışın kadının kaybetmesinin nedeni, sadece cinsel aktiviteye erken atılması ya da erkeklerin daha çekici rakibi yerine onu çekici bulması için kullandığı hileli yöntemler değildi. Doğal seleksiyon ahlaki hükümlerde bulunmaz ve farklı koşullarda farklı insanlarla böyle bir hileli strateji sarışın kadına pekâlâ zafer getirebilirdi. Ama bu vakada, getirmedi. O halde evrimin nihayetinde koyu renk saçlı kadını ödüllendirmesine neden olan etkenler nelerdi?

Aslında birkaç tane var ve bunların ilk ikisini daha önce tartıştık. Birincisi, erkeklerin çoğunluğu koyu renk saçlı kadını arkasından daha çekici buldu. İkincisi, çocuklarını yetiştirmesine yardım etmesi için başarılı bir erkekten faydalanmayı becerdi. Üçüncüsü, çocuklarının yetişmesine ve eğitime, özellikle de oğlununkine büyük bir yatırım yapmasına imkân tanıyacaktı büyüklükte bir aile—iki çocuk—üretti. Dördüncüsü, çocukları sağlıklı, doğurgan ve çekiciydi. Bütün bu etkenler, birazdan keşfedeceğimiz gibi birbirine bağlıdır.

İlk iki etken göz önünde bulundurulduğunda, koyu renk saçlı kadın çocuklarını ferah ve sağlıklı bir ortamda büyütebildi. Ve bu göz önünde tutulursa, hastalık kapma ya da kaptıkları hastalıklardan çok kötü zarar görme olasılıklarının daha düşük olduğu, sadece hayatta kalma değil aynı zamanda daha simetrik olmalarından dolayı doğurgan ve çekici olma olasılıklarının da daha yüksek olduğu anlamına geliyor bu durum. Sarışın kadının beş çocuğundan bir tanesi çocukken öldü, bir diğeri çocukken mustarip olduğu ürinogenital hastalıklar yüzünden kısır oldu. Bu şanssızlıkların nedeni kısmen yaşam standartlarıdır. Önceden kaydettiğimiz gibi, yirminci yüzyılın son on yılında bile, en düşük sosyoekonomik gruplardan çocukların erişkin olmadan önce ölme olasılıkları, en üst gruplardakilerin iki katıdır. Sahnedeki iki kadının çocuk sahibi

olup onları büyüttükleri İkinci Dünya Savaşı'na zemin hazırlayan yıllarda, fark çok daha büyüktü.

Üçüncü etken, yani sadece iki çocuğa sahip olmak, koyu renk saçlı kadının çocukların her birine potansiyellerini tam olarak kullanma şansına sahip olacakları kadar çok vakit, emek ve para yatırımı yapmasına imkân tanıdı. Bunu, ikinci çocuğuna gebe kalmayı aile servetleri artışa geçene kadar erteleyerek ve daha sonra da başka çocuk sahibi olmayarak başardı.

Koyu renk saçlı kadının davranışı, bu bölümün ana noktası olan stratejiyi açıklıyor: *Daha az* çocuk sahibi olmak, potansiyel yeniden üreyen canlılar olarak, niteliklerinde sonuçta bir artış olduğu sürece, aslında daha başarılı üremeye doğru olumlu bir adım olabilir. Diğer bir deyişle, bir kadın azami üreme başarısına sadece ille de olabildiğince hızlı bir şekilde, olabildiğince çok sayıda çocuk sahibi olarak ulaşmaz. Bu nedenle, başarılı üremede gebeliği önlemek de, özellikle kadın için, önemli bir unsur olabilir.

Çoğu insan aile planlamasını ve doğum kontrolünü modern icatlar olarak düşünür. Aslında aileler, doğum kontrolü teknolojisinin varlığından çok daha önceleri de planlanıyordu. Dişi beden, gebeliği insanlar evrim geçirmeden önce on milyonlarca yıldır ön-lüyordu ve kadınlar bu doğal özellikleri memeli atalarından miras aldılar. Cinsel oruç, yumurtlamama, döllenmiş yumurtayı rahim içine aşılama, hamileliğin ilk üç ayında fetusu kendiliğinden kaybetme, daha sonra düşük yapma ve hatta çocuğu doğumdan sonra terk etmeye ya da öldürme, her zaman aile planlamasının güçlü yardımcıları oldular ve hâlâ da öyleler. Bazıları başka bölümlerde ele alınan bu tepkilerin hepsi, bir dişinin bir çocuk sahibi olmak ya da onu büyütmek uygun olmadığında bunları önleyebileceği 'doğal' araçlardır.

Bütün kadınların bedenlerinin izlemek için mücadele verdiği, daha önce bahsettiğimiz ve şimdi daha ayrıntılı inceleyeceğimiz genel bir prensip vardır. Her kadının karşılaştığı zorluk, ilk olarak kendi koşulları için ideal aile büyüklüğünü tespit etmek, daha sonra gerçekten o kadar sayıda çocuk sahibi olmayı garantilemektir. Daha az çocuğu olursa, doğal olarak daha az torunu olacaktır. Keza, daha büyük bir aileye sahip olmaya çalışırsa, kalabalık bir ev yaratabilir ve kendisini ve kaynaklarını çok yetersiz dağıtmayı

göze alır. Neticede ortaya çıkan hastalık ve kısrılık yine, sonuçta daha az toruna sahip olması anlamına gelir.

İnsan tarihinin büyük bir bölümünde, yaklaşık bir milyon yıl önceden on beş bin yıl öncesine kadar, bütün insanlar avcı-toplayıcı olarak yaşadılar. Toplumlara, küçük, dağınık insan gruplarından oluşuyordu. Protein bakımından zengin iyi bir diyetleri vardı ve çoğu ölümün nedeni, hastalıktan ziyade kaza, yırtıcı hayvan saldırısı ve grup içi savaştı. Avcı-toplayıcıların çocukları mükemmel bir hayatta kalma şansına sahipti. Kadınlar, biraz önce listelenen doğal yöntemlerden başka hiçbir şey kullanmayarak, ömürlerinde sadece üç ya da dört çocuk doğurdular. Bunların iki ya da üç tanesi hayatta kaldı. Dolayısıyla küçük aileler yeni bir icat değildir.

Geniş aileler, tarımın yaşam tarzında değişiklik getirdiği yaklaşık on beş bin yıl öncesine kadar ortaya çıkmadı. En verimli tarım bölgelerinde, geniş ve yoğun topluluklar gelişti ve bunlar karbonhidrat bakımından zengin bir diyetle beslendiler. Hastalık ve bebek ölümleri yaygındı. Ortalama aile büyüklüğü yaklaşık yedi ya da sekiz çocukluydu ama iki katı rakamlar olağandı. Tarımla uğraşanlar için geniş ailelerin bir avantajı, çocuklar büyüdüğünde, böyle bir yaşam şeklinin özelliği olan el işlerini yapacak çok sayıda el olmasıydı. Bütün aileler güçlü bir hastalıkla birkaç gün içinde yok olabilirdi, sadece ortalama iki ya da üçü hayatta kalırdı.

‘Modernleşmenin’ gelişyle, bebek ölüm oranı düşmeye başladı ve birkaç on yıl sonra aynı şekilde doğum oranı da düştü. Batı Avrupa’da doğum oranındaki düşüş, yine *doğal* aile planlamasının ürünüydü, çünkü modern doğum kontrolünün var olmasından ve kullanılmasından bir yüzyıl kadar önceydi. Önceden tartışılan bütün baskılar, kadının ideal aile büyüklüğüne ulaşmasına yardım etmek için ortaya çıkacaktı. Örneğin, Britanya’da 1890’larda onlu yaşlarında ya da yirmili yaşlarının başlarında evlenen, çalışan sınıftan ortalama bir kadın yaklaşık on hamilelik geçirecekti. Ortalama olarak, bunların üçü düşecek, doğan yedi bebekten ikisi doğumda ya da bebekken ölecekti. Bebeklik sonrasında hayatta kalanların bile sadece yaklaşık dörtte üçü erişkinlik dönemine kadar hayatta kalacaktı. Dolayısıyla, aile büyüklüğünün modern sanayileşmiş toplumlarda bulunan seviyelere inmesinin nedeni, iyileşen doğum kontrolü teknolojisi değil, çocuklarının iyileşen

hayatta kalma olasılıklarına karşılık kadınların bilinçaltında git-tikçe daha küçük aileler planmalarıdır.

1995'te, dünya nüfus artışı üzerine Kahire'de yapılan uluslararası bir konferansta, üçüncü dünya ülkelerinde aile büyüklüğünü düşürmenin en iyi yolunun yaşam standartlarını ve ortalama yaşam süresini iyileştirmek olduğu kabul edildi. Böylece kadınlar bilinçaltı olarak, daha büyük beklentilerine daha küçük aileler üreterek tepki verecekti. Buna ulaşmak için, yukarıda listelenen bütün doğal aile planlama yöntemlerine ek olarak mevcut her türlü modern yöntemleri kullanacaklardı. Ne var ki, modern doğum kontrol yöntemlerinin kadınların ömürlerinde sahip olmayı seçtikleri *toplam* çocuk sayısında gerçekte çok az bir fark yaratması olasıdır. En düşük gebelik oranlarının bazıları—örneğin İspanya, İtalya ve Japonya'nın oranları—modern doğum kontrolünün çok sınırlı kullanıldığı ülkelerde gerçekleşiyor. Japonya'da, ağızdan alınan doğum kontrol hapları henüz doğum kontrolü amaçlı kullanılmıyor—sadece âdet düzensizliklerinin tedavisinde kullanılıyor. Afrika'da da, gebelik oranı, çok farklı ülkelerdeki farklı yaşam standartlarına modern doğum kontrol araçlarından daha fazlasını borçludur.

Elbette bu, doğum kontrol yöntemlerinin, özellikle de oral olanların, hayatının bilinçli organizasyonunda modern kadının değersiz bir silahı olduğu anlamına gelmez. Ona, ne zaman ve kimden gebe kalacağı konusunda sadece doğal yöntemleri kullanarak elde edebileceğinden daha fazla kontrol verir. Ama çoğu kadın için, sahip oldukları çocuk sayısı daha çok, çevreleri ve sahip oldukları çocukların doğurganlıkları bozulmadan erişkinlik dönemine kadar hayatta kalma şansları tarafından belirlenir.

Koyu renk saçlı kadının üreme bakımından arkadaşından daha başarılı olmasına—çocuklarının daha sağlıklı, daha doğurgan ve daha çekici olması—neden olan dördüncü etken başarısının gerçek anahtarıdır ve biraz önce tartıştığımız bütün etkenlerin birleşik bir sonucudur. Mağaza sahibiyle ilişkisinde erken doğan kızı muhtemelen annesinin başarısının bütün faydalarını toplamadı. Yine de onun iyi genlerinin birçoğunu miras aldı, başarılı bir eşi cezbettirdi ve iki çocuğu oldu. Aksine, ikinci çocuğuna sahip olmayı refaha kavuşana kadar erteleyen koyu renk saçlı kadın, oğluna

birçok avantaj sağlayabilirdi. Zengin ve ferah bir evde yetiştirilen oğlu hiçbir zaman iyi gıdanın eksikliğini çekmeyecekti. Kaza ve hastalığa daha az maruz kalarak ve bunlara karşı daha dirençli olarak refahlarının ve statülerinin faydalarını toplayacaktı. Direnci aynı zamanda annesinden miras aldığı iyi genlerden de kaynaklanıyordu. Bu geçmişle fiziksel olarak, ailesinin refahı ve statüsüyle de uzun süreli eş olarak daha çekici olmalıydı. Bu nedenle, kadınlar ister genler, ister kaynaklar için piyasa araştırması yapsınlar, karşı konulmaz biçimde onu çekici bulacaklardı—öyle de oldu. Uzun süreli bir ilişkide iki çocuğu ve bir başka erkeği, sarışın kadının oğlunu aldattığı kısa süreli ilişkide de bir çocuğu oldu. Hayatının erken dönemlerinde, ‘her kasabada bir kadın’ ile, annesi—hatta kendisi bile—varlıklarından haberdar olmadan, çok daha fazla çocuğu da olabilirdi. Bu durumda, koyu renk saçlı kadının rakibi karşısındaki zaferi, bildiğinden çok daha büyük olurdu.

Erken flört döneminde ürettiğini bildiğimiz erkek çocuk, sarışın kadının öğretmen olan oğlu tarafından büyütüldüğünden, meşru çocuklarına yoğunlaşmakta serbestti. Ama oğlan büyüdüğünde ve gerçek babası şüphe uyandırmadan ona yardımcı olabildiğinde, her iki erkekten destek aldı, başlı başına başarılı ve çekici oldu; üç farklı ilişkiden altı çocuğu oldu. Koyu renk saçlı kadına ömür boyu rakibi olan sarışın kadın karşısında böyle kesin bir zafer kazandıran da işte bu altıydı.

Sarışın kadının aile planlaması konusunda karşılaştığı ikilemi artık anlayabiliriz. Sadece bir ya da iki tane çocuğu olsaydı, sahip olduğu tüm vakti, emeği ve parayı onları yetiştirmek için kullansaydı bile, yaşam standardı kaza ve hastalığın zararlarını atlatmalarını yine de garantileyemeyeceği kadar düşüktü. Sonuçta hiç çocuğu olmayabilirdi. İki ya da üç tanesinin doğurganlıkları bozulmadan erişkinlik dönemine kadar hayatta kalacaklarından makul biçimde emin olması için beş çocuğa sahip olması gerekiyordu. Şanslı olsaydı beş çocuğun hepsi bunu yapabilirdi, bu durumda da daha fazla üreme ödülü toplardı. Doğurganlıkları bozulmadan üç tanesi hayatta kaldı. Üreme bakımından hiçbir şekilde başarısız değildi ama rakibini yenemedi. Koyu renk saçlı kadın sadece iki çocuk sahibi olabildi. Yaşam standardı çocuklarının her birinin hayatta kalma olasılığının çok fazla olmasını

gerektirdi. Bu nedenle iki çocuğa çok yatırım yapmak iyi bir hareketti ve böyle bir yardımın özellikle de oğlunun statüsüne ve çekiciliğine vereceği desteğin, her zaman büyük üreme ödülleri getirme olasılığı vardır—gerçekten de öyle oldu.

Dolayısıyla, koyu renk saçlı kadın iyi genlerinin, iyi kur yapma stratejisinin ve iyi aile planlamasının yanında daha az ama daha sağlıklı, daha zengin, daha doğurgan ve daha çekici çocuklar üretmekten faydalanmanın meyvelerini topladı.

SAHNE 13

Tek Bir Hata

Yaşlı adam bastonuna uzandı ve güçsüz bedenini yavaşça dikleştirdi. Hafifçe eğilerek ikinci bastonuna da uzandı, sonra odanın bir ucundan diğer ucuna ayaklarını sürüyerek yürümeye başladı; ayak-kabıları eski kahverengi muşambada sürünme sesi çıkarıyordu. Yazın sonuna doğru bir akşamüzerydi. Yeni biçilmiş otların kokusu, açık pencereden içeri doluyordu. Çim biçme makinesinin her bir mekanik titreşimi arasında uzakta bir radyodan anlaşılmas sesler geliyordu.

Yorgundu. Rüyasında çocukluk günlerini görerek sandalyesinde kesik kesik uyuklamıştı, parlak bir güneş ışığı gözlerine vurup onu uyandırır. Aynı ışık şimdi odanın en karanlık köşesindeki eski şifoniyerin üstünde dizili duran bir grup kahverengimsi fotoğrafa vuruyordu. Fotoğrafların üçü diğerlerinden daha büyüktü. Süslü çerçeveleri yıllardır üzerlerinde biriken tozla kalınlaşmıştı. Karısı öldükten sonra, kısa bir süre her hafta tozlarını almaya devam etmişti, ta ki bu iş anlamsız gelene kadar.

En büyük fotoğraf, eski ahşap bir kapıya dayanmış, belli ki poz veren ergen bir oğlanın resmiydi. Uzun çimenler ayaklarına geliyordu ve rüzgâr gür saçlarını bir küme halinde karıştırmış ve cildinin on yedi yaşından daha küçük görünmesine neden olacak şekilde ıslıl ıslıl,

kırmızı yanaklı görünmesine neden olmuştu. Yaşlı adam fotoğrafa baktığında, resmi çevreleyen en ufak ayrıntıyı bile hatırlayabiliyordu. Meraklı amatör bir fotoğrafçı olan oğlu, tepelerde dolaştıkları bir gün kendisinin fotoğrafını çekmeye ikna etmişti onu. Bu fotoğraf adama oğlunun çocukluğunu hatırlatan en sevdiği şeydi ve bugün o gün olduğundan sık sık dikkatini çekiyordu.

Üç fotoğrafın ortasındakinde bir zamanlar adamın sahip olduğu çoban köpeği vardı. Köpekleri seviyordu ve keşke şimdi de bir köpeğe sahip olacak kadar sağlıklı olsaydım diye düşündü. Diğer fotoğrafta yan yana iki küçük erkek çocuk vardı—adam ve bir arkadaşı, on yaşındaydılar. Gençlik günlerinde, bu ikisi hiç ayrılmazdı. Arkadaşlıkları ergenlik yıllarına kadar iyi gitmişti ve ta ki karlılarıyla tanışana kadar da aslında bozulmamıştı. Ne yazık ki, kadınlar birbirleriyle hiç geçine-mediler. Bu yüzden de iki genç adam gittikçe daha az buluşur oldu ve sonunda ilişkileri sokakta birbirlerini başlarıyla kibarca selamlamaktan biraz daha fazlası olacak kadar azaldı. Her biri kendi hayatına gitti, para kazandı ve ailelerini büyüttü. Yaşlı adamın, o ve karısı otuzlu yaşlarının başındayken doğan oğullarından başka çocuğu olmadı. Her zaman çocuklarına düşkün bir baba olan arkadaşının iki oğlu ve üç kızı oldu.

Sonra, iki yıl kadar önce yaşlı adamın karısı aniden öldü. Cenazeye katılanlar arasında eski arkadaşı da vardı. O gün çok kısa konuştular ama uzun süre önce birlikte yine vakit geçirmeye başladılar. Arkadaşı için endişelenen diğer adam, yalnız günlerinde onu evlerine davet etti. Yaşlı adam arkadaşının yardım etmeye çalıştığını biliyordu ama aslında bu ziyaretler onun için gerginlik demekti. Diğer adamın o kadar geniş bir ailesi vardı ki o ve karısı evlerinde çok nadiren kendi başlarına kalıyorlardı. Beş çocukları da o çevrede oturuyordu ve her birinin en az bir çocuğu vardı, bu nedenle de evleri genellikle gürültülü oluyordu. Onun durumuyla aradaki tezat o kadar çarpıcıydı ki, mazeretler bulmaya ve davetleri geri çevirmeye başladı. Aslında, şu ya da bu torunun maskaralıklarının ve başarılarının ayrıntılı betimlemelerini üst üste saatlerce dinlemesini beklemlerini oldukça sinir bozucu buluyordu. En sonunda, eski arkadaşını tamamen yok saymayı vazife edindi. Doğrusu, şu günlerde çok yalnız bir hayatı vardı. Ancak bugün çarşambaydı ve çarşamba günleri onun misafiri vardı.

Yaşlı adam mutfakta kendisine bir fincan çay hazırladı, sonra söminenin yanındaki eski deri sandalyeye sert bir şekilde oturdu.

Çayını içerken gözlerini kapattı ve pencereye iki kere sert bir şekilde vurulmasaydı, uyuklayacaktı. Sesi anında tanıyınca gözleri aniden açıldı. Misafiri kapıdan gelirken karşılamak için ayağa kalktı. Oğlan kendisine bir fincan kahve hazırlamaya koyuldu. Yaşlı adamın mutfağına yabancı değildi, her şeyin nerede durduğunu tam olarak biliyordu. Odadaki diğer tek sandalyeye oturmadan önce, üzerindeki bir yığın eski gazeteyi kaldırdı. Yaşlı adam oğlanın arkadaşlığından hoşlanıyordu çünkü ona aynı yaşlardaki kendi oğlunu hatırlatıyordu. Konuşmaları aralarında altmış yıl olan iki kişiden ziyade iki eski arkadaş arasındaymış gibiydi. Birkaç dakika sohbet ettikten sonra, oğlan bir deste iskambil kâğıdı hazırladı ve oynamaya başladılar.

Kısa bir süre sonra, oğlan yaşlı adamın kafasının olağandışı bir şekilde karışık olduğunu fark etti. “Kötü bir şey mi oldu?” diye sordu. Sorusuna açıkça şaşırان yaşlı adam, zar zor oynamaya devam etti. Ancak oğlan geçirtilirmeyi reddetti ve sorunun ne olduğunu söylemesi için ona baskı yaptı. Sonunda yaşlı adam ayağa kalktı, ayaklarını sürüyerek oturma odasına gitti, kısa bir süre sonra elinde oğlunun fotoğrafıyla geri geldi. Bugün oğlunun doğumgünüydü—ya da öyle olacaktı, dedi sadece.

Nasıl karşılık vereceğinden emin olamayan oğlan, ona ne olduğunu sordu. Yaşlı adam içini çekti, sonra hikâyesini anlattı. Oğlunun bir arkadaşı tarafından ona verilen ayrıntıları o kadar sık yeniden yaşamıştı ki sanki kendisi de oradaymış gibiydi.

Yılbaşı gecesiydi ve oğlu arkadaşlarıyla birlikte kutlamak için dışarı çıkmıştı. Arkadaşlarından biri o gece babasından arabasını almayı becermişti. Araba komşu kasabaya doğru yarıları açık toprak yoldan kıvrılarak giderken, genç adamların neşesi yerindeydi. Gece ilk sözünü tutmuştu. Dans ederek, şarkı söyleyerek ve yörenin kızlarıyla şanslarını deneyerek geçirmişlerdi. Evlerine dönmek için yola çıktıklarında yeni yıla gireli neredeyse üç saat olmuştu.

Hava garip bir şekilde sisli ve nemliydi ve atmosfer tehlikeli bir şekilde sakindi. Kendilerini yoğun bir sisin içinde bulur bulmaz, artık nereye gittiğini göremeyen şoförün arabayı durdurması gerekmişti. Kalın beyaz bir battaniye arabayı sarmıştı ve sessizlikte adamlar kendilerini huzursuz hissetmeye başlamışlardı. Kısa bir süre düşünüp taşındıktan sonra, adamın oğlu devam etmekte ısrar etmişti. Başını camdan mümkün olduğunca uzattığında, ancak arabayı ya-

vaşça sürebilecek kadar bir mesafeyi görebiliyordu. Bu bir süre işe yaramıştı ama hiçbirisi nasıl olduğunu anlamadan araba yavaş yavaş yolun yanlış tarafına kaymıştı. Sonra olanlar oldu. Yolun görülebilen kısa mesafesine zorla konsantre olan şoför, tam önlerine sarkmış büyük dalı göremedi. Bir anda genç adamın kafasını çekip boynunu kırmıştı. Oğlunun hayatı kaşla göz arasında son bulmuştu.

Yaşlı adam hikâyesini anlatıp derdini döktükten sonra, sessizce el yordamıyla mendilini aradı. O ve karısı tek oğullarının ölümüne hiçbir zaman gerçekten alışamamışlardı. Genç adam, sanki izinsiz girmiş gibi, birden söyleyecek söz bulamadı. Yaşlı adam, onun rahatsız olduğunu hissedince “Bu çok uzun zaman önceydi,” diye mırıldandı. Yeniden iskambil kâğıtlarını dağıtmaya başladı.

Hangi nedenle olursa olsun, bu sahnedeki üzgün, yalnız adam, Hüreme bakımından bir başarısızlıkken çocukluk arkadaşı bir başarıydı. Arkadaşının beş çocuğu, birçok torunu olurken onun bir çocuğu oldu ve hiç torunu olmadı. Bu erkeğin görünümünü, kimyasını ve davranışlarını düzenleyen genlerin kaderinde onun tarafından sonraki nesillere geçirilmek yoktu. Aksine, arkadaşının görünüm, kimya ve davranış genleri, soyundan gelen çok sayıda kişiyi onurlandıracaktı. Yine de, bunun karşısında, ana karakterimiz ve karısı, önceki iki sahnede koyu renk saçlı kadın için oldukça başarılı olduğunu kanıtlayan kuralı izlemişti. Fark, bu çiftin az sayıda çocuk üretme stratejisinin en uç noktasını benimsemiş olmasıdır: Sadece bir çocuk.

Elbette, başarılı olabilirdi. Bir çocuk açıkça birçok maddi avantajlara sahiptir. Ebeveynlerinin bütün dikkatini, aile kaynaklarından en fazla payı toplar ve ona kendi genetik potansiyelini gerçekleştirdiği ideal sıçrama tahtası verilir. Ancak, kardeşleri olmasından kazanabileceği her şeyi kaçıır. Buna rağmen, bütününde avantajlar dezavantajlardan ağır basmalıdır. Eğer bir çift tek-çocuk stratejisini izleyecekse, o çocuğun oğlan olmasında bir avantaj vardır. Sonraki bölümde ebeveyn kayırmacılığıyla ilişkili olarak göreceğimiz gibi, birçok toplumda kız çocuk yerine erkek çocuğa bolca bakım, dikkat ve para harcamaktan elde edilen bir üreme avantajı vardır. Dolayısıyla çiftimiz stratejilerinin o bölümünü doğru yakaladı.

Evrimsel biyolojinin bakış açısına göre, tek çocuğun potansiyel olarak daha yüksek niteliğinin sayı eksikliğini hangi sıklıkla telafi ettiğini—önceki sahnelerde iki “yüksek kaliteli” çocuğun koyu renk saçlı kadın için yaptıkları biçimde—tahmin etmek, üreme başarısına dair elde iyi veri olmadan zordur. Bununla birlikte, kesin olan bir şey var. Sadece bir çocuk sahibi olmanın avantajı her ne olursa olsun, bu sahnedeki yaşlı adamın keşfettiği gibi, tehlikeleri de vardır.

Çocuk yetiştirmek zordur. Görünmez tehlikelerle dolu olduğu için ilk günden itibaren—ve hiçbir zaman ebeveynler tek çocuk sahibi olduğu zamankinden daha fazla değil—ihtiyatlı ve yeterli olmayı gerektirir. Bir hata ya da kötü şansın sadece bir darbesi ile bir ömrün üreme çabası kaybedilebilir. Sahnedeki adamın durumunda, üreme başarısızlığı elbette kötü şansın güçlü bir unsurunu içeriyordu. Geçerli bir strateji izliyordu—yüksek kaliteli bir oğul sahibi olmak—herhangi bir geleneksel anlamda hiçbir şekilde kötü bir ebeveyn değildi. Oğlunu ihmal etmedi, taciz etmedi ya da öldürmedi. Aslında, onu derinden sevdi. Yine de, doğal seleksiyon onu bir başarısızlık olarak kaydedecekti. Onu ve karısını aile kurmayı geciktirmeye ve sadece bir çocuk sahibi olmaya iten sebepler her ne olursa olsun, hareket tarzları her zaman riskli olacaktı ve ortaya çıktıği üzere felaket getirdi.

Modern sanayi toplumlarında, insanlar artan bir şekilde tek çocuk sahibi oluyorlar. Çin’de bu bir hükümet politikası olmasına rağmen, çoğu gönüllü olarak öyle yapıyor. Orada, ‘bir aile, bir çocuk’ yasası, ortalama çocuk sayısını başarılı bir şekilde düşürdü, ancak kadın başına ortalama 1,0’a değil, 1,6’ya düşürebildi. Böyle olmasına rağmen, Çin’de aileler en çok tek çocuklukken sanayileşmiş toplumların geri kalanında çocuk sayısı ikidir. Örneğin, 1950’de Britanya’da doğan kadınların yüzde 43’ünün sonuçta iki çocuğu oldu ki bu rakam sadece bir çocuğu olanların sayısının üç ila dört katı kadardır. İlginç bir şekilde, gittikçe daha fazla Çinli sadece bir çocuk sahibi oldukça, oradaki çocukların cinsiyet oranı çarpıcı biçimde değişiyor: Aileler daha büyükken her on kıza on bir erkek çocuk oranı geçerliyken şimdi her on kıza on altı erkek çocuk düşüyor.

Daha fazla *Çinli*’nin sadece bir çocuk sahibi olduğu gerçeği, evrensel olarak daha fazla insan sadece bir çocuk sahibi oluyor

anlamına geliyor, çünkü dünya nüfusunun dörtte biri Çinli. Ancak bu eğilim her yerde rağbet görecek gibi görünmüyor. Örneğin, Britanya’da, 1920’de doğan her beş kadından biri sadece bir çocuk sahibi olurken, 1950’de doğan sekiz kadından sadece biri ilk çocuk-tan sonra durdu—üçte birden fazla bir düşüş. Çin hükümetinin tek-çocuk politikalarını icra ederken karşılaştığı zorluğu akılda tutarsak, bu tür rakamlar, tam anlamıyla doğurgan oldukları sürece insanların sadece bir çocuk sahibi olmaya istekli olmadıklarını öne sürüyor. Buradaki içerim, çoğu insanın tek çocuk sahibi olmanın olası avantajlarından tehlikelerine kıyasla daha az etkileneceği programlandığıdır.

ALTINCI BÖLÜM

Aile İçi Çekişme

SAHNE 14

Kardeş Rekabeti

Genç kız, üstünde sadece sıkıca sarındığı bir havluyla ablasının odasına aceleyle girdi. “Şimdi alabilir miyim lütfen? Hadi ama, söz vermiştin,” dedi kapıyı yarı açık tutarak. Ablası, sanki duymamış gibi birkaç saniye daha yazmaya devam etti, daha sonra genç kıza bakmadan karşılık verdi.

“Artık bundan emin değilim, sanırım fikrimi değiştirdim— ve bu arada neden bir dahaki sefere kapıyı çalmıyorsun? İçeri bu şekilde girmemen gerektiğini biliyorsun.” Sesinde bir kesinlik havasıyla yeniden yazmaya başladı.

Genç kız, gözleri kıvılcım saçarak ablasına doğru geldi, kabaca kolundan tuttu ve onu kendisine çevirdi.

“Hey! Kes şunu, canımı acıtıyorsun,” diye bağırdı ablası kolunu kurtarıırken. “İstersem fikrimi değiştirebilirim, değil mi?”

“Söz verdiysen değiştiremezsin,” diye uyardı genç kız. “Zaten giyecek başka bir şeyim yok ve onunla uyacak şeyler satın aldım. Bu adil değil—onu giydiğimde senden daha hoş görüldüğüm için beni kıskanıyorsun!”

“Ben mi seni kıskanıyorum?” diye güldü ablası, inanmaz görünmeye çalışarak. “Şaka yapıyor olmalısın.”

Bir saniyelik bir duraklama oldu, sonra ergenlik çağındaki öfkeli kız, “Tamam, o halde ben kendim alırım,” dedi ve kararlı bir şekilde ablasının gardırobuna doğru yürüdü.

“Sakin kıyafetlerime dokunayım deme,” diğer bağırdı diğeri, masasından fırlayarak. Gardırobuna doğru gitti, sonra döndü ve hızla

yatak odasından çıkıp merdivenin başına koştu. Tırabzanın üzerinden eğilerek, aşağı annesine seslendi. “Anne, anne, kıyafetlerimi karıştırıyor! Anne!”

Aşağıda, anneleri içini çekti, son tabağı da kenara koydu ve yavaşça merdivenin başına yürüdü. Beş dakikadır kızlarının tartışmasını dinliyordu. İçlerinden birinin, müdahale etmesi için ona yalvarması sadece zaman meselesi olabilirdi. İki kız öne geçmek için birbirlerini iterek hoplaya zıplaya merdivenlerden inince gürültü aniden arttı. İtişip kakışma sırasında küçük olan kızın havlusu kaydı ve ergen memeleri ortaya çıktı, o da toparlanmak için aniden durmak zorunda kaldı. Vakur bir şekilde son birkaç basamağı indi, yüzü hafiften kızarmıştı. Sözü ilk anneleri aldı.

“Tanrı aşkına, siz ikinizin derdi ne şimdi?” diye sordu.

“Anne, onun suçu,” diye şikâyet etti havluya sarınmış olan. “Fikrini değiştirdi çünkü onun da orada olacağını biliyor. Bu adil değil.”

“Ne! Komik olma ve bu arada o kim?” diye karşılık verdi, ablası yüzünü buruşturarak.

“Biliyorsun, deli olduğun kişi.”

“Benim değil, senin deli olduğun kişi demek istiyorsun,” diye kızgın bir şekilde karşılık verdi.

Genç kız, bir kere daha annesine başvurdu. “Beni o kıyafetin içinde görüp ondan daha fazla beğenecek diye endişeleniyor. Onun davet edilmemesi benim hatam değil—ve geçen hafta ödünç alabileceğimi söylemişti.”

“Palavra!” diye bağırды büyük kız ayağını sertçe vurarak merdivenlerden çıkarken. Çok kısa bir süre sonra, elbiseyi tırabzanın üzerinden attı. “İşte, istersen alabilirsin. Umrumda mı bak bakalım, seni aptal inek!”

“Hey, konuşmana dikkat et, genç bayan,” diye bağırды annesi, ergenlik çağındaki kızın odasına girerken. Bu arada, küçük kız elbiseyi yerden aldı ve muzaffer bir şekilde merdivenleri ikişer ikişer hoplayarak çıktı.

Yarım saat sonra, kapı çarparak kapandı, küçük kız gidiyordu. Büyük kız, ödevini bitirip gecenin geri kalanını sıcak suyla dolu küvete girip vücudunu inceleyerek ve kız kardeşinin nasıl olduğunu merak ederek geçirdi. Bu arada annesi, küçük kızı bir hoşçakal bile demeden gittiği için canı biraz sıkın, gecenin geri kalanını çocuklarını düşünerek ge-

çirdi. Aslında, babaları evde olup onun dikkatini dağıtmadığından—o gece de geç saate kadar çalışıyordu—kızlarını aklından çıkaramadı.

Hep aynı şey olmuştu. Bazen iyi geçiniyorlardı ama genellikle geçinmiyorlardı. Daima tartışacak *bir şey* bulabiliyorlardı. Son zamanlarda ana münakaşa konusu yatak odalarının farklı büyüklükte olmasıydı. Büyük kızın odası biraz daha genişti—kendisi büyük olduğu için bunun çok makul olduğunu iddia ediyordu. Ancak küçük kız, için için bunun adil olmadığından yakınıyordu. Daha küçük olmanın kendi hatası olmadığını söylüyor ve her fırsatta yatak odasının küçüklüğünü küçük çocuk olmanın adaletsizliğinden yakınmak için bahane olarak kullanıyordu. Daha fazla alana ihtiyacı olduğunu ileri sürüyordu. Mobilyaları daha genişti ve onun ablasından kesinlikle çok daha fazla misafiri oluyordu. Bu kesinlikle doğru değildi.

Anneleri çocuklar arasındaki yaş farkı çok az olduğunda ortaya çıkabilecek kıskançlık problemlerini duymuştu ama bu onu ilk doğan kızı daha on sekiz aylıkken hamile kalmaktan alıkoymamıştı. İkinci kızını doğururken ne kadar heyecanlandığını hatırlıyordu. Kendisi her zaman bir kız kardeş istemiş ve iki kız kardeşin ömür boyu en iyi arkadaşlar olacaklarını hayal etmişti. Onların birbirlerine yardım ettiklerini, sırlarını paylaştıklarını gözünde canlandırabiliyordu. Ama öyle olmayacaktı. O ve babaları kızlara karşı ne kadar adil olmaya çalışırlarsa çalışsınlar, küçük kız bir şekilde ablasından avantajsız durumda olduğuna emindi. Büyük kıza gelince, onun yeni gelene karşı hıncı hiçbir zaman gerçekten azalmamıştı.

Ta en başından beri, büyük kız diğerini bir tehdit olarak görüyor gibiydi. Etrafta bir küçük kız kardeş olmasının sadece kendisine daha az ilgi gösterilmesi anlamına geldiğini fark etmiş gibiydi. Annesi, büyük kızının yeni bebeği emzirirken nasıl tepki verdiğini üzülererek hatırladı. İlk günlerde bütün süreci yok saymaktan memnun gibiydi ama kısa bir süre sonra kıskançlık göstermeye başlamıştı. Bebek kız kardeşi emmeye başlar başlamaz ufak tefek şeyler istiyordu. İçecek bir şey, uzanamadığı bir oyuncak ya da çorabının giydirilmesini—emzirmeyi keseceğini düşündüğü herhangi bir şey—istiyordu. Bu kurnazlık artık işe yaramayınca, annesinin dizine tırmanmaya, kararlı bir şekilde zorla ikisinin arasına girmeye çalışıyordu.

Açık ara en kötü olay büyük kızı iki buçuk yaşındayken oldu. Sıcak bir yazdı ve öğleden sonrayı bahçede geçiriyorlardı. Kadın radyoyu,

battaniyeyi ve bazı oyuncakları dışarı çıkarmış, daha sonra piknik yapmayı planlıyordu. Bir emziği yıkamak için bir koşu içeri girdiğinde küçük olan bebek arabasında uyuyakalmıştı. Evyenin başında durmuş pencereden dışarı bakarken, büyük kızının radyoyu alıp sendeleyerek bebek arabasına doğru gittiğini gördü. Dehşet içinde, neler olacağını hemen anladı. Mutfaktan koşarak çıktı, evin köşesine tam zamanında yetişip büyük kızını ağır radyoyu bebek arabasının içine atarken gördü. Şansı varmış ki, bebek arabasının yanından yakalayınca radyo uyuyan bebeğin karnına düştü ve onu uyandırmaktan başka ciddi bir zarar vermedi. Bundan sonra yıllarca, iki kızı birlikte yalnız başlarına bırakmadı.

Bu olaydan kısa bir süre sonra, büyük kız annenin 'bebek davranışı' dediği bir evreye girdi. Küçük kardeşini ne zaman görse, yere yatıyor ve annesinin ilgisini çekmeyi becerene kadar tekmeliyor, bağırıyor ve dövünüyordu. Kıyafetlerini ya da yeri kirletmenin özellikle işe yaradığını keşfettikten sonra, gönülsüz bir şekilde bez bağlamak zorunda bile kaldılar. Sonra, dört yaşına geldiğinde, ana babasının ilgisini kardeşinden uzaklaştırıp kendisine çekme girişimlerinde daha stratejik olmaya başladı. Başlıca taktiklerinden biri, küçük kardeşini yaramazlık yapmaya teşvik etmek, sonra oradan kaçıp annelerine şikâyet etmektir. Kadın neler olup bittiğini anlamaya geldiğinde, büyük kız ısrarla meselenin onunla bir ilgisi olmadığını söylüyordu.

İki kız kardeş hiçbir zaman iyi oyun arkadaşları olmadılar. Durmadan oyuncaklar için kavga ediyorlardı. Büyük olan kız kardeşinin elinden bir şeyleri zorla almak için üstün cüssesini ve gücünü kullanıyordu. Ayrıca, diğerinin kendisi için kurduğu oyunları bozmaktan da zevk alıyor gibiydi. Küçük kız büyüyünce, ablasının oyunlarına karışarak ve arkadaşlarıyla oyun oynarken sıkıntı vererek intikamını almaya başladı. Birlikte masa oyunu oynamaya başladıkları tek tük zamanlarda, küçük olan kurallara uymayarak ve oynamaktan yorulduğunda oyunu devirmekle tehdit ederek ablasını kızdırıyordu.

Artık ikisi de ergen olmasına rağmen, şimdi bile durum aynıydı, sadece anlaşmazlıklarının konusu farklıydı. Birbirlerinin bakış açısını görmeyi bile beceremiyor gibiydiler ve evin atmosferine hâlâ onların didişmeleri hâkimdi. Anne üzgün bir şekilde, belki de hep böyle olacak diye düşündü yukarı yatağa gitmeye hazırlanırken.

Bu bölüm, her biri çocuklar gelişip bebeklikten çocukluğa ve erişkinliğe geçtikçe aile hayatının farklı yönleriyle ilgilenen beş sahnenin derlemesidir.

Çok az insan, aile hayatının iyi ve kötü zamanların bir karışımı olduğuna katılmayacaktır. Herkesin çıkarları kesiştiğinde, iyi anlar hatırı sayılır bir keyif getirir ve evrimsel biyoloğun çok az yorumuna ihtiyacı olur. Bütün aile üyeleri, böyle bir bağ aracılığıyla, bir ailenin parçası olarak üreme sonuçlarını potansiyel olarak iyileştirirler. Birbirlerinden öğrenirler, birbirlerini desteklerler ve bütün olarak aile için kaynak elde etmek amacıyla dış dünyaya karşı işbirlikçi, birleşmiş bir cephe oluşturarak hareket ederlerse, hepsi bağımsız olarak hareket ettiği durumdakinden çok daha verimli bir şekilde rekabet edebilirler. Bununla birlikte, evrimsel biyoloğun aile hayatının daha az uyumlu yönünü anlamamıza yardım etmek için söyleyebileceği çok daha fazla şey vardır ve şimdi bu yönler üzerine yoğunlaşacağız.

Sahne 15'te ebeveyn kayırmacılığı ve Sahne 16'da genellikle tabu olan ensest konusuyla birlikte şiddeti ele alarak, ebeveynler ve çocuklar arasındaki etkileşimlerin bir kısmını izah edeceğiz. Bölümü kendilerine has problemleri—içinde üvey ebeveynler ve yalnız ebeveyn olan 'karışmış aileler'—taşıyan durumları örnekleyen iki sahneyle bitireceğiz ve süreç içinde çocuk tacizi sorununu (Sahne 17) da ele alacağız. Ama kardeş rekabetine bakarak başlıyoruz.

Kardeş rekabeti 'bebek savaşları'nın en açık tezahürlerinden biridir. Erkek kardeşlerin ve kız kardeşlerin birbiriyle rekabet ettikleri çok çeşitli yolları görmemiş ya da kendileri yaşamamış çok az insan vardır. Yukarıdaki sahnede gördüğümüz gibi, ağız dalaşı yaparlar, kavga ederler, diğerinin eşyalarını alırlar. Hatta bazen birbirlerini öldürürler. Yaşları ne olursa olsun, genellikle kavga edilecek bir şey bulabilirler ve rekabet erken başlayabilir. Çoğu çocuk henüz annesinin rahmindeyken kardeşleri bakımından oldukça güvendedir—ama annelerinin bedenine sunulan besinden aslan payını almaya çalışırcasına saldıran ya da rahmin içinde en iyi pozisyon için itişip kakışan ikizler değil.

Kardeşler, bebekken ve yeni yürümeye başlayan çocukken ebeveynlerinin dikkati ve sevgisi için rekabet ederler; daha sonra kavga edilecek şeyler listelerine yemek ve oyuncakları, hatta otu-

rulacak ya da ayakta durulacak en iyi yeri eklerler. Çocukken ve ergenlik çağlarının başlarında yer ve ebeveynlerinin hediyeleri için birbirleriyle çekişirler ve ergenliğin daha sonraki dönemlerinde aynı ya da karşı cinsten arkadaşların yanında aile arabasını kullanım hakkı gibi maddi şeyler için de rekabet edebilirler. Son olarak, erişkinlik döneminde, mirasları için rekabet edebilirler. Kardeş rekabeti doğumdan ölüme kadar etkili bir güçtür.

Bu insana has bir durum olmadığı gibi yeni bir olgu da değil. Her hayvanın aile içinde yaşayan her yavrusu, ister memeli, ister kuş ya da böcek olsun, kardeş rekabeti sergiler. Buna ek olarak, aile hayatının her yönünde kendisini gösterir. Doğumdan kısa bir süre sonra, annelerinin meme uçlarına erişmek için kavga eden bebek memeliler de görülebilir. Yavru kuşlar da, yiyecekten aslan payını *kendilerine* vermeleri için ebeveynlerini tavlama amacıyla mücadele ederken, bunu sergilerler. Yaşlı hayvanlarda, örneğin, genç aslan yavrularının alt alta, üst üste oyunlarında ve geniş aileler halinde yaşayan kardeş kuşların ebeveyn toprakları için rekabet ederkenki kavgalarında da görülebilir.

Romantik biri için, kardeş rekabeti hiç olmamalıdır: Aile bir takımdır ve eğer herkes işbirliği yaparsa, bu takım bir bütün olarak, kavga etmesi durumuna kıyasla dünyada daha başarılı bir şekilde ilerleyebilir. Ve bu noktaya kadar, aileler bu şekilde işbirliği içinde davranırlar—bu, aile grubu kurmanın faydalarından biridir. Ancak, evrimsel biyoloğun gördüğü gibi, kardeş rekabeti kaçınılmazdır. O halde doğal seleksiyon neden insanları ve aileler içinde yaşayan diğer türleri birbiriyle bu şekilde rekabet etmeye programlamıştır? Temel açıklama çok basittir. Her kardeş, kendi üreme ürününü maksimize etmeye çalışır ve bu, erkek kardeşlerinin ve kız kardeşlerinin başarısından ödün vermek anlamına gelse bile, başarmak için elinden gelen her şeyi yapmaya hazırdır.

Bu kardeş çekişmelerinde dizginleyici güç, sahnemizde olduğu gibi, ebeveynlerden çıkar. Ebeveynlerin böyle bir dizginlemede bulunmasının nedeni, çıkarlarının çocuklarınınkinden farklı olmasıdır. Evrim ebeveynleri, çocukları arasındaki çekişmelere, münferit olarak herhangi bir çocuktan ziyade kendi toplam üreme sonucunu destekleyen kurallara göre hakemlik etmeye programlamaktadır. Doğal seleksiyon, elde ettikleri toplam torun sayısını

maksimize etmek için gerektiğinde izleyen, gözden geçiren, müdahale eden ve düzenleyen ebeveynleri kayıracaktır. Büyük ölçüde, bu sadece ebeveynlerin çocuklarından hiçbirinin kardeş rekabetinden çok kötü biçimde musdarip olmamasını temin ederek en fazla kazanç sağladıkları anlamına gelir. Ancak, kaçınılmaz bir şekilde, durum bu kadar basit değildir ve ebeveyn kayırmacılığını ele alacağımız bir sonraki sahnede bunu keşfedeceğiz. Ama şimdi, her iki ebeveyn için en iyi stratejinin, her bir çocuğun sunulan aile kaynaklarından eşit pay almasını sağlayacak kadar adil bir şekilde hakemlik etmek olduğunu varsayalım.

Diğer taraftan her çocuk, *aslan payını* almak için elinden gelenin en iyisini yapar. Bu kısmen, ebeveynlerini *tüm* stratejilerini büyük ölçüde bozarak çok fazla uzaklaştırmamaya çalışmak zorunda olduğu anlamına gelir. Daha sonra o çocuğu kayırırlarsa, bu şekilde davranmak ters etki yaratacaktır. Bir noktaya kadar, çocuk da kadeşlerini çok fazla uzaklaştırmamak için dikkatli olmak zorundadır. Kardeşler faydalı olabilir—sadece kıyafet ödünç almak için olsa bile! Daha genel olarak, akran grupları içindeki çekişmelerde, bir çift kardeş işbirliği yaparsa genellikle tek başlarına hareket etmelerine kıyasla daha başarılı olabilirler. Ayrıca birlikte hareket ederlerse, ebeveynlerine de daha büyük baskı uygulayabilirler. Bu nedenle, kardeş ilişkileri, işbirliği ve çatışma arasında bir cambaz ipidir ve en başarılı çocuklar bu cambaz ipini en fazla itinayla adımlayanlar olur.

Rekabet pahalıdır. Vakit ve enerji alır ve ailenin geri kalanını yabancılaştırma riski taşır. Kendisinden kazanç elde edilecek zahmete değer bir şey olmadıkça, ödenecek fiyata değmeyebilir. Örneğin, ne kadar yiyecek, alan, para, destek ve ilgi olduğu asıl mesele olacaktır. Kardeş rekabetinin alt sosyoekonomik gruplardan ailelerde en fazla olmasını bekleyebiliriz. Nispeten daha küçük bir pastayla, herkesin üstünde, ellerinden geldiğince büyük bir dilim almak için çok daha fazla baskı vardır. Rekabet üst sosyoekonomik gruplardan ailelerde en düşük seviyede olmalıdır ama burada da yine aile yaşamının bir özelliği olacaktır. Bir çocuğun kaynaklardan kazanabileceği pay ne kadar büyük olursa, daha fazlasına sahip olmaktan daima faydalanacaktır—büyük aile servetinin mirası üzerine yapılan şiddetli kardeş rekabeti hayatın olduğu kadar dramın da nesnesidir.

Herhangi iki kardeş arasındaki rekabetin boyutunu etkileyen üç başka faktör daha vardır: yaş farkı, aynı ya da farklı cinsiyetten olmaları, genetik olarak nasıl akraba oldukları. İlk ikisi açıktır. Kardeşler yaşça birbirine ne kadar yakın olursa, ihtiyaçları o kadar fazla çakışır, rekabet etme baskısı o kadar büyük olur ve şansları da o kadar eşittir. Benzer şekilde, aynı cinsiyetten kardeşlerin de rekabetten kazanacakları daha fazla şey vardır—ihtiyaçları erkek ve kız kardeş olmaları durumuna kıyasla daha fazla çakışır. Ne var ki, üçüncü faktör bu kadar basit değildir ve daha ileri gider: Kardeşler arasındaki rekabetin seviyesi akrabalıklarına bağlıdır. Rekabet üvey kardeşler arasında en fazladır, bunu anne ya da baba tarafından kardeşlerin rekabeti izler, daha sonra öz kardeşler gelir ve tek yumurta ikizlerinde en az yoğunluktadır. Bunun açıklaması bu bölüm içinde daha ileridedir.

Hiçbir aile, tek çocukları yoksa, kardeş rekabetini tam olarak engelleyemez. Çocuklar her zaman kendi çıkarlarını erkek kardeşleri ve kız kardeşleri pahasına destekleyerek kazanç sağlayabilecekleri durumlar bulacaktır. Herhangi bir aile içinde, kardeş rekabetinin boyutu çatışma ve işbirliğinin dezavantajları ve avantajları arasındaki karmaşık etkileşime bağlı olacaktır. Bu da ailenin statüsü ile çocukların sayısı, yaşı, cinsiyeti ve genetik akrabalıklarından etkilenecektir. Rekabet edilecek başka hiçbir şey olmasa bile, ebeveynlerin sunduğu toplam ilginin her zaman bir sınırı olmak zorundadır. Zaman zaman, bütün kardeşler bu önemli kaynaktan daha büyük bir pay için rekabet etmeyi gerekli bulacaktır.

Buna ek olarak, rekabetin yapısı ve boyutu aynı zamanda kesinlikle ebeveynlerin çocuklarının etkileşimlerini nasıl düzenlediklerine bağlı olacaktır. Bu tartışmada, her iki ebeveynin de eşit ve adil bir şekilde hakemlik yapacağını varsaydık. Ne var ki, daha az tarafsız olmak sıklıkla ebeveynlerin çıkarıdır. Dahası, annenin ve babanın hangi çocuğu kayırıp hangisini kayırmadığından kaynaklanan çıkarları her zaman keşişmeyebilir.

SAHNE 15

Ebeveyn Kayırmacılığı

Genç kız dikkatlice fotoğrafları karıştırıyordu. Ne aradığını biliyordu. Orada bir yerde olmalıydı.

O cumartesi öğleden sonra evde yalnız kalmıştı ve yapacak bir işi de yoktu. Ailenin geri kalanı, ağabeyi, küçük erkek kardeşi, annesi ve babası günü dışarıda geçireceklerdi. Ağabeyi tatil için kolejden eve geldiğinden beri, son zamanlarda çokça dışarı çıkmışlardı. Sadece yeniden evde olduğu için, sanki her günün özel olması gerekiyordu. Normal yaşam askıya alınmıştı—tartışma yoktu, sıkıcı pazarlar yoktu, gelişigüzel hazırlanan yemekler yoktu. Her şeyin özel olması gerekiyordu.

Ağabeyi eve dönmeden önceki günlerde, ana babası ondan başka bir şey konuşmaz olmuşlardı. Annesi özenle odasını hazırlamış ve buzdolabını ev yapımı ekmek, pasta ve tatlılarla doldurmuştu —‘belki canı tatlı bir şey isterdi.’ Eve geleceğini haber vermek ve gelecek hafta bir ara belki ‘onları görmek için uğrar’ demek için akrabalara telefon etmişti.

Kız fotoğrafı aramayı bıraktı ve ayağa kalktı. Küçük kutu odasından çıkıp merdiven sahanlığını geçti ve ağabeyinin odasının kapısını açtı. Yatak düzgün bir şekilde yapılmış, yerler süpürülmüştü. Hemen kendi odasını, düzeltilmemiş yatağını, her yere saçılmış eşyaları düşündü. Ağabeyinin odası evdeki en büyük odaydı. O hâlâ kendi odasını erkek kardeşiyle paylaşıyordu. Buna aldırmayacak kadar küçük olan kardeşinin aksine o bu duruma gerçekten içerliyordu. Ağabeyi gittikten sonra, onun odasını alması için ana babasına yalvarmıştı. Ne de olsa, çoğu zaman boş kalacaktı. Ama hayır, orası onun odasıydı ve kim bilir—ya eve temelli dönecek olursa! Bu hiç adil değil diye düşündü. On beş yaşındaydı ve mahremiyete ihtiyacı vardı. Arkadaşlarının hiçbirinin odasını küçük erkek kardeşi ya da kız kardeşiyle paylaşması gerekmiyordu.

Gözüne köşedeki bilgisayar çarptı. Artık bu gerçek bir tartışma kaynağıydı. İlk başta bütün aile için alınmıştı ama birkaç hafta içinde ağabeyinin odasına gelmişti. O günden beri, bilgisayarı kullanım

hakkı neredeyse sadece onun olmuştu—kızın tek yapabildiği o dışarıdayken fırsat kovalamaktı. Gerekçe olarak babası, bilgisayarı en iyi onun kullanabileceğini çünkü ‘A’ düzeyindeki derslerinin ödevlerini yapabilmek için ona ihtiyacı olduğunu ileri sürmüştü. Kimse onun okul ödevleri olmadığını düşünmüyordu. Ama onunkiler o kadar önemli değildi, tabii, çünkü üniversiteye gitmesi beklenmiyordu.

O sıralar, market tezgâhındaki yarı zamanlı işinden kazandığı her kuruşu kendi bilgisayarını almak için biriktiriyordu. Ağabeyininki kadar iyi bir makine olmayacağı ortadaydı ama ancak o kadarını alabilirdi. Hiçbiri ağabeyinin de bir iş bulması gerektiğini düşünmemişti hiç. Zaten, boş zamanlarının çoğunu sportif faaliyetler kaplıyordu. Babası oğlanın atletik başarılarından özellikle gurur duyuyordu. Oğlu halen daha okuldayken, çoğu cumartesi günleri, şu ya da bu antrenman gezisine ya da atletizm toplantılarına getirip götürmekle geçiyordu. Akşam yemeği, ağabeyinin o günkü performansını konuşarak geçiyordu. *Onun* günü nadiren bir sohbet konusu olurdu. Ana babasının kasten ilgisiz davranmadıklarından emindi—ama yine de, eğer bu onun canını bu kadar sıkıyorsa neden bu konuda onları sıkıştırmadığını sordu kendisine. Ancak bir şekilde, öyle davranmanın ana babasının ona karşı davranışlarında bir fark yaratmayacağını biliyordu.

Düşünceleri ön kapıda dönen bir anahtarın sesiyle aniden bölündü. Geri dönmüşlerdi. Açık pencereye gitti ve dışarı uzandı. Sesleri yukarı geliyordu, özellikle de babasınıninki. Ağabeyine “Peki şanslı kız kim, bakalım?” diye sorduğunu duyabildi. Cevabı yakalayamadı çünkü ağabey eve girmişti bile. Pencereden ayrılırken içini çekti ve şöyle bir görünmek için aşağı inmeye başladı. Ağabeyinin gece için planları vardı. ‘Şanslı kızın’ kim olduğunu düşündü boş boş. Tatillerinde aradığı çok sayıda kız arkadaşı vardı. Bu geceki kim olacaktı? Hazırlanması ne kadar sürecekti? Ve ertesi gün söz verildiği üzere telefonla aranmak için ne kadar bekleyecekti? Ama telefon asla çalmayacaktı. Evet, ağabeyinin bir sürü kız arkadaşı vardı. Hepsini için üzüldü.

Duş alması ve flört ettiği kızı almaya gitmeden önce hazırlanması için ağabeyine zaman tanımak için o gece yemek gecikti. Geç bir akşam yemeği onun ne planlarına ne de midesine uymuyordu. Annesi yemeğin herhangi bir ayrıntısının yeterince iyi olmamasından endişe duyarak etrafta koştururken, o mutfak tezgâhına dayanmış

bir bisküviyi kemiriyordu. Yemeklerini genellikle mutfakta yerlerdi ama ağabeyi eve geldiğinden beri, her akşam yemek salonunda yemişlerdi.

Akşam yemeğine başlayana kadar, o dışarı çıkmak için geç kalmıştı ve yemeğini bırakması gerekti. Masadan kalktığında, annesi nereye gittiğini sormak için sohbeti böldü, gündüz bunu konuştuklarını unuttuğu açıktı. Tam ön kapıyı kapatmadan önce ağabeyinin bir şey söylediğini ve sonra da ana babasının güldüklerini duydu. “Anahtarını aldın mı?” diye sordu annesi, hâlâ gülüyordu. Durdu ve yarım yamalak cevap verdi ama soru tekrarlanmadı, o da kapıyı kapattı ve gitti.

On gün sonra evde yine yalnız kalmıştı. Ailenin geri kalanı, ağabeyini koleje geri götürmek için bir günlük bir seyahat yapmak üzere birkaç saat önce yola çıkmışlardı. Önceki gece, onlarla gitmenin hoşuna gidebileceğini ima etmişti. Pazar günüydü ve okulla ilgili işlerini de bitirmişti. Ama son dakikada arabada yer kalmadı. Yine de o kadar hayal kırıklığına uğramadı. Onlar gittikten sonra, kutu odasına çıktı. On beş gün kadar önce karıştırdığı fotoğraflar hâlâ yere dağılmış vaziyette duruyorlardı. Diz çöktü ve onları yerden aldı—orada bir yerde olmalıydı. Sonra, okuldaki ilk gününde babasının çektiği ağabeyinin fotoğrafını gördü. Gerçekten de, bu her şeyi özetliyordu—ne kendisinin ne de erkek kardeşinin buna benzer bir resmi olmadığını biliyordu. Bir nedenle, hiçbir zaman o kadar önemli olmamışlardı.

Ebeveynlerin davranışı, kardeş rekabetini içeren bu ikinci sahenin sonucunu, annenin ağız dalaşı yapan iki kızı arasında olabildiğince adil hakemlik yaptığı ilkinden oldukça farklılaştırıyor. Bu sahnede, ebeveynler, büyük oğullarını geliştirmek için ellerinden gelen her şeyi yaparken kızlarının ihtiyaçlarını ve şikâyetlerini yok sayıyorlar.

Bu durumda, ebeveynler üreme sonuçlarını maksimize etmek için ne yapmalıydılar? Olabildiğince adil mi hakemlik yapmalılar? Yoksa, kendi hiyerarşilerini kurmaları için çocuklarının diledikleri gibi davranmalarına izin mi vermeliler? Ne yazık ki, en azından evrimsel bakış açısından, basit bir cevap yok. Her şey ailenin ko-

şullarına, farklı çocukların göreceli potansiyelleri ile sayılarına, yaşlarına, cinsiyetlerine ve akrabalıklarına bağlıdır.

Önceki kardeş rekabeti tartışmamızda, iki ana prensip belirledik. Birincisi, her çocuk, kardeşleri pahasına bile olsa, kişisel üreme sonucunu maksimize etmek için gayret etmelidir; bunu yapmak için, bencillik ve işbirliği arasındaki cambaz ipinde olabildiğince başarılı bir şekilde yürümesi gerekir. İkincisi, ebeveynler çocuklarının rekabetine kendi üreme sonuçlarını maksimize etme bakışıyla hakemlik etmelidir.

Kimi zaman, ebeveynler bunu adil olarak, çocuklarının hepsine olabildiğince eşit bir temel vermeye gayret ederek yapacaklardır. Diğer zamanlar, zayıfı destekleyip güçlüyü kısıtlayarak daha olumlu bir harekette bulunacaklardır. Çocukların potansiyellerini eşitlemenin avantajı, bir noktaya kadar her birinin hayatın torun ödülü çekilişinde eşit bilet olmasıdır. Kaza ve hastalık gibi, her çocuğa herhangi bir zamanda zarar verebilecek rastgele öğeler vardır: Bu açıdan, yaşam ve ölüm, hangi çocukların erişkinlik dönemine kadar hayatta kalacağı, gerçekten şans meselesidir. Bir çocuk öldüğünde, çocuklarının rekabetine hayatta kalanların yaşama, ölü çocuk kadar iyi bir başlangıç yapmasını sağlamak için hakemlik eden ebeveynler yine üreme bakımından en başarılı olacaktır. Belirli bir çocuğu kayıranlar, bu çocuk daha sonra öldüğünde, kötü hazırlanmış hayatta kalanlarla, kardeş rekabetlerinin desteklenmemiş kurbanlarıyla kalacak ve toplam torun üretimlerinde daha az başarılı olacaklardır.

Her iki ebeveyn den eşit destek alan iki çocuklu bir aile düşünün ve bu çocukların her birinin de iki çocuğu olsun—her ebeveyn için toplam dört torun. Şimdi ebeveynlerin biraz kayırdığını ve sonuç olarak kayırılan çocuğun en sonunda dört çocuk ürettiğini ve nispeten ihmal edilen çocuğun da hiç çocuğu olmadığını varsayalım. Diğer her şey eşit olduğunda, ebeveynler kayırmış olmalarından dolayı ne bir şey kazandılar ne de kaybettiler, çünkü sonuçta yine dört torunları var. Ne var ki, kayırmış olmaları onları tesadüfi bir kaza ya da hastalık tehdidi karşısında kırılgan yapar. Kayırdıkları çocuğu kaybederlerse, sonuçta hiç torunları olmaz ve soyları tükenir. Diğer taraftan, kayırmasalardı, hangi çocuğu kaybederlerse kaybet sinler, iki torunları olacaktı.

Bu nedenle, kural şudur: Kayırmak toplam torun sayısını artıramazsa, hiç kayırmamak daha güvenlidir. Ama eğer kayırmak torun sayısını artırabilirse, her şey değişir: Bu durumda hastalık ve kaza tehlikesini göze almaya değebilir. Eğer, yukarıdaki örnekte, kayırılan çocuk dört ya da daha fazla çocuk üretseydi ve buna karşılık kayırılmayan çocuk bir çocuk üretseydi, ebeveynlerin sonuçta, adil olmanın üreteceği dört torun yerine beş ya da daha fazla torunu olacaktı.

O halde doğal seleksiyon, çocuklarından birinin ya da diğerinin kardeşlerine nazaran çok daha fazla potansiyeli olabileceği olasılığına karşı uyanık olan ebeveynleri kayırmaktadır. Bu tür koşullar altında, birçoğu kendilerini karşı konuşmaz şekilde o çocuğa diğerleri pahasına destek olmaya ve yardım etmeye doğru çekilmiş bulurlar. Elbette, ebeveynler desteklerinin daha fazla torun ürettiğini nadiren düşünürler ama bedenleri bunun peşindedir. Ebeveynlerin beyinleri, sadece şunu ya da bunu yaparlarsa, çocuklarından birinin bir şekilde istisnai olabileceğini kaydedecektir. Ve istisnai insanlar, uzmanlıkları ne olursa olsun, üreme bakımından daha az istisnai insanlara göre ortalamada daha başarılıdır, özellikle de becerileri statü ve refah yaratır.

Kayıрма prensibinin başka birçok hayvanda işbaşında olduğunu görüyoruz ve uç örneklerden bazılarını da avcı kuşların çeşitli türlerinde rastlanıyor. Bazı kuşlarda, anne bıraktığı ilk yumurtanın sarısına gerçekten daha fazla hormon koyar, öyle ki bu yavru kuş yemek için kardeşlerinden daha saldırgan bir şekilde dilenir. Birçok şahin ve kartal, iki yumurta bırakır ve iki yavruya sahip olur ama ta ilk baştan itibaren bir tanesi kayırılır. Ebeveynler en ümit verici yavruyu kayırır ve besler ve kısa bir süre sonra kayırılmayan ihmal sonucu ölür. Çoğu yıllar, ebeveynler her iki yavruyu beslemeye yetecek kadar yiyecek bulmaz ve dolayısıyla üreme başarılarını her ikisine eşit muamele yapmak yerine daha güçlü olanı kayırarak daha çok artırır. Sadece bolluk yıllarında, yiyecek bulmak kolay olduğunda, her ikisini de beslemeye çaba gösterirler. Ve ancak kaza, hastalık ya da yırtıcı hayvanlar kayırılan yavruyu, az gelişmiş olan ölmeden önce zorla alırsa, ebeveynler daha küçük olan yavruya bütün ilgilerini verirler. Bu kuşlarda, yumurtadan ilk çıkan kayırılan

yavru olur genellikle—ve doğal seleksiyon benzer bir kuralı insanlarda da yaratmaktadır.

Çocukları arasındaki genetik potansiyel farkı, ebeveynlerin kayırmacılıklarının tek nedeni değildir. Doğum sırası da bir etken olabilir. Tarih boyunca, çok çeşitli kültürlerde, ebeveyne ait toprakların ve kaynakların aslan payı, en büyük çocuğa miras kalmıştır. Batılı toplumlarda, kayırılan çocuk genellikle en büyük oğuldu. Bazı tarım toplumlarında, bu genellikle en büyük kız çocuktur. Daha başkalarında, sadece en büyük çocuktur. Benzer eğilimler bugün hâlâ belirgindir. Bir en uç noktada, monarşilerin mirasını görüyoruz; diğer uçta, yukarıdaki sahnede betimlenen durumun benzerlerini.

Doğum sırasına dayanan kayırmacılık, evrimsel biyolog için şaşırtıcı değildir. Bir bireyin üreme başarısı, çocuk ya da torun sayısıyla değil üreme oranıyla düzgün bir şekilde ölçülür. Örneğin, bir insan aynı süre zarfında, iki katı torun sahibi olarak ya da yarısı kadar sürede aynı sayıda torun sahibi olarak, bir başkasının iki katı üreme oranına sahip olabilir. Tartışmamızda şimdiye dek sadece üreme başarısından bahsetmek uygun olmasına rağmen, üreme başarısından bahsettiğimizde gerçekte üreme oranından bahsettiğimizi akılda tutmak burada önemlidir. Ve ebeveynlerin üreme oranlarını artırmaya çalışabilecekleri bir yol, üreme açısından başarılı olacağı umuduyla en büyük çocuklarına her avantaj sağlamaktır: Çünkü eğer en büyük çocukları üreme bakımından en başarılı olursa, daha kısa süre içinde daha fazla torun sahibi olurlar ve ebeveyn olarak üreme oranları, çocuklarından diğer herhangi birinin en başarılı olması durumuna göre daha fazla olabilir.

Doğal seleksiyon, ebeveynleri en büyük çocuklarını kayırmaya önceden hazırlarken, diğer her şey eşit olduğunda, çocukları da büyüleyici sonuçları olan bir şekilde kardeş rekabetine hazırlıyordu. Yirmi yılı aşan titiz bir biyografi ve anket çalışması, bilimsel tarihçilerin doğum sırasının bir insanın karakteri üzerinde önemli bir etkisi olduğunu keşfetmelerini sağlamıştır. Azmettirici ebeveyn desteğinde, ilk doğanlar tipik olarak ebeveyn davranışlarını ve tutumlarını taklit ederler. Daha sonra doğanların kendilerini büyük kardeşlerinden farklılaştırmaları gerekir. Bu onları doğal olarak rakip pozisyonuna, bir anlamda devrimci olan duruşları

benimsemeye yönlendirir. Basit olarak, ilk doğanlar tutucu, daha sonra doğanlar asidir.

Fransız Devrimi gibi politik devrimlerden protestanlık gibi ideolojik devrimlere kadar bir sürü olayda, benzeri devrimci fikirlerin aile içindeki doğum sıralarına göre insanlara farklı şekilde çekici geldiğine dair hatırı sayılır miktarda belgelenmiş kanıt var artık. Genellikle, yaşlarına bakılmaksızın, bu tür devrimleri destekleyen insanlar daha sonra doğanlardı ve bunlara karşı gelenler ilk doğanlardı. Örneğin, Darwin'in *The Origin of Species* [Türlerin Kökeni] adlı yayını 1859'da evrimci fikirlere bir statü kazandırmadan önce, bu fikirlerin daha sonra doğanlar tarafından ilerletilmesi olasılığı, benzer yaş ve geçmişe sahip ilk doğanlar tarafından ilerletilme olasılığının on katıydı. On yıl kadar sonra, bu farklı devrimler kendilerini oluşturduklarında, roller tersine döndü. O zaman, yeni oluşumun ilkeleri ilk doğanlar tarafından daha kolay benimsendi ve daha sonra doğanlar karşı koydular.

Bu araştırmanın bir sentezi 1996'da ilk kez yayımlandığında, medyanın bir miktar dikkatini çekti. Birçok yorumcu, bulguları tartışırken, çalışmanın genetik bir saptamadan ziyade çevresel bir örnek—'yetiştirmenin' 'doğa' üzerindeki zaferi - sunduğunu ileri sürmeye teşvik edildi. Ancak durum böyle değil. Doğal seleksiyonun yaptığı şey, bir *şartlı tepkiyi* şekillendirmektir. Aslında, herkes genetik olarak aynı şekilde programlanmıştır: İlk önce aile hiyerarşisi içinde kendi pozisyonunu belirlemeye, sonra da buna göre tepki vermeye. Ve uygun tepki şudur: İlk doğansan ebeveyn değerlerini benimse; son doğansan, ebeveyn değerlerini sorgula; arada doğansan, ödün ver. Daha sonra doğanların tepkisi, ebeveynlerin ilk doğanları kayırmalarını azaltacak hiçbir şey yapamaz, çünkü bu tür bir kayırmacılık genellikle, önceden tartıştığımız gibi, ebeveynlerin çıkarınadır. Ancak, sonradan doğanların tepkisi, etrafında tutarlı bir davranış biçimleri düzeni geliştirip parlatabilecekleri bir duruş tanımlamaktır. Aslında, ebeveynleri ve büyük kardeşler tarafından gözardı edilen fırsatlar ve kaynaklar arayarak yeni ve beklenmedik yollarla üstün gelmeye çalışırlar.

Genetik potansiyel ve doğum sırası ebeveynlerin kayırmacılığını etkileyen yegâne faktörler değildir. Cinsiyet bir diğer faktördür. Sıklıkla, ebeveynler zenginlik ve statüyü kızlarından ziyade,

tercihli olarak oğullarına bağışlamaktan fayda sağlarlar. Önceden kaydedildiği gibi, daha yüksek refah ve statüden erkekler daha erken eş bulurlar, daha erken üremeye başlarlar, aldatılma olasılıkları daha düşüktür ve başkalarını aldatma olasılıkları da daha yüksektir. Bu nedenle, her durumda, bu tür erkekler üreme bakımından daha düşük statü sahibi çağdaşlarına göre daha başarılı olma potansiyeline sahiptirler. Bu modern sanayi toplumları için olduğu gibi sanayi öncesi toplumlar için de geçerlidir.

Dışilerin zengin ve statü sahibi erkekleri tercih etmelerinin ve bu erkeklere daha fazla sadık olmalarının çok ilginç bir sonucu vardır: Şöyle ki, kadınlar yaptıkları tercihten avantaj sağlamak için aileleri içindeki cinsiyet oranını fiilen etkileyebilirler. Yüksek statü sahibi erkeklerin, sadece uzun süreli ilişkileri aracılığıyla değil, aynı zamanda babaları gibi başka erkekleri aldatma konusunda ortalamanın üzerinde fırsata sahip oldukları için üreme bakımından diğerlerine göre daha yüksek başarıya ulaştığı olgusundan anlaşıldığı gibi, yüksek statü sahibi bir erkekle çiftleşen kadın, kız çocuk yerine erkek çocuk üretirse üreme bakımından daha yüksek başarıya ulaşacaktır. Gerçekten başarılı bir erkek çocuk, bir kadının üreme başarısını en başarılı kızlarından bile çok daha fazla artırabilir. Bir erkek tarafından şimdiye dek iddia edilen en yüksek çocuk sayısı, önceden belirtildiği gibi 888'dir; bir kadın tarafından belirtilense 69'dur (27 hamileliğin üzerinde).

Bu nedenle, daha yüksek statü sahibi çiftlerin, daha düşük statü sahibi çiftlere göre daha fazla erkek çocuk üretmesini bekleyebiliriz ve dünya çapında yapılan çalışmalar da tam olarak bunu göstermektedir. Örneğin, *Kim Kimdir* gibi yayınlarda listelenen erkekler ve kadınlar için verilen verileri ele alın. Genellikle eğilim bariz olmaktan ziyade istatistikseldir—her 100 kız çocuk için yaklaşık 115 erkek çocuk—ama bazen etkileyici olabilmektedir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri başkanları, 90 erkek çocuk ve 61 kız çocuk üretmiştir, bu her 100 kız çocuk için 148 erkek çocuğa denk gelmektedir.

O halde neden bütün kadınlar fazla sayıda erkek çocuk üretmezler? Aslında, bir ölçüde yaparlar. Ortalama olarak, her 100 kız çocuk için yaklaşık 106 erkek çocuk doğuyor. Ama erkek çocukların çocukluk döneminde ölme olasılığı daha fazla olduğundan,

üremeye başladıkları zamana kadar oran neredeyse eşitleniyor. Bu durumda bile, ortalama bir kadının erkek çocuk sahibi olma olasılığı, yüksek statü sahibi bir erkekle çiftleşen bir kadından daha düşüktür ve hiç eşi olmayan kadınlarla düşük statü sahibi erkeklerle çiftleşen kadınların kız çocuk sahibi olma olasılıkları da daha yüksektir.

Bu nedenle, en büyük erkek çocuğu kayırmak sıklıkla, ebeveynlerin üreme oranını bir kız çocuğu kayırmaktan çok daha fazla artıracaktır. Ancak bu, ebeveynlerin kız çocukları daha fazla kayırarak en çok yarar sağlayacakları genetik, sosyal ya da ekolojik durumlar olmadığı anlamına gelmez.

Böyle bir duruma ilişkin en yakın tarihli çalışmalardan biri, Macaristan'daki Çingenelerle ilgilidir. Bu çalışmaya göre, yoksulluk ve buna eşlik eden hastalık ve kısırlık üreme başarılarının daha zengin, yerleşik Macarlardan daha düşük olmasına neden olmaktadır. Çingene erkek çocuklar, Macar nüfusu arasından eş bulmakta zorlanırlar ama bu, kız çocuklar için daha az zordur. Bir Çingenenin kızları aracılığıyla daha fazla torun sahibi olma olasılığı ortalamada daha yüksektir ve Çingene kadınların kız çocuk doğurma olasılığı, erkek çocuk doğurma olasılığından daha fazladır. Çingene bir kız çocuğunun, eğer sağlıklı, çekici ve eğitilmişse, ebeveynlerine daha fazla torun verme olasılığı özellikle daha fazladır, çünkü zengin yerleşik Macarlarla evlenme olasılıkları en yüksektir. Ve Çingene toplumu içinde, kız çocuklarını erkek çocuklarına kıyasla daha fazla kayırırlar. Özellikle, kız çocuklar daha uzun süre emzirilir ve aile kaynaklarının daha büyük bir bölümü eğitimlerine harcanır.

Şimdiye kadar, ebeveyn kayırmacılığını, sanki anne ve baba, sahnemizdeki gibi, çocuklarından hangisinin en fazla gelecek vaat ettiği konusunda her zaman hemfikir olacaklarmış gibi tartıştık. Ancak bu kesinlikle her zaman öyle değildir ve her zamanki gibi kritik faktör, erkeğin çocukların babası olduğundan kesin olarak emin olmasıdır. Anne çocuklarının hepsinin kendi genlerini taşıdıklarına eşit derece güvenebilirken eşi güvenemez ve bu farklılık ebeveyn kayırmacılığının özelliklerinden birini kısmen açıklar: Babaların kayırma *olasılığı* annelerden *daha fazladır*. Bir babanın çocuklarına muamelesi, şu ya da bu çocuğun gerçekten kendi ge-

netik ürünü olduğu konusunda kendisine ne kadar güvendiğine bağlı olarak çok güçlü bir şekilde taraflı olabilir. Bilinçli değerlendirmesi, eşinin bütün çocukların in kendisinden olma olasılığının eşit olduğu yönünde olsa bile, bedeni her çocuğun özelliklerini farklı şekilde değerlendirebilir. Bu çocuk yerine şu çocuğa hissedebileceği açıkça mantıksız empati, pekâlâ bedeninin babanın kendisi olup olmadığına ilişkin değerlendirmesinin sonucu olabilir.

Kayırmacılık konusunda ayrışıyorlarsa, bu durum anne ve baba arasında anlaşmazlığa neden olabilir. Bu aynı zamanda ebeveynler ve çocukları arasında ve çocukların kendi içlerinde de çatışmaları körükleyebilir. Çoğu zaman, aile yaşamının yumuşak yüzeyi, temel çatışmalardan oluşan bu karmaşık ağın birazını ortaya serer. Ara sıra, gördüğümüz gibi, ebeveyn kayırmacılığı ve ebeveynin belli olmamasıyla birleşen kardeş rekabeti dalgalar yaratabilir ama genellikle sular durulur ve aile hayatı normale, üyelerinin tümünün müşterek faydasına geri döner. Ne var ki, zaman zaman çatışmalardan herhangi biri bir yüzleşmede o kadar şiddetli patlayabilir ki aile bir daha asla aynı olmaz.

İhmal, saldırı ve şiddet aslında kayırmacılığın öbür yüzüdür. Ebeveynler tercihlerini iki şekilde uygulayabilirler—kayırlan çocuğa olumlu bir şekilde ya da kayırılmayana olumsuz biçimde davranarak. Saldırı ve cinayet olumsuzluğun bariz uç noktalarıdır. Her şey hesaba katıldığında, ebeveynlerin aile şartları iyi olduğunda kayırmacılığın olumlu yüzünü, şartlar kötü olduğunda da olumsuz yüzünü gösterme olasılıkları daha yüksektir. Bazen, kayırılmayan çocuğun davranışı, kayırılan çocuğun üreme başarısını öyle tehdit eder ki, ebeveyn şiddeti ya da cinayeti tek çözüm gibi görünür. Bu tür bir uç davranışın gerçekleşme olasılığı, ailede herkese yetecek kaynak olmadığında en yüksek düzeydedir. Diğer bir deyişle, ebeveynlerin çocuklara kötü davranması, en yaygın olarak düşük sosyoekonomik gruplarda görülür.

Bir anlamda bu tür şiddet, önceden bahsettiğimiz aile planlamasının talihsiz bir uzantısıdır ve her iki ebeveynin üreme başarısı açısından çok önemlidir. Maksimum başarının ödülünü, üreme girişimlerinin sayısı ve zamanlamasını hiç hatasız yapan çiftler alır. Ne var ki bazen, çocuklar doğduktan çok sonra, koşullar kötüleşir ve bir zaman doğru görünen aile büyüklüğü daha sonraki

bir tarihte çok büyük görünebilir. Aslında, bazen ebeveynler, kötüleşen koşullarına ailelerini bedenlerinin idare edebileceklerini hesapladığı büyüklüğe düşürerek tepki verirler. Başka birçok memeli tarafından da gösterilen böyle şiddetli bir tepki, daha çok aile planlamasıyla ilgili olsa da, hangi evladın öldürüleceğinin seçilmesi ebeveyn kayırmacılığının şüphesiz en korkunç tezahürüdür.

Dahası, bir annenin çocuklarından birine karşı bu kadar şiddetle ayrımcılık yaparken kullandığı kriterler ne olursa olsun, baba tarafından kullanılanlar farklı olabilir. Babanın kendisi olup olmadığıyla yüzleşmenin ilave baskısını taşıdığı göz önünde bulundurulduğunda, bu konuda şüphesinin fazla olduğu çocuğa karşı, özellikle de o çocuk şüphesinin daha az olduğu ve bu nedenle kayırdığı çocuğa kötü davranıyorsa, baba pekâlâ şiddetle tepki gösterebilir.

SAHNE 16

Ensest

Gök gürültülü fırtınanın yaklaşmakta olduğundan habersiz olan adam, rüyasında eşiyile yaptığı tartışmayı yeniden yaşıyordu. Sadakatsizlik suçlamaları sert ve hızlı bir şekilde geliyordu.

Fırtına büyüyerek yaklaştı, şimşekler artık tavanı aydınlatıyordu. Rüyasında, en yüksek gök gürültüleri kadının ona fırlattığı ve mutfağın yerinde hâlâ kırık halde duran tabakların şangırtısı oldu. Uyanmadan önceki saniyede, tam tepesindeki patlama, elinde arabanın anahartlarıyla evden ayrılırken kapının çarpmasına döndü. Kalbi çarparak uyandığında, yatak odasının kapısının yavaşça açıldığını gördü.

“Korkuyoruz, anne,” dedi sekiz yaşındaki kızı. “Durana kadar seninle yatmak istiyoruz.” Şimşek onu korkutmuştu. Arkasında beş yaşındaki oğlan ve iki yaşındaki kızla, elinde küçük ayıcığıyla, durdu ve yanıt almayı bekledi.

“Anne burada değil, hayatım” dedi adam. “Gidip bir arkadaşını görmesi gerekti, ama yakında geri gelecek. O eve gelene kadar benimle yatabilirsiniz.”

Gök gürültülü fırtınadan sonraki sabah, telesekreterinde, karısının yurtdışına sevgilisinin yanına gittiğini söyleyen mesajını buldu. Bir ay sonra, üzgün olduğunu, kendine bakmadığını ama yeni eşinin onun için her şeyden ve iyi bir hayattan daha anlamlı olduğunu—lütfen çocuklarına onları sevdiğini söylemesini—yazan bir kartpostal geldi.

O ana kadar, adam kadının onu ve çocuklarını öylece terk edip gidebileceğine inanamamıştı. Sonra bir süre daha, annelik içgüdü-sünün yine de galip geleceğini ve bir gün en azından çocuklarını görmek için çaresiz geri döneceğini düşündü. Ama kartpostal onu hayatını incelemeye ve ailesine tek başına nasıl bakacağını çözmeye zorladı. Belki de imkânsız değildi. Bir yazardı ve evde çalışabilirdi ve mali açıdan idare edebilecek kadar başarılıydı.

Birinci dereceden akrabaları yoktu. Tek çocuktu ve ana babası yaklaşık on yıl önce ölmüş ve ona da büyükçe bir miras bırakmış-lardı. Eşi evlat edinilmişti. Ergenlik çağında hikâyesini öğrendiğinde, onu evlat edinen ebeveynlerine olan inancını yavaş yavaş yitirmiş ve ilk fırsatta bir daha geri dönmek üzere evden ayrılmıştı. Yakın komşuları da yoktu. O ve eşi, ormanlık arazideki bu yıkık dökük kulü-beyi bulduklarında heyecanlanmışlardı. En yakın yola erişim, ancak Land Rover’larının sığabileceği genişlikte çakıl taşı döşeli bir yoldan sağlanıyordu. Kulübeyi satın almak ve yenilemek, onlara mirasının neredeyse yarısına mal olmuştu ama bittiğinde ne kadar şanslı ol-duklarına inanamamışlardı. Kimi zaman, genellikle kışın iki büyük çocuğunu otuz dakikalık mesafedeki okullarına götürüp getirirken, böyle ıssız bir yerde yaşamaya devam ederek çocuklar açısından iyi bir şey yapıp yapmadığını düşünüyordu. Ama yazın, böyle şüpheleri olmuyordu. Büyük yabani bahçede çıplak oturmak ya da oylanmak için yazma işinden zaman çalışıyordu, o sırada çocukları da yine çıplak vaziyette saatlerce oyun oynuyorlardı.

En büyük problemi yatma hazırlıklarıyla ilgiliydi. Annelerinin gi-dişinden sonraki günlerde, çocuklar yatma vakti geldiğinde o kadar sinirli olmuşlardı ki, onların yatağında yatmalarını engellemeye gönlü elvermemişti. Ancak, bunun çocukların kendisine değil de annelerine yakın hissetmelerini sağladığından şüpheleniyordu. Zaten o da yata-

ğını hepsiyle paylaşmaktan hoşlanıyordu. Kendisini, gece civcivlerini etrafına toplayan anne tavuk gibi hissediyordu. Garip bir şekilde, bunun gerekli olduğunu bile hissetti. Öyle bir yerde yaşadıklarından, bazen etrafta birilerinin dolaştığını duyduklarını sanıyorlardı. Ancak zaman zaman, engelsiz bir şekilde yatağında gerinmenin hasretini çekiyordu. Hiçbir zaman pijama giymemişti ve artık üç yaşında olan en küçük çocuğu, masum bir şekilde tırtıklı tırnaklarıyla genital organlarını çizdiği gece, yatağının özgürlüğünü yeniden kazanmaya ant içti. En sonunda uzlaştılar. En büyük iki çocuk, kendi yatağının yanına koyma şartıyla ranza rüşvetini kabul etti. O da herkesin yatağını kendi odasına sıkıştırdı ve üçüne birden her gece en azından kendi başlarına yatmaya başlamaları gerektiğini söyledi.

Ama bir yerde içlerinden birinin yatağına tırmanmadığı pek fazla gece geçmiyordu. En sık ziyaretçisi, dokuz yaşına gelmiş olan ve kabus görmeye başlayan en büyük çocuğuydu. Bazen, üçü de ona sarılmış yattığında kendisini sıfırdan başlamış gibi hissediyordu. Ama en azından yine de bütün yatakta gerinebildiği ve istediği kadar yayılabildiği zamanlar oluyordu. Ve, eğer dürüst olması gerekirse, en önemlisi, istediğinde, genital organlarıyla oynama ve erotik şeyler—yatağını çocuklarla değil de bir hatta birden fazla kadınla paylaşma hakkında—düşünme özgürlüğünü kazanmıştı.

Sonraki üç yıl boyunca, çocuklarının annelerine ilişkin anıları ve bir gün geri döneceğine inançları yavaş yavaş zayıfladı ve kapalı ve kendi kendine yeten bir aile oldular. Büyük kız gittikçe erkek kardeşi ve kız kardeşinin annesi gibi olmaya başladı, babasıyla yemek pişiriyor ve alışveriş yapıyor, kıyafetlerini satın alırken yönetimini eline alıyordu. Kızı gittikçe annesine benzerken ona patronluk taslamaya ve dağınıklığından ve zaman zaman tembellik yapmasından rahatsız olduğunu göstermeye başlaması adamı eğlendiriyordu.

O yaz, son yılların en sıcak yazıydı. Bedenleri kahverenginin harika bir tonuna büründü ve herkes yalnızlığın görece serinliğini tercih ettiğinden birkaç hafta adamın yatağı kendisine kaldı. Birer birer çocuklar onu örnek aldılar ve pijamalarını giymemeye başladılar.

O yaz on iki yaşındaki kızında memelerin ilk işaretlerini ve genital organlarındaki tüyleri fark etti ve bir sabah uyandıklarında çarşaf-larda kan gördüler. Sadece kızın kendisine neler olduğunu hemen anlamasından değil aynı zamanda tampon satın alma ve kullanma

sürecini kendinden emin bir şekilde idare etmesinden de etkilendi. Bir sabah adamın çarşafı boşaldığını keşfedince soğukkanlı bir şekilde karşılık vermesinden daha da etkilendi. Uykulu bir şekilde “Bu meni mi, baba?” diyerek tepki vermişti. Adam, kızı fark etmeden temizlemeye çalışıyordu. Ama kaza bir çözüm oldu. Kızın yatağına gelmeyi bırakmasının vakti gelmişti gerçekten de, özellikle de gecelik giymeyi tamamen bırakmışken. Erkek kardeşinin ve kız kardeşinin istediklerini zaman gelmelerine hâlâ izin vermesinden şikâyet etti. Onun yatağına gelmesini çarşafına kan bulaştırırsa diye istemediğini söyledi kız asik bir suratla.

Ancak bir kere adam ısrar etti ve kız da denileni yaptı. Ancak bir hafta içinde kızın arka arkaya gördüğü kötü rüyalar nedeniyle gece yarısından sonra yine gelip sarılmaya başladı. Sonra kız, bu rüyaları görmemek için geceye babasının yatağında başlaması için yalvardı. Sonunda adam pes etti. Eğer istedikleri buysa, neden hep birlikte uyumamaları gerekiyordu ki? Ama önce en büyük boy bir yatak aldı. Sonra üçüne birden bazen onun yatağında yattıklarından—özellikle de giysilerini yokken—asla kimseye bahsetmemeleri gerektiğini söyledi. Eğer söylerlerse insanların gelip bunu durduracağını söyledi. Çocukların onunla yaşamasına bile engel olabilirlerdi. O zamana kadar oldukça başarılı olmuştu ve bazen çalışmaları medyanın ilgisini çekiyordu. Kendi ailelerinin durumunda çok doğal biçimde evrilmiş bir şeyi kamuya açıklamak zorunda kalma olasılığı onu korkuttu.

Ondan sonra, büyük kız onunla yattı ve diğerleri genellikle geceyi kendi yataklarında geçirdiler ve sadece arada sırada ablaları ve babalarına katıldılar.

Sonraki dört yıl boyunca, iki küçük çocuğu gittikçe daha fazla kendi kendilerini idare eder oldular. Oğlu yabani hayatla ilgilenmeye başladı, ormanda uzun yürüyüşler yapıp gördüğü her şeye ilişkin ayrıntılı notlar alıyordu; küçük kızı da odasında saatlerce okuyordu. Büyük kızı endamlı bir genç kadın olurken, adam çok acı çekiyordu. Sıkıntılarının çoğunu normal şartlarda da yaşayacağını biliyordu. Soyutlanmış halde yaşamalarının çocuklarının sosyal gelişimlerini etkilemesinden endişe ediyor ve onları okulda daha fazla arkadaş sahibi olmaya ve onları daha sık ziyaret etmeye—ancak onları eve davet etmemeye—teşvik ediyordu. Büyük kızına gönülsüzce bir erkek arkadaş bulması için baskı yaptı ama sonra, kız ne zaman bir

oğlandan bahsetse kıskançlık hissetti. Bildiği kadarıyla kızın onlarla hiçbir işi olmaması ve evdeki hayatından memnun görünmesi onu hem endişelendiriyor hem de rahatlatıyordu.

Ancak adama en çok sıkıntı veren şey cinsellikle ilgiliydi. Artık annesinin bir imgesi olan büyük kızının ona çok güvenerek yatağına girmesi onu telaşlandırdı. Kızı, başka hiçbir zaman ona sarılıp yattığı zamanki kadar kendini güvende hissetmediğini söylüyordu. Bir tarafı gittikçe daha fazla, kızına artık birlikte yatmayı bırakmaları gerektiğini söylemeyi istiyordu ama diğer tarafı eğer birlikte yatmazlarsa yıkılacaktı. Kızın çocuksu masumiyeti erişkin bedenini örtüyordu ve adam düşüncelerini disiplin altına almaya ne kadar çok çalışırsa çalışsın, kızı cinsel fantazilerinin başlıca nesnesi olmuştu. Kızın onunla uyumama—bir gün başkasıyla uyuma—fikri, dayanılmazdı. Ama kızı kolları arasında kendini güvende hissederek yatarken, on yıl önce o evde annesiyle yaptığı her şeyi onunla yapmanın fantazisini kurduğunu ona nasıl söyleyebilirdi?

Yıllar sonra, kendisini o kadar uzun süre kısıtlamayı becermiş olmasına şaşırdı. En sonunda çözülmeye başladığında kızı on beş yaşındaydı. Kız adamın gittikçe daha sık ıslak rüyalar gördüğünü fark etmişti. Adam kızı gerçekte düş kırıklığına uğratamazdı. O uyuyana kadar beklediğini, sonra dikleşmiş penisini onun bedeninin en yakınındaki yerine nazikçe sürterek orgazm olduğunu kızı söylemeyecekti.

Kızı bu şekilde kullanmaya başladıktan sonra, faaliyeti çoğaldı. Artan bir cesaretle elinin kızın memelerinde ya da genital organının çevresindeki kılların üzerinde durmasına izin veriyordu. Ya da dikleşmiş penisini kızın kaba etlerinin ya da fırsatını bulursa kalçalarının arasına sıkıştırıyordu. İlk başlarda, bunları çok kısa bir süre ve kız uyurken yaptı ama kısa bir süre sonra, sanki uyuyormuş ve bunları kız uyanırken ‘kazara’ yapıyormuş gibi davranmak onu çok heyecanlandırdı. Kızı bir kere bile herhangi bir cinsel karşılık vermedi ama şikâyet de etmedi, yalnız bir kere, penisi kızın arkasında kalçalarının arasına sıkışmış vaziyetteyken cinsel organı çevresindeki kılların üzerine boşalınca, “Dikkatli ol, baba” dedi.

Ancak esas sıkıntısı psikolojikti. Bir düşünce onu o kadar meşgul ediyordu ki yazamaz oldu. Karısının kızına gebe kaldığı geceyi, sohbetin her nüansı için zihnini derinlemesine araştırarak sürekli yeniden yaşıyordu.

Adam bir partiye gitmişti ve tuvalete gittiğinde bir kadının yatak odaların birinde hiçkırarak ağladığını duydu. Kadını sakinleştirdiğinde, kadın biraz önce tecavüze uğradığını—cinsel ilişkiye girmek istemediğini ama adamın çok güçlü olduğunu—söyledi. Kadının ne yapacağına karar vermesine yardım etmek için, ona bir içki getirmiş ve onu sakinleştirmeye çalışarak yanında kalmıştı. Kadın, polise gitmenin bir anlamı olmadığını söyledi—onlarla yüz yüze gelemezdi, zaten tam adam boşalmadan önce geri çekilmeyi becerdiğini sanıyordu, o nedenle büyük olasılıkla içinde sperm yoktu. Yatak odasının karanlık ıssızlığında içmeye devam ederlerken, adamın sakinleştirme çabaları okşamaya, kadının minnettarlığı da karşılık vermeye dönüşmüştü ve daha ne olduğunu anlamadan sevişmeye başlamışlardı. Kadın o gece adamın evine gitti, bir ay sonra onun evine taşındı ve sekiz ay sonra da çocuklarını doğurdu. Eğer karşılaştıkları gece gebe kalmadıysa bile çok önce kalmış olamazdı. Ama yine de önce olabilirdi.

'Kızının' babasının kendisi değil de tecavüzcü, hatta önceki bir sevgili olabileceği düşüncesi, daima aklının bir köşesinde duruyordu. Ama şimdi cinsel olarak kadın aklını başından öyle almıştı ki, bu düşünce bir saplantıya dönüşmüştü. Her gece kadının yanına uzandığında, bütün bedeni onu döllemek için can atıyordu, onun çocuğu olmama olasılığı onu tüketiyordu. Kızına söylemek istiyordu ama onun babası olmayabileceğini öğrendiğinde, yatağını sevgilisi olarak doldurmak yerine terk etmesinden endişe duyuyordu.

Olay kız on altı yaşındayken yaşandı. Alkol konusunda daima liberal görüşlü olmuştu ve artık on yaşında olan küçük kızı içkiden nefret etmesine rağmen oğlu hoşlanmaya başlamıştı. Büyük kızı şarabı seviyordu ama nadiren sarhoş oluyordu. O sırada oğlu kendi odasında uyuyordu. En küçükleri yatağının babasının odasında durmasında ısrar ediyordu hâlâ ama artık nadiren onunla yatıyordu, özellikle de ablası ona izin vermediği için.

Bir gece, akşam yemeğinde fazladan bir şişe şarap daha açtığında, büyük kızını yatağa yatırması gerekmişti, bu arada soyunurken ve kızının kıyafetlerini birer birer çıkartmaya uğraşırken küçük kızını uyandırmamaya gayret göstermişti. Kızı yatakta çıplak bir şekilde serilip yatmışken, kendisini nasıl dizginlediğini hiçbir zaman bilemeyecekti. Ama kız sarhoş uykusundayken, adam daha önce hiç

yapmadığı bir şey yaptı. Kızın sırtına boşalırken, parmaklarını vajinasına soktu. Birkaç dakika sonra, o da uyuya kaldı.

Saat üçte, yaklaşmakta olan fırtınanın sesiyle uyandılar. Şimşekler gittikçe daha da sıklaştı ve fırtına yoğunlaştı, kızının kollarının arasında gittikçe daha da gerildiğini hissedebiliyordu —gök gürlemesinden hâlâ korkuyordu. Yüksek bir patlama sesi dönmesine ve yüz yüze gelmelerine neden oldu, kız adamdan ona sarılmasını istedi. Bir gök gürlemesi daha ve kız ona sıkıca kenetlendi. Açık pencereden, ağaçlara çarptıkça şiddetli yağmurun kokusunu ve sesini duyabiliyorlardı. Doğa dışarıda kendi seyrinde giderken, adama sanki kız nazik ve yavaş bir şekilde gittikçe içine daha fazla giren penisini hissetmemiş gibi geldi. Fırtınanın hiddetlendiği süre boyunca, kolları, bacakları ve genital organları birbirine kenetlenmiş vaziyette hareketsiz kaldılar. Adam penisini sokup çıkarmadı, kız da her gök gürlediğinde korkarak, hareket etmedi. Adam boşalmak istemiyordu ama bunun nedeni sadece çok uzun zamandır beklediği fiziksel ve duygusal birleşimin olabildiğince uzun süre tadını çıkartmak içindi. Birleşmiş halde durdukları kirli dakikalar boyunca, şu anda olduğu sevgiliden çok eskiden olduğu rahatlatıcı baba gibi, kızın saçlarını okşadı ve nazikçe yüzünü öptü. Kız iki kere bir şeyler mırıldandı ama adam yağmurun gürültüsünden duyamadı; birincisi içine girdikten birkaç dakika sonra, ikincisi de sonunda, kendisini daha uzun süre tutmayıp ürperdiğinde ve içine boşaldığında. Ama kızın çıkardığı sesler cinsel heyecanın doruğundaki bir kadının sesleri değildi; daha çok, duygusal düşkünlük ve memnuniyet mırıldanmalarıydı.

O gece, genç bir kadın ile ondan yirmi beş yaş büyük bir erkek arasındaki bir cinsel ilişkinin olabileceği kadar yoğun ve aktif bir cinsel ilişkiyi tetikledi. Anın ateşi içinde kendisini, kızın babası olmadığına, herhangi bir kızdan hiç farkı olmayan genç ve çekici bir kız olduğuna ikna etti. Ama yine de ona söylemedi. Kız durumdan çok memnun görünüyordu ve adamın ona seks hakkında bir şeyler öğretmesinden hoşlanıyordu, bu nedenle babası olup olmadığına ilişkin kuşkularının onu kendisinden uzaklaştıracığından korkuyordu.

İlki dışında her seferinde gebelikten korunmak için önlem almışlardı ama sonradan bunun gereksiz olduğu anlaşılacaktı. Adam ilk önce emareleri fark etti ve kızın bekâretini kaybetmesinden altı hafta sonra evde yaptıkları bir test hamile olduğunu doğruladı. Adam,

o ince mavi çizgiyi gördüğü andan itibaren her şey değişti. Ensest ilişkilerde gebe kalınan bebekler için bir çeşit genetik risk olduğunu biliyordu. Kız bunun farkında değilmiş gibi görünüyordu—ya da farkındaysa bile, bahsetmiyordu. Sadece bir kere adam kürtaj olmasını teklif etti ama kız o kadar kötü tepki verdi ki adam bir daha konuyu gündeme getirmede. Kız onun bebeğini istediğini söyledi, onun çocuğuna kendi annesinin hiçbir zaman olmadığı gibi bir anne olacaktı. Erkek kardeşine ve kız kardeşine söylediler ve soran diğer herkese bebeğin babasının kızın adını vermek istemediği, okuldan biri olduğunu söylediler. Adam, ensest olası genetik problemleri hakkında her şeyi okudu ve tehlikelerin sadece daha olası olduğunu ama kaçınılmaz olmadığını keşfedince içi biraz rahatladı.

Aylar geçip de kızı şıştığinde, sadece gelmekte olan bebeğin sağlığı nedeniyle değil aynı zamanda endişelerine kızı da dahil edip etmeme konusunda da sıkıntısı arttı. Bir taraftan, bebeğin karşı karşıya olduğu tehlikeleri duymasından kaygılanıyordu, diğer taraftan, babasının o olmayabileceğini söylemenin etkilerinden korkuyordu—hamileyken duygusal bir kriz geçirmesi en son istediği şeydi. En çok da, birinin bir şekilde ilişkilerini öğrenmesinden ve sonunda hapse girmekten korkuyordu. Kızın genetik babası olmadığını söylerse bunun yasal bir savunma olup olmayacağını merak ediyordu.

Kız sekiz aylık hamileyken, babalık testi hakkında bilgi bulmak için kütüphaneyi karıştırırken, ki bunu ilk kez yapmıyordu, aradığı şeyi buldu. Çocukların annesinden doku alamayacağı için bunun mümkün olmadığını düşünmüştü ama açıkça görülüyordu ki o ve üç çocuğundan alınacak dokularla babalığı tespit etme olasılığı yüksekti. Çocuklarının her birinden şu ya da bu şekilde saç teli almayı başardı ve kendisinininkiyle birlikte uzakta bir laboratuvara gönderdi. Altı hafta sonra, hâlâ bir cevap alamadığından laboratuvara telefon etti ve numunelerin kendilerine ulaşmadığını söylediler. Bir grup numune daha topladı ve sonucu kızının doğum yapmasını beklediği kadar endişeyle beklemeye başladı. Sonunda, kızı vaktinden iki hafta önce çok sağlıklı bir şekilde doğum yaptı.

Babalığın ufak ayrıntılarına dalmış bir şekilde kızının hastaneden dönüşü için hazırlıklar yaparken, aniden testin sonuçları önemsiz göründü. Yeni doğan bebekle birlikte hastaneden eve döndüklerinde test sonuçlarını paspasın üzerinde buldu. Zarfı bir kenara koydu

ve birkaç saat boyunca zarfı açmak için mahremiyet ya da motivasyon bulamadı.

En sonunda, banyoya girip kapıyı kilitledi ve zarfı açtı. Annenin dokusu olmadığından bütün olasılıkların normalin altında olduğunu açıklayan bir yığın sorumluluk reddini tararken ilk başta aradığı şeyi bulmakta zorluk çekti. Bulduğunda o kadar üzüldüğü şeyi hiç bilmemiş olmayı diledi. Görünüşe göre oğlu kesinlikle onundu ama çok sevdiği on bir yaşındaki sevimli küçük kızı, onun değildi. Annesini evi terk ettiği gece suçladığı sadakatsizlik açıkça doğrulanmıştı.

Kâğıt parçasını yırttı ve tuvalete attı. Bebek oğlunun uzaktaki bir odada ağladığını duyunca, düşünceleri ve duyguları karmakarı-şıktı. Yaklaşık on yedi yıllık şüphe ve kuşkulardan sonra, şimdi sevgilisi olan kızın babası hakkındaki gerçeği en sonunda öğrenmişti.

İnsan ilişkileri dilinde, çok az kelime duyguları 'ensest' ten daha güçlü bir şekilde harekete geçirir. Şimdiye dek incelenmiş her kültür, bazı insan grupları arasındaki çiftleşmeleri yasaklar. Yine de, aslında, ensestin katı bir biyolojik tanımı yoktur. Biyoloji tarafından değil yasayla sınırlanmıştır, çünkü çok yakın kişiler arasındaki cinsel ilişki yasal olarak evlenmeyle ilgilidir. Evlilik yasaları toplumdan topluma farklılık gösterdiği için de, birinde ensest olan eylemler bir diğerinde olmayabilir. Örneğin, İngiliz yasaları ensesti bir erkek ve erkeğin kızı, kardeşi, üvey kardeşi, torunu ya da annesi olduğunu bildiği bir dışı arasındaki cinsel ilişki olarak tanımlar. Bu nedenle birinci dereceden kuzenler cinsel ilişkiye girebilir ya da evlenebilir ve Japonya'da olduğu gibi ensest suçu işlemezler. Amerika'da, ensestin tanımı eyaletten eyalete değişir ama çoğu eyalette birinci dereceden kuzen evliliği ensest olarak kabul edilir (Yahudilerin birinci dereceden kuzenleriyle evlenebildiği Rhode Island dışında). Tıpkı bugün İngiltere ve Amerika'nın değişik eyaletlerinin tam olarak neyi ensest olarak tanımladıkları konusunda farklılık gösterdiği gibi, sanayi öncesi toplumlar da gösteriyordu. Temel farklılıklar genellikle kuzenlerle ilgiliydi: Örneğin ortaçağda, altıncı dereceden kuzenlerin bile evlenmesine izin verilmiyordu. Ne var ki, çoğu toplum baba-kız, erkek kardeş-kız kardeş ve anne-oğul çiftleşmelerini yasakladı.

Bütün kültürlerin bazı ensest tabuları olmasına rağmen, zaman zaman toplumlar içindeki alt gruplar muaf tutulmaktadır. Örneğin, Mısır'da erkek kardeş-kız kardeş evlilikleri egemen hanedanlıklar içinde binlerce yıl cezanlandırıldı. Kleopatra muhtemelen kardeşiyle evlenen Batlamyus'ların en ünlüsüydü—kocasının hem kız kardeşi hem de yeğeniydi. Benzer ensest eski Hawaii'nin egemen aileleri ve Peru İnkalar tarafından da yapılıyordu. Hindistan'daki Hindu-Sakta tarikatı ve Utah'daki Mormonlar (1982'ye kadar) da erkek kardeş-kız kardeş enestini uyguluyordu. Ne var ki ensest nadiren bir çoğunluk stratejisidir, örneğin en sonunda 'sıradan insanlar'ın da benimsediği eski Mısır ve İran istisnadır. Yunan-Mısır şehri Arsinoe'de, binsekizyüz yıl önce, evliliklerin üçte ikisinin ensest olduğu ve çoğunlukla da erkek kardeş ve kız kardeşler arasında olduğu tahmin ediliyor. Ancak yakın akrabalar arasında cinsel ilişkiden normalde kaçınılması insan türlerinin—ve göreceğimiz gibi daha bir çoğunun—bir özelliği gibi görünüyor.

Modern toplumlarda yakın akrabalar arasında cinsel ilişkinin ne sıklıkla meydana geldiğine dair rakamlar sunmak çok zor. Bir tarafta, birçok vaka rapor edilmiyor—tahminler baba-kız enestinin yüzde 75'ini ve erkek kardeş-kız kardeş enestinin çok daha fazlasını ileri sürüyor. Diğer taraftan, rapor edilen vakaların çoğu asılsız olabilir. Enestin gerçekte rakamların ileri sürdüğünden daha çok mu yoksa daha az mı yaygın olduğunu muhtemelen asla bilemeyeceğiz. Biyoloğun problemleri, sadece sosyologların her zaman sonuçta gebelik ihtimali olan ensest cinsel ilişki ile diğer ensest cinsel ilişki biçimleri arasında net bir ayırım yapmamaları değildir. Çoğunlukla, cinsel ilişki başka ciddi cinsel istismar biçimlerine dahildir ve sonraki sahnede bunu göreceğiz. Çok kaba bir gösterge olarak, ABD'ye ilişkin en iyi tahminlere göre, ağabeyi olan her elli kadından biri onun tarafından, 150'de biri babası tarafından döllenecektir ve—Oedipus hikâyesine rağmen—oğlu tarafından neredeyse hiç döllenecektir (ancak, Jocasta zaten Oedipus'un genetik annesi değildi).

Rapor edilen baba-kız cinsel ilişki vakalarının çoğu muhtemelen zorla olmaktadır: Yani, babalar naif ya da çaresiz genç kızları cinsel eylemlere *zorlarlar*. Bu erkek kardeş-kız kardeş enesti bakımından daha az doğru görünüyor. Zorla yapılmayan ensest,

yukarıdaki sahnede betimlendiği gibi, çok daha nadir rapor edilecektir. Bu nedenle, insanlarda enestinin herhangi bir biçimde ne sıklıkla meydana geldiği—ve daha önemlisi evrimsel biyoloğun bakış açısından, hamileliğe ve doğuma ne sıklıkla neden olduğu—bilinmiyor. Yine, en iyi tahminler beş baba-kız enest vakasının yaklaşık birinin hamilelikle sonuçlandığı ve erkek kardeş-kız kardeş enestinde bu oranın daha fazla, belki yarısı olduğu şeklindedir.

Bu bölümün sonunda, neden bazı insanlar açıkça enest eylemlerde bulunurken bazılarının bulunmadığı sorusunu ele alacağız. Biyolojik olarak, tartışma için uygun başlangıç noktası, belki de enestinin neden olduğunu değil, daha ziyade neden enestinin, özellikle de erkekler tarafından kışkırtıldığı şekliyle, olduğundan *çok daha* yaygın olmadığını sormaktır. Bu merakın iki nedeni var: Birincisi kurnaz, ikincisiye tekin değil şeklinde tarif edilebilir.

Birinci neden, matematikseldir ve her çocuk ürettiğimizde bir sonraki nesle geçirdiğimiz genlerin sayısı ile ilgilidir. Normalde, çocuklarımızın her biri bizim genlerimizin sadece yüzde 50'sini taşır ve diğer yüzde 50 eşimizden gelir. Açıkça, eğer kendimizle çiftleşebilseydik, çocuklarımız bizim genlerimizden *başka* bir şey içermezdi ve bu da ürettiğimiz her sefer bir sonraki nesle bir başkasıyla ürettiğimizden iki kat fazla gen geçirmemize imkân tanırdı. Ancak yakın bir akrabayla çiftleşmek de genetik olarak neredeyse bu kadar iyidir. Eğer sahnedeki çift gerçekten baba ve kız olsalardı, bu durumda oğulları babanın genlerinin yüzde 75'ini ve kızın genlerinin de yüzde 75'ini taşıyacaktı, çünkü baba ve kız bu kadar çok gen paylaşıyorlar. Normal yüzde 50'nin üzerinde bu büyük bir iyileşme gibi görünecekti.

İkinci neden, erkeklerin genetik olarak üreyecek fazladan dişilere karşı her zaman uyanık olmaya programlanmış olmasıdır. Genç bir kız, ister kızı, ister küçük kız kardeşi olsun, her daim var olan, naif, kırılgan ve potansiyel olarak doğurgan bir dişidir. Erkeğin cinsel dikkati için kolay bir hedef olarak görünecektir.

Peki o halde, enestinin nispeten daha yaygın olmasını beklemeyi öngören bu iki nedene rağmen, sıklıkla babalar ve kızlar, erkek kardeşler ve kız kardeşler ve özellikle anneler ve oğullar neden birbiriyle üremeyi *denemezler*? Cevabı, hem insan erkekler hem de insan dişilerin ve başka türden erkekler ve dişilerin eneste karşı

genetik olaak programlanmış nefrete sahip olmasıdır. Bu kendini, sadece yakın akrabalara karşı cinsel ilgi eksikliğinde değil aynı zamanda fikrin tamamına karşı nefret olarak da gösterir ve zorla yapılmayan eneste de neredeyse zorla yapılanaya karşı olduğu kadar güçlü bir şekilde uygulanır.

Çocukların ailenin üyeleri tarafından cinsel istismara uğraması bir sonraki sahnede betimleniyor. Burada, enestinin daha nadir tartışılan ve hakkında çok az şey bilinen bir yönüne, yani razı olan ve birbirini seven bireyler arasında yaşanana konsantre oluyoruz. Şiddetli bir şekilde taciz eden erkeklerle kıyaslandığında, yukarıdaki sahnedeki ana karakter nispeten iyi huyluydu. Güç kullanmadı, zor kullanmadı, biraz hileye başvurdu. Vesayeti altındaki kişi için hissettiği ve kızın da onun için hissettiği güçlü sevgiden de hiçbir şüphe duyulamaz. Yine de, yalnız ebeveyn olarak verdiği mücadelelerin neden olduğu tartışmalı şekilde hafifletici koşullara rağmen, çocuklarının hepsini delicesine sevmesine rağmen ve kızının çekiciliğine kapılması karşılık bulmasına rağmen, hareketleri için bu kitabın okurlarının çoğunluğu tarafından öğrenilecek ve aşağılanacaktır. Bu kendi içinde, böyle bir davranışa karşı duyduğumuz kalıtsal nefretimizin gücünün, genlerimizin ruhunda programlanmış olumsuz duyguların bir göstergesidir.

O halde, eneste karşı neden böyle bir nefrete sahip olmaya programlanıyoruz? Basit açıklama, bunun üreme başarısına giden kötü bir yol olmasıdır. Avantajlı değildir ve her zaman olduğu gibi, dezavantajın yükü dişiye düşer. Enestinin üreme ürününü azaltmasının ana nedeni, çiftlerin genetik olarak geçen bir hastalığa sahip çocuk üretme olasılığını artırmasıdır. Bu tür çocuklar ya genç ölürlere, ya kırsırdırlar ya da bir eş çekemezler. Nedenini değerlendirmek için, *otostopçu genlerin* varlığını anlamamız gerekir.

Gelişimlerinin her yönünde, insanlar iki grup genetik talimat alırlar: Örneğin, babalarının ve annelerinin ne kadar uzayacakları ve gözlerinin ne renk olacağına ilişkin talimatları. Bazen, boyda olduğu gibi, iki grup gen ödün verir. Başka zamanlar, göz renginde olduğu gibi, bir grup baskın çıkar. Örneğin, kahverengi göz talimatları genellikle mavi göz rengi talimatlarına baskın çıkar (bu nedenle *çekinik* olarak adlandırılırlar), bunda genleri geçirenin anne ya da baba olması fark etmez. Bu durumda, mavi

göz genleri ve kahverengi göz genleri karşılaştıklarında, mavi göz rengi genleri değişmez şekilde gizli kalır. Gizli mavi göz geni taşıyan arka arkaya gelen torunlar, kahverengi gözlü eşler zinciriyle karşılaşır, soydaki mavi göz talimatı bazen nesiller boyu tespit edilmekten kaçabilir. Yine de kalır ve geçer. Aslında, bu nedenle, gen görünmeden ve belirtilmeden *otostop yapar*, ta ki en sonunda bir başka mavi göz geniyle şimdi *sadece* mavi göz talimatları olan bir çocuk üretmek için eşleşene kadar.

Çekinik genlerin nesiller boyunca otostop yapmasının ardında yatan kötü bir anlam olabilir. Genellikle, genler mutasyona uğrar ve her iki ebeveynin genlerinden farklı hale gelir. Örneğin, mavi ya da kahverengi bir göz rengi geninin kırmızı göz rengi geni olmak için mutasyona uğradığını varsayın. Eğer bu baskın bir gense, bu mutasyon hemen bir sonraki nesilde bariz olabilir. Ama eğer çekinikse, kırmızı gözleri olan talihsiz bir çocuk üretmek için kendisinin bir başka kopyasıyla karşılaşana kadar birçok nesil boyu otostop yapabilir.

Kırmızı gözler estetik olarak çok hoş olmayabilir ama tehlikeli değildirler. Ancak, ne yazık ki otostopçu birçok gen telikelidir ve kendisinden iki kopyayı kalıt alan her çocuğu pekâlâ öldürebilir ya da sakat bırakabilir. Çoğumuz muhtemelen bu tür genlerden bir ya da daha fazlasını kendimizle taşıyız. Ancak bu genlerden birini taşıyan bir başkasıyla üremeyecek kadar şanslı olduğumuz sürece, otostopçumuzun öldürücü kimliği kendisini ortaya çıkarmayacaktır. Aynı otostopçuyu taşıyan birisiyle üresek bile, sonuçta ortaya çıkan herhangi bir çocuğun özürlü olma olasılığı sadece dörtte birdir, çünkü çocuğun musdarip olması için genin hem yumurtada hem de sperm de olması gerekir. Eğer sadece birindeyse, kendisi etkilenmeden geni bir sonraki nesle taşıyacaktır.

Ensest, yanlış iki cins üreme hücrelerinin birbiriyle kaynaşma olasılığını artırmaz ama üretken bir eşin tam olarak aynı öldürücü otostopçuya sahip olma olasılığını büyük ölçüde artırır. Ve olasılığın ne kadar arttığı, genin genel olarak nüfus içinde ne kadar yaygın olduğuna bağlıdır.

Yukarıdaki sahnede, erkeğin bebeğinin özürlü olmasına neden olacak bir gen taşıdığını ve bu genin genel olarak nüfus içinde insanların yüzde 1'inde var olduğunu varsayın. Eğer cinsel faaliyet-

lerini daha geniş bir nüfustan kadınlarla sınırlamış olsaydı, aynı otostopçu gene sahip üretken bir eşle karşılaşma olasılığı sadece yüzde 1 olacaktır. Ve bu olsa bile, kaydettiğimiz gibi, ürettikleri herhangi bir çocuğun tehlikeli genin iki kopyasını alma olasılığı yine sadece dörtte bir olacaktı. Ancak, sahnede, erkek faaliyetlerini genel olarak nüfusla sınırlandırmadı—kızı olarak yetiştirdiği bir kızla cinsel ilişkiye girdi. Eğer kız *gerçekten* onun genetik kızı *olsaydı*, sakatlık genini taşıma olasılığı 50:50 olacaktı. Buna dörtte bir olan çocuklarının geni her ikisinden de kalıt alma olasılığını ekleyin; sakat olma olasılığının sekizde bir olduğunu görebiliyoruz—elli katı daha büyük muazzam bir risk.

Elbette, eğer baba *hiçbir* tehlikeli otostopçu gen taşımasaydı, o zaman, genetik olarak söylemek gerekirse, kızıyla enest çiftleşmesi diğer herhangi bir çiftleşme kadar güvenli olurdu. Diğer taraftan, bu tür genden birden fazla taşısaydı, olasılık bizim hesapladığımızdan bile daha yüksek olurdu. Baba-kız, erkek kardeş-kız kardeş enestinin ürettiği çocuklardaki genetik hastalık üzerine yapılan çeşitli çalışmalar, çocukların yaklaşık yarısının özürlü olabileceğini gösteriyor. Japonya, Brezilya, Fransa, Hindistan ve Britanya'daki birinci dereceden kuzenlerin çocuklarına ilişkin çalışmalar, çocukların ölüm oranında yaklaşık yüzde 4 artış olduğunu ileri sürüyor, amcalar ve yeğenlerin çocuklarında bu oran yaklaşık yüzde 10. Bu ufak matematik, bu rakamların insanların ortalama olarak bir ile dört arasında tehlikeli otostopçu gen taşıdığını gösteriyor. Bu nedenle, enestten gelen asıl risk kişiden kişiye değişiyor ama bu tartışmanın amaçları için, baba-kız enestinde ortalama sekizde bir risk (her bir tehlikeli otostopçu gen için) olduğunu varsayacağız. Anneler ve oğullar, eğer enest olarak ürerse, babalar ve kızlarla aynı risk taşırlar. Ancak erkek kardeşler ve kız kardeşler için risk onaltıda birdir.

Adam ve kız, çocuklarını üreten cinsel eylemlere girdiğinde, erkek artan bir genetik risk taşıyıp taşımadıklarına karar veremezdi. Eğer kızıysa risk daha yüksek olacaktı ama kızı olup olmadığını bilmiyordu. Bebek normal ve sağlıklı görüldüğünde rahatladı—ve bir gerekçeyle. Muhtemelen tehlikeli otostopçu genlerin çoğunluğu bebek doğduğunda kendilerini ortaya çıkaracaktı. Fetus sakat olabilirdi ve bu da büyük bir ihtimalle düşüğe ya da ölü doğuma

neden olacaktı veya sakatlık bebek doğduğunda belli olacaktı. Ne var ki, adamın tuvalete attığı kâğıt parçası sevgilisinin gerçekten onun genetik kızı olduğunu söyleseydi, yine de ileride problemler olabilirdi. Bazı genetik hastalıklar etkilerini çocuk birkaç yaşına gelene kadar göstermezler. Finlandiya’da diğer her yerden daha yaygın olan VLINCL (variant late infantile neuronal ceroid lipofuscosis) buna bir örnektir. Etkilenen çocuklar ilk birkaç yıllarında sadece sakar görünürler ama zaman geçtikçe, kemikleri kırılır, kör ve felç olurlar. Genellikle genç erişkinlikte ölürler.

Ensestin bu genetik problemlere *neden* olmadığını vurgulamak gerekir—sadece meydana gelebilme olasılıklarını artırır. İlişkileri ensest olsun ya da olmasın, aynı tehlikeli otostopçu geni taşıyacak kadar talihsiz olan *her çift*, bu tür problemlerle karşılaşabilir. Örneğin Finlandiya’nın nüfusun az, hareketliliğin sınırlı ve eş seçiminin kısıtlı olduğu bazı bölgelerinde, VLINCL gibi genetik hastalıklar çok sık meydana gelir. Finlandiya’daki aile ağacı araştırmaları, VLINCL geninin izini on üç nesil, on yedinci yüzyıla kadar sürdürdü. Bir erkek çocukta su yüzüne çıkmadan önce, dört yüz yıldan uzun bir süre saf taşıyıcılar olarak otostop yaptı ve en iyi tahmine göre mutasyonun meydana geldiği kişi yaklaşık altı yüz yıl önce yaşadı. Kıyaslama yaparsak, kistik fibrozis mutasyonunun meydana geldiği kişinin yaklaşık elli bin yıl önce, buzul çağından önce yaşamış olduğu tahmin ediliyor. Şimdi, İngiltere’de ve Fransa’da yirmi beş kişiden biri bu otostopçu geni taşıyor ve her iki bin beş kişiden biri bu durumla doğuyor.

Şimdiye kadar, ensest tartışmamız iki karşıt faktörü ortaya koydu. Bir tarafta, önceden işaret ettiğimiz gibi, çocuğa geçecek paylaşılan ‘iyi’ genlerin sayısından ötürü yakın akrabayla üremenin genetik faydaları olabilir. Ancak bunun karşısında tehlikeli otostopçu genlerin serbest bırakılması riskinin tartılması gerekir. Bu iki faktör arasındaki takas, açıkça baba-kız, anne-oğul ve erkek kardeş-kız kardeş çiftler için net bir dezavantaj olmasına rağmen, bütün akrabalıklar için böyle değildir (ve matematiksel olarak, zararlar ve faydalar arasındaki en iyi takası sağlayan seviyeyi hesaplamak mümkün olacaktır). Ancak, tek bir cevap yok, çünkü, gördüğümüz gibi, her şey bir kişinin kaç tane tehlikeli otostopçu gen taşıdığına bağlıdır. Eğer hiç taşımıyorsa, baba-kız

ve erkek kardeş-kız kardeş gerçekten en iyi takaslardır. Bu genden bir tane ile, en iyi takas tahminen ilk kuzenler seviyesinde olacaktır ve tehlikeli gen sayısı arttıkça, en iyi akrabalık seviyesi geriler.

Bu nedenle, eğer insanlar ve diğer türler, doğal seleksiyon tarafından en fazla iltimas geçilmesi gereken şekilde davranırlarsa, en yakın akrabalarıyla çiftleşmekten kaçındıklarını ama eğer müsait olan varsa, daha uzak olanları bir miktar tercih ettiklerini görme beklentisi içinde olmalıyız. Bulduğumuz şey de zaten budur. Birincisi, enstest diğer hayvanlarda insanlardaki gibi yaygın değildir. Çalışmalar, yabani bir kuş olan büyük baştankarada yaklaşık yüzde 1 çiftleşmeden, Güney Fransa'da Camargue'in kısıtlı bir çevresinde yaşayan bir yabani memeli olan atta yüzde 10'a kadar uzanan rakamlar üretmiştir. İkincisi, fareler, atlar ve maymunlar kadar çeşitlilik gösteren hayvanlar üzerinde yapılan incelemeler, özgür seçim hakları olduğunda, uzak akrabalarını tercih etmediklerini göstermektedir. İnsanlarda böyle bir tercihe ilişkin kontrol-lü çalışmalar bulunmuyor. Fransa'da, evlenen çiftler için genetik akrabalığın ortalama derecesi altıncı kuzendir. Britanya'da, biraz daha düşüktür. İlginçtir, Charles Darwin, evrimsel biyologların yüz yıl sonra onun adına yapacakları hesaplamaları bilmeden, içgüdülerini izledi ve birinci kuzeni Emma ile evlendi ve birçok çocuğu oldu.

Bu bulgular bizi, doğal seleksiyonun böyle bir kaçınmayı ya da tercihleri inşa etmeyi nasıl becerdiğini sormaya itiyor. Bunu üç ana mekanizmayla yapmaktadır. Birincisi, aile üyelerinin üremeye başlamadan önce dağılmasıdır; diğeri, çocukluk boyunca tanınan kişilerle çiftleşmeye karşı duyulan nefrettir, üçüncüsü de akrabalığı gösterebilecek benzerlikleri ve farklılıkları tahmin etme becerisidir.

İlk olarak, doğal seleksiyon çocukları ergenlik çağına geldiklerinde kıpır kıpır olmaya ve seyahat edip keşfe çıkmaya programladığı için aileler dağılırlar. Bu dürtüler neticede ergeni aile evinden uzaklaştırır. Bu olgu insanlara has değildir; bütün omurgalılarda görülür. Birçok türde, bu kıpır kıpırlık farklı şekilde biçimlenmektedir, öyle ki cinsiyetlerden biri (genellikle memelilerde erkekler ve kuşlarda dişiler) seyahat etme dürtüsüne diğerinden çok daha fazla yakalanır. Birkaç türde, örneğin bazı primatlarda—uluyan

maymunlar ve şebekler gibi—her iki cinsiyet de ergenlikte keşfe çıkmak için neredeyse eşit dürtülere sahiptir. İnsanlar bu ikisi arasında bir yere denk gelir. Erkeklerin ya keşfe çıkmak için daha fazla motivasyonu vardır ya da bazı toplumlarda sadece daha fazla özgürlükleri olabilir. Ancak dişiler hiçbir şekilde bu tür dürtülerden yoksun değildir ve sanayi toplumlarında heveslerinin peşinden gitmek için çok daha fazla özgürlüğe sahiptirler. Belirli türler hangi sistemi sergilerse sergilesin, aileler, daha genç üremeye başlamadan önce dağılırlar. Ergen keşfi Sahne 20'nin arkasından gelen tartışmada ele alınmıyor; çeşitli işlevleri vardır ve bunlardan biri, bir eş aradıkları zamanlarda aile üyelerini ayırarak enstest olasılığını azaltmaktır.

İkincisi, doğal seleksiyon eş seçimini öyle şekillendirmiştir ki her iki cinsiyet de, ama özellikle dişiler, aile birimi içindeki diğer bireylerle çiftleşmekten nefret ederler. Temel kural basittir: Çocukluk döneminde yakın şekilde beraber olduğu hiç kimseyle çiftleşme, çünkü yakın bir akraban olabilir. Bu nedenle, hayvanlar, yabancılarda aşına oldukları bireylere nazaran daha fazla çekicilik bulurlar. Bu tercih, atlar, sincaplar ve kırmızı maymunlar kadar çok çeşitli memelilerde kanıtlanmıştır. İnsanlar bilinçaltı olarak aynı kuralı izlemeye programlanmış görünüyor. Örneğin, 1960'larda İsrail'de çocukların ortaklaşa yetiştirildiği kolektif bir çiftlikte yapılan bir çalışmada, bireylerin çocukken beraber bulundukları herhangi biriyle asla evlenmedikleri görüldü. Beyinleri arkadaşlarının çoğunun muhtemelen onlarla yakından ilişkili olmadığını bilmesine rağmen, bedenleri bu tür bireylerle üreme-deki riski gördü.

Üçüncüsü, ama daha sınırlı bir başarıyla, doğal seleksiyon yakın çocukluk tanıdıklarıyla çiftleşmeden duyulan bu nefreti, akraba olabilecek kadar benzer kişilerle çiftleşmeye karşı duyulan ilave nefretle süslemeye çalışmaktadır. Arılar, yabanarıları, kurbağalar, kara kaplumbağaları, sürüngenler ve çayır fareleri gibi memeliler üzerinde yapılan deneyler, ayrı ayrı büyütülseler bile akraba olanları ve olmayanları ayırt etme becerisini kanıtlamaktadır. Bununla birlikte, baba olduğuna karar verebilen babalar bağlamında kaydettiğimiz gibi, bu ayrımcılık eylemlerinden hiçbiri mutlak değildir. Hatalar yapılır ve akraba olan ile olmayana karşı davranış, tür

olarak değil sadece derece olarak farklılık gösterir. Temel olarak ölçüt şudur: İki birey görünüm, koku ve davranış olarak ne kadar çok benziyorsa, yakın akraba olma olasılığı o kadar fazladır. Bu nedenle, hayvanlar tercihen ilk kuzenler için beklenenden daha az farklı olmayan bireylerle çiftleşmelidirler. Bu tür ölçütlerin insanlarda eş seçmenin bir parçası olup olmadığını bilmiyoruz ama evrimsel biyoloji öyle olmaları gerektiğini öngörecektir.

Bu üç mekanizmanın enstest seviyesini etkilemek için birleşme şekli, Camargue'daki yaban atların incelenmesinde net bir şekilde kanıtlandı. Atlarda, en başarılı aygır, çoğu birbiriyle yakın akraba olan dişilerden—anneler, kızlar, kız kardeşler, teyzeler, yeğenler—oluşan bir hareme sahiptir. Bununla birlikte, zaman zaman, bu sıkı sıkıya bağlı dişi grupları yeni, akraba olmayan bir kısrağın katılmasına izin verirler. Haremi koruyan ve kızıştıkları zaman erişkin kısraklarla çiftleşen aygır, bazen bir ya da daha fazlasının kuzenidir ama nadiren eşlerinin babası, erkek kardeşi ya da oğludur. Genellikle hiçbirisiyle akraba değildir.

Haremdeki kısraklar oğullarını ve kızlarını ergenlik dönemine kadar yetiştirirler, o noktada oğullar kıpır kıpır olurlar ve kendi haremelerini kurma şansı arayışı içinde Camargue'ın etrafında gezinirler. Ergen kız kardeşlerin ne yaptığı koşullara bağlıdır. Eğer babaları artık haremden sorumlu değilse, anneleriyle kalabilir ve yeni aygırla üreyebilirler. Eğer babaları hâlâ sorumluyorsa, annelerini bırakır ve yeni bir hareme katılmaya giderler. Gittiklerinde, tercihan yakın akraba olmayan bir aygır tarafından korunan ve önceden tanıdıkları ve akraba olabilecekleri bir ya da iki dişinin olduğu bir hareme geçerler. Atlar sıkı sıkıya bağlı aile birimleri halinde ve Camargue'ın nispeten sınırlı ortamında yaşarlar. Eğer doğal seleksiyon enstesten kaçınma davranışı üretmemiş olsaydı, birçok çiftleşme—belki de çoğunluğu—enstest olurdu. Bu haliyle, sadece yaklaşık yüzde 10'u bu kategoriye giriyor.

Açıkça, enstesten nefret etmenin insana has hiçbir yönü yok. Ancak eğer insanlar, bu diğer hayvanlar gibi, ondan kaçınmak için bir mekanizma geliştiriyorsa, nasıl yine de bazen meydana geliyor? Neden bazı insanlar, yukarıdaki sahnedeki çift gibi, bu nefreti hissetmiyor ve başkalarının niyet dahi etmediği cinsel eylemleri gerçekleştiriyor? İki ana neden var. Birincisi, erkekler ve

dişilerin gördüğü zararlar da fark var. İkincisi, insanların diğer kişiyle gerçekte akraba olduklarına ne kadar güvenilebilecekleri açısından insanlar arasında fark var.

Bütününde, erkekler ensest riskini almaya dişilerden çok daha fazla hazırlıklıdır. Babaların ensest riskini alma olasılıkları kızlarından, erkek kardeşlerin de kız kardeşlerinden daha fazladır. (Yukarıdaki sahnede böyle bir farka dair sadece bir ipucu vardı.) Bunun nedeni, bu eşleşmelerdeki hem erkekler hem de dişiler her şey yolunda giderse benzer faydaları yaşamasına ve yolunda gitmeme olasılığı her ikisi için de benzer düzeyde olmasına rağmen, ensestleri genetik hastalığı olan bir çocuk üretirse benzer zararları yaşamazlar. Genellikle, ebeveynliğin yükünü dişiler taşır. Kısmen, hamilelik ve doğumun risklerine katlanmak zorundadırlar. Ayrıca, erkeklerin eşlerini çocuklarını tek başına büyütmeleri için bırakma olasılıkları dişilere göre çok daha fazla olduğundan, sahnemiz her ne gösterirse gösterebilir, dişinin sonunda yalnız bir ebeveyn olma olasılığı daha yüksektir. Daha sonra göreceğimiz gibi, bu durum kendi çapında zarara neden olabildiği gibi eğer çocukta ciddi bir genetik hastalık varsa, daha sorunsal olabilir.

Bu durumda, böyle bir hastalığı olan çocuğun annesinin üreme sonucunu azaltma olasılığı babasınınkinden daha fazladır. Sonuç olarak, kız kardeşler ve kızlar, enseste babalar ve erkek kardeşlere göre daha dirençli olacak şekilde gelişmektedir. Çünkü yukarıdaki kız kardeşler ve kızlar için tarif edilen aynı riskleri taşımakla kalmazlar, ilave bir etkenle daha karşılaşır—ensest hedefleriyle genetik olarak akraba olduklarının *kesinliği*.

Bu nedenle, anne ve oğlu ürerse genetik hastalık riski, annenin taşıyabileceği herhangi bir tehlikeli otostopçu gen bakımından, mümkün olan en yüksek seviyededir—yaklaşık sekizde bir. Diğer taraftan, babalar ve kızlar ile erkek kardeşler ve kız kardeşler akrabalıklarına o kadar güvenemezler. Bu da fark yaratır. Sahnedeki erkeğin fark ettiği gibi, her ne kadar kesin olmasa da, eğer genç kız gerçekte onun kızı değilse, ilişkilerinde özel bir genetik tehlike bulunmuyordu. Eğer kıızıysa, risk sekizde birdi. Erkek kardeşler ve kız kardeşler için de benzer bir prensip geçerlidir. Evlat edinme durumu dışında, kardeşler aynı anneyi paylaştıklarından neredeyse emin olmalarına rağmen aynı babayı paylaştıkları konusunda

bu kadar emin olamazlar. Tam kardeşlerin genetik hastalığı olan bir çocuk üretme olasılığı onaltıda birken yarı kardeşlerin (aynı anne, farklı baba) olasılığı ortalamada daha düşüktür. Eğer anneleri tehlikeli bir otostopçu gen taşıyorsa, risk yine tam kardeşlerde olduğu gibi onaltıda birdir ama tehlikeli geni taşıyan babalarından biriye, ilişkileri, sadece genel nüfusun üyeleri olmaları durumundakinden daha fazla tehlike taşımaz. Doğal seleksiyon, bedenlerini akrabalığı tarif etmiş olduğumuz şekilde değerlendirilerek şekilde programlamak için elinden geleni yapacaktır ama kaçınılmaz biçimde sıkça hatalar olacaktır.

Bu, enestinin son ironisidir. İnsanların *gerçekten* enest ilişkilerden kaçınmak üzere programlandığı gerçeğine rağmen, eğer bir kişinin bedeni onu açıkça enest ilişkiye girmeye dürtüyorsa, bu büyük olasılıkla hedefin gerçekte yakın akrabası olmadığına karar verdiği içindir. Eğer bu doğruysa, tabii ki eylem enest değildir ama böyle incelikli kararlar söz konusu olduğunda bedenler de hata yapabilir. Bu nedenle, paradoksal olarak, genetik açıdan eylemin enest özellik taşıma olasılığı en az olduğunda, 'enest'in gerçekleşme olasılığı en yüksektir. Sahnede, babanın cinsel olarak kızını çekici bulması ve kızın da onu çekici bulması, en azından bilinçaltı olarak, her ikisinin de gerçekten baba kız olduklarından şüphe ettiğinin bir göstergesi olabilmektedir.

Akrabalığa güvendedeki farklılıklar ile erkeklerle kadınların nefret seviyelerindeki farklılıkların bileşimi, muhtemelen birkaç insan enesti çekici bulurken çoğunluğun neden bulmadığının açıklanmasına büyük katkıda bulunur. Üstelik, koşul ve fırsat da muhtemelen bir rol oynar. Yukarıdaki sahnede betimlenen nispeten uç noktadaki aile durumu, baba ile kızın liberal, bohem tutumlarıyla birlikte, buna katkıda bulunmuştur. Ancak birbirlerinde buldukları çekicilik içlerinden gelmiştir.

Otostopçu genleri serbest bırakmak sadece bir risktir, bir kesinlik değildir ve bazı hayvanlar, evrim ya da insan müdahalesi ile akrabayla çiftleşmenin avantajlarının zararlarından çok olduğu durumlara itilmektedir. Burada ilgi çekici olan, bu durumların yapısı değil, enest bir tür içinde evrensel hale geldiğinde neden olduğu genetik problemlerin neredeyse ortadan kalkmasıdır. Başka bir şekilde ifade edersek, enesti dezavantajlı, çoğu hayvanın ka-

çındığı bir şey yapan genetik problemler, *ancak çoğu hayvan ondan kaçınırsa vardır*. Bunun nedeni tam olarak, bu tür genlerin kopyaları nadiren birbiriyle karşılaştığı için, daima mevcut ama gizli olarak, nesiller boyunca otostop yapabilmeleridir. Ne zaman iki kopya karşılaşırsa, onları miras alan birey ölür, asla üremez ve genin her iki kopyası da yok olur. Ensestin bir tür içinde evrensel hale geldiği birkaç vakada, bu tür genler o kadar sık karşılaşılır ki nüfustan hızla yok olurlar.

En ilginç örneklerden biri fareleri istila eden akardır. Bu türlerde, tıpkı insanlar gibi, anne canlı yavruyu doğurur. Ancak cinsiyet oranı ağır bir şekilde dişiler lehinedir—sadece bir oğul ama yirmiye kadar kız. Ensest, bu tür için norm olmakla kalmaz aynı zamanda daha yavru doğmadan önce gerçekleşir. Henüz daha annenin bedeninin içindeyken, oğul kızları döleyerek etrafta gezinir. Bu durumda kızlar doğduğunda, zaten ensest olarak hamiledirler! Oğul halen daha annenin içindeyken ölür.

Çok daha az olağan olmakla birlikte yine de ensestin nasıl başarılı olabileceğinin bir örneği de dağ sıçanıdır. Tüm dünyada laboratuvarlardaki, evcil hayvan dükkânlarındaki ve evlerdeki toplam dağ sıçanı nüfusu, 1930’da Suriye’de yakalanan bir batında doğan yavrulardan geliyor. Bir batında doğan bu yavrulardan sadece üç tanesi esir tutuldu ve 1938’de Birleşik Devletler’e ilk ithal edilenler bunların dölleriydi. Bu orijinal nüfustan ensest çiftleşmeden sonra gerçekleşen çiftleşmeler, yabancı nüfusta var olan orijinal tehlikeli otostopçu genlerin hepsini temizledi ve o tek annenin (ve yok olan babanın) torunlarının dünya nüfusunu artırmasına imkân tanıdı.

İnsanlar, enseste karşı nefret geliştirmiş çok daha fazla sayıda tür grubuna ait oldukları için sahnedeki erkek ve kızın davranışı olağandışıdır ve çoğu okur onların davranışını iğrenç bulacaktır. Bununla birlikte, ya ilişkileri, zaten ensest değilse?

En sonunda, sahnedeki adam, genç kızla cinsel eylemlerinin gerçekten ensest olup olmadığını anladı. Laboratuvarın babalığına dair yazılı kararı, cinsel ilişkilerinin neden olduğu riskleri matematiksel olarak hesaplamasına imkân tanıyacaktı. Ancak diğer tüm yönlerden, o kâğıt parçası üzerinde ne yazdığı gerçekten önemli mi? Ne derse desin, aynı geçmişe, aynı koşullara ve aynı duygulara sahip aynı iki insandılar. Durumları göz önüne alındığında,

beyinleri değilse bedenleri enest olmaları muhtemel bir ilişkinin pekâlâ üreme başarısına giden bir yol olabileceğini karar vermişti. Bebeklerinin sağlığı ve yaşama gücünden söyleyebilecekleri kadarıyla davranışlarının olumsuz yan etkileri yoktu ama daha başka çocukları olsaydı ne olacağı başka bir mesele olabilirdi.

Sahne 15'i izleyen tartışmada, babalık konusunda şüpheler olduğunda, erkeklerin kendi çocuğu olduğunu varsaydıkları kızlarını kendi çocuğu olduğunu varsaydıkları oğullarından daha fazla kayırma olasılığı taşıdıkları belirtilmişti. Şimdi bunun nedenini görebiliriz. Eğer bir erkek çocuk, bir adamın oğlu değilse, üreme başarısı uğraşında aile kaynaklarına katkıda bulunması dışında delikanlıdan elde edebileceği çok az şey vardır. Ne var ki, eğer bir kız bir adamın kızıysa, çocuklarının babası kim olursa olsun, kız adamın üreme başarısına giden yoldur. Eğer kızı *değilse*, bu durumda potansiyel eştir.

Bu prensibi biraz önce bir kılıkta gördük ve şimdi de bir başkasında göreceğiz. Sonraki sahne genç kızlara 'aile' üyeleri tarafından yapılan cinsel tacizle ilgilidir.

SAHNE 17

Çocuk Tacizi

"Bu gece gitme, anne" diye yalvardı genç kız. "Senin dışarı gitmeden nefret ediyorum." Kadın içini çekti. Kızı on üç yaşında ve kadınlığın sınırındaydı.

"Gitmem gerek," dedi. "Baban için önemli bir gece ve orada yanında olmak istiyorum. Zaten, ağabeyin seninle ilgilenecek—endişelenmene gerek yok."

"O benim ağabeyim değil, keşke hiç olmasaydı. Ondan nefret ediyorum!"

"Yine başlama," diye çıkıştı kadın. "O iyi biri—ve sana karşı da çok iyi. Hikâyelerinden bir tane daha dinleyecek vaktim yok."

Biraz zorlukla, ayağa kalktı ve kızının odasından çıkmaya hazırlandı. Üç sene içinde ikinci kere hamile kalan kadın, büyük kızının bir başka can sıkıcı ruh haliyle başa çıkabilecek gibi hissetmiyordu.

Kapının girişinde bir an durarak, bebek bakıcısının uyuduğunu, küçük erkek kardeşinin uykudan önce masal anlatılmasını beklediğini ve gece yarısından önce dönmeyeceğini üçüncü defa hatırlattı.

“Şimdi bütün geceyi odanda geçirme,” diye ekledi aklına sonradan gelmiş bir düşünce olarak. “Gidip ağabeyinle konuş. Bundan hoşlanacaktır.”

Kadın, dikkatli bir şekilde aşağı inerken, kızının daha iyi davranmış olmasını diledi. Genç kızın yeni eşinden ve onun oğlundan hoşlanmaması, o an için tek zorluktu. Uyandığında eşinin onu iki çocuklarıyla bırakıp gittiği günden beri, son beş yıl içinde hayatının ne kadar yoluna girdiğine zor inanıyordu. O zamanlar kızı daha sekiz yaşındaydı, oğlu da bir yaşında bile yoktu. Şimdiki eşiyle tanışmadan önce, altı ay boyunca kadın tek başına mücadele etmişti. Dul bir erkekti ve on iki yaşında bir oğlu vardı. Daha o zamandan finansal olarak orta düzeyde iyi durumdaydı ve mükemmel bir kariyer yapma olasılığı vardı. Tanışmalarından sonraki iki ay içinde kadın hamile kaldı ve şimdi de yine hamileydi.

İlk başta, yeni eşi o ve çocukları için yeterince iyi değildi, sonraki üç uzun yıl boyunca kadın onun yanına taşınmanın iyi bir karar olduğundan şüphe duydu. En kötü dönem, hamileliğinin sonlarından bir kız olan ilk çocukları dokuz aylık olana kadar geçen süreydi. Bu süre zarfında, önceki ilişkisinden küçük oğlu, ‘korkunç iki yaş’ını yaşıyordu ve zamanının çoğunu ağlayarak ve öfke krizleriyle geçiriyordu. Bu durum, bebeklerinin aşırı ağlamasıyla çileden çıkan yeni eşi ve onun arasında büyük bir gerilime neden olmuştu. O dönemde eşi özellikle çok çalışıyordu ve bazen gerilim altında eziliyordu. Onun yanında bile, başa çıkması imkânsız olduğunda bazen oğluna üzücü bir şekilde sertçe vuruyordu. Kendisi olmadığında daha da sert dövdüğünden emindi, çünkü küçük bedeninde açıklamaz morluklar buluyordu.

Ancak şimdi, tanıştıklarından beri yaşadığı her şeyi geride bırakacak gelecek konusunda iyimserdi. Birkaç hafta içinde, üvey oğlu koleje gitmek için evden ayrılacaktı, ilk iki çocuğu okulda çok başarılıydı, üç yaşındaki kızı çok tatlıydı—ve yine hamileydi. Eğer kızının üvey babası ve üvey kardeşinden duyduğu nefret olmasaydı, her şey harika olacaktı.

Yine de o sırada kadının esas endişesi gecenin tadını çıkarmaktı. Özel bir etkinlikti ve ipe çekiordu. O ve eşi, göz alıcı kıyafetler içinde onları almaya gelen şoförlü lümuzine binerlerken kızının odasından çıkıp onları uğurlamaya gelmediğini neredeyse fark etmedi. Böyle lüks bir hayat, onu çok yakın bir gelecekte beklediğini umduğu bir hayat zevkiydi.

Kız olabildiğince uzun süre odasında kaldı, ev ödevlerini yaptı ama sonunda küçük erkek kardeşinin kendisine bir hikâye okuması taleplerine boyun eğdi. Ona farklı bir şey okuma girişimlerine rağmen, kardeşi Hansel ve Gratel'i okuması için ısrar etti—arka arkaya on beşinci gecedir. Işığı kapatıp iyi geceler diledikten sonra 'bebek bakıcısına' uğradığında, üvey ağabeyinin merdivenlerin orada hareket ettiğini duyabiliyordu, arka planda televizyondaki bir spor programının sesi vardı.

Bir süre oyalanacağından emin olarak, duş almak için banyoya gitti. Burası en azından kapısını kilitleyebileceği bir odaydı. Bir yıldan fazla bir süredir, bu işler başladığından beri, yatak odasının kapısına kilit konmasını istiyordu ama ne annesi ne de üvey babası kabul etmiyordu. Çok tehlikeli olduğunu söylüyorlardı. Eğer başına bir kaza gelir ve onlar da içeri giremezlerse ne olurdu? Kilitlemek istemesinin gerçek nedenini söylemekten korktuğundan fikirlerini değiştirmeleri için onları ikna etme konusunda bile tereddütleri vardı.

Duş aldıktan sonra havluya sarınmış bir şekilde yatak odasına koştu ve üvey ağabeyi eğer kararlıysa hiçbir işe yaramadığını geçmiş deneyimlerinden bilmesine rağmen kapının arkasına bir sandalye dayadı. Annesi ve üvey babası dışarıdayken her zaman ısrar etmezdi ama bir yıl önce başladığından beri on kereden fazla olmuştu. Ev ödevlerini bitirmeye çalıştı ama endişesi konsantre olmasını engelledi. Bir saatten fazla yatağına uzanıp kulaklıkla müzik dinledi, gözlerini nadiren kapıdan ayırdı. Bütün çabasına rağmen, dikkati azalmaya başladı ve iki kere kendisini zorla uykudan çekip çıkarması gerekti. Annesi dönene kadar buna katlanmanın mümkün olmayacağını anladığında dehşete düştü: Tuvalete gitmesi gerekti. Olabildiğince dayandı ama gittikçe o kadar rahatsız oldu ki riske girmesi gerekti. Sandalyeyi kaldırıp yavaşça kapıyı açtı ve dinledi. Televizyonun sesi yukarı geliyordu. Sabahlığına sıkıca sarınarak banyoya koştu, elinden geldiğince hızlı bir şekilde kendini rahatlattı ve sonra da hızla geri

koştı. Ama yeteri kadar hızlı olamamıştı. Yatak odasına girer girmaz kapı sessizce arkasından kapandı. Daha arkasına dönecek vakit bulamadan, üvey ağabeyi eliyle ağzını kapatıp bağırmasını engelledi.

“Aptalca bir şey yapmayacağız, değil mi?” dedi. “Bağırın ya da hikâyeler anlatan küçük bir kıza neler olduğunu biliyoruz, değil mi?”

Becerebildiği kadar başını salladı, korku bütün kaslarını dondurmuştu. Üvey ağabeyi bunu ilk yaptığında, yanında korkunç görünümüne bir bıçak getirmişti. Ondan sonra bir daha getirmemişti ama eğer birine söyleyecek olursa onu bulup bıçağı kullanacağına yemin etmişti. İkinci ziyareti kızın karşı koymaya çalıştığı tek seferdi ve o zaman karnına öyle sert bir yumruk atmıştı ki dakikalarca nefes almak için mücadele etmişti. O zamandan beri, ne isterse yapıyordu. İlk birkaç sefer, üvey ağabeyi onu çok utandırmıştı ama aslında onunla seks yapmamıştı. Ama son beş seferdir içine giriyordu. Bu gece, hâlâ arkasında dururken kızın sabahlığını çıkardı ve onu aynanın önüne götürdü. Ön tarafına uzanıp ergen bedenini okşarken, çok hızlı bir şekilde ‘küçük bir kadına’ döndüğünü söyledi.

En azından bu gece hızlı oldu. Kızın kendisini soymasını istedi, sonra kızın faydasız bir şekilde kapının arkasına sıkıştırdığı sandalyeyi gidip getirdi. Performansını aynada görmek için, kızı yüzü aynaya dönük biçimde eğilip avuç içlerini sandalyeye koymaya zorladı ve arkasından içine girdi—her zaman arkasından girerdi. İşini bitirdiğinde, “Teşekkür ederim,” dedi ve bir gün bundan zevk almayı öğreneceğini söyledi ve kızı temizlenmesi ve yatağına kıvrılması için bırakıp gitti.

Üvey ağabeyi koleje gitmeden önce iki kere daha oldu. Gittiği gün, kız üzerinden kocaman kara bir bulut kalkıyor gibi hissetti. Keşke bir de onu bir daha görmek zorunda olmasaydı. Annesi ruh halindeki değişimi fark etti ama bunun tamamen üvey oğlunun gidişinden kaynaklandığını anlamadı. Zaten, son birkaç aydır ergen bir kızın ruh halindeki dalgalanmalar olduğu sandığı şey için boş yere endişelenemeyecek kadar hamileliğiyle meşguldü. Son iki hafta, tansiyonunun yükselmesinden kaynaklanan komplikasyon nedeniyle kötü geçti. Gözetim için hastaneye götürüldü ve beş gün sonra, durumunda daha fazla bir kötüleşme olmasını önlemek amacıyla doğum gerçekleştirildi.

Kız yeni yarı kardeşini görünce çok heyecanlandı. Anne ve be-beğin birkaç gün fazladan hastanede kalması gerekiyordu ama

yakında eve döneceklerdi ve üvey ağabeyi yakında kolejden eve gelecek olmasına rağmen yeniden bir bebeğin bakımına yardımcı olmayı iple çekiyordu. O, üvey babası, küçük erkek kardeşi ve yeni yarı kız kardeşi hastaneden eve dönerlerken morali çok yüksekti. O ve üvey babası iki küçük çocuğu yataklarına yatırdılar; sonra, ilk defa adama karşı bir sıcaklık duyarak, odasına çekilmek yerine adamla birlikte oturma odasında kaldı. Üvey babası, bir kutlama havası içinde, ona votka portakal ikram etti. Bir erişkin gibi muamele görmekten memnun, kabul etti ve çabucak içti. Adamın ona verdiği ölçülerdeki içkiyi biraz beğendiğinden ikinci kadehi de kabul etti. Bolca kıkırdayıp duruyordu—içlerinden birinin söylediği her şey ona komik geliyordu. Dördüncü bol votkalı içkisini hemen hemen bitirdiğinde oda dönmeye başladı. Birkaç dakika sonra, midesinin bulanacağını biliyordu. Hızla ayağa kalktı, bacakları büküldü ve yere yığıldı, sonra da kustu.

Ertesi sabah uyandığında, hayatının ilk geceden kalmasının sıkıntısını yaşarken, kendisini üvey babasıyla yatağında buldu. İkisi de çıplaktı ve artık aşına olduğu bacaklarının arasındaki yapışkanlık ona en azından hikâyenin bir kısmını anlatıyordu. Adam çoktan uyanmış, onu izliyordu.

“Ne iş çevirdiğini bir gün öğrenirse annen ne der?” dedi, sesindeki tehdit gülümsemesini örtüyordu.

Ne iş çevirdiğini sorduğunda, adam ona inanmakta zorlandığı bir hikâye anlattı—midesi bulandıktan sonra, adamdan kıyafetlerini çıkarmasını, sonra onu yıkamasını istemiş, sonra da adamı onunla seks yapması için ayartmıştı. Ve adam, bunların hepsini annesinin yeni bebek erkek kardeşini doğurduğu gün yaptığını belirtti. Annesine asla söylemeyeceğine söz verdi. Bu onların sırrı olarak kalacaktı—iyi bir kız olduğu sürece. ‘İyi kız’ ile ne kastettiğini sorduğunda, kızı o gece dördüncü kere dölleyerek gösterdi ama kız bunu bilmiyordu.

Daha önce hiç o sabahki kadar uzun bir banyo yapmamıştı, bedenini kirinden ve aklını artan suçluluk duygusundan ve annesinin çok kızacağı korkusundan kurtarmaya çalıştı. Ama her temizlenme kısa süreliydi, çünkü üvey babası ertesi gece, daha sonraki gece onu yine ziyaret etti. Bu çektiği yeni çile konusunda o kadar umutsuzdu ki üvey ağabeyi kolejden eve döndüğünde neredeyse rahatlamıştı. Hiçbirinin diğeri evdeyken onu ziyaret etmeyeceğini sanıyordu.

İki gün sonra, annesi bebeği eve getirdi. Doğum sonrası ağrısına ve yorgunluğuna rağmen, evde olduğu için çok sevinçliydi, hatta eşinin terfi ettiği haberine sevindiği kadar sevinmişti. Ayrıca, bir ay içinde, eşinin egzotik bir yere yapacağı iş gezisinde ona eşlik etme ihtimali vardı; iki küçük çocuklarını da yanlarına alabileceklerdi, bütün masraflar karşılanıyordu. Hayattaki başarı olasılıklarından mutlu bir halde, evdeki ilk gecesinde kızının odasının önünden geçerken onun hıçkırıklarını neredeyse duymadı.

Onu perişan bir halde yatağında kıvrılmış halde buldu. Erkek arkadaşından ayrılmasından kaynaklanan bir travmadan daha ciddi bir şey olabileceğini beklemeden, sorunun ne olduğunu sordu. Genç kız ona sarılıp omzunda hıçkırarak ağladı ve bir süre konuşmadı. Annesi rahatlatıcı bir şekilde konuştu, kızının saçlarını okşadı, tekrar tekrar onu neyin üzdüğünü kendisine söylemesini istedi. Sonunda genç kız sırrı daha uzun süre saklayamadı.

“Lütfen bunu yapmalarını engelle,” dedi hıçkırarak. “Lütfen... lütfen... bu gerçekten benim hatam değil, gerçekten değil. Lütfen inan bana—lütfen durdur onları. Daha fazla dayanamıyorum.”

Anne onu sakinleştirmeye ve daha fazlasını öğrenmeye çalıştı. Hıçkırıkların arasında, üvey oğlunun adını duydu ve çok üzüldü. Oğlan koleje gittiğinden beri bu tiradlardan kurtulmuştu ama görünüşe göre kızının nefretlerini ve korkularını yeni baştan dinlemeye başlaması gerekiyordu. Gerçekten de o havada değildi.

“Başlama yine,” dedi, rahatlatıcı ses tonu yerini öfkeye bırakmıştı. “Daha sadece bir gündür evde ve sen yine başladın.”

“Ama onu bana dün gece yine yaptı—yıllardır yapıyor. Ama dün gece beni yatağa bağladı. El ve ayak bileklerime bak. Korkunçtu. Lütfen durdur onu. Ondan nefret ediyorum, ondan gerçekten nefret ediyorum!”

“Sesini alçalt,” diye uyardı annesi kızı incelerken. El ve ayak bileklerinde izler vardı belki ama emin olamadı ve gördüğü şeyin nedeni herhangi bir şey olabilirdi. Kızını bu kadar sıkıntılı görmek onu üzmesine rağmen ama o kadar çok gürültü yapıyordu ki eşinin duymasından her şeyden çok endişe ediyordu. Çocukları için en son isteyeceği şey onu yine sinirlendirmektir.

“Ne demeye seni bağlasın ki?” diye sordu gerçekten kafası karışmış bir halde. “Oyun muydu yoksa onun başını belaya sokmak için yine hikâyeler mi yazıyorsun?”

Kızı, annesinin onun neden bahsettiğini anlamamasına inanamadı. “Oyun değildi! Ben uydurmuyorum! Kıyafetlerimi yırtıp çıkardı ve benimle seks yaptı! Bunu yıllardır yapıyor! Eğer sana söylersem beni öldüreceğini söyledi!”

“Aptal olma! Benimle seks yaptı derken ne kastediyorsun? Yıllardır mı? Elbette yapmadı, böyle aptalca şeyler söylememelisin.”

“Yapıyor, yapıyor. Gerçekten yaptı. Bana inanmak zorundasın, anne. Lütfen inan bana. Lütfen. *Yalan söylemiyorum.*”

Aniden derinden gelen bir erkek sesi, kızının acı çığlıklarını kesti. “Gülünç olma!” diye patladı adamın eşi, sesi korku ve öfkeden değişmişti. Kapının arkasından dinlemişti. “Oğlum hakkında ne cesaretle böyle hikâyeler uyduruyorsun?”

Araya girilmesiyle çok şaşırان anne ve kız adama baktı, biri geleceği için, diğeri hayatı için korktu. Kız korunmak için, onu saran kolunun altına girerek annesine sokuldu. “Bana zarar vermesine izin verme,” diye fısıldadı.

Anne onu yanına çekti ama konuşurken, gözleriyle eşinin, sesiyle de kızının endişelerini gidermeye çalışırken öfkeli eşine odaklanmıştı. “Aptal olma canım. Sana zarar vermeyecek. O senin tarafında. Hepimiz senin tarafındayız. Kimse sana zarar vermeyecek—ama hikâyeler anlatmayı kesmek zorundasın. Bu adil değil. Bu sorun çıkacak.”

“Ama onlar hikâye değil. Gerçekten değil...ve...zaten...” diye tereddüt etti, söyleyeceği şeyin büyüklüğünü fark ederek. “O benim tarafımda değil. O da yapıyor. Dün gece ikisi de yaptı.”

Üvey baba kendisini gülmeye zorladı. “Ne?” diye bağırdı, eğlenmiş ve şaşırmış gibi görünerek. “Ne? İkimiz de mi yaptık? Nasıl?” Sonra alaya başvurarak, “Söyleme—sırayla yaptık,” dedi.

“Yaptınız, sen de biliyorsun,” dedi kız hıçkırarak, şimdi adama düşmanca bakıyordu. Tekrar annesine döndü. “Gerçekten anne, sırayla yaptılar. Oğlu yaparken odaya geldi. Bana yardım edeceğini düşündüm, çünkü oğlunu çekip uzaklaştırdı. Ama yardım etmedi. Beni çözmedi bile. Sadece bana baktı. Sonra oğlu dışarı çıkınca o da bana aynısını yaptı—ve o kadar sert yaptı ki canım yandı.”

Kız tekrar üvey babasına dik dik baktı. Hâlâ hıçkırıyordu ama aynı zamanda kızgındı da. “İşini bitirdiğinde, oğluna bir kere daha yapabileceğini söyledi. İnanamadım. Yatağa bağlıydım ve oğlu benimle

seks yaparken o da durup seyretti.” Durdu ve yanaklarındaki yaşları sildi, hıçkırıklarının arasında nefesini tutmaya çalışıyordu. Birden yeniden korkmaya başladı. Üvey babası başını salladı.

“O deli,” dedi eşine. “Kafadan hasta—ve tehlikeli. Böyle bir hikâye beni mahvedebilir. Bizi mahvedebilir.”

Anne kolunu kızının omuzlarından çekti. Kısa bir an eşine baktı, sonra sanki aklını okumak istermiş gibi tekrar kızının gözlerine baktı. Sonra tek kelime etmeden, yüzüne sert bir tokat attı.

Bu sahne her ebeveynin kabusudur, çocuğunun kaçırıldığını, tecavüze uğradığını ve sonra da öldürüldüğünü bir saniye düşünmek bile dehşet verir. Modern sanayi toplumlarında, bir çocuğun fiziksel ya da cinsel olarak tacize uğrayabileceği korkusu ebeveynler için daima vardır—bunun da iyi bir nedeni bulunur, çünkü nispeten yaygındır. ABİD’de ve Avrupa’da, her dört kız çocuğundan biri on dört yaşına kadar ve her üç kız çocuğundan biri on sekiz yaşına kadar ve her altı erkek çocuktan biri on altı yaşına kadar saldırgan biçimde ya da cinsel olarak bir şekilde tacize uğramaktadır. Peki çocuk tacizi nedir, taciz edenler kimlerdir ve olay evrimsel biyoloji bağlamına nasıl oturur?

Bu noktaya kadar, tanık olduğumuz sahnedeki iki adamın davranışının evrimsel biyoloji tarafından nasıl yorumlanacağını tahmin etmek zor olmalı. Üvey baba zor zamanlarda bebek olan üvey oğluna şiddet gösterdi ve koşullar biraz daha iyi olduğunda kendi oğlunu basit bir şekilde kayırdı. Daha sonra, koşullar daha da iyileştiğinde, yeni eşinin ona bağımlılığından kızını cinsel olarak taciz ederek yararlandı. Benzer şekilde, oğlu da kendisinin ve babasının durumundan aynı şekilde kızı cinsel olarak taciz ederek faydalandı. Adam ve oğlu, kendi çıkarlarının bu şekilde peşine düşerek üreme sonuçlarını pekâlâ iyileştirebilirlerdi—bu durumda, tacizde doğal seleksiyon tarafından şekillenen ve insan davranışı içinde programlanan bir olgudan bahsederez.

Zaman zaman, evrimsel biyoloji, çoğu insan tarafından iğrenç, ahlaksız, antisosyal ya da tehlikeli bulunan davranışın biyolojik bir temeli olduğu sonucuna vardığı için gözden düşer. Genellikle, tıpkı bizim yaptığımız gibi, söz konusu davranışın evrim tarafından

beğenildiği çünkü bu suçu işleyenlerin yaptıkları şeyden üreme avantajı elde ettikleri iddia edilir. Bu noktada tehlikeli bir zemine basmaya başlıyoruz. Böyle bir davranışın ana çizgilerini belirtirken ve bir insanın ruhu içinde genleri tarafından programlandığı sonucuna vararak, evrimsel biyolog o davranışa göz yumduğu hatta desteklediği izlenimi verebilir. Durum böyle değildir. Evrimsel biyoloğun tek ilgisi, davranışı anlamak, daha sonra elinden gelen en iyi şekilde kullanması için bu anlayışı genel olarak topluma geçirmektir. Eğer durumun gerçekliği bu değilse, bir olaya zorla politik ve toplumsal olarak kabul edilebilir bir yorum getirmenin bir anlamı yoktur. Çocuk tacizi modern sanayi toplumlarında bir problemdir ve bu toplumlar içinde yaşayan bütün ebeveynlerin endişesidir ve evrimsel biyolojinin onun anlaşılmasına yardımcı olmak için oynayabileceği tek bir rol vardır. Anlaşılmadan bir problemin çözülme şansı yoktur.

Çocuk tacizinin iki ana ögesi vardır—şiddet ve cinsellik—ve bunların biri ya da ikisi birden, belirli bir anda var olabilir. Toplumumuzda çalışan birçok sosyolog için, bir çocukla şiddet içeren her türlü etkileşim ve neredeyse her türlü cinsel etkileşim, *şiddet içersin* ya da *içermesin*, taciz niteliğindedir. Evrimsel biyolog açısından, eğer kurban belirli bir hareket sonucunda uzun dönemli üreme sonucunda bir azalmadan musdaripse, ‘taciz’ kelimesi ancak o zaman gerçekten uygundur. Taciz tanımına daha sonra geri döneceğiz ama bu bir başlangıç noktası olacak.

Eğer sosyolojik tanımı kullanıyorsak, bu kitap içinde tacizle iki kılıkta karşılaştığımızı söyleyebiliriz. Birincisi, kardeş rekabeti ve ebeveyn kayırmacılığı bağlamında münferit çocukların ihmal edilmesi ya da en kötüsü şiddete maruz kalmasıdır. İkincisi, baba ve kızı arasındaki şiddet içermeyen ensestti. Her ikisi de biyolojik aileler içinde geçti ama her iki taciz türünün gerçekleşme olasılığının eğer erkeğin baba olduğuna dair güveni düşükse daha fazla olduğu sonucuna vardık. Bundan dolayı, taciz olasılığı en fazla bir erkek bir kız çocuğun babası olmadığından emin olduğunda ya da bir erişkin onun erkek kardeşi olmadığından emin olduğunda vs en fazla olmalıdır ki üvey akraba durumunda böyledir. Bu, yukarıdaki sahneden betimlenen durumdur ve aynı şekilde sosyologlarla evrimsel biyologların vardığı baskın sonuç da budur.

Bu sahne ve yorumu, özel olarak üvey babalar ve karışık ailelerle değil tacizle ilgilidir. (Çekirdek olmayan ailelerin avantaj ve dezavantajları bir sonraki sahneden tartışılacak.) Yanlış anlamayı önlemek için, burada, ortalama olarak karışık ailelerin, üyelerinin hepsinin—ya da çoğunun—üreme avantajına çalıştığını vurgulamamız gerekir. İşte bu nedenle, doğal seleksiyon tarafından bu şekilde işlemeye hazırlanmışlardır. Sıklıkla, karışık ailelerde çocuklar üvey ebeveynleri—ya da evlatlıkları—veya evlat edinen ebeveyn tarafından taciz edilmezler. Böyle olmasına rağmen, sahnedeki kızın deneyimleri talihsiz bir gerçeği gösteriyor: Çocukların üvey babaları, üvey erkek kardeşleri ve bir başka erkek üvey akraba tarafından taciz edilme olasılığı, biyolojik ailesinin üyeleri tarafından taciz edilme olasılığından daha fazladır.

Şiddet içeren ve cinsel tacizi, ayrı ayrı ele alacağız ve şiddetle başlıyoruz. Kanada ve Britanya’da yapılan çalışmalar, bir erkek karışık bir ailede yaşadığında, üvey çocuklarını taciz etme olasılığının, genetik çocuklarını taciz etme olasılığından yedi kat fazla ve onları öldürme olasılığının da *yüz kat* fazla olduğunu gösteriyor. Üvey babalar tarafında artan bu şiddet ve cinayet iki yaşına kadar olan bebeklerde en yüksek seviyededir. Sadece en sonunda katilin aslında çocuğun üvey babası ya da en azından anneye cinsel ilişkiye girmiş bir erkek olduğunun ortaya çıkması için, bir çocuk cinayeti ne kadar sık medya spotları ve tam kapsamlı bir inceleme altına girer?

Biyolojik babalar ve üvey babalar çocukları öldürdüğünde, dürtüleri ve yöntemleri farklıdır. Şartlar ebeveynlerin daha iyi zamanlarda yaptıkları sayıda çocuğu artık gerektiği gibi yetiştiremeyecekleri kadar kötüleştiği zaman, biyolojik babalar çocuklarını ‘aile planlaması’nın bir parçası olarak öldürmeye yönelirler. Aksine, üvey babalar üvey çocuklarını bir başkasının çocuklarını yetiştirmekten kurtulmak için öldürür. Dürtüdeki bu farklar, genetik babalar ve üvey babaların kullandıkları yöntemlerde kendilerini gösterir. Genetik babaları tarafından öldürülen çoğu çocuk, boğmak gibi saldırgan olmayan araçlarla öldürülürken üvey babaların beş kurbanından dördü ölünceye kadar dövülmüştür.

Üvey çocuğun öldürülmesi üvey ebeveyn tarafından beğenilmemenin en uç noktasıdır. Bilinçli olarak ya da bilinçaltında,

katilin aile kaynakları üzerinde masraf olduğu için kendi üreme sonucu açısından bir tehdit olarak gördüğü çocuğun mutlak şekilde ortadan kaldırılmasıdır. İhmal ve şiddet aynı şeye ulaşmaya çalışmanın daha az uç noktadaki yollarıdır. İhmal, çocuğun kaynak taleplerini en aza indirme girişimidir. Şiddet, onu aileyi terk etmeye zorlama girişimidir. Şiddet içeren taciz, saldırganın aile kaynakları üzerinde önlenebilir bir masraf olarak gördüğü şeye bir tepki olduğu için, aile hayatının diğer birçok yönü gibi, o kaynakların miktarından güçlü bir şekilde etkilenir. Bu nedenle, yoksulluk ve kötüleşen şartların şiddet içeren çocuk tacizinde gözlemlenen en yaygın tetikleyicilerden ikisi olması şaşırtıcı değildir.

Üvey çocukların üvey babalardan kötü muamele görmesi modern bir hastalık, sanayileşmenin bir yan ürünü değildir. Doğal seleksiyon tarafından şekillenen biyolojik bir temeli vardır ve hem sanayileşmiş insan kültürlerinde hem de diğer hayvanlarda görülür. Örneğin Paraguay'da ormanda yaşayan Arche halkı üzerine yapılan çalışmalar, anne ve üvey baba tarafından büyütülen çocukların yüzde 9'unun on beşinci yaşgünlerinden önce öldürüldüklerini göstermiştir ve bu oran iki genetik ebeveyn tarafından büyütülenlerde yüzde 1'den azdır. Diğer hayvanlarda, üvey çocuklara uygulanan şiddetin en iyi bilinen örneği erkek aslanlardır. Aslan sürüleri iki ya da üç erkek ve en fazla sekiz dişi ve onların yavrularından oluşur. İki ya da üç erkekten oluşan bekâr gruplar bozkırda gezinir ve her grup mevcut erkekleri kovalayabilecekleri yeni bir sürü arar. Başarırlarsa, yaptıkları ilk iş yavruları – üvey çocuklarını—öldürmektir. Dişi aslanlar yavrularının kaybıyla kızışarak yeni erkeklere kendi yavrularının babaları olmaları için erken bir şans verirler. Harem grupları içinde yaşayan bazı maymunlar da aynı şeyi yaparlar. Haremin sahibi dışarı sürülürse, yeni erkek onun yavrularını öldürür. Çok daha fazla erkek ve dişinin olduğu daha büyük gruplar halinde yaşayan maymunlar bile benzer davranışı gösterirler. Sıklıkla, erkek, annesiyle hiç cinsel ilişkiye girmediği için ya da onunla uygun zamanda cinsel ilişkiye girmediği için kendisinin olamayacak yavrulara karşı saldırgan biçimde davranır.

Yukarıdaki sahnede ve şimdiye kadar bu yorumda, çocukların erkekler tarafından şiddet içeren bir şekilde taciz edilmesine yoğunlaştık. Ancak üvey annelerin de üvey çocuklarını taciz etme

ve öldürme olasılığı, kendi çocuklarına göre daha fazladır. Ne var ki, hiçbir çalışma taciz ve şiddete ilişkin gerçek oranları henüz tahmin edememiştir çünkü üvey anneler üvey babalardan daha az yaygındır. Bunun da nedeni çocukların, özellikle de çok küçük çocukların, aileler bölündüğünde ya da yeniden oluştuğunda genellikle anneleriyle kalmalarıdır.

Çocukların üvey babaları tarafından taciz edilme riski taşıdığı fikri birçok kültürde kökleşmiştir. *Hansel ve Gratel*'de olduğu gibi, 'cadı üvey anne' imgesi halk hikâyelerinde birçok kılıkta görünür—bütün insanlar tarafından genellikle çocukları hedef alır! Dişiler tarafından tacizin, erkekler tarafından tacizde olduğu gibi, biyolojik bir temeli vardır ve yağmacı aşiretler üzerine yapılan çalışmaların gösterdiği gibi ne modern sanayi toplumlarıyla ne de insanlarla sınırlıdır. Burada, insan ya da değil, bir dişinin kendi genetik yavrusu olmayan bir çocuğu büyütme ihtimaliyle karşılaşırız. Bariz nedenlerden dolayı, diş memeliler, erkekleri avlayan ebeveyn olduğundan emin olamama durumunun kurbanı değildirlir. Bununla birlikte, üvey anneler bir çocuğun kendilerinin olmadığını bildiklerinde, üvey babaların karşılaştığı problemle karşılaşır. Bir başkasının çocuğunu büyütmenin maliyeti, karışık bir ailedeki hayatın sunabileceği faydalardan hangi noktada daha ağır basar? Çünkü ihmal, taciz ve hatta cinayet işte tam bu noktada stratejik olabilir.

Başka türlerdeki üvey anneler üzerine yapılan birkaç çalışmanın en iyilerinden biri, çok fazla sayıda çok büyük yumurtalar bırakan devekuşları hakkındadır. Sadece kendi yumurtaları için kuluçkaya yatmaktan memnun olmayan, 'ana dişiler' olarak bilinen, eş edinilmiş diş devekuşları, 'küçük dişiler' denen, eş olmayan ve başıboş dolaşan dişilerin kendi yumurtalarını onların kuluçkalarına koymalarını sağlamak için hazır bir şekilde ayakta beklerler. Bu şekilde ana dişinin kuluçkasına bırakılan yumurtalardan bazılarında, eş tarafından döllenmiş üvey çocukları vardır. Ancak, bazılarında evlatlık çocuklar vardır—yani, bunlar ne kendisi ne de eşle akraba değildir. Ne var ki, ana diş yumurtaları kocaman bir yığın halinde biraraya toplar ve hepsi için kuluçkaya yatar.

Bu tam bir fedakârlık eylemi değildir, çünkü devekuşu üvey anne/evlat edinen anne kayırmacılık yapar ve cinayet işler.

Stratejisinin amacı, evlatlık yavruları tuzak ve siper olarak kullanarak kendi yavrusunun başarısını artırmaktır. Üvey anne kendi yumurtaları ile küçük dişilerin hepsinin yumurtaları arasındaki farkı söyleyebilir ve diğerlerinin yumurtalarını yığının kenarına iter. Bazen kötü kuluçka dönemi dolayısıyla ölenler ve çakallar ya da sırtlanlar tarafından yenecek olanlar bunlardır. Üvey annenin kendi yavrularının neredeyse hepsi hayatta kalıp yumurtadan çıkarken, diğer dişilerin yavrularının ancak yarısı yumurtadan çıkar. Diğer dişilerin civcivleri yumurtadan çıktıklarında, üvey annenin üreme başarısı uğraşında bir fayda daha sağlarlar. Devekuşu civcivleri yumurtadan çıktıkları andan itibaren kendilerini besleyebildikleri için, annelerinin yapmaları gereken tek şey onları yiyeceğe götürmek ve yaklaşan yırtıcı hayvanlar konusunda onları uyarmaktır. Kuluçkasında başka dişilerin civcivlerinin de olması, bir yırtıcı hayvan saldırdığında avının kendi yavrularından biri değil bir başkasının yavrusu da olabileceği anlamını taşır. Karışık bir aileye sahip olarak ve diğer dişilerin yavrularını etkili bir şekilde kullanarak/istismar ederek, kendisi yavrularını olgunluk dönemine kadar çok daha fazla büyütür.

Üvey ebeveynlik ve evlat edinme devekuşlarında yaygındır çünkü bedeli az olup faydası büyüktür. İnsan üvey ebeveynlerin çok daha ince dengelenmiş bedel ve fayda grupları vardır ve bu nedenle de karışık aileler insanlarda devekuşlarındakinden daha az yaygındır. Bununla birlikte, bir kere daha, insanlar bazen kendilerini, sadece üvey çocuklarından bir ya da daha fazlasını beğenmediklerinde üvey ebeveynliğin faydalarının bedellerinden ağır bastığı bir durumda bulurlar.

Şimdiye dek, tacizin sadece saldırgan tarafını ele aldık—ihmal, şiddet ve cinayet. Vardığımız sonuç, bu tür tacizin biyolojik kökenleri olduğu ve kurbanın aleyhine olmasına rağmen *taciz edenin* üreme başarısını daha da ilerletmek üzere doğal seleksiyon tarafından tasarlandığı şeklindedir. Artık, taciz edenlerin neden o şekilde davrandıklarını daha iyi anlayabilmemize rağmen, tarif ettiğimiz davranışın biyolojik olarak bile taciz niteliğinde olduğu açıktır. Diğer bir deyişle, biyolojik olarak olduğu gibi sosyolojik ve psikolojik olarak da, kurban taciz edenin hareketleri sonucunda acı çeker. Bununla birlikte, cinsel taciz çok daha karmaşık bir grup soruna neden olur.

Evrimsel biyoloji, çocukların cinsel tacizinin de biyolojik kökenleri olduğunu ileri sürecektir. Kısım, bu kökenler şiddetinkilerle aynıdır. Erişkinlerin bazen çocuklarla cinsel ilişkiye girmek için hissettikleri dürtüler, kurbanlarının aleyhine olduğu zaman bile, *erişkinlerin* üreme başarısını ilerletmek için doğal seleksiyon tarafından geliştirilmektedir. Bununla birlikte, cinsel tacizin cinsel ilişkiden daha az ciddi biçimlerinin çok farklı bir davranışta biyolojik kökenleri vardır ve diğer primatlar ile bazı insan toplumlarındaki rolü, yavruların taciz edilmesi değil cinsel eğitimidir. Ne var ki, bu tür bir davranış *modern sanayi toplumlarında* yine çocuğun aleyhinedir ve bu nedenle günümüzde sosyolojik ve psikolojik olduğu kadar biyolojik olarak da taciz niteliğini taşır.

1984'te *Çocuk Tacizi ve İhmali* dergisinde yayımlanan klasik bir rapora göre, çocukların cinsel tacizi ciddiyete göre üç kademeye ayrılabilir. *En az ciddi* olanın tanımı, 'zorla öpme, giyinik haldeki memeler ya da genital organlara temas da dahil olmak üzere kalçalara, uyluğa, bacağı ya da vücudun başka kısımlarına kasten cinsel olarak dokunmaktan aynı eylemlerden herhangi birine güç kullanmaksızın teşebbüs'e kadar uzanır. *Ciddi* cinsel tacizin tanımı, 'vijinaya zorla parmakla girmekten, soyunuk haldeki memeye zor kullanmadan temas girişimi'ne kadar uzanır. *Çok ciddi* cinsel tacizin tanımı, 'zorla penisle vajinaya girmekten penis, vajina ve anuse yapılan oral seks ve anal seks'e kadar uzanır. 'Kurban' tarafından istenen temaslara, saldırgan akraba olsa bile, beş yaşından büyük ya da 'kurban'dan daha küçük olmadığı sürece taciz niteliğinde kabul edilmez. Bu demektir ki baba ve kızı arasındaki bütün temaslara, kız tarafından istense de istenmese de, taciz niteliği taşır.

Ensest bağlamında, baba ve kız arasındaki cinsel ilişki olasılığının, birinin ya da her ikisinin de genetik akraba olduklarına dair güveni düşük olduğunda daha fazla olması gerektiğine dair biyolojik tahminle karşılaşmıştık. Aynı şekilde gayri meşru çocuğun babası olarak bilinen erkek, eğer baba olduğuna dair güveni düşürse, bazen kızı uzun dönemli cinsel ilgi nesnesi olarak görebilir ve bunun gerçekleşme olasılığı üvey babanınkinden bile yüksek olabilir. Kendilerini üvey baba rolünde bulan erkekler, babalar ve genetik kızları arasındaki ensesti önlemek için evrilen biyolojik frenlerle kısıtlanmazlar.

Biyolojik babaların baba olduklarına dair güvenleri düşükse, kızlarını cinsel olarak taciz etme olasılıklarının daha yüksek olduğunu gösteren çok az doğrudan kanıt vardır. Ancak bir babanın kızını cinsel olarak taciz etme olasılığı, eğer evlilik istikrarlı değilse artar—ve evlilikteki istikrarsızlık genellikle erkeğin baba olduğuna dair güveninin düşük olduğunun bir göstergesidir. Bütününde, rakamlar bir kızın çocukluk döneminin büyük bir bölümünde büyütülmesine yardım eden bir üvey baba tarafından taciz edilme olasılığının biyolojik babasına nazaran yedi kat fazla olduğunu ileri sürüyor. Çocukluklarının bir döneminde anneleriyle çok daha geçici ilişkiler kuran erkekler tarafından—‘kısa süreli üvey babalar’—bu seviyede taciz edilme olasılıkları çok daha fazladır, ancak ne kadar daha fazla olduğu tam olarak belirlenememektedir. Sahnedeki gibi büyük üvey erkek kardeşler söz konusu olduğunda rakamlar yine çok daha yüksek olacaktır, ancak ne kadar daha fazla olduğu yine bilinmiyor.

Sahnede, kız hem üvey ağabeyi hem de üvey babası tarafından döllendi. Yine, böyle çift tacizin ne sıklıkla gerçekleştiğine ilişkin rakamlar bulunmuyor. Sadece olduğunu biliyoruz. Eğer, rakamların ileri sürdüğü gibi, üvey babayla yaşayan on iki kızdan biri onun tarafından dölleniyorsa ve büyük üvey erkek kardeşle yaşayan altı kızdan biri de onun tarafından dölleniyorsa, her ikisinin de olduğu karışık ailelerde yaşayan yaklaşık yetmiş kızdan birinin sahnedeki kızın kaderini paylaşıcağını tahmin edebiliriz.

Bu nedenle, genç aile üyelerinin hem şiddet içeren taciz hem de cinsel tacize maruz kalması, çekirdek ve karışık ailelerde, benzer nedenlerle, benzer kalıplar sergiler. Çocuklar evden erken ayrılırsa üvey babaların biyolojik babalara nazaran kazanacağı daha çok şey olduğu için, üvey babaların üvey çocuklarını ihmal etme, taciz etme ya da öldürme olasılığı daha fazladır. Bir üvey babanın üvey kızıyla cinsel ilişkiye girme olasılığı daha fazladır, çünkü enstestin genetik dezavantajlarından dolayı, kız gebe kalırsa biyolojik babaya nazaran kazanacağı daha fazla şey vardır. Kanada’da binden fazla kadın üzerinde yapılan bir çalışmadan elde edilen çok şaşırtıcı sonuca burada değinmek yerinde olabilir. Ortalama olarak, evde üvey babayla büyüyen bir kız ilk âdetini, biyolojik ebeveynleri ile birlikte büyüyen bir kızdan yaklaşık altı ay daha erken görüyor.

Açıkça, genç kızın bedeni, üvey babanın varlığına cinsel olgunlaşmasını hızlandırarak tepki veriyor. Bunun, kızın evden ayrılmasını öne çekmeyi amaçlayan bir uyum olması çok mümkündür. Alternatif olarak, evde akraba olmayan erkekler bulunmasından daha erken avantaj sağlamanın bir yolu da olabilir.

Eğer üvey babalar ve baba olduğuna dair güveni düşük olan babalar, bazen ‘kızlarını’ üreme hedefi olarak görmeye programlanmışsa, neden daha ergenlik çağına gelmeden onları bu kadar sık döllüyorlar? Tabii ki bu tür bir davranış üretken olamaz. Aslında, saldırganın bu tür bir davranışı onu potansiyel üreme faydasından görüldüğü kadar mahrum bırakmıyor olabilir. Kızların beş yaş itibariyle gebe kaldıkları ve doğurgan olabileceklerinin ilk gözle görülür işaretini veren ilk âdet kanamasından çok önce yumurtlayabildikleri kaydedilmiştir. Davranışın üremeyle ilgili doğası, cinsel ilişki içeren taciz olasılığının kız ergenlik çağına yaklaştıkça, hâlâ naif ve kırılgan olduğu ama yine de gebe kalma olasılığının arttığı dönemde daha da çoğaldığı gerçeği ile belki de daha açık bir şekilde gösterilebilir.

Genç bir dişi ve babası olma ihtimali az olan erişkin bir erkek arasındaki cinsel ilişki, bazı sanayi öncesi toplumlarda toplumsal olarak kabul görüyordu. İlgili çalışmaların çoğu yirminci yüzyılın ilk yarısında yapıldı ve daha geniş sanayi dünyası içine girdiklerinden, bu tür birçok toplum artık farklı davranıyor. Ancak örneğin Hindistan’daki Lepha halkı, kızların çocuklukta cinsel ilişkinin faydası olmadan düzgün gelişmeyeceklerine inanıyordu. On bir ya da on iki yaşına gelene kadar, çoğu kız hem daha büyük erkeklerle hem de akranlarıyla düzenli olarak tam ilişkiye giriyordu. Erkekler, hiçbir toplumsal ceza almadan zaman zaman sekiz yaşındaki küçük kızlarla bile çiftleşiyordu. Bazı hayvanlarda da erişkinler ve yavrular arasındaki cinsel temas sınır tanımaz. Örneğin, cüce şempanzelerde, erişkin erkekler genç dişileri bebeklikten itibaren döllerler. Bununla birlikte, memelilerde bu davranışın en iyi incelenmiş örneği, gelinciklerle ilgilidir.

Dişi gelincikler gecikmiş implantasyon sergilerler. Çiftleşirler ve yumurtaları döllenir ama daha sonra döllenmiş yumurtanın rahme yerleşmesine bir yıla kadar izin vermezler. Erişkin dişi, ilk karşılaşmada döllenmiş yumurtalar içindeyken üremek için farklı

bir erkek gelinciğin alanına taşınır. Yeni erkek onun varlığına göz yumar ve diğer erkeğin yavrusunu kendi alanı içinde doğurmasına izin verir. Doğumdan kısa bir süre sonra, yeni erkek cinsel amaçlı olarak dişinin yuvasını basar. Dişiyi etrafı genellikle meme uçlarına yapışmış kör, tüysüz ve çaresiz ve henüz emeklemeyi dahi beceremeyen yavrularla çevrilmiş halde bulur. Anne daha sonra, gelecek yılın yavruları olacak—ve bir başka erkeğin bölgesinde doğacak—yumurtaları dölleyen bu erkek tarafından döllendir. Ne var ki, sadece anneyi döllemekten memnun olmayan erkek, bebek kızlarını da dölle. Garip görünebilir ama yırtıcı erişkin erkeğin kör, savunmasız ve ancak kafası kadar olan bebeklerin içine girip onları döllemesi normal gelincik davranışdır. Dahası, yuvadaki erkeği hissedince, bebekler ona doğru sürünüp küçük cıyaklamalarla onun cinsel dikkatini çekmek için mücadele ederler. Annelerinin rahminden henüz çıkmış olan bu dişiler, yumurtlar ve yumurtaları erkeğin spermiyle döllendir. Yine, yumurtalar bir yıla kadar depoda tutulacak, bu noktada artık bağımsız erişkin dişiler olan bu yavruların her biri yumurtaların rahminde aşılmasına izin verecek ve sonunda babası annesinin pedofil talibi olan yavruları doğuracaktır.

Gelincik örneği insan durumu için görüldüğünden daha fazla öğreticidir, çünkü hangi davranışın taciz niteliğinde olup hangisinin olmadığına dair biyolojik bir ölçüt sunar. Erkek gelinciğin avantajını açıkça görebiliriz ama aynı zamanda, en azından biyolojik olarak, davranışın bebek dişilerin de lehine olduğu için taciz niteliği taşımadığını da görebiliriz. Bu, nihayetinde, doğal seleksiyonun onları ilk yavrularına gebe kalmaları için biçimlendirme şeklidir. Erkek sadece davranışsal olarak işbirliği yapmazlar, aynı zamanda ondan seve seve gebe kalırlar. Bu, küçük kızların daha büyük erkeklerle zorla girdikleri cinsel ilişkiden çok nadiren gebe kalmalarına rağmen bedenlerinin gebeliği önlemesinin çok daha olağan olduğu insanın durumunun tümüyle aksidir.

Küçük çocukların cinsel davranışının ana özelliklerinden biri—daha sonra ele alınacak—küçük kızların, ergenlik dönemlerinden sonraki ilk birkaç yıl içinde girdikleri cinsel ilişkiden bile nadiren gebe kalmalarıdır. Bedenleri bunu sadece yumurtlamayarak önler. O halde, gebe kalmanın sıklıkla küçük kızların aleyhine olacağı ve

doğal seleksiyon tarafından gerçekten de gebe kalmamaya programlandıkları sonucunu çıkarmalıyız. Erişkin insan erkekler, bazen küçük kızlardan üreme delikleri olarak faydalanmayı denedikleri için gelincik emsallerine benzemelerine rağmen, küçük kızlar ve yavru dişi gelincikler arasında paralellikler bulmak zordur. Daha büyük erkekler fiziksel olarak direnemeyen kızlar, ne var ki bunu fizyolojik olarak—nadiren gebe kalarak—yapabilirler. Bu, üreme amaçlarında daha büyük bir erkekle işbirliği yapmanın genellikle küçük bir kızın aleyhine olduğunun bedenleri tarafından en açık biçimde ifade edilmesidir. Bu nedenle biyolojik olmanın yanında sosyolojik olarak da, bu davranış gelinciklerin aksine insanlarda taciz niteliğindedir.

Şimdiye dek, cinsel tacizin en ciddi seviyesi, özellikle de sahnemizde olduğu gibi cinsel ilişkiyi ve gebe kalma riskini içeren hali vurgulandı. Özellikle daha az ciddi biçimlere—çocukların akranları ve erişkinler tarafından samimi bir şekilde öpülmesi, dokunulması ve okşanması—odaklandığımızda, tartışma daha karmaşık bir hal alıyor.

Bir biyolog, insan olmayan primatları incelediğinde, gençler arasındaki ve gençlerle erişkinler arasında geçen ve cinsel ilişki içermeyen samimi cinsel teması gözlemler sıklıkla. Gözlemlenen bu temaslar bir sosyoloğun taciz olarak tarif edeceği temaslardan ayırt edilemez. Fark şudur: Genç bir primat için, böyle bir davranış açıkça cinsel eğitimin parçasıdır ve üreme açısından faydalıdır. Gençken bu türde samimi cinsel faaliyet olmazsa, primatlar daha sonraki yaşamlarında cinsel olarak sakattırlar. Genç primatlar arasındaki cinsel keşif karşılıklıdır ve hepsi deneyimlerinden fayda sağlar. Tütün erişkinleriyle samimi temas da eşit şekilde faydalıdır ve genellikle ebeveyları içerir. Genç onların deneyimlerinden faydalanır ve ebeveynler de yavrularının artan cinsel uzmanlıklarından torun üretiminde fayda sağlarlar.

Eğitim, daha müsamahakâr kültürlerde ebeveynler ve genç arasındaki samimi cinsel temasın aynı zamanda biyolojik rolüdür, ki bunu Sahne 19'u izleyen tartışmada ele alacağız. Bu nedenle, *biyolojik olarak*, modern sanayi toplumlarında ebeveynler ile çocuklar arasındaki ve çocukların kendi aralarındaki cinsel ilişki içermeyen cinsel temasların da rolü eğitim olmalıdır.

Samimi temasın eğitim şeklindeki biyolojik yorumu doğruysa, bu tür etkileşimlerin diğer primatlarda ve/veya sanayi öncesi toplumalarda görülen özelliklere sahip olmalarını beklemeliyiz. Birincisi, hem ebeveynlerin hem de çocukların cinsel etkileşimde bulunmak için programlanmış dürtüler yaşamalarını ama enstesten kaçınmalarını beklemeliyiz. İkinci olarak, biyolojik ebeveynlerin çocukları ile cinsel etkileşimde bulunmak için üvey ebeveynler kadar büyük bir motivasyona asla sahip olamamalarına rağmen, en az ciddi olarak tanımladığımız seviyelerde etkileşimde bulunmak için nispeten daha büyük motivasyona sahip olmalarını bekleyebiliriz. Üçüncüsü, bu tür etkileşimlerin, ergenliği izleyen yıllarda, çocuğun seks hakkındaki bilgisini üreme eylemine çevirme ihtiyacı duymadan önce doruk noktasına çıkmasını beklemeliyiz. Dördüncüsü, kızlar yanında erkek çocukların da bu şekilde eğitilmelerini ve erkeklerin yanında kadınların da eğitimci olmalarını beklemeliyiz. Son olarak, bu tür samimi temaslar yaşayan çocukların daha sonraki yaşamlarında üreme açısından daha başarılı olmalarını beklemeliyiz.

Ne yazık ki, bu biyolojik tahminleri değerlendirmek için gerçekten iyi kanıtlar bulunmuyor. Ortaya güvenilir herhangi bir resim çıkmadan önce çok daha kaliteli araştırmaya gerek var. Bu nedenle, izleyen paragraflarda, genel olarak uygun bilgilerden bazılarını sunacağız.

San Francisco'daki yaklaşık bin kadın üzerinde yapılan bir çalışma, karışık ailelerde büyütülen altı kadından birinin aksine, biyolojik babalarının bulunduğu bir evde büyütülen kırk kadından birinin bir seviyede 'babalarının' cinsel tacizine uğradıklarını ortaya koydu. Buna ek olarak, biyolojik babaları tarafından taciz edilenlerin dörtte üçü az ciddi seviyelerde taciz edilirken, üvey babaları tarafından taciz edilenlerde bu oran yüzde ellidir.

Taciz edenlerin yüzde 90'ı erkektir ve taciz eden kadınların yarısı bunu ya bir erkekle işbirliği içinde ya da çoklu-enstest bir grubun üyesi olarak yapmaktadır. Bununla birlikte, kadın dahil olduğunda, tacizde bir erkek kadar aktif rol alır. Kadınlar kızları ve erkek çocukları hemen hemen eşit miktarda taciz ederken erkekler en fazla kızları taciz ederler. Taciz eden kadınlar genellikle, taciz eden erkekler gibi, aile üyeleridir, geri kalanlar ise her zaman be-

bek bakıcısı gibi bir çeşit bakıcılardır. Kadınlar tarafından tacizin bir başka özelliği de kurbanın yaşının küçüklüğüdür. Kadınların erkeklere göre (ortalama yaş yaklaşık dokuz) daha küçük çocukları (ortalama yaş yaklaşık altı) taciz etme olasılıkları daha fazladır. Ancak her ikisinin de çocukları ergenliğe gelmeden önce taciz etme olasılığı en yüksektir.

Tacize ilişkin istatistiki dağılımda, erkek çocukların hedef olma olasılığı kızlarınkinin yarısı kadardır. Bununla birlikte, karışık bir ailede yaşarken bile, nispeten daha az erkek çocuk—belki yüzde birden az—on dört yaşına kadar taciz niteliğinde (anal) cinsel ilişki yaşamaktadır. Bu, kızların yaşadığı cinsel ilişki riskinin (vajinal ya da anal) yaklaşık onda birini temsil eder. Ne var ki daha az ciddi cinsel taciz olasılığı, erkek çocuklar için kızlara nazaran sadece biraz azdır ve şiddet içeren taciz olasılığı her ikisi için de eşittir.

Çocukluk dönemlerinde erişkinler tarafından taciz edilen çocukların azalan özgüvenden depresyona kadar çeşitli olumsuz psikolojik sonuçlar yaşaması muhtemeldir. Evrimsel biyolog için önemli soru, elbette, bu tür psikolojik karşılıkların üreme başarısını etkileyip etkilemediğidir. Birleşik Devletler’de yapılan çalışmalarda, çocukluk döneminde akranları ya da daha büyük kişilerle genital temas yaşayan çocukların yaşamayanlara göre daha fazla ömür boyu birlikte oldukları eşleri olduğuna dair bir bulgu elde edilmiştir. Ergenlikten önce taciz edilen kızların on sekiz yaşından önce gebe kalma olasılığı iki katından fazladır. Bunun nedeni, ilk gönüllü cinsel ilişkilerini daha genç yaşamış olmaları ya da daha sık cinsel ilişkiye girmeleri ya da gebelikten korunma konusunda daha az becerikli olmaları değil, henüz küçükken gebe kalmayı *deneme* olasılıklarının iki ile üç katı daha fazla olmasıdır. Daha büyük bir eşe sahip olma olasılıkları da taciz edilmemiş kızlara göre daha fazladır. Belki eşi daha büyük olduğundan onları gebe kalmaya teşvik etme olasılığı da daha fazladır. Buna ek olarak, gebe kaldıklarında bebeği kasten düşürme olasılıkları taciz edilmemiş kızlara nazaran üç kat daha azdır. Bir sosyolog ya da psikolog için olmamasına rağmen, bir biyolog için, bütün bunlar daha yüksek bir nihai üreme başarısı seviyesini işaret edebilecek üremeye ilişkin olumlu yan etkilerdir.

Elimizdeki kanıt, modern cinsel tacizin biyolojik kökenlerinin, bazı sanayileşmemiş insan toplumlarında ve bütün primatlarda

bulunan cinsel eğitim sürecinde olduğunu kati bir şekilde iddia etmemize imkân tanımıyor. Ancak böyle bir hipotezin çürütülmesine de imkân tanımaz ve her şey göz önünde bulundurulduğunda kanıt biyolojik olarak negatiften ziyade pozitifdir. Ancak bazı çocukların ‘eğitim nitelikli’ deneyimlerinden üreme açısından yarar sağlayabileceği olgusu davranışın modern sanayi toplumu bağlamında—biyolojik olarak bile—taciz niteliğinde olmasını önlemez.

Cinsel tacizin henüz bahsetmediğimiz ve bütün resmi değiştiren çok önemli bir sonucu daha var: Cinsel tacize uğrayan çocukların, uzun vadeli sağlıklarını veya doğurganlıklarını, hatta hayatlarını tehdit edebilecek hastalıklar kapma riski çok yüksektir.

Bir çift cinsel olarak birbirlerini etkilediklerinde, temasları cinsel ilişki içermese bile, daha genç olan eşin hastalık kapma riski ortalama olarak büyük olandan daha fazladır. Daha genç olan eş eğer çocuksa, riskler tamamen tek taraflıdır. Kuzey Amerika’da cinsel olarak taciz edilmiş çocuklar üzerinde yapılan iki çalışmada, on dört yaşına kadar on çocuktan birinin belsoğukluğu gibi cinsel yolla geçen en az bir hastalık kaptığı ve bazılarının da birden fazla hastalık kaptığı bulundu. Bu oran, cinsel tacize uğramayan çocuklardaki orandan çok daha yüksektir. Sonuç nettir. Modern sanayi toplumlarında, davranışta ne tür bir eğitim ögesi bulunursa bulunsun, erişkinler ve çocuklar arasındaki cinsel temas, yüksek hastalık riski nedeniyle ortalama olarak çocukların aleyhinedir. Bu nedenle, genelde bu tür temas modern sanayi toplumlarında taciz niteliğindedir—biyolojik olarak ve sosyolojik, psikolojik ve yasal olarak. Kendi toplumumuzda anlaşıldığı haliyle çocukların daha geleneksel cinsel eğitimini tartışırken bu konu üzerine söylenecek daha fazla şey olacak.

Üvey ebeveyn, hatta ebeveyn tacizinin sahnemizde örneklenen ama henüz bahsedilmemiş bir özelliği daha bulunuyor: Şöyle ki, bir çocuk biyolojik ebeveyninden destek alacağına güvenemez. Örneğin, karışık bir ailede biyolojik ebeveynin önünde muazzam bir çıkar çatışması vardır. Bir tarafta, çocuğu korur ve bağımsız olana kadar başarıyla büyütürse, çocuğun üreme sonucunu artırabilir. Diğer tarafta, yeni eş de daha başka çocuklarla üreme sonucunu artıran bir yol sunabilir ama belki de ancak önceki çocuklar ihmal edilirse. Eğer ebeveyn, uzun vadeli üreme başarısını koruyacaksa,

çatışan bu baskılar arasında çok ince bir dengeyle karşı karşıya kalır genellikle. Sonuç olarak, ebeveyn, kafası karışmış çocuğu korumakla yüzüstü bırakmak arasında bocalayabilir. Sahnede, annenin açık bir şekilde yeni ilişkisinden büyük beklentileri vardı ve seçmeye zorlansaydı, talihsiz kızı yerine eşini tercih etme olasılığı daha yüksek görünüyordu. Üzücü bir şekilde, bu yaygın bir karşılık gibi görünüyor ve çok sık olarak tacizedilen çocuğun evi çok erken terk etmesine neden olabilir. Bunu Sahne 20'yi izleyen tartışmada ele alacağız.

Karışık aileler tacize eğilimli oldukları için, burada tartışmamızın büyük kısmı bu tür ailelerle ilgilidir. Ancak karışık aileler standart çekirdek ailenin tek alternatifi değildir. Bir başka alternatif sonraki sahnenin konusudur.

SAHNE 18

Yalnız Ebeveynlik

Kadın bir dakika içinde üçüncü kere ahizeyi yavaşça yerine koydu. Birkaç saniye işaret parmağının tırnağını yedi, sonra ahizeyi yine kapı. Evet, ona telefon edecekti.

Kasabanın diğer ucunda, mütevazı bir giriş katının oturma odasında telefon dört beş kere çaldı ve uzun saçları atkuyruğu yapılmış ince, gençten bir kadın tarafından yanıtlandı. Kalçasının üzerinde, alıştırma bardağından gürültü bir şekilde bir şeyler içen on sekiz aylık bir kız bebek oturuyordu. Sehpanın üzerindeki bir yığın eski televizyon dergisinin altına gömülmüş telefona uzanmadan önce, küçük çocuğu daha yukarı çekti. "Alo," dedi hafiften telaşlı bir sesle.

"Alo, canım benim. Annen. Nasıl olduğunu merak ettim. Doktora götürübildin mi?"

"A, merhaba. Evet, götürdüm. İşe gitmeden önce götürdüm. Sadece yarım saat geç kaldım, kimse pek aldırış görünmüyordu."

"İşten önce mi?" Annesinin sesi sanki kafası karışmış gibi geldi. "İşe gittiğini mi söylüyorsun? ...ama kesinlikle okula göndermedin değil mi? Okula gidecek kadar iyi değildi. Eğer beni arasaydın, gelir bütün gün onunla kalırdım." Artan düş kırıklığını pek gizleyemedi.

"Dur anne," diye araya girdi kızı, sesi yorgun geliyordu. "Onu bir arkadaşıma bıraktım. İyiydi, doğru söylüyorum."

"Oh," dedi annesi düş kırıklığına uğramış bir şekilde. "Biliyorsun, gelmek benim için hiç sorun olmazdı." O sırada bebek, gözüne ilişen bir oyuncığa uzanmak için gayret göstererek kıpırdanmaya başladı. Kadın arzu ettiği nesneye doğru yanyan giderken, kablosu o kadar gerildi ki telefon yere düştü. Alçak sesle küfretti. "Anne, üzgünüm, gitmem gerek. Yarın telefon edeceğim, söz veriyorum. Hoşçakal!" Bir yanıt beklemeden, ahizeyi yerine koydu.

Sohbetleri her iki kadını da üzmüştü—genç kadın yine annesi-ne yalan söylediği için ve annesi de kızı yardım tekliflerini yine bir kenara ittiği için.

Genç kadın bebeği yere koydu. Küçük çocuğunun istediği oyuncığa doğru gidişini izleyerek yere oturdu ve kendisine sakinleşmeyi emretti. Bu günlerde en küçük şey bile onu kaygılandırıyordu. Çevresindeki dağınıklığa baktı ve çocuklar yattıktan sonra etrafı toplamaya karar verdi. Sonra mutfakta ütülenmeyi bekleyen bir yiğın çamaşır olduğunu hatırladı. O gece saçını da yıkaması gerekiyordu. O gün, öğle yemeği molasında bir mağazanın vitrininde kendisini görmüştü. Ne kadar bitkin görüldüğünü ve saçlarıyla kıyafetlerinin durumunu fark edince dehşete düşmüş ve görünümünü konusunda daha fazla çaba göstermeye karar vermişti.

Kanepede oturan, üstü başı dağınık beş yaşındaki tatlı kızı öksürdü ve doğruldu. Aynı anda mutfakta büyük bir şangırtı koptu, onu iki şangırtı sesi izledi. "Bir saniye hayatım, anne şimdi gelecek," dedi kızını rahatlatmak için ve hızla oturma odasından gürültünün geldiği yere fırladı, kalbi hızla çarpıyordu, kafasında bir düzine korkunç senaryo vızıldıyordu. Durumu kavradı. Buzdolabının kapağı sonuna kadar açıktı. Birtakım yiyecekler yerlere saçılmıştı, aralarında da iki kırık tabak vardı. Küçük çocuk bir sandalyenin üzerinde ayakta durmuş, buzdolabının derinliklerine bakıyordu hâlâ. Annesi fırladı ve bir başka tabak daha yere düşüp kırılmadan kızını sandalyenin üzerinden hızla almayı başardı. Çocuk oyununun bozulmasını pro-

testo etmek için çığlık attı. Genç kadın, kızına bağırma dürtüsüyle mücadele ederek onu oturma odasına götürdü ve kanepeye kız kardeşinin yanına oturttu. Kendisini suçladı tabii—çocukların başına ne zaman kötü bir şey gelse hep böyle yapardı. Bu gibi zamanlarda, ama sadece bu gibi zamanlarda, fazladan bir çift el ve göz olması için yine bir eşi olmasını diliyordu.

Küçük çocuk hemen kanepeden kalktı, bu sırada ablasının üzerine sert bir şekilde bastırıldığından ablası inledi. Genç kadın, içinde paniğin yükselmekte olduğunu hissetti. Hasta çocuğuna baktı, bir yastığın üzerine yığılmıştı. Belki de annesi haklıydı. Belki de onu doktora götürmeliydi. Ya eğer gerçekten hastaysa? Eğer sabah kızının hâlâ ateşi olursa onu doktora götürmeye karar verdi. Ancak sabah izin alırsa, işyerinde sevilmecekti.

En sonunda oturup gazeteyi okuyabildiğinde bir dört saat daha geçmişti. Çocuklarının çayını hazırlamış, onları yıkamış ve bir hikâye okumuş, çamaşırları makineye koymuş, ütü yapmış ve sabah için eşyaları hazırlamıştı—ve bunların hepsini tüm gün çalıştıktan sonra yapmıştı—ve yorulmuştu. Kesinlikle okuyamayacak kadar yorgundu. Gazeteyi bir kenara bıraktı. Aynı zamanda canı da sıkındı—yine saçlarını yıkamayı becerememişti.

Belki de bulduğu çözüme geri dönmeli ve bir başka eş bulmaya çalışmalıydı. Peki ama biriyle nasıl tanışacaktı? Hem zaten bir ilişki için vakti de yoktu. İki kızının babası onu terk ettiğinden bu yana bir yıl geçmişti—onu kurtarmıştı. Bir baba olarak bir yükü ve bir daha asla kendisini aynı konuma düşürmeyeceğine söz vermişti. Duyguları değişmemişti ama o günkü gibi günler kendisine olan güvenini sarsıyordu. Eğer ihtiyacı olursa ona yardım edecek bir annesi vardı elbette ama annesinin tekliflerini nadiren kabul ediyordu. İlk günlerde onun yalnız kalma konusundaki kararlılığı yüzünden o kadar çok tartışmışlardı ki onu arayıp yardım istemenin bir çeşit yenilgi olduğunu düşünüyordu.

Tam içi geçmişti ki oturma odasının kapısı açıldı ve büyük kızı içeri girdi, korkmuş ve çok solgun görünüyordu.

“Anne, sanırım...” diye başladı. Daha kadın hareket edemeden kızı şiddetli bir şekilde kustu.

Çeşitli nedenlerden dolayı, kadınlar kendilerini bir aileye tek başına bakarken bulabilirler. Tecavüz, tek gecelik ilişki, kısa ya da uzun süreli ilişkinin bozulması ya da eşin ölümü, tüm bunlar bir kadını hamile ya da çocuklarla ve yalnız başına bırakabilir. Yalnız ebeveynli ailelere neden olan ölüm ve ayrılığın görece önemi tarih boyunca değişmektedir ve hiç şüphesiz en yaygın nedenin ölüm olduğu—şimdi bile Hindistan’da olduğu gibi—zamanlar da olacaktır. Bununla birlikte, şu anda, hem sanayi kültürlerinde hem de sanayi öncesi kültürlerde, ebeveynlerin ayrılması yalnız ebeveynliğin alışılmış nedenidir ve bu muhtemelen insan evriminin büyük bir bölümünde de öyle olmuştur. Tanık olduğumuz sahnede, yalnız ebeveyn anneydi ve yalnız ebeveynli ailelerin çoğunluğundaki durum bu olduğu için bu senaryoya yoğunlaşacak ve daha sonra yalnız babalı aileleri kısaca yorumlayacağız.

Sadece sanayileşmiş on ulusun evde babasız büyüyen çocukların sayısına ilişkin yakın tarihli istatistikleri bulunuyor. Listenin sonunda İtalya var ve yirmi üç çocuktan sadece biri evde babasız büyüyor. Listenin tepesinde ABD var ve orada bu oran beşte bir. ABD’de 1980 yılı itibarıyla doğanlar içinde, beyaz çocukların yarısı ve on siyah çocuktan sekizi, çocukluklarının bir dönemini yalnız ebeveynli bir ailede geçirecekler.

Yalnız ebeveynliğin, bugün deneyimlendiği şekliyle nispeten yeni bir olgu olduğunu hatırlamak önemlidir. Şimdi bile, Güney Asya’da, yalnız ebeveynler kolay bir şekilde geniş aile içine çekilirler ve terime sanayileşmiş dünyada yüklediğimiz anlama göre yalnız ebeveynler değıllerdir. Gelişmiş ülkelerde bile, yalnız ebeveynlik derecesi nispeten yenidir: 1960’larda aşırı bir artış başlar ve bu da ekonomik yaşamdaki büyük değişimleri yansıtır. Çoğu ailenin sıkı sıkıya bağlı topluluklar olarak tarlada yaşadığı ve çalıştığı günlerde, ayrılma toplumsal ve ekonomik olarak zordu ve geniş—birden fazla neslin bir arada olduğu—aileler nispeten yaygındı. Sanayileşmenin, kentleşmenin ve hareketliliğin artmasıyla, gittikçe daha fazla insanın şehirlere taşınması ve kadınlar için ücretli istihdamdaki yükseliş, ayrılma ve bağımsız hayat karşısındaki ekonomik ve toplumsal bariyerleri zayıflattı. Bugün, hem erkekler hem de kadınlar, işlerini ve gelirlerini ellerinde tutarken evlerinden ve ailelerinden ayrılabilirler. 1990’ların yarısında,

hem Britanya’da hem de Birleşmiş Devletler’de, yalnız anneler ve çocukları, bağımlı çocukları olan her beş aileden yaklaşık birini oluşturunuyordu—Britanya’da bu oran biraz daha düşük, ABD’de ise biraz daha yüksekti. Her ikisinde de, rakam 1970’ten sonra neredeyse üçe katlandı. Artış 1987’den sonra özellikle yüksektir ve ABD’de yedi yıl içinde yüzde 14’ten yüzde 23’e yükselmiştir.

1980’lerde Paraguay’da ormanlarda yaşayan Ache’ler ve on sekizinci yüzyılda Almanya’daki Ostfriesland sakinleri kadar farklı ve uzak kültürler üzerinde yapılan çalışmalar, babanın kaybının çocuğun hayatta kalması üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Babanın katkısı çocuk iki yaşını geçtiğinde gittikçe daha fazla önemli olur, ancak bütün yaşlarda babanın kaybı annenin kaybindan daha az zarar verir. Aksine, 1970’lerde ve 80’lerde Kenya’da Kipsigi halkı arasında, bir babanın varlığı ya da yokluğunun çocuğun hayatta kalması üzerinde hiçbir etkisi yoktu. Ancak bu insanlar için bile, bir eşe sahip olmak annenin uzun vadeli üreme sonucunu yine de etkiliyordu, çünkü eğer baba olsaydı her oğlu ve kızı aracılığıyla daha fazla torun sahibi olacaktı.

Bir kadın için çocuklarını büyütmesine yardım edecek bir erkeğe sahip olmanın avantajları, en doğrudan olandan—fazladan bir çift göz ve ele sahip olmak—çocuklarının sağlıklı gelişim için ihtiyaç duyduğu para, gıda ya da alanı sağlayacak ya da sağlamaya yardım edecek birine sahip olmaya kadar uzanır. Yardım edecek bir erkekle birlikte, bir kadının çocuklarının kaza ve hastalıktan kurtulma ve büyüüp sağlıklı, doğurgan erişkinler olma olasılığı daha fazladır. Sonuç olarak, kadın genellikle daha fazla çocuğu büyütmeyi ve böylece daha fazla torun sahibi olmayı becerebilir. Ancak, bir eşe sahip olmak bir kadının üreme başarısında bariz bir şekilde önemli bir fark yaratmasına rağmen, bir erkeğin çocuk bakımına katkısının gerçek seviyesini gözden kaçırmamalıyız. Babalar olarak erkekler, diğer bazı primat erkeklerle kıyaslandıklarında kesinlikle en üst kısımdadırlar. Ortalama orangutan ya da şempanzenin yanında bakım konusunda çok destek sağlıyor görünebilirler ama ipek maymunlar ya da Berberi makaklarıyla kıyaslandıklarında iyi değillerdir.

Daha geniş bir primat perspektifinde, insanlar ‘yoğun bakıcılar’dan çok ‘yakın ilişki kuranlar’ olarak sınıflandırılırlar.

Çocuklarla etkileşim oranı genellikle düşüktür. Baba ilişkileri üzerine yapılan dünya çapında bir araştırmaya dahil olan seksen kültürün yüzde 20'sinde, babalar nadiren ya da hiçbir zaman çocuklarının yanındayken, sadece yüzde 4'ünde yakın bir baba-çocuk ilişkisi vardı. Güneybatı Afrika'da çalılarda yaşayan !Kung San halkı gibi bu ikinci gruba giren toplumlarda bile, babalar vakitlerinin sadece yüzde 14'ünü çocuklarıyla etkileşim halinde geçiriyordu. Bu, sanayi toplumlarındaki en aktif babalar için kaydedilen günde üç saat ile hemen hemen aynıdır. Ne var ki, bazı modern babalar *haftada kırkbeş dakika* kadar az bir süreyi çocuklarıyla etkileşim halinde geçiriyorlar.

İnsan babalar çocuk bakımı için nadiren ana sorumluluğu alırlar ve nadiren gerçek anlamda çocuklarına bakarlar. Araştırmadaki !Kung San babalar, vakitlerinin en az yarısında aile için yapacakları hiçbir şey olmamasına rağmen, çocuk bakımına yüzde 6'dan fazla katkıda bulunmuyordu. Onun yerine, hem sanayi toplumlarında hem de sanayileşmemiş toplumlarda, erkek-çocuk etkileşiminin ana biçimi oyundur. İnsan erkekler sadece yiyecek tedarikinde diğer primatlar arasındaki en aktif babalara benzerler. Ama burada bile, yiyecek tipik olarak anneye verilir, o da daha sonra yavruyu besler.

Daha geniş biyolojik perspektiften, insanlar, *iki* ebeveynli bakım—çocukları iki ebeveynle büyütme—konusunda, hiçbir şekilde eşsiz olmamalarına rağmen, olağandışıdır. Çoğu hayvan hiçbir şekilde çocuğuna bakmaz, yavrular doğdukları andan itibaren terk edilirler ve kendi kendilerini korumak zorunda kalırlar. Çok sayıda türde, özellikle de omurgalılarda, ebeveyn bakımı vardır ama *yalnız ebeveynlik kuraldır*, istisna değil. Balıklarda, kurbağalarda ve kara kurbağalarında, yalnız ebeveyn genellikle babadır, anne terk eder. Kuşlarda ve memelilerde, genellikle tersidir. İnsanlar dışında sadece çok az türde iki ebeveynli bakım görüyoruz: En sık kuşlarda oluyor ama birkaç balık ve memelilerde de var.

Hayvan krallığında bu ebeveynlik modeli, yaygın bir yanlış anlamaya neden olmaktadır: İki ebeveynli bakım *son* sistemdir ve evrim bütün hayvanların bunu yapmasını sağlamak için gerçekten mücadele vermektedir ama çoğunda başarısız olmuştur. Gerçekte, iki ebeveynli bakım, çoğu hayvanın fiziksel ya da akli yetersizlik sonucunda menedildiği evrimsel başarının bir doruk

noktası değildir. Aksine, her iki ebeveyn tarafından bakımın üreme sonucunu gerçekten artırdığı çok az durum vardır. Aslında insanın durumu tektir. Çoğu hayvan için, her iki ebeveyn de yardım etmek için kalırsa, bu aslında ters etki yapacaktır. İki örnek bunu gösterecek: ördekler ve siyah ayılar.

Çoğu ördek, erkek, yavrunun büyütülmesine yardım etmediği için, kuşlar arasında istisnadır. Dişinin yumurtalarının sonuncusunun döllendiğini görecekt kadar bir süre eşiyle kalır, daha sonra ortadan kaybolarak eşini yavruları tek başına büyütmesi için terk eder. Bu zor görünebilir ama dişi aslında onsuz daha iyidir. Birincisi, yavru ördekler doğdukları andan itibaren kendilerini besleyebilirler, ihtiyaçları olan tek şey kafalarını suya sokmak ya da dalmaktır—daha çok bir kâse çorbanın içinde yaşamak gibi. Annenin ebeveyn olarak yapması gereken yavrularını bir arada tutmak, kaybolmalarını engellemek ve yırtıcı hayvanlar tarafından yenilmekten nasıl kurtulacaklarını öğretmektir. Yardıma ihtiyacı olmamasının yanında, eşi aslında yük olacaktır. Çoğu erkek ördek parlak renkli olduğundan, baba yırtıcı hayvanları ailenin yakınına çekebilir. Bu nedenle, erkeğin terk etmesi herkes için daha iyidir.

Aynı şey siyah ayılar için de geçerlidir. Dişiler sonbaharda gebe kalır, iki yavrusunu kış uykusunda doğurur ve emzirir, daha sonra ilkbaharda çok zayıf düşmüş bir şekilde ortaya çıkar ve yaz boyunca güçlerini yeniden kazanmaları için onları besler. Annenin ve yavruların kış boyu hayatta kalması, annenin bir önceki sonbahar ne kadar meyve yiyebildiğine ve dolayısıyla yağ rezervinin ne kadarını ilerisi için sakladığına bağlıdır. Eğer kalabalık eden baba dişi gebe kaldıktan sonra onun bölgesinde kalsaydı, dişi için daha az yiyecek olacak ve her iki yavrunun hayatta kalma şansı da daha az olacaktı. Dolayısıyla, yalnız ebeveynlik dişinin üreme ürününü de artıracaktır.

Zaman zaman, aynı şey, daha sonra göreceğimiz gibi, kadınlar için de doğru olabilir ama genellikle muhtemelen değildir. Ne yazık ki, yalnız ebeveynliğin sonuçları üzerine yapılan çoğu sosyolojik çalışmanın üreme başarısını ölçmemesinden dolayı tartışmamız aksıyor. Lisede okulu bırakma, on üç ile on dokuz yaş arası dönemde hamile kalma ve istihdam potansiyeli gibi toplumsal ölçümlere yoğunlaşıyorlar. Sadece önceden verilen örnekler—Ache,

Kipsigi ve on sekizinci yüzyıl Almanları—anne geniş ailenin içine çekildiğinde bile babanın yokluğunun ve yalnız anneliğin *üreme* bakımından dezavantajı olduğunu doğrudan gösterir. Diğer bütün çalışmalar yalnız ebeveynli ailelerdeki çocukların toplumsal olarak dezavantajlı olduğunu gösterir. Dolayısıyla yegâne ölçümler dolaylıdır. Bu nedenle, yalnız anneler için ölüm oranı, çiftler içinde bulunan annelerinkinden daha yüksek olabilir ve yalnız annelerin çocuklarının sağlık durumlarının çekirdek aileler içindeki çocuklarinkinden daha kötü olması olasıdır. Her iki etken de annenin uzun vadeli üreme başarısını azaltabilir ve dolayısıyla daha doğrudan çalışmalardan ulaşılan sonucu destekler.

Yalnız ebeveyn olmanın bir kadın için dezavantaj olduğuna dair yaygın kanıt olmasına rağmen, bu dezavantaja neyin neden olduğu hiçbir şekilde açık değildir. Farklı etkenlerin görece önemi aydınlatılabilen çalışmaların çoğu, genellikle nedenin finansal olduğunu ileri sürüyor. Ebeveynliğin doğası olsa olsa ikincil etkindir ve birçok durumda faktör bile değildir.

Yalnız ebeveynli bir aile, kötüleşen koşullara çekirdek ya da karışık aileye göre daha duyarlıdır. Düşük gelir ve sağlıksızlık sonucu zor zamanlar yaşanırsa, yalnız ebeveynlerin çocukları hastalık, kaza ve taciz karşısında özellikle kırılgandır—ve yalnız ebeveynli ailelerde bu tür koşullar daha olasıdır. Haklarında 1990'lara ilişkin bilgiler bulunan bütün sanayileşmiş uluslarda, yalnız anne ailelerindeki çocuklar daha büyük yoksulluk riski taşırlar. Avustralya, Norveç ve ABD'de, bu tür çocuklar, yoksulluk içindeki çocukların yarısından fazlasını oluşturuyor. Başka ülkelerde, devlet politikaları etkileri hafifletiyor. Örneğin, Danimarka, Finlandiya ve İsveç'te de yalnız anne aileleri içindeki çocukların oranı yüksektir ama bunların yüzde 10'dan azı yoksulluk sınırının altında yaşıyor. Birçok yalnız annenin üreme başarısını, ebeveyn bakımlarının kalitesinden çok yalnız ebeveynliğin acımasız ekonomisi etkiler. Kendilerinin ve çocuklarının hayatta kalmaları, sağlıkları ve doğurganlıkları açısından sonuçlarından ayrı olarak, başka toplumsal sonuçlar da vardır. Örneğin, yalnız annelerin çocukları daha düşük sosyo ekonomik gruplarda daha yaygın olan şekillerde davranma eğilimindedirler, yani yalnız ebeveynli aileler, *ortalama olarak*, okulda daha düşük performans gösteren ve suç oranı daha yüksek çocuklar üretirler. Aynı zamanda,

hem annenin hem de çocukların akıl sağlığında bir düşüşle de ilişkilidirler. Bu tür ailelerdeki kız çocuklarının on üç yaş ile on dokuz yaş arası dönemin erken safhalarında gebe kalma olasılığı da daha fazla olduğundan, genellikle yeni bir yalnız ebeveynli aileler nesli yaratırlar. (On üç yaş ile on dokuz yaş arası dönemin erken safhalarındaki hamilelikleri Sahne 19'un arkasından ele alacağız.)

Yalnız ebeveynlik ile yoksulluk arasındaki ilişki sadece yalnız ebeveynli ailenin kendisinin azalan kazanma gücünün bir etkeni değildir: Yoksulluk ilk olarak yalnız ebeveynli ailelerin oluşmasıyla ilişkilidir. ABD'de boşanma üzerine yapılan çalışmalar, işsizliğin ve düşük ücretin kocalar ve karılar arasında düşmanlık oluşmasında önemli bir etken olduğunu göstermektedir. 1970 ve 1982 arasındaki üç ekonomik durgunluk dönemindeki boşanma analizi, yalnız anneli boşanmış ya da ayrılmış ailelerin sayısında 1968 ile 1988 yılları arasında meydana gelen artışın yaklaşık yarısının nedeninin ekonomik durgunluk olduğunu tahmin ediyordu. ABD'de, ebeveynler ayrılmadan önce yoksulluk sınırının altında yaşamayan ailelerde bile, ayrılıktan sonra gelirdeki düşüş yüzde 50'dir. Yalnız ebeveynlerin yoksullaşan durumlar içinde baş gösterme olasılığı daha fazla olmasına rağmen, daha düşük sosyoekonomik gruplar içine hapsedilmezler. Örneğin, 1992 Aralık ayının ikinci haftasında, İngiltere Kraliçesinin altı torununun hepsi yalnız anneli ailelerin içinde yaşıyordu!

Yalnız ebeveynler ve çekirdek aileler arasındaki gelir farkı, yalnız ebeveynli ailelerin azalan toplumsal ve psikolojik performansının en az yarısının, hatta belki yüzde 80'nin nedenidir. Bazı çalışmalar, performansın sıklıkla mutlak gelirden çok, ayrılıktan sonra gelirin ne kadar azaldığına daha duyarlı olduğunu gösteriyor. Bu, gelirdeki azalmadan çok daha az zarar gören *dul kalmış* yalnız ebeveynli ailelerin çocuklarının neden genellikle çekirdek ailelerdeki akranları kadar iyi performans gösterdiklerini açıklar. Aksine, ebeveynlerin ayrılması nedeniyle yalnız ebeveynliği yaşayan çocuklar, ortalamada, toplumsal ve psikolojik olarak daha kötü performans gösterirler. Bununla birlikte, bu çocuklar ile bozulmamış çekirdek ailelerdeki çocuklar arasında ölçülen farklar, büyük ölçüde ebeveynlerin ayrılmasından bile önce geçerlidir ve daha sonra ille de kötüleşmeleri gerekmez. En etkili görünen aile ilişkilerinin kalitesidir ve ayrılık bunun sadece bir parçasıdır. Elbette bu, yalnız ebeveynliğin kendi

başına problemleri olmadığı anlamına gelmez. Azalan toplumsal performansın bir kısmı—bir tahmine göre yüzde 20’si—ebeveynliğin kendisinin kalitesine bağlıdır. Ancak bu annelik becerisindeki farklılıklar meselesi değildir—kendisini yalnız bir ebeveyn olarak bulan bir kadın, bu durumu yaşamayandan daha az uzman bir anne değildir. Bu daha çok kendisini içinde bulduğu durumla ilgilidir. Yukarıdaki sahnede gördüğümüz gibi, sadece bir çift el ve göze sahip olmanın kaçınılmaz sonucudur.

Sahnemizde buzdolabıyla ilgili olayda örneklediği gibi, kaza, sağlığın bozuk olması ve azalan gelirin sonuçlarından başka, çocukların sadece bir ebeveynleri olmasından dolayı başka herhangi bir şekilde zarar gördüklerine ilişkin bir belirti bulunmuyor. Özellikle, gelenekselciler başka biçimde olmasını tercih edeceklerdir ancak birlikte yaşayan bir erkek rol modelin eksikliğinin çocuğun ileriki yaşamdaki performansı üzerinde çok az etkisi var gibi görünüyor. Modern toplumlarda, çocuklar her iki ebeveyn tarafından büyütüldüklerinde, dul bir anne (ayrılmış annenin aksine) ya da anne ve büyükanneyle büyütülmeleri haline nazaran toplumsal ya da psikolojik olarak daha iyi performans göstermezler. Başka çalışmalar, bir çocuğun aynı evde bir erkek olmadan ne kadar uzun süre yaşadığının da bir fark yaratmadığını gösteriyor. Biyolojik olarak, bu muhtemelen beklememiz gereken şeydir. Primatların çoğunluğunda, yavru, hepsi çocukların karşılıklı olarak büyütülmesinde işbirliği yapan bir grup dışı tarafından büyütülür. Genellikle bu dişiler akrabadır—kız kardeşler, teyzeler, yeğenler, büyükanneleler. Aynı şey birçok insan toplumu için de geçerlidir. Hem insanlarda hem de diğer primatlarda, erkekler bu dışı grupların içine ve dışına sürüklenerek ara sıra ‘ebeveyn’ bakımı sunarlar ama çok daha sık olarak yiyecek toplama ve dişileri dölleme işleriyle ilgilenirler sadece. Dolayısıyla, sanayi toplumlarında çocukların birdenbire birlikte yaşayan bir erkek rol model ihtiyacıyla evrilmesi için bir neden yoktur. Daha geniş bir çevrede, çocukların öğrenmeye ihtiyaç duydukları şeyleri öğrenebilecekleri birçok erkek bulunur.

İlk bakışta, kendisini erkeksiz olarak çocuk ya da çocuklarla bulan bir kadın, Catch 22 durumunda* gibi görünebilir, çünkü

* İçinden çıkılması mantıksal olarak imkânsız durum—ç.n.

istenmeyen iki seçenekten—çocuklarını ya karışık bir ailenin ya da yalnız ebeveynli bir ailenin tehlikelerine maruz bırakmak—hangisinin en iyi olması gerektiğine karar vermesi gerekir. Üreme başarısını, hangi hareket tarzının en fazla artıracacağı ya da ona en az zarar vereceği, kısmen kadının koşullarına kısmen de var olan üvey baba çeşitliliğine bağlı olacaktır.

Sahne 17 öncelikle tacizle ilgili olduğundan, karışık ailelerin tamamen negatif bir resmi ortaya çıkacaktır. Bununla birlikte, işaret ettiğimiz gibi, iki yalnız ebeveynin ailelerini birleştirmekten önemli fayda sağlayacakları potansiyel de buradadır. Her ikisi de toplam kaynaklarda bundan ortaya çıkabilecek artıştan fayda sağlayabilir—gelir ve alan gibi sadece açıkça görülen kaynaklar değil, aynı zamanda ebeveyn enerjisi, vakti ve ihtiyatlılığı gibi daha az açıkça görülenler de. Buna ek olarak, her iki ebeveyn de yeni eşleriyle başka çocuklara sahip olarak üreme sonuçlarını artırma fırsatına sahiptir. Erkeklerin yeni eşlerinin sahip olabileceği bütün kızlarla cinsel ilişkiye girerek, kendileri ve oğulları için üreme bakımından kazançlı çıkabileceklerini de kabul ettik. Son olarak, karışık aileden çok daha fayda sağlayacak eş, *kendi* çocuklarının toplam aile kaynaklarından esas payı almasını sağlamayı becerendir. Buna ulaşmak için, sadece kendi çocuklarını kayırması gerekir ama daha uç koşullarda üvey çocuklarını taciz edebilir.

Kendisini yalnız ebeveyn konumunda bulan bütün kadınlar için en iyi hareket tarzına karar vermemize yardım edecek faydalı veriler bulunmuyor. Ancak kendisini ve çocuklarını destekleme becerisinde ne kadar çok sınırlanmış olursa, karışık bir ailenin tehlikelerini göze alarak üreme başarısını artırma olasılığı da o kadar fazladır. Birleşik Devletler’de, beyaz kadınların yarısı, siyah kadınların da üçte biri yeniden evleniyor. Diğerleri değişen sürelerde birlikte yaşıyor. Sahne 17’de kızı taciz edilen kadın, tam böyle bir tarzı izledi ve kızı açısından şüphe götürmez zararlara rağmen, sonuçta sanki üreme açısından fayda sağlayacakmış gibi göründü. Ne var ki, doğru koşullar altında, bazen bir kadın kendi başına, üreme açısından, yardımdan çok yük olan bir eşle aile hayatını riske attığından daha iyi durumda olabilir. Örneğin Kuzey Zambiya’ya ilişkin beslenme verileri, dişilerin sorumlu olduğu evlerde beş yaşın altındaki çocukların kötü beslenme olasılıklarının, her iki ebeveynin de yaşadığı biraz

daha iyi evlerdeki çocuklardan daha az olduğunu, çünkü eğer baba yoksa, her ne kadar daha az da olsa, ev kaynaklarının daha fazlasının çocuklara ayrıldığını gösteriyor. Bu nedenle, artan bir şekilde, sanayi toplumlarındaki her zamankinden daha fazla beğenilen çocuk destekleme yasalarıyla ve bağımsız olarak refah sahibi olan çok daha fazla kadınla, gittikçe daha fazla kadının yalnız ebeveynliği tercih etmesini—ve sonuç olarak bundan faydalanmasını—bekleyebiliriz.

Önceden belirtildiği gibi, balıkların ve kurbağaların aksine, insanlarda, yalnız ebeveynlerin yüzde 90'dan fazlası dışıdır: Erkeklerin çocuklarını terk etme ve çocukları küçükken ölme olasılığı daha fazladır. Buna ek olarak, erkekler bir gecelik ilişki ya da tecavüz sonucu doğan bir çocukla terk edilme tehlikesinden muaftır. Erkekler kendilerini yalnız ebeveyn rolünde bulduklarında—Sahne 16'daki gibi—yalnız anne bağlamında burada tartıştığımız faktörler, kadınlar için olduğu kadar onlar için de güçlü bir şekilde geçerlidir.

Terazide, çocuklar yalnız bir babayla yalnız bir anneye olduklarından daha iyidirler. Bu daha iyi bir ebeveynliğin değil, daha yüksek gelirin ve çocuk bakımı hizmeti giderini karşılayabilmenin bir yansımasıdır. Mevcut ölçümler, çocukların yalnız babalarla yalnız annelerle olduğundan daha sağlıklı olduğunu gösteriyor ama toplumsal gelişim bakımından her ikisiyle eşit derecede iyiler. Olumsuz tarafta, kızların ergenlik dönemlerinde gebe kalma olasılığı daha fazladır ve yalnız babaların ölüm oranları da daha yüksek görünüyor. Babaların daha yüksek gelirleri göz önünde tutulduğunda, erkekler kadınlardan daha az yeterli yalnız ebeveynlerdir. 1980'ler ve 1990'larda Gana'da yapılan çalışmalar, kadınların kontrolü altındaki kaynakların çocuklara ayrılma olasılığının, erkeklerin kontrolü altındaki kaynaklardan daha fazla olduğunu gösteriyor. Benzer şekilde Brezilya'da, kadının elindeki gelir, çocuğun sağlığını erkek tarafından kontrol edilen gelirden neredeyse yirmi kat daha fazla iyileştiriyordu—ve aynı zamanda çocuğun hayatta kalma olasılığını da artırıyordu. Özet olarak, erkeklerin yalnız ebeveyn olarak azalan yeterlilikleri, bir kere daha baba olduğundan emin olamamasından kaynaklanıyor. Bu etken, döllemek için yeni bir kadın bulma dürtüsüyle birleşince, erkeklerin çocuklarının sağlığını ve güvenliğini daha fazla riske atmalarına neden olacaktır.

YEDİNCİ BÖLÜM

Büyükanne ve Büyükbaba Olmaya Giden Yol

SAHNE 19

Zemini Hazırlamak

Anne kısa uykusundan uyandı. Gözlerini güneşten koruyarak, bahçeye bakmak için döndü. Yedi yaşındaki kızı, bir köşede bir ağacın gölgesinde çömelmiş yerdeki bir şeyle yoğun bir şekilde ilgileniyordu.

Yerde yanında çimenlerin üzerinde duran radyonun sesini bastırarak, "O ne?" diye sordu.

"Büyük bir arı," diye cevap verdi kız. "Sanırım ölüyor." Elinde tuttuğu bir çubukla arıyı dürttü, sonra annesinin uyanmış olmasından faydalanarak onun şezlonguna doğru gitti. Kız, annesinin güneşte ve sıcakta uyumasına sinir olmuş ve sıkılmıştı. "Kıyafetlerimi çıkar-sam olmaz mı, anne? Çok terledim."

Anne kızı için üzüldü. Normalde, böyle bir günde, gözlerden uzak bahçelerinde hiçbir şey giymezdi ama öğleden sonra sekiz yaşındaki oğlunun bir arkadaşı oyun oynamak için gelmişti. En iyi durumda bile onu tuhaf buluyordu ve bir şey kendisini ya da kızını çıplak görmesinin onun için iyi bir şey olmadığını söylüyordu.

"Üzgünüm, hayatım," dedi doğrulurken. "Etrafta ağabeyinin bir arkadaşı olduğunda, kıyafetlerini çıkartamazsın... bu arada, nerede ikisi?"

Kız, asık suratlı bir şekilde, ağabeyinin trenleriyle oynamak için yukarı kata çıktıklarını söyledi. Kadın, yukarı katın pencerelerine dikkatle baktı, sonra bir kargaşa sesi gelip gelmediğini duymak amacıyla radyoyu bir an için kapattı ama etraf sessizdi. Radyoyu tekrar açtı, yüzüstü döndü ve bikinisinin üstünü açmak için arkasına uzandı. Gözlerini kapatmadan önce, kızından yukarı çıkıp oğlanların ne

yaptığına bakmasını istedi. Çaylarını hazırlamasına daha on dakika vardı ve son güneşi kaçırmak istemiyordu. Üst kattaki odada yapılan sohbeti dinlerse büyük ihtimalle daha fazla eğleneceğini bilmiyordu.

Dokuz yaşında olan ama yaşıdan küçük görünen misafir, kuş-kucuydu.

“Senin ve kız kardeşinin bütün giysilerini çıkartıp banyoya beraber girdiğini mi söylüyorsun? Senin...şeyini mi görüyor? Sen de onunkini mi görebiliyorsun yani?”

Genç ev sahibi tren setiyle oynamaya, treni dik bir tepeye çıkarırken buhar sesi çıkarmaya devam etti. Set elektrikliydi ama çalışmıyordu ve henüz babasını trenini tamir etmeye ikna edememişti.

“Utanmıyor musun?” diye üsteledi misafir. “Sertleşip dikleşmiyor mu? Eğer bir kız baksaydı benimki dikleşirdi. Kendini komik duruma düşmüş hissetmiyor musun?”

“Ama o sadece benim kız kardeşim. Daha yedi yaşında,” dedi ev sahibi oğlan tren tepeye ulaştığında. Kendi başına tepenin diğer tarafından aşağı inmesi için treni bıraktı. “Aslında, bazen dikleşiyor, özellikle de dokunduğunda. Babam bunun normal olduğunu söylüyor—onunki de bazen dikleşiyor. Bazen dikleşmesi lazım.”

İkisi de şimdi ne söyleyeceklerini düşünürken bir duraklama oldu. Sonra küçük oğlan devam etti, “Kız kardeşim babamınkinin gerçekten komik olduğunu düşünüyor. Eliyle hafifçe vurup bir o tarafa bir bu tarafa sallamayı seviyor.”

Daha büyük olan oğlan, buna inanmakta açıkça daha da zorlandığından daha fazlasını öğrenmesi gerekiyordu. “Yani sen babanın şeyini gördün mü? Kız kardeşin de gördü—ve dokundu mu? Neye benziyor? Bizimkine benziyor mu?”

“Tam değil,” diye karşılık verdi arkadaşı, diğerinin ilgisinden hayrete düşmüş bir şekilde. “O komik mor topuz ve mavi damarlı şeylerle çok daha büyük. Her yerde kıllar var ve topları da büyük —korkunç, gerçekten.” Bir an için durdu ve sohbet boyunca ikinci kere arkadaşına baktı. “Neden? Sen babaninkini görmedin mi?”

Büyük olan oğlan, ihtimalden irkilerek başını salladı. Ebeveynleri, sadece edepsiz çocukların ve edepsiz erişkinlerin ‘özel yerlerini’ başkalarının görmesine izin verdiklerini söylemişti. Ebeveynlerinden herhangi birini daha önce hiç çıplak görmediğinden, çok merak ediyordu. “Ve baban kız kardeşinin ellemesine izin mi veriyor? Karşı çıkmıyor mu?”

“Bilmiyorum,” dedi diğeri, biraz sıkılmış bir şekilde. Sonra güldü. “Bazen babamın canını yakıyor. O kadar hızlı vuruyor ya da çekiyor ki babam ona bağıyor. Erkeklerin uzuvlarına karşı nazik olması gerektiğini söylüyor.” Devam edip etmeme konusunda emin değilmiş gibi bir saniye tereddüt etti. “Zaten, ben de dokundum—anneme de dokundum,” dedi. Sanki söyleyeceği şeyin duyulmasını önlemek istiyormuş gibi, eliyle ağzını kapattı. “Bazen ne yaptığımızı biliyor musun?”

Söyleyeceği şeye kıkır kıkır güldü. “Bazen annem karnındaki tüyleri okşamama izin veriyor. O kadar yumuşak ki. En çok da banyodan çıktığında dokunmayı seviyorum. O zaman gerçekten çok güzel kokuyor.” Trenini geri çekmek için ara verdiğinden arkadaşının yüzündeki ifadeyi fark etmedi.

“Yani annenin karnında tüyler olduğunu mu söylüyorsun?” Düşünce ona çekici geldi. Annesinin karnında tüyler olmasına izin vermeyeceğinden emindi.

“Sen hiçbir şey bilmiyor musun?” derken içini çekti sekiz yaşındaki oğlan. Ebeveynleri evde çıplak o kadar çok vakit geçiriyordu ki—doğduğu günden beri onların bedenlerini görmeye alışmıştı. Kendisinden bir yaş büyük birinin bu tür şeyleri bilmemesine inanamıyordu. “Tam burada, bir sürü var. Kapkara ve kalın,” dedi kendi bedenini göstererek.

“Kız kardeşinin de orada tüyleri var mı?” diye sordu arkadaşı, neredeyse cevabı duymaktan korkarak.

Küçük olan oğlan arkadaşının saflığına inanamıyordu. Tam o sırada, kız kardeşi odaya girdi. Arkadaşını göstererek, “Senin de karnında, anneminki gibi, tüylerin olduğunu sanıyor,” dedi gülerek.

“Bir gün benim de olacak,” dedi içermiş bir şekilde, “Annem söyledi.” Utanmış ve canı sıkılmıştı ama iki oğlanın ondan bahsediyor olmaları da biraz heyecanlandırmıştı. Kendisinden iki yaş büyük bu oğlana biraz düşküdü.

Ağabeyinin yatağındaki yastığı aldı ve ağabeyine onunla vurdu. “Benim hakkımda neler söylüyordun?” diye sordu saldırgan bir şekilde.

“Hiçbir şey,” dedi oğlan kıkırdayarak ve kız odada onu kovalarken yastıkla yaptığı saldırıları geçiştirirken. Büyük olan oğlan kıskançlıkla baktı. Tek çocuktı ve oyun oynayacağı bir kız ya da erkek kardeşi olması için her şeyi verirdi.

Kız ağabeyini bir köşeye sıkıştırdı ve büyük oğlanın önünde hava atmak için yastıkla onu boğmaya çalıştı. Hâlâ gülmekte olan ağabeyi onu gıdıklamaya çalıştı ve ikisi birden yere yuvarlandı. Aralarında yirmi ay olmasına rağmen, kız ağabeyinden çok da küçük değildi ve boğuşma oyunlarında güçler eşit sayılırdı. Şakadan kavgalarında, banyodan sonra bazen çıplak olarak birlikte yerde uzun süre yuvarlanırlardı.

Dokuz yaşındaki oğlan, ağabey ve kız kardeşin bacakları birbirine dolanmış halde yerde güreşmelerini izledi ve kızın kısa ve bol elbisesi beline kadar sıyrılınca gözlerini dikip baktı. Beceriksizce kendini üstlerine attı. Bu onun bir kızla ilk fiziksel temasıydı ve heyecanlanmıştı. Tadını çıkarmaya kararlıydı ama ne yapabileceği ve ne yapamayacağı hakkında hiçbir fikri yoktu. Eğer kız ağabeyinin yanında hiçbir şey giymeden durmaya aldırıyorsa onun yanında da aldırmayacağını varsaymak mantıklı göründü. Kızın külotunu çıkartacağını ilan ederken ağabeyinden kendisine yardım etmesini istedi. Heyecanlanmış bir halde ve büyük oğlanı etkilemeye hevesli bir şekilde, diğeri kızın debelenen bacaklarını külotunu çıkaracak kadar uzun bir süre kavramaya çalışırken o da kız kardeşinin göğsünün üzerine oturdu. Kız, çığlık atarak ve dövünerek oğlanın yüzüne tekme attı ama oğlan umursamadı. Kızın iki bacağını da muzaffer bir şekilde hareketsiz hale getirdiğinde, heyecanının arttığını hissetti. Hayatının ilk kukusunu görmesine sadece birkaç saniye kalmıştı.

Ve yaptı—kısa bir an. Ancak kızın külotunu dizlerine kadar indir-diğinde ve birkaç saniye önce çok önemli gelen şeyi gördüğünde, büyük bir pişmanlık duydu, ağabeyi de öyle. Kızın göğsünün üzerinden kalkarken diğeri oğlana durmasını ve kız kardeşinin gitmesine izin vermesini söyledi. Diğeri oğlan söyleneni yaparken kız kendini örtene kadar geçen saniyelerde gözlerini kızın ergenlik öncesi kasıklarından ayırmadı ve gördüğü şey onu heyecanlandırmaktan çok kafasını karıştırmıştı.

Kız, dokuz yaşındaki oğlanı şaşırtan bir dille ikisine de küfretti. Ağabeyi buna alıştıktı—kendisi de o kadar kaba olabilirdi. Oğlanlar rahatsız bir şekilde kıpırdanırken kız birkaç saniye oturup onlara dik dik baktı. Sonra yastığı yeniden aldı ve etkisiz bir şekilde diğeri oğlana vururken ikisinin ne yaptığını annesine söylemekle tehdit etti. Suratını asarak, oğlana bunu yapmasına gerek olmadığını söyledi. Eğer isteseydi kendisi gösterebilirdi—tabii o da kendisinininkini

gösterirse. Ama yaptıklarından sonra bir daha asla görmesine izin vermeyecekti.

Ondan aldığı işaretle durumu düzeltmeye hevesli ağabeyi, diğer oğlanın pantolonunu indirmeyi önerdi. Aslında olanlardan dolayı üzülmekten ziyade heyecanlanan kız, daha fazla boğuşmak istiyordu ve misafir daha ne olduğunu anlamadan saldırılma sırası ona gelmişti. Ama ağabey ve kız kardeşi daha mücadeleye başlayamadan oyunları bölündü. Kızının neden o kadar uzun süre kaldığını merak eden kadın, durumu araştırmak için içeri girmişti. "Bu gürültü de ne?" diye bağırdı merdivenlerden. Ama cevabı beklemeden çay içmek için aşağı inmelerini söyledi.

Bu oğlanın ağabey ve kız kardeşinin evini neredeyse son ziyareti oldu. Kız kısa bir süre sonra, oğlanın onun eteğini kaldırma ve külodunu yakalama girişimlerinden yoruldu. Sanki kız ortalıktayken oğlanın yapmak istediği tek şey buydu. İlk başlarda, onu görmesine izin verir gibi yaparak ama sonra son dakikada fikrini değiştirerek oğlanla alay etmek eğlenceli gelmişti. Bir keresinde, bu seanslardan birinde, oğlan daha uyarmadan pantolonunu indirmiş ve sert küçük pembe şeyi ortaya çıkarmıştı—kız, daha çok bir bebek havuca benziyor diye düşünmüş ve etkilenmemişti. Oğlan, şimdi de onun göstermesi gerektiğinde ısrar etmiş ama kız hiç göstermemişti. Ağabeyinin yardımıyla zorla attığı o anlık bakış, erkeklige giden yolda yanında götürüleceği, dişil genital organlara ilişkin tek imge olacaktı.

Oğlan da arkadaşına olan ilgisini kaybetti, çünkü kızlara bakmakla bu kadar meşgul—bu kendisi için gündelik bir deneyimdi—biri yerine futbol ve trenlere olan ilgisini paylaşacağı birini istiyordu. Bunlar, o on iki, kız kardeşi de on bir yaşına gelene dek gündelik deneyimler olmayı sürdürdü. Yavaş yavaş, ebeveynlerinin örnek olduğu duruma rağmen, bedenleri ve meydana gelen değişiklikler konusunda gittikçe daha ketum olmaya başladılar. Yakın olmaya devam ettiler ama müşterek banyolar ve çıplak boğuşmalar geçmişte kaldı. Ne var ki, her biri ergenliğe yaklaşırken kendilerine neler olduğunu izleyebilecek kadar birbirlerini çıplak gördüler. Aksine, yaşın kendi bedenleri üzerindeki etkisinden dolayı hayal kırıklığına uğrayan ebeveynleri, çocuklarının önünde çıplak olmaya gittikçe daha gönülsüz oldular.

Buna karşın, çocuklarının erken cinsel eğitimi ele alma biçimlerinden memnundular. Söyleyebildikleri kadarıyla, kendi bedenleri ve

birbirlerinin bedenleri için ikisinin de sağlıklı bir anlayışı ve saygısı vardı. Gelecek birkaç yılın heyecanlarına ve düş kırıklıklarına onları iyi hazırlamış olduklarını umuyorlardı. Bu arada, çoğu ebeveyn gibi kendilerine çocuklarının deneyimlerinin ancak çok az bir kısmı söylenecek olmasına rağmen, ergenlik dönemleri boyunca onları yönlendirmek için ellerinden gelenin en iyisini yapacaklardı.

Kızları on bir yaşına girdikten sonraki bir ay içinde, iki şey oldu. Kızları ilk âdetini gördü ve bu anne ile kızı arasında uzun bir tartışmayı tetikledi. Oğulları da ilk kez boşaldı—ama bu herhangi bir tartışmayı tetiklemedi çünkü kimse bilmiyordu. Boy aynasının önünde çıplak bir halde durmuş, tıpkı daha önce birçok kere yaptığı gibi, masum bir şekilde kendisiyle oynarken kasıklarındaki karıncalanma birden püskürdü. İlk fışkırma aynaya sıçradı, geri kalanı yere. İlk paniğinden ve umutsuzca pisliği temizleme girişiminden yarım saat sonra, aynı şeyi yeniden yapabildiğini keşfetti ama bu sefer menisini bir mendille yakaladı. Mastürbasyonu bu şekilde keşfettikten sonra, bütün bir hafta boyunca her gün, bazen de günde iki kere boşalacaktı. Bir keresinde, bu işi arka arkaya kaç kere yapabileceğini görmek istedi ama üç kere yapması iki saatini aldı ve sonra karşılaştığı zorluğa olan ilgisini kaybetti.

İzleyen yıllarda, saatlerce yatak odasında yalnız kalıp giderek daha erotik imgeler hayal etmeye ve yastıklarla tuvalet kâğıtlarının hayalgücüne dayalı kullanımıyla cinsel pozisyonlar ve duyguları simüle etmeye çalıştı. Daha sonra, oyun parkı dedikoduları, kendisini yaralayabileceğinden, siğiller çıkacağından ya da kör olacağından endişelenmesine neden oldu. Bu yüzden yapmamayı denedi. Ama çabası çok uzun sürmedi. Eğer uzak durursa, ıslak rüyalar görüyordu—kör olma ya da siğil çıkması riskini almanın annesinin ne yaptığını anlaması riskine girmekten daha iyi olduğuna karar verdi.

Annesi, oğlunun çarşafalarında ilk ispiyoncu işaretleri gördüğünde aslında biraz gurur duydu. Küçük oğlu bir erkek oluyordu ve her şey olması gerektiği gibi işliyordu. Odasına girip, kapısını kilitleyip her seferinde bir saat içeride kalmasından dolayı, mastürbasyon yapmaya başladığından şüphelenmişti ama kanıtını görene kadar boşalabileceğine inanamamıştı. Doğal bir fırsat çıktığında, genellikle televizyondaki bir sahnenin arkasından, mastürbasyon konusunda çocuklarıyla açıkça konuşmuşlardı. Buna rağmen, arkadaşlarından

edindiği herhangi bir yanlış bilgiyle dolmadığından emin olmak için, eşini oğullarıyla konuşmaya zorluyordu.

Karşılıklı açık sözlü olma alışkanlıklarına rağmen, baba en sonunda ihtiyacı olan aralığı bulduğunda, ikisi de ciddi biçimde sıkıldı. Sohbet dağınık, dolambaçlı ve çok kısa oldu. Yine de oğlan mesajı aldı. Ebeveynleri ne yaptığını biliyorlardı ve önemsemiyorlardı—ve yaptığı şey güvenliydi. Tek inanmadığı şey, babasının hâlâ yaptığını iddia etmesiydi. Birkaç kere babasını mastürbasyon yaparken hayal etmeye çalıştı ama beceremedi ve kısa bir süre sonra da düşünceyi tamamen sildi aklından. Ayrıca, bunun zararsız bir şey olduğunu söylediğinde ona inandığından pek emin değildi. Babası, seks ile ilgili her şeyin iyi olduğunu düşünüyordu, bu yüzden konuyla ilgili tam anlamıyla güvenilir olduğundan emin değildi.

Babasıyla yaptığı sohbete ne kadarını borçlu olduğunu hiçbir zaman tam olarak bilemedi ama o andan sonra kendisiyle dolu ve aktif bir seks yaşantısı oldu. Gerçek bir deneyimi gittikçe daha fazla arzu etmeye başladı ama uzun bir süre boyunca okuldaki herhangi bir kızdan randevu koparma konusunda gerçek bir başarı elde edemedi. Her şeyden çok bir güvence istiyordu; her hafta duşta gördüğü şeyden, en mükemmel olmadığını biliyordu. Kızların onun hakkında ne düşündüğünü bilmeye ihtiyacı vardı, penisinden ve yapabileceklerinden onun kadar etkilenip etkilenmediklerinin ispatlanmasını istiyordu.

Tandığı kızlardan hiçbirisiyle ileri gidemeyince, dikkatini kız kardeşine çevirdi. Onu çekici bulduğundan değil—aksine, onun herhangi bir yerine dokunma düşüncesi ona tuhaf geliyordu. Ama dışıydı, bu yüzden ihtiyacı olan tepkiyi ona verebilmeliydi. Birkaç ay boyunca, kız kardeşinin onu ereksiyon olmuş halde görebileceği durumlar yaratmaya çalıştı. Ana babası evde olmadığına, üstünde hiçbir şey yokken giyinmek ya da duşa girmek için uzun süre odasında dolanırken yatak odasının kapısını kilitlemiyor, hatta aralık bırakıyordu. Sonra, on dört yaşına girdikten kısa bir süre sonra bir gün, tam penisini hep yaptığı kadar sertleştirmişken kız kardeşi odasına girdi. Kız kardeşi erkekliğine şöyle bir göz attıktan sonra, elbisesinin arkasındaki fermuarı çekmesini istedi ve gitti. Hızla hayatının en önemli özelliği haline gelen şeyden görünüşe bakılırsa hiç de etkilenmemiş olmasından korkan oğlan, kendisini kızın zaten herhangi

bir şeyi muhakeme etmek için çok küçük olduğu düşüncesiyle avuttu. Alt tarafı on üç yaşındaydı.

Oğlanın bilmediği şeyse, kız kardeşinin onu, tam da oğlanın niyet ettiği gibi odasının açık kapısından, ereksiyon olmuş halde önceden görmüş olduğuydu. Ancak o zamana kadar oğlanın bedeninin kendisi için olduğu gibi onun için de hayatın bir gerçeği olduğunu farz etmiş ve yorum yapmaya hiç yeltenmemişti. Zaten hatırlayabildiği kadar uzun süredir eril genital organları hakkında bilgi sahibiydi. Babasını en son çıplak gördüğünde on bir yaşındaydı ve o zamanlar ağabeyinin bedeni de benzer bir şeye dönüşmeye başlamıştı. Dokuz yaşından beri babasını ereksiyon halindeyken görmemişti ve ona son kez dokunduğunda yedi yaşındaydı ama görüntü ve duygunun bilinçaltı hatıraları hâlâ oradaydı. Eril beden onun için bir tehdit ya da gizem barındırıyordu.

Erkeklığe karşı son zamanlarda, yatak odasının kapısından ağabeyini göz ucuyla gördükten sonra kaydettiği tek tepki, hafif bir panik olmuştu. Böyle bir nesneyi bir gün nasıl içine yerleştirecekti? Ne var ki, bakire olmadığını iddia eden okul arkadaşlarından biriyle yaptığı bir sohbet onu rahatlatmıştı.

Ebeveynleri çocuklarının erişkinliğe geçişlerini izlerken, kolay arkadaşlık kuruyor gibi görünmelerini artan bir tatminle fark ettiler. İkisi de popüler görünüyordu—özellikle, karşı cinsle çok rahat göründükleri için, ‘flörtlerini’ birbirlerinin sadece biraz daha heyecan verici bir biçimi olarak ele alıyor gibi göründükleri için böyle düşündüler. Çocuklarının cinsel eğitimlerinin nasıl ilerlediğini bilmeyi çok isterlerdi ama ustaca yaptıkları sorgulamalar bilmeyi en çok istedikleri şeyleri hiçbir zaman ortaya çıkarmadı.

Aslında, hızlı öğreniyorlardı. Oğlan on dört yaşında girdikten sonraki birkaç ay içinde, kız kardeşinin arkadaşlarından biri oğlanın elini bluzunun içine sokmasına izin vermişti ve o da parmak uçlarını kızın meme uçlarına kaydırmıştı. Birkaç hafta sonra, kız kardeşi de ağabeyinin arkadaşlarından birinin ona aynı şeyi yapmasına izin verdi. Bundan kısa bir süre sonra, oğlanın parmağını bir kızın vajinasına sokmak için ilk müterredid teşebbüsleri geldi ve kız kardeşi de eşdeğer bir deneyim yaşadı. Dışarıda geçirdiği bir gecenin ardından arka kapının eşliğinde dururken, kız bacaklarını hevesli genç arkadaşının külodunun içini hissetmesine izin verecek kadar açtı. Oğlanın

elini doğru yere yönlendirdi, birkaç saniye için oğlanın başarısının tadını çıkarmasına izin verdi ve sonra onu bir ihtarla itti.

Bunların hiçbirisi, sadece tetikte bekleyen ve şans dileyen ebeveynlerine hiçbir zaman açıklanmadı. Çocuklarının ikisinin de düzenli olarak karşı cinsten arkadaşlarla yalnız kaldıklarını biliyorlardı ve genellikle buluşmanın nasıl gittiğine dair kendilerine *bir şey* söyleniyordu. Özellikle baba, oğlunun hâlâ bakir olup olmadığını merak ediyordu ve ona rağmen, olmadığını umuyordu. Ama hiçbir zaman kızının hâlâ bakire olup olmadığını sorgulamadı.

Oğlanın on altı ve kız kardeşinin on beş yaşında olduğu uzun sıcak yaz mevsiminde, ikisi de cinsel eğitimlerinde büyük bir adım attılar. Kız kardeşinin bekâretini on üç yaşında kaybetmiş olan arkadaşı—kız kardeşinin bunu söylediğini hiç unutmamıştı—oğlanı davet etti. Öğleden sonra erken bir saatte evlerine gittiğinde kızı yalnız başına, bahçede güneşlenirken buldu. Kısa bir süre sonra müzik dinlemek için kızın odasına gittiler. Ses açık pencereden bangır bangır dışarı çıkarken, oğlan çok heyecanlandı, o kadar ki oğlan hâlâ tamamen giyinikken kız onu bikinisini çıkarmaya davet ettiğinde, genital organlarının çevresindeki kılları görünce boşaldı. Çok sıkıntılı bir halde temizlenirken kız onu eğlenerek büyüklenmiş bir halde izledi. Sonra kız onu çıplak bedenini okşamaya davet etti. Cinsel gücünü yeniden kazandığı on beş dakika içinde, kız ona dişi bedenin en ince detaylarını, kız kardeşini ve annesini görerek kesinlikle hiç öğrenmediği şeyleri ağır ağır öğretti. Ardından, en sonunda, bekâretini kaybetti. Bu, o yaz kızın yatak odasına yaptığı ve ancak kız arabası olan ve okulun rock grubunda bateri çalan çocuklar birlikte olana dek süren çok sayıda ziyaretlerin ilkiydi.

Kız kardeşinin cinsel deneyim arayışında ilk önemli adımı atmasına neden olan da bir arabaydı. Arabayla sayfiye yerine gitmenin cazibesine kapılan kız, onca yıl önce ağabeyinin yatak odasında külodunu aşağı indiren delikanlının davetini kabul etti. Dokuz yaşındayken olduğundan daha fazla heyecanlandırmayan delikanlı, on yedinci yaş gününde ebeveynleri ona bir araba verdiklerinde kızın kız arkadaş çevresinde yine de bir miktar statü sahibi olmuştu. Delikanlı kızı bildiği bir yere, sadece çok dik bir araziden ulaşılabilen nehir kenarında bir yere götürdü. Temkinli bir şekilde ineklerin arasından ilerlerken, oğlan kızı öpmek istedi.

Hava sıcaktı ve kız sayfiye yerinde olmaktan memnundu. Onu buraya getirdiği için oğlanın bir öpücüğü hak ettiğini düşündü ama elini elbisesinin içine sokmayı kesinlikle hak etmiyordu, oysa dudakları buluşur buluşmaz oğlan bunu yapmayı denemişti. Kız öpücüğün, oğlan ona yaslandığında şortundan hissedebileceği bir ereksiyona götürmesi gerektiğini de bilmiyordu. Kız onu geri ittiğinde, oğlan söylendi ama aşağı inerken kızı durdurmayı denemedi.

Kızı tam nehir kenarına ulaşmadan önce yakaladı ve bir kere daha öpmek istedi. Kız, şimdilik bir öpücüğün yeterli olduğunu ama eğer iyi davranırsa arabada bir tane daha alabileceğini söyledi. Bunun üzerine, nehre kalan son birkaç metreyi koştu ve suya baktı. Gözüne bir hareket takıldı, “Bak,” diye seslendi, “Burada bir alabalık ya da başka bir şey var.”

Kız oğlanın arkasından “Hayır, sen bak,” diye seslendiğini duydu. “Bana bak.”

Oğlanın sesi sanki kelimeler boğazında takılmış gibi çıkıyordu, bu gariplik kızın geri dönmesine neden oldu. Kız kendini tutamadı ve güldü. Oğlan bayırda, birkaç metre yukarıda, ayakkabıları ve çorapları dışında soyunuk halde duruyordu. Ereksiyonu, o gün ağabeyinin odasında ona gösterdiği çelimsiz küçük şeyden kesinlikle daha çarpıcıydı ama kız için şimdi de o zamanki kadar küçüktü.

Oğlana sırtını dönerken “Aptal olma,” dedi. “Üstünü giyin, komik görünüyorsun. Birisi görebilir seni—gel de balığa bak.”

Bir saniye sonra kız, arkadan bir ragbi tutuşuyla nefesi kesilmiş şekilde yüzü yere yapışmış yatıyordu. Oğlan tüm ağırlığıyla ve sırtına koyduğu diziyle kızı bastırırken, daha kız neler olup bittiğini anlamadan eteğini yukarı kaldırdı ve kendi külodunu da aşağı indirdi. Ama kızın külodunu ayakkabılarının üstüne indirmeye uğraşırken kız serbest kalmak için dövüşmeye başladı. Aniden, kız yine yedi yaşında, ağabeyiyle alt alta üst üste boğuşuyor gibiydi. Bütün o eski hileler aklına geldi ve çok geçmeden saldırganın kontrolünün gevşediğini hissetti. Umutsuz bir şekilde, kızı tutamadığını fark eden oğlan, kızın külodunu indirmeye çalışmaktan vazgeçti ve kızı sıkıştırmaya verdi. Ama kızın külodu hâlâ bileklerindeydi ve oğlan kızın bacaklarını açamıyordu. Oğlan hızla bir yere gideemediğini anladı. Sonunda, acelesi onu yendi ve kızın kalçalarının üzerine boşaldı.

Kız oğlana öfkeyle söverek kurtuldu, bir avuç dolusu çimenle kendisini temizledi, çimenleri oğlana fırlattı, sonra da külodunu çekti. Oğlanın özürlerini ve kalması için yalvarışlarını duymadan, önündeki inekleri dağıtarak öfkeli bir şekilde tepeyi tırmanmaya koyuldu. Giyindiğinde kendisini eve bırakabileceğini—ve eğer kendisine bir daha dokunmaya yeltenirse erkekliğini keseceğini —söyledi omzunun üstünden.

Kız genç oğlanın ona tecavüz girişiminden ne ebeveynlerine ne de ağabeyine hiçbir zaman bahsetmedi.

Bu kitapta çeşitli kereler, bir kişinin üreme ürününün çocuklarını üretmesiyle sona ermediğine işaret ettik: Doğal seleksiyon için önemli olan soyundan gelen kimselerin üreme oranıdır. İnsanlar nadiren torunlarının gebe kalmalarını ve onların büyütülmesini önemli ölçüde etkileyebilirler ve o nesilden sonra bunu yapma olasılığı ölçülemeyecek kadar düşüktür. Bununla birlikte, torunlarının üretilmesi üzerinde önemli derecede etkili olabilirler ve önceki bölümde gördüğümüz gibi, torunların üretimi birçok açıdan çocukların üretiminden bile daha önemlidir. Doğal seleksiyon söz konusu olduğu sürece, insanların torunlara giden bir yol olarak çocuk sahibi olduklarını ve onları büyüttüklerini söylemek çok az abartılı olacaktır.

Bu bölümdeki üç sahnenin her biri, büyükanne ve büyükbabalığa giden yolun bir yönünü evrimsel perspektiften örnekliyor. Hepsi de, o yol boyunca farklı evrelerde aynı karakterleri içeriyor. Ebeveynlerin yavrularının kendi başlarına başarılı ebeveynler olmalarını etkileme yollarını gösteriyorlar. Ebeveynler ve yavruları arasındaki etkileşimi, yavruların çocukluktan ergenliğe ve erişkinliğe doğru gelişim sürecinde ilerlerken izliyoruz.

Bir kişinin ne kadar fazla ve daha kaliteli torunu olursa, doğal seleksiyon tarafından o kadar kayırlır. Ebeveyn kayırmacılığı, aile planlaması ve aile büyüklüğü bağlamında önceden gördüğümüz gibi, torun sayısını maksimize etmenin incelikleri vardır. Ancak genellikle, ebeveynler kendi koşulları için ideal olan sayıda çocuğu doğurduklarında, artık zorluk o çocukları olabilecekleri kadar sağlıklı, doğurgan ve çekici olacak şekilde büyütme. Daha sonra, ebeveynlerin ideal sayıda torunları olacaktır.

Genellikle, ebeveynler çocuklarının başarı potansiyelini neyin artıracakı konusunda bir miktar şüphe içindedirler ve bilinçli kararları doğal seleksiyon tarafından şekillenen bilinçaltı kararlarıyla çok yakından eşleşecektir. Ebeveynler genellikle çocukları için en iyi yaşam koşullarını ve en iyi fırsatları oluşturmak için mücadele ederler. Ancak çocuk büyütmenin bu kadar kesin olmayan bir yönü vardır ve bu yön yukarıdaki sahnede örneklenmiştir. Çocukları cinsel olarak eğitmenin en iyi yolu nedir? Ebeveynler sahnedekilerin olmayı istedikleri ama gerçekte olamadıkları gibi, mümkün olduğunda liberal mi olmalılar? Ya da çocukları, sahnemizdeki çocukluk arkadaşının ebeveynleri gibi, kendilerinin ve başka insanların cinselliğinden olabildiğince uzun süre korumak mı en iyisidir? Ya da tercih edilebilir orta bir yol var mıdır?

Antropolojik bağlamda, her uç nokta da vardır. Daha sonra göreceğimiz gibi, bazı kültürlerde küçük çocuklar arasında ve erişkinlerle çocuklar arasında açık cinsel keşif ve temas normaldir ve teşvik edilir. Yasanın küçük çocukları içeren bütün cinsel eylemleri bütün ağırlığıyla yasakladığı başka kültürler de vardır. Bunlara ek olarak, elbette bazı eylemlerin kabul edilebilir, diğerlerinin kabul edilemez olduğu, çeşitli seviyelerde orta yolu tutan birçok kültür vardır. Batılı sanayi ulusları, geçmişte biraz tutucu bir yol izlerken çocuklarla her türlü cinsel teması, başka çocuklarla olanları dahi yasaklamaya doğru hızla ilerliyorlar. Peki neden? Kültürler arasında neden bu kadar fark var? Ebeveynler ve çocukları için hangisi en iyidir? Doğal seleksiyon, ebeveynliğin birçok yönünde yaptığı gibi, davranışımız içine ‘en iyi yanıtı’ programlamak yerine neden bu soruyu açık bırakmış gibi görünüyor?

Bütün bu soruların yanıtı, açık olmasa da, doğal seleksiyonun en iyi yanıtı davranışımız içine programlamakta olduğu şeklindedir. Ele aldığımız diğer soruların birçoğuna verilen yanıtlarda olduğu kadar açık değildir, çünkü, doğum sırasını tartışırken bulduğumuz gibi, en iyi yanıt koşullara bağlı bir yanıttır: Bir durumda bunu yapın, bir diğer durumda şunu yapın. Kültür arasında ve kültürler içindeki insanlar arasında gördüğümüz çeşitlilik, kısmen farklı insanların kendilerini farklı koşullarda bulmalarından doğar.

Doğal seleksiyonun karşılaştığı problem, çocukların cinsel davranışıyla ilgili hem bedeller hem de faydalar olmasıdır—hem

onlar hem de ebeveynleri açısından. Birazdan ele alacağımız nedenlerden dolayı, bir taraftan çocuklar erken cinsel deneyimden fayda sağlarlar. Diğer taraftan, cinsel keşiflerine ne kadar erken başarlarsa, çocuk tacizini ele alırken gördüğümüz gibi, cinsel yolla bulaşan hastalıklarla karşılaşma ve bu hastalıkları kapma olasılıkları o kadar fazla olur. Bu nedenle, koşula bağlı diğer çoğu yanıttaki olduğu gibi, doğal seleksiyon insanların içine, durumlarını izlemekle ve bilinçaltında bedelleri ve faydaları değerlendirmekle başlayan davranış kuralları programlamaktadır. Kendilerini içinde buldukları dünyayla ilgili çok az deneyim sahibi oldukları için, çocukların, özellikle de küçük olanların, davranışlarının avantaj ve dezavantajlarını değerlendirmek bakımından zavallı bir konumda olmaları problemdir. Bu durumda, evrimin benimsemiş gördüğü çözüm, çocukları ellerinden geldiğince çok cinsel deneyim arayışı içinde olacakları şekilde programlamak ve ebeveynleri de çocukların dürtülerini kendilerinin (ebeveynlerin) koşullara ilişkin bakış açılarına göre destekleyecek ya da kısıtlayacak şekilde programlamaktır. Dolayısıyla, eğer ebeveynlerin değerlendirmesi erken cinsel keşfin faydalarının çok, risklerinin az olduğu şekildeyse, çocuklarının cinsel deneyimlerine karşı toleranslı bir tutum benimsemelidirler. Diğer taraftan, değerlendirmeleri risklerin çok, faydaların az olduğu şekildeyse, daha baskıcı olmalıdırlar.

Çocukların erken yaştan itibaren cinsel deneyim arayışı içinde oldukları, ister ebeveynlerin ister toplumun olsun, hem toleranslı hem de baskıcı rejimler altında davranışlarıyla açıkça gösterilir. Sahnemizde ebeveynleri liberal olan çocuklar, geçerli olan toleranslılıktan hem kendi bedenlerini hem de ebeveynlerinin bedenlerini erken bir yaştan itibaren keşfetmek için tam fayda sağladılar. Ebeveynleri baskıcı olan çocuk, fırsat tanındığında onların isteklerine karşı geldi, görmek ve öğrenmek için doğal dürtüsünü izledi. Sahnede örneklenen davranış biçimi, çok daha geniş toplumsal bağlamlar içinde akseder.

Çocuklarının sadece özgür cinsellik oyununa katılmalarına değil aynı zamanda erişkin cinsel davranışını izlemelerine ve cinsel konular üzerine yapılan tartışmalara katılmalarına da izin veren yirminci yüzyılın başlarındaki toplumlarda, çocuklar durumlarından tam avantaj sağladılar ve erken yaşlardan iti-

baren öğrendiler. 1952'de yayımlanan bir araştırmada, örneğin Okyanusya'daki Alorese Adalılarının çocukları beş yaşına kadar üreme eyleminin bütün ayrıntıları hakkında iyice bilgi sahibi oluyordu. Okyanusya'daki Trobriand Adalıları için cinsel yaşam gerçekten de kız çocuklar için altı ile sekiz yaş, erkek çocuklar için on ile on iki yaş arasında başlıyordu. Her iki cinsiyet de, cinsel faaliyetlerinde taklit edecekleri daha büyük eşlikçilerinden açık eğitim alıyordu. Cinsel oyun, mastürbasyonu, aynı ve karşı cinsiyetten genital organların oral olarak uyarılmasını ve heteroseksüel cinsel birleşmeyi içeriyordu. Herhangi bir zamanda, bir çift uygun bir yere çekilebilir ve orada ebeveynlerinin tam onayıyla uzun cinsel oyuna girerlerdi.

Yirminci yüzyılın başlarında baskıcı toplumlarda, ceza tehdidi-ne rağmen, küçük çocuklar yine de gizli cinsel faaliyete girmek için her fırsattan yararlanıyordu. Kuzey Pasifik'teki Truk Adaları'nın çocukları, her yakalandıklarında ebeveynleri tarafından dövölmelerine rağmen, erken yaştan itibaren cinsel ilişkiye girme oyunu oynuyordu. Yerli Amerikalı Apinaye'ler arasında, hem erkek çocuklar hem de kız çocuklar, böyle bir oyun her gözlemlendiğinde cezalandırılmalarına rağmen sık sık mastürbasyon yapıyordu. Dahası, yarı büyödüklerinde düzenlenen bir törende çocukların genital organları incelenmesine ve mastürbasyona dair herhangi bir kanıt ortaya çıkarsa kırbaçlanmalarına rağmen, bunu yapıyorlardı. Günümüzde, bütün modern sanayi toplumları gibi kısıtlayıcı olan Kuzey Amerika'da, erkek kardeş-kız kardeş ensesti, tutucu ve baskıcı ebeveynlerin olduğu ailelerde daha yaygın görölüyor. Bununla ilgili önerme, cinselliği başka yerde keşfedemeyen erkek kardeşler ve kız kardeşlerin birbirlerine başvurdukları şeklindedir.

Bu durumda, nereye bakarsak bakalım, çocuklarda erken yaştan cinsel keşif yapmaya programlanmış bir dürtünün belirtisini göröürüz. Ne sıklıkla başarılı oldukları, çocukları için erken cinsel deneyimin faydalarını ve bedellerini değerlendirdikten sonra ebeveynleri tarafından uygulanan kısıtlamaya bağlıdır.

Erken cinsel keşfin bedellerinin çoğu (birazdan geleceğiz) açıktır. Daha az açık olansa faydalarıdır. Kesin olarak, üreme kadar önemli bir şeyde, doğal seleksiyonun hiçbir şeyi şansa bırakmayarak üreme sürecinin her yönünü en son ayrıntıya kadar hesaplamış ol-

ması gerekmez mi? Yapmadı—ve iyi nedenlerle. Tabii ki bazı temel tepkiler içimizde programlandı—örneğin kayganlaşmanın fiziki ve klitorisle penisin ereksiyonunun mekanığı yanında ilgi, çekicilik ve uyarılma kimyası—ama kur yapmanın, uyarmanın, cinsel ilişkinin ve ilişkilerin incelikleri değil. Doğal seleksiyon bunları, diğer primatlara yaptığı gibi, insanların öğrenmesi için bıraktı çünkü bütün bu türlerin evrimi boyunca ilerlerlerken öğrenmek, programlanmış dürtülerin yerel koşulların kesin gereksinimler tarafından ölçülü hale getirilmesine imkân tanıdı.

Örneğin, erkek primatların nasıl çiftleşildiğini öğrenmesi gerek. Ereksiyon, içeri sokma dürtüsü gibi sebepsiz yere gelir ama penisin nereye koyulacağını öğrenilmesi gerekir. Erkek şempanze kadar zeki bir hayvan bile, cinsel öğrenmenin büyük bölümünün meydana geldiği çocukluk ve ergenlik döneminde cinsel deneyimlerden mahrum kaldıysa, tamamen beceriksizdir. Tutsak bir çift şempanzenin cinsel gelişimine ilişkin bir çalışmada, gözlemler insanın yaklaşık yedi yaşına denk geldikleri yaşta başladı. O zamana kadar yavru erkek dişinin önünde ereksiyon olacak ve dişi onun penisini tutup sıklıkla her seferinde dakikalarca oynayacaktı. Yerde, bazen dişinin üzerine uzanacak ve penisini onun bedenine sürtecekti. Biraz daha büyüdüklerinde, birbirlerinin yardımıyla içeri girmeler başladı. Ayrıca şempanzeler erişkinlerin çiftleşme pozisyonunu denemeye başladılar ve bu pozisyon genellikle arkadan girmedir. Ergenlikten bir süre önce, içeri girme ve sokma erişkin yeterliliğine erişti.

Bunlar gibi erken cinsel deneyimlerden mahrum bırakılan erişkin bir erkek şempanze, bir dişinin eşliğinde uyarılır ve ereksiyon olur ama başka ne yapacağına ilişkin bir fikri yoktur. Penisıyla dişinin hangi tarafına yaklaşacağını bilmekte bile sorun yaşar, ilk ve hatta sonraki birkaç karşılaşmada nadiren başarıyla çiftleşir.

Yukarıdaki sahnede, tarladaki on sekiz yaşındaki çocuk aynı şekilde beceriksizdi. Çocukluğunda daha liberal bir cinsel eğitimle ve kızlarla, dişi psikolojisiyle ve dişi bedeniyle daha doğrudan deneyimle, nehir kıyısındaki o öğleden sonra farklı bir şekilde olabilirdi. Kızın erkek kardeşiyle aynı deneyimlere sahip olsaydı, izleyeceği tek yolun kızı zorlamak olduğunu hissetmek yerine ona kur yapabilir ve onu istekli bir cinsel eş olmaya ayartabilirdi.

Ereksiyonunu kıza göstermenin onu etkilemenin en iyi yolu olmadığı da kesinlikle bilecekti; zamanı geldiğinde de kalçalarına boşalmak yerine onu döllemeyi başarabilirdi.

Elbette genç dişilerin cinsel ilişkisinin temelleri hakkında öğrenmesi gerekenler genç erkeklerinkinden çok daha azdır. Yine de kızlar kendini sunmanın ve baştan çıkarmanın inceliklerini öğrenmekten fayda sağlarlar. Erkekleri statü, güç, deneyim ve sadakat potansiyeli bakımından test etmeyi de öğrenmeleri gerekir. Diğer bir deyişle, olabildiğince iyi bir eşi, çocuklarını büyütmelerine yardım edecek ve belki o çocukların genetik babası olacak birini seçmek için ihtiyaç duydukları bütün bilgiyi nasıl toplayacaklarını öğrenmeleri gerekir. Buna ek olarak, başka durumda çocuklarının genetik babası olarak seçmeyecekleri bir erkek tarafından zorla döllenme riskine maruz kalmadan bunu nasıl yapacaklarını da öğrenmeleri gerekir.

Küçük kızlar, genetik programlamaları tarafından erken yaşta erkekleri test etmeye başlamaya yönlendirilirler. Sahnemizdeki kız daha yedi yaşındayken takılma ve tahrik etmede becerikliydii. Ayrıca tahrik edici olmanın ne zaman güvenli olup ne zaman olmadığını da öğreniyordu. Erkek kardeşi ve onun arkadaşıyla oynadığı boğuşma oyununda, fiziksel olarak onu yenmelerini önleyemeyeceğini anladı ama güreşirken kolayca yenilmemek için gerekli olan teknikleri ve manevraları öğrendi. Hafızasına gömülü bu tür deneyimler, onlara ihtiyacı olduğunda gün ışına çıktı ve dokuz yıl sonra pitoresk bir nehir kıyısında istenmeyen bir döllemeyi önlemesine yardım etti.

O halde, doğal seleksiyonun her iki cinsiyetten çocukları cinsel deneyim aramaya programlamasının çok iyi bir nedeni var: Bu şekilde, birlikte doğdukları basit genetik stratejileri içgüdüsel olarak test edebilir ve geliştirebilirler. Bunu da birbirlerinin bedenini merak etmekle başlayan birçok farklı yolla yaparlar. Her iki cinsiyet de ikna etme ve direnme becerilerini test etmekle meşguldür; erkek çocuklar güç ve boş tehditler savurmaya bel bağlama eğilimindeyken, kız çocuklar takılma ve kıvraklık eğilimindedir. Her iki cinsiyetin de potansiyel eşleri nasıl değerlendireceğini ve kıyaslayacağını, seçtikten sonra ona nasıl kur yapacağını ve onu nasıl ayartacağını, istenmeyen cinsel ilgiyi nasıl önleyeceğini öğ-

renmesi de gerekir. Son olarak, her ikisinin sadakatsizlik ve sadakatsizliğin önlenmesi dahil olmak üzere, hem kısa hem de uzun süreli ilişkilerin stratejik inceliklerini de öğrenmeleri gerekir.

Hem erkek çocuklar hem de kız çocuklar bütün bu şeyleri öğrenmeye ne kadar erken başarlarsa, hata yapma ya da ergenliğe ve erişkinliğe ulaştıklarında fırsatları kaçırma olasılıkları o kadar düşük olur. Özellikle kız çocukları için, gebe kalmak için çok küçük oldukları dönemlerde bunları öğrenmeleri açık bir avantajdır. Bu nedenle, evrimin çocukların en küçüğünü bile kendi cinselliğini ve başkalarının cinselliğini keşfetmeye programladığını görmek sürpriz olmaz. Bu tür bir araştırma, her bireyin üreme başarısı arayışında hayati bir adımdır. Buna ek olarak, çoğunluk için, çocukluk döneminde araştırma için en erişilebilir hedefler—ve ileride göreceğimiz gibi en güvenli olanlar—ebeveynleri ve kardeşleridir.

İnsanların çıplak dolaştığı birçok sanayi öncesi kültürde, çocukların, yaşlandıkça nasıl değiştikleri de dahil olmak üzere, bedenlerin neye benzediği hakkında öğrenecekleri hiçbir şey yoktur, çünkü doğumdan itibaren hepsi için açıktır. Örneğin, Güney Pasifik'te, Pukapukan ailelerinin bütün üyeleri, bir odada, bir cibinliğin altında uyurlar. Çoğu, ebeveynleriyle ve hatta başka ailelerle birlikte uyur ve ebeveynlerinin ve başka ailelerin cinsel ilişkiye girdiklerini görür. Ebeveynlerine benzemeye çalışırken, araştırmaları bedenlerin dokunmaya ve uyarılmaya nasıl karşılık verdiğine ve potansiyel eşlerin ve rakiplerin kur yapma ve baştan çıkarma sırasında nasıl karşılık verdiklerine konsantre olur. Küçüklerin sıkça erişkin cinsel faaliyetlerini gözlemleme fırsatları olur ve cinsel meseleler genellikle tartışılır.

Toleranslı sanayi öncesi toplumlarda, çocuklar ergenliğe yaklaşırken ve ergenlik döneminde, cinsel faaliyetlerini aşamalı olarak artırırdı. Bazı toplumlarda, yerel ensest yasalarının uygulanması ergen cinsel faaliyeti üzerindeki tek kısıtlamaydı. Cinsellik oyunları, ilk önce kendi kendilerine, daha sonra da aynı ve karşı cinsiyetten üyelerle karşılıklı mastürbasyonu içeriyordu ama büyüdükçe daha çok heteroseksüel çiftleşme girişimleriyle karakterize edilirdi. Bu toplumların çoğunda ergenliğe kadar, cinsellik ifadeleri öyle ya da böyle tamamen erişkindi, daha sonra insanların cinsel olarak aktif olduğu yıllar boyunca değişmeden kalıyordu.

Bu toplumların bazıları toleranslı olmalarının eğitici yapısını bilinçli olarak kabul ediyordu. Örneğin Doğu Afrika'da Chewa kabilesinde, insanlar çocuklar cinsel faaliyete erken başlamazlarsa asla yavruları olmayacağına inanıyorlardı. Daha büyük çocuklar, köyden belli bir mesafede küçük barakalar yapar ve orada, ebeveynlerinin onayıyla, koca ve karı olma oyunu oynarlardı. Bu eşleşmelerin birçoğu, evlilik gerçekleşene kadar, periyodik eş değiştirmelerle erişkinliğe kadar devam ediyordu. Rastgele cinsel ilişkiye girme üzerindeki tek kontrol, çocukların kendileri tarafından uygulanıyordu. Bununla birlikte, çoğu sanayi toplumu, çocuklar tarafından samimi cinsel keşfi tasvip etmiyor. Buna rağmen, sahnede yer alan ve ebeveynlerini hiç çıplak görmemiş erkek çocuğun baskıcı ortamı, kız kardeş ve erkek kardeşin liberal cinsel ortamı gibi, muhtemelen uç noktadır. Modern ailelerin çoğunluğu muhtemelen ikisi arasında bir yerdedir.

Çıplak toplumları modern toplumlarla kıyaslamak ve sanki doğal seleksiyon kültürü, daha sonradan kınanmış ve baskılanmış çıplak ve toleranslı bir toplum yaratmış gibi, sanayileşmiş kültürlerin bir şekilde doğal insan koşulundan ayrıldıkları sonucuna varmak çekicidir. Böyle bir sonuç, ortalama modern ailenin cinsel açıdan baskıcı ortamını insan eliyle yapılmış toplumsal bir şey, kültürün evrim karşısındaki zaferi olarak betimler. Ancak insan davranışı, bu kadar kolay bir şekilde doğal ve kültürel diye ayrılmaz: Çok daha olası, bir başka yorum vardır. Belki de gerçek şu ki, bazı toplumlarda ebeveynler üreme başarılarını çocuklarına cinsel özgürlük tanıyarak artırırken diğerlerinde bunu çocuklarının cinselliğini bastırarak yapmaktadırlar. Doğal seleksiyon, her iki uç ebeveyn tepkisinin yanında, ortadaki her tepkiye de izin vermektedir ama her toplum kendi evrilen davranışını benimserken bunu ilk kültürün öğrettiğine inanarak kendisini avutur.

Kültürel farklılıkların gerçekte evrimsel olarak dikte edilmiş kılık değiştirmiş farklılıklar olduğu savının doğru olması için, üreme başarısının neden bazı kültürlerde cinsel toleranslılıkla artabilirken diğerlerinde baskıcı olmakla arttığının bir nedeni olması gerekir. Prensip olarak bunu önceden yanıtladık—en iyi tutum her durumdaki bedeller ve faydalar dengesine bağlıdır. Peki ama bedeller ve faydaların neden toplumlar arasında farklı olması gerekir?

Önceden gördüğümüz gibi, bedeller olmadığında, çocuklar ve ebeveynleri, çocukların olabildiğince kısa süre içinde cinsel deneyim edinmelerinden fayda sağlarlar. Ancak ödenecek bedeller olduğunda resim değişir ve erken cinsel deneyimde ödenecek ana biyolojik bedel, çocuk tacizi bağlamında gördüğümüz gibi, hastalık riskidir. O halde, bir toplumun toleranslı mı baskıcı mı olmasının büyük ölçüde çocukların bulaşıcı hastalık kapma riskine bağlı olduğuna dair herhangi bir kanıt var mı? Bu soruyu yanıtlamadan önce, neden toplumların hastalığa karşı savunmasızlıklarının farklı olduğunu ele almamız gerekir.

Avcı-toplayıcı atalarımız, küçük, izole topluluklar halinde, aralarında *nispeten* az hareketlilikle yaşadıklarından ve sağlıklı, protein açısından zengin şekilde beslendiklerinden, cinsel ya da başka türde bulaşıcı hastalıktan ölme ya da kısır olma riskleri nispeten daha düşüktü. Bu tür topluluklar, o zaman olduğu gibi şimdi de, iki nedenden ötürü hastalıktan görece muaftı. Birincisi, geçmişten gelen bütün inatçı hastalıklar artık iyi huyludur, çünkü sadece bağışık olanın hayatta kalmasına izin vererek kırılğan olanı öldürecektir. İkincisi, yeni ve öldürücü hastalıklarla nadiren karşılaşılır, çünkü bu tür hastalıkların genellikle mutasyon yoluyla ortaya çıkabileceği çok az sayıda insan vardır ve hareketlilik göçle gelmelerine imkân vermeyecek kadar azdır.

İnsanlar halklar arası önemli bir hareketlilikle büyük, yerleşik topluluklar halinde yaşamadıkları sürece, hastalıklar bir felaket değildir; bu durumda, mutasyon genellikle yeni hastalıklar üretir. Örneğin, Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, sadece son yirmi yıl içinde tüm dünyada otuz yeni ve tehlikeli hastalık ortaya çıkmıştır ve insanlar kendilerinin ve diğer insanların hareketliliğinden dolayı sürekli yeni hastalıklarla karşılaşmaktadırlar. Çiftçi atalarımız, karbonhidrat bakımından zengin sağlıklı beslenmeleriyle ve modern tıbbın faydaları olmadan, bulaşıcı hastalıklardan özellikle kötü etkilendiler. Modern dünyada, insanlar daha da kalabalık nüfuslar halinde yaşıyorlar ve dünya çapında hareketlilikleri çok daha fazla ve sonuç olarak, yeni bulaşıcı hastalıklarla karşılaşma riskleri atalarımızınkinden çok daha yüksektir—ancak modern tıp sayesinde bu hastalıklardan nadiren ölürlere. Ancak, yüksek kısırlık oranı, modern yaşam tarzımız için ödemek zorunda ol-

duğumuz bedeldir ve çocuklarımız cinsel maceralarına ne kadar erken başlarsa, kısırlık ya da ölüm riskleri o kadar yüksektir.

Bu şekilde, toplumlar hastalığa karşı savunmasızlıklarında farklılık gösterirler. Ancak hastalık riski, cinsel toleranslılık ve baskıcılığın şekillenmesiyle bir ilişkisi olduğuna dair herhangi bir belirti gösterir mi? Bu yüzyılın ilk yarısında, antropologlar tarafından incelenen sanayi öncesi kültürlerden elde edilen kanıt açık görünüyor. 1952'de yayımlanan, Pasifik Okyanusu'na dağılmış ve yakın geçmişlerinde nispeten hastalıktan muaf olan küçük ve nispeten izole yetmiş insan toplumları üzerinde yapılan bir araştırmada, on iki tanesi (yüzde 71) tamamen toleranslı ve sadece bir tanesi, Trukese, baskıcıydı. Karşılaştırıldığında, Kuzeybatı Afrika'dan Hint Okyanusu'na uzanan, hastalık riski yüksek bir bölge olan bantta yaşayan toplumlardan hiçbiri toleranslı değildi ve yüzde 70'i çok baskıcıydı. Hem hastalık riski hem de toleranslılık bakımından, bu iki ucun arasında, Güney Amerika ve Kuzey Amerika, Avrasya ve Güney Afrika'da yaşayan, sırasıyla yüzde 20, 17, 29 ve 45 tamamen toleranslı olan küçük toplumlar vardı.

İnsanların şimdiye dek yaşadıkları en kalabalık ve en hareketli modern sanayi toplumları, bu gidişatı devam ettirdiler. Bu tür toplumlar toleranslı olduklarında, çocuklar yüksek hastalık riskine maruz kalırlar. Önceden gördüğümüz gibi, erişkinlerle cinsel ilişkiye giren her on çocuktan biri, cinsel yolla bulaşan bir hastalık kapıyor. Brezilya'nın sokak çocukları, modern sanayi ortamında çocukların diledikleri gibi davranmalarına izin vermenin getirdiği tehlikelerin açık ve net bir örneğidir. Bu çocuklar, bilhassa da erişkinler tarafından istismar edilmeye karşı savunmasızdır. Cinsellik yaklaşık olarak erkek çocuklarda on bir yaşında, kız çocuklarda on iki yaşında başlar. En sonunda cinsel yolla bulaşan bir hastalık kapma olasılığı üçte birden fazladır. Bu tür tehlikelerle, modern toplumların muhtemelen bütün toplumların en tutucu ve baskıcıları olması veya hızlı bir şekilde o hale gelmeleri belki de şaşırtıcı değildir.

Modern toplumda erken cinsel davranış, başlı başına ilave zararlara da neden olur. Çocuğun göreceği bu tür zararlardan biri, on üç ile on sekiz yaş arası dönemde erken hamileliktir. Örneğin, 1994'te Britanya'da, on dört yaşından önce kızların yüzde 1'inden

azı gebe kalmasına rağmen (ve bunların yüzde 61'i yasal olarak kürtaj yaptırdı), yüzde 4'ü on altı yaşından önce gebe kaldı (yüzde 40'ı düşük yaptı). Sanayileşmiş dünyada, Birleşik Devletler, en yüksek on üç ile on sekiz yaş arası dönemde erken doğum oranına, Japonya en düşük orana sahiptir, hemen arkasından İsviçre ve Hollanda gelir. On üç ile on sekiz yaş arası dönemde erken hamilelik, modern ortamda genellikle maliyetli olmasına rağmen, evrimsel geçmişimizde *bazen* küçük bir kız ve dolayısıyla ebeveynleri için de avantajlıydı. Yine de, hem kız hem de bebeği için, erken hamileliklere bağlı bedeller her zaman olacaktır. Şimdi bile, bu tür anneler doğumda yüksek komplikasyon riski taşırlar ve bebekleri yüksek erken doğum, düşük doğum kilosu, hayatlarının ilk yılında ölüm ve gelişim problemleri riski altındadırlar. On üç ile on sekiz yaş arası dönemde anne olanların, aileleri tamamlandığında daha az çocukları da olabilir. Bununla birlikte, zaman zaman, bu tür potansiyel dezavantajlar, nesiller arasındaki sürenin kısalması ya da özellikle hoşlanılan bir erkekten gebe kalmak (başka bölümlerde ele alıyoruz) gibi olumlu durumlarla dengelenebilir.

Doğal seleksiyonun, bir kadının hayatının farklı evrelerinde doğurganlığı biraz önce tartıştığımız şekilde tasarlamasının nedeni bu bedellere ve faydalara imkân tanımaktı. Ergenliğin hemen arkasından gelen yıllarda, birkaç âdet dönemi doğurgandır ama çoğunluğu değildir. En toleranslı toplumlarda bile, kızlar çok sık cinsel ilişkiye girseler dahi, ergenlikten sonraki yıllarda nadiren gebe kalırlar. Dolayısıyla genç bir kız, bedeninin mahzurlu olduğuna karar verdiği hamileliklerden genellikle korunarak en erken üreme fırsatlarından yararlanabiliyordu bazen. Aslında, eğer gebe kalsaydı bu, bedeni hamileliğin avantajlı olduğuna karar verdiği için olacaktı.

Bununla birlikte, modern dünyada, eğitim, toplumsal beklentiler ve refah gibi bir kızın uzun vadeli üreme ihtimallerini etkileyen ve çok erken yaşta anne olursa zarar görebilecek başka etkenler de vardır. Doğal seleksiyonun geçmiş zamanlarda kızlara sunduğu korunma ve fırsatçılık bugünün ortamında mükemmel değildir, öyle ki on üç ile on sekiz yaş arası dönemdeki bir kızın bedeninin izin verdiği o hamilelikler, uzun dönemli üreme başarısını artırmak yerine aslında azaltabilir. Ebeveynler on üç ile on sekiz yaş

arası dönemdeki kızlarını kısıtlamak ve korumak için ellerinden gelenin en iyisi yaparlar. Ancak, doğal seleksiyonun bazen gebeliğe izin vermeye ve hatta aramaya hazırladığı genç dişi bedenine karşı çalışırlar.

Modern çocuk için bir başka yeni risk, erişkinlerle cinsel temas ve öldürülme riski arasındaki bağlantıdan kaynaklanır. Modern medeniyetlerde, çocuk cinayetleri hangi sıklıkla cinsel temasla bağlantılıdır? Belirli bir cinsel eylemi yapmaya güdülenen saldırgan, tek tanıdığı öldürerek cezadan kurtulmaya çalıştığı için ne sıklıkla cinayet işlenir? Bu tür cinayetlerin toleranslı bir toplumda gerçekleşme olasılığı daha azdır, çünkü erişkinler için çocuklarla cinsel temastan kaynaklanan ceza yansımaları olmayacaktır. Ama cinsel temaslar çok daha yaygın olacaktır.

Bu tür endişeler, modern Batı toplumundaki ortalama ebeveyn için yersizdir. Hastalık (özellikle HIV kuruntusu), cinayet (özellikle pedofiliyle bağlantılı olan) ve on üç ile on sekiz yaş arası dönemin başındaki hamileliklerin hepsi, medyanın dikkatini gittikçe daha fazla çektiği için artıyor gibi *görünüyor*. Gerçekte hızla çoğalıp çoğalmadıkları ilginç bir açık oturum konusu ama bu tartışmayla ilgili değil. Doğal seleksiyon ebeveynleri, riskteki açık her türlü artışa karşılık vermek için, çocuklarının cinsel araştırma dürtülerini çok daha katı bir biçimde kısıtlayacak şekilde programlamaktadır. 1990'larda, Batı toplumlarında gerçekleşiyor gibi görünen şey buydu.

Toplumsal düzeyde, katı bir kısıtlama, tehlikeli olarak algılanan her türlü davranışı taciz davranış şeklinde sınıflandırmayı kapsar. Sahne 17'yi izleyen tartışmada kaydettiğimiz gibi, çocuk tacizi tanımı bazı ülkelerde o kadar geniş hale gelmiştir ki artık önceden asla bu şekilde nitelenmeyecek ebeveyn davranışı biçimlerini bile kapsar. Geçmişte iyi ebeveynlik olarak görülecek davranışlar bile—daha uzun süre emzirmek, ebeveyn yatağında yatma ve çıplaklık—artık tartışmalı bir şekilde taciz/egitim sınırında gidip geliyor. Ebeveynlik biçimleri eğer hevesli bir sosyal yardım uzmanının dikkatini çekmiş olsaydı, sahnemizdeki aile pekâlâ bir incelemeye hedef olabilirlerdi. Bu tür aileler her zaman var olacaktır, çünkü ebeveynler kendilerinin ve çocuklarının cinsel davranışının zararlarını ve faydalarını tartmaya ve buna göre

çocuklarını kısıtlamaya ya da serbest bırakmaya programlanmaktadır. Yasal sınırlama ne olursa olsun, herhangi bir toplum içindeki farklı bireyler çocuklarının cinsel araştırmalarının risklerini ve faydalarını farklı algılayacaktır.

SAHNE 20

İsyan, Keşif ve Kanatlanma

Şaşkın baba, “Bahçede bir izmarit buldum,” dedi. “Başka şeylerin yanında sigara içmeye de başladığını düşünmüyorsun, değil mi?”

Anne, bu anı korkuyla bekliyordu ama bunun bahçedeki bir izmaritle başlayacağını düşünmemişti. Oğullarının sigara içmeye başladığını biliyordu. Odasının penceresi her zaman açık durmasına rağmen, birkaç kere kokuyu almıştı ama eşine söylemeye cesaret edememişti. Yine bir başka sahne, baba ile oğulun tartışması için yine bir başka neden olacaktı. Zaten havada gerilim vardı. Yukarıda, oğullarının en son müzik zevkinin monoton sesi ve gümbürtüsü bütün evi sallıyordu. Eşine bildiği şeyi söylememeye, en azından henüz söylememeye karar verdi.

“Her yerden gelmiş olabilir,” diye yalan söyledi. “Bu konuda ne kadar katı düşündüğünü...düşündüğümüzü...biliyor. Sigara içtiğini zannetmiyorum, en azından evdeyken. Belki de bir yerlerden uçup gelmiştir ya da pencere temizleyicisi atmıştır.”

Adamın suratı hâlâ asıktı. “Orada ilk defa izmarit bulmuyorum. Ayrıca tam da penceresinin altında,” dedi. Durdu ve gözleri sesin geldiği yere kaydı. “Neyse, gidip kaldırayım. Belki de pencere temizleyicisiydi.”

Eşi bahçeye giderken anne rahatlayarak içini çekti. Ya eşi, sadece on altı yaşındaki oğlunun değil, kızının da sigara içmeye başladığını anlasaydı...

Eşi hiç sigara içmemişti. Köyde doğmuş yedi yaşında bir çocukken, arkadaş olduğu kendisinden büyük çocuklarla sigara içmeyi

reddetmişti. Kendilerine ayak uydurmamasına o kadar kızmışlardı ki onu tarlaların arasında kovalamış, en sonunda yakalayıp yere yapıştırmış ve yarım paket sigarayı ağzına sokmuşlardı. O zamandan beri dudakları arasında bir sigara olduğu düşüncesinden irkiliyordu. Kadın bir zamanlar içmişti, içki içtiğinde ve sosyal ortamlarda hâlâ içiyordu, özellikle de eşi başka bir yerdeyse ama yine de kendisini sigara içmeyen biri olarak görüyordu. Çocuklarının bunu yaptığı fikrinden hoşlanmıyordu ama şu anda aile ilişkileri o kadar gergindi ki daha fazla çatışma riskini almaktansa görmezlikten gelmeyi tercih etti. Eşinin bunu aynı şekilde görmeyeceğini biliyordu.

Kendisine bir kahve hazırladı, sonra oturma odasına gitti, bir dergi aldı ve bir sandalyeye çöktü. En azından bu uzun yaz gecelerinde içlerinden biri genellikle dışarıda oluyordu—eşi bahçede oyalanıyor ya da oğlu arkadaşlarıyla dışarıda vakit geçiriyordu. Bu ikisi birbirinin yanında ne kadar az vakit geçirirse hayatı o kadar huzurlu oluyordu.

Üç ana münakaşa konusu vardı. Biri, oğullarının ebeveynlerden hiçbirinin dayanamadığı müziğini dinleyerek geçirdiği süreydi. Bir diğeri, derslerine çok az zaman ayırmasıydı. Üçüncüsü de, arkadaş seçimleri ve onlarla ne kadar zaman geçirdiğiydi. Her iki ebeveyn de, bir çete olarak uyuşturucuları denemeye çok meyilli olmalarından şüpheleniyordu. Mutlaka içmişlerdi. Arkadaşlarından biri hepsinden büyüktü ve kendi dairesi vardı. Oğulları sık sık hafta sonları orada kalıyordu. Kırk sekiz saat ya da daha uzun bir süre sesini duyamayınca, sarhoş ya da uyuşturucudan sızmış bir halde boylu boyunca yere serildiğini düşünüp evhamlanıyorlardı.

En son çatışma, çetenin yaz tatilinde sefalet çekerek ve buldukları işlerde çalışarak Avrupa'yı dolaşma önerisinden çıkmıştı. Oğulları yolculuk masraflarını ebeveynlerinin karşılamasını istiyordu. Elbette, onlara geri ödeyecekti... Reddettiler, oğlan da o zamandan beri huysuzdu, onlarla konuşmak ya da işbirliği yapmak istemiyordu. Eskiden müziğin sesini kısmasını iki kere söylemek yeterli olurken artık üç ya da dört kere söylemek gerekiyordu. Önceki gece yine de gideceğini haber vermişti. Zengin arkadaşlarından biri ona borç para vermeyi teklif etmişti. Seyahatleri sırasında kolayca geçici işler bulabileceğinden emindi, böylece kısa sürede borcunu ödeyebilecekti.

Oğlu ve eşi her gün üç ya da dört kere küçük çaplı münakaşa ediyordu ve büyük bir tartışmanın yaşanmadığı bir hafta neredey-

se hiç olmuyordu. İtiraf etmesi gerekir, dışında kalmaya çalışsa da oğlunun davranışından o kadar endişeleniyordu ki onu yöntemlerini ya da planlarını değiştirmeye ikna etmek için genellikle tartışmaya dahil oluyordu.

Aile kavgalarının kızları üzerindeki etkileri de onu endişelendiriyordu. Kız ağabeyini taparcasına seviyordu ve tek istediği onunla seyahate gitmekti. On beş yaşındaydı ama daha büyük gösteriyordu, özellikle de makyaj yaptığı zaman. Kızın makyajı ve gardırobunda ortaya çıkmaya başlayan dekolte kıyafetleri konusunda anne ile kızı arasındaki sürtüşme büyüyordu. Kadın, kızı arkadaşlarıyla dışarı çıktığında alkollü içecekler satın aldığını biliyordu. Kızının peşinde ondan daha büyük oğlanlar olduğunu da biliyordu ve etkisi altına girdiği şeylerden çok endişe duyuyordu. Bu öğleden sonra bile kendisinden üç yaş büyük bir oğlanın arabasıyla gezmeye gitmişti. Kızının sigara içmeye başlamasından oğlunu mu yoksa kızının erkek arkadaşlarını mı sorumlu tutması gerektiğini bilmiyordu ama kendisini bekleyen problemi görebiliyordu. Eşi kızı konusunda çok sahipleniciydi: Eğer kızının sigara içtiğini, içki içtiğini ve muhtemelen oğlanlar tarafından hırpalandığını bilseydi, büyük olasılıkla evden çıkmasını yasaklardı. Bir zamanlar ne kadar liberal olduklarıyla övünürlerdi ama son yıl aşırı hoşgörölü prensiplerinin kayıp gittiğini görmüşlerdi.

Derginin sayfalarını bakmadan çevirdi. Arka kapının açılıp eşinin içeri girdiğini duyunca kalbi sıkıştı. Adam, doğruca merdivenlerin başına gidip “Şu kahrolası müziği kapatacak mısın! Komşulardan biri şikâyet etti,” diye bağırdı.

Değişiklik pek anlaşılmıyordu ama kendisinden müziğin sesini kısması istendikten sonraki birkaç saniye içinde oğlunun sesi kıs-mak yerine açacağından emindi. İçini çekti. Keşke kızı gezmeden gelseydi de akşam yemeğini hazırlayabilseydi.

Ergen isyanına hiç ihtiyaç olmaması gerektiğini düşünebiliriz. Nihayetinde torunlar üretmek için, ebeveynlerin ve çocukla-rının amaçları mutlaka çakışmalıdır. Bir çocuğun zarar görme-den hayattan en iyisini alacağı şekilde davranması ve üremeye başlamadan önce olası en iyi ortamda yaşaması her iki tarafın da çıkarları arasındadır. Elbette, bu durumda, doğal seleksiyon,

ergenliği, ebeveynlere bağımlılık ve bağımsızlık arasındaki geçiş dönemini, huzurlu bir işbirliği, öğretme ve öğrenme zamanı olarak şekillendirmiş olmalıydı. O halde ergenlik neden birçok ailenin yaşamında böyle fırtınalı bir evredir?

Bir dereceye kadar, ergenliğin bu kadar zor görünmesinin nedeni, her ne kadar kardeş rekabeti ve ebeveyn kayırmacılığı olsa da, çocukların ebeveynlerinin taleplerini az çok yerine getirdikleri bir on-on beş yıllık evrenin arkasından gelmesidir. Bu şekilde itaat etmek çocuğun kendi çıkarlarıdır, çünkü her şey gözününe alındığında ebeveynler hepsinin yaşadığı yerde en iyi nasıl hayatta kalacağını ve başarılı olunacağını bilirler. Çocuklar doğdukları ve yetiştirildikleri yeri seçemezler, bu nedenle büyürlerken ebeveynlerinin onlara sağladığı ortamdan en iyi biçimde yararlanmaktan daha fazlasını yapamazlar. Bütününde, bunu yapmanın en iyi yolu, ebeveynlerinin davranış kodlarını benimsemektir. Çocuklar ebeveynlerinden ve çevrelerindeki dünyadan öğrenirler. Öğrendikleri davranışsal ve toplumsal kod da genellikle içinde doğdukları ortama uygundur, çünkü bu, ebeveynlerinin öğrendikleri koddu ve üreme bakımından başarılı olmuşlardı. Bu nedenle, kaçınılmaz biçimde, çocuklar ebeveynlerinin davranışını kopyalamaya ve ilk yıllarında ebeveynlerinin değerlerini ve tutumlarını benimsemeye programlanmaktadır.

Bu nedenle, sahnemizdeki gibi ebeveynler, bu kadar uzun süre örnek alındıktan ve görüşlerine önem verildikten sonra, çocuklarının ergenliğini büyük bir şok olarak görebilirler. Çocukları birdenbire onların değerlerini sorgulamaya, onaylamadıkları ve hatta nefret ettikleri faaliyetleri denemeye başlar. Kademeli olarak, çocuklarının kendileri, evleri ve temsil ettikleri her şeye sürekli artan bir şekilde saygısızlık ettiği izlenimine kapılırlar. Sahnede betimlendiği gibi, evden gittikçe daha az memnun olma ya da huzursuzluk ve yeni yerlere seyahat etme dürtüsü bu tatminsizlikle ilişkili olabilir.

Kaçınılmaz bir şekilde, çocuğun ebeveynlerinin değer verdiği her şeyi sorgulaması, münakaşaya, çatışmaya ve endişeye neden olur. Ebeveynler, çocuklarının kendilerinin işine yarayan davranış ve ahlak kurallarından saparlarsa daha az başarılı olacaklarına inanırlar. Birkaç ebeveyn duygularını bu şekilde rasyonelleştirecek

olmasına rağmen, evrimsel biyolog ebeveynlerin ergen isyanını bilinçaltı olarak uzun vadeli üreme başarısına bir tehdit olarak gördüğünü ileri sürecektir. Çocukları onların isteklerine sorgulamadan itaat etmedikçe, sahip olabilecekleri kadar çok torunları olmayacaktır. O halde neden çocuklar ebeveynlerini örnek almazlar.

İlke basit. İnsanlar farklıdır ve ortamlar değişir. Belirli bir yerin ve davranış kodunun ebeveynler için en iyi olması, onları yirmi-otuz yıl sonra doğmuş çocukları için de en iyi yapmaz. Ebeveynlerin değil çocuğun özelliklerine sahip birinin şimdi yaşayacak daha iyi bir yer ve daha iyi bir davranma biçimi bulması çok muhtemeldir. Peki ama bir çocuk ebeveynlerine açık olmayan ama kendisine açık olan fırsatları en iyi nasıl keşfedebilir? Bunun sadece bir yolu vardır—hem coğrafi hem de davranışsal olarak keşfetmek ve tecrübe etmek. Çocuk ebeveynleri gibi davranmayı zaten bilir. Yıllarca onlarla yaşadıktan ve muhtemelen seyahat ettikten sonra, onların bildikleri yerleri de zaten bilir. Geriye kalan tek şey, yaşayacağı en iyi yeri ve kendisinin en iyi davranış biçimini bulmadan önce, hiç görmedikleri yerleri ziyaret etmek ve onların asla davranmayacakları biçimde davranmaktır.

Çoğu ebeveyne bu isyan gibi görünür. Kendi ergenlik dönemlerinde, nerede yaşamaları gerektiğine ve nasıl davranmaları gerektiğine karar verdiler. Kararları onların işine yaradığı için, bu kararların çocuklarının da işine yarayacağı varsayımında bulunma eğilimindedirler. Öyle olabilir— ama olmayabilir de ve kendileri de üremeye başlamadan önce olabildiğince çok yolu keşfetmeyen çocuklar, kendi üreme ürünlerini maksimize etme fırsatlarını kaçırma riski taşırlar. Tecrübe ettikten sonra, ebeveynleri için en iyi olanın kendileri için de en iyi olduğuna karar verebilirler, isyan ve keşif evresinden sonra ebeveynlerinin alışkanlık kodunu yeniden benimseyebilirler. Ama benimsemeyebilirler de.

Farklı nesillerden oldukları ve farklı ortamları deneyimledikleri için, ebeveynler ve çocuklar, üreme ürünlerini maksimize etme konusundaki uzun vadeli amaçlarının nasıl gerçekleştirileceği konusunda anlaşmazlık yaşarlar. İstikrarlı, yavaş değişen bir ortamda, isyankâr döneminden sonra çocuğun ebeveynlerinin yanına dönmesi ve geleneksel değerleri benimsemesi aslında çok iyi bir olasılıktır. Ne var ki, bugünkü ergenlerin karşılaştığı gibi hızla

değişen bir ortamda, bu daha az olasıdır. Aynı zamanda, bir aile içindeki çocukların hepsi için eşit derecede ihtimal dışı değildir. Önceden gördüğümüz gibi, daha çok kardeş rekabetine, ebeveyn kayırmacılığına ve doğum sırasına bağlı olacaktır. Genel olarak, isyan etme ve ebeveynlerin değerlerini kalıcı olarak reddetme olasılığı daha sonra doğanlarda en yüksektir.

Doğal seleksiyon, isyan etme ve keşfetme dürtülerini neden bir çocuğun hayatında daha erken ya da daha geç değil de ergenlikte doruk noktasına erişecek şekilde tasarlamıştır? İki ana etken vardır. Birincisi, bir insanın üremek için yerleşeceği vakte kadar yaşayacak iyi—müsait en iyi—bir yer bulmak için çevresini yeterince keşfetmesi önemlidir. Dahası, zorlu üreme ve ebeveynlik işine başlamadan önce, seçtiği ev ve ortamda başarılı olmasına imkân tanıyacak tutarlı bir ahlak kuralları ve davranış kodu bulmuş, öğrenmiş, uygulamış ve tamamlamış olması gerekir. İkincisi, evden ayrılmak ve bağımsız olmak bilinmeyene bir atlayış olduğundan, bir insanın hayatında tehlikeli bir evre olabilir. Bu nedenle, kendi sorumluluğunu üstlenecek kadar hem deneyimli hem de fiziksel olarak güçlü olana kadar güvenli bir şekilde yapılamaz. Bu nedenle, isyan ve keşif, çocuklar için çok tehlikelidir ama erişkinliğe bırakılmayacak kadar da çok önemlidir. Ergenlikte keşfetmenin ilave bir avantajı da bir dizi olası eşle karşılaşma olasılığı sunmasıdır. Dahası, bütün bunlar ebeveynlerin evinden uzakta olduğundan, önceden bahsettiğimiz gibi, enstest önlenebilir.

İsyan ve keşif, ergenlikte doruk noktasına erişmesine rağmen, kökleri bir çocuğun hayatında çok daha erken dönemdedir. Bağımsız olma süreci gibi önemli bir şey, bir gecede, verimli bir şekilde olmaz—pratik gerektirir. Başlangıcının izini bir çocuğun hayatının ikinci yılına—‘korkunç ikiler’—kadar geriye doğru sürebiliriz. Bu, bir çocuğun tehdit, meydan okuma, pazarlık yapma prensiplerini öğrenerek ebeveynlerine karşı gelme becerisini ilk test etmeye başladığı zamandır. Süreç, kardeş rekabetinin daimi çekişmesinin ve ebeveyn kayırmacılığının parçası olarak, elbette çocukluk boyunca devam eder, çünkü her çocuk kendi çıkarlarına katkıda bulunmaya çalışır. Ancak korkunç ikiler bebeklerle ya da çocuklarla yaşayabilecekleri her türlü çatışmadan çok daha kötü gelebilir ebeveynlere, çünkü dil yoluyla daha büyük çocuk-

lar üzerinde kullanılabilecek ince baskılar ve rüşvet, iki yaşında çocukta o kadar etkili olmaz. Aynı şekilde, iki yaşında bir çocuk ihtiyaçlarının inceliklerini ifade edemez, bu nedenle ağlamaya, bağırmaya, tekmelemeye ve koşmaya başvurmak zorunda kalır. Buna hem toplumsal utanç hem kişisel tehlike duygusunun toplam eksikliğini ekleyin, isyankâr bir iki yaşında çocuk, ebeveynleri için hayatı isyankâr bir ergen kadar zor hale getirebilir—ama neyse ki çok uzun sürmez.

Ergen isyanı ve keşfi sürecinin tamamı ile davranış biçimlerinin ve yaşanacak yerin benimsenmesi çok ussal görünebilir. Ancak seyahat etme ve gerekli bilgiyi toplama dürtüsü, genler tarafından programlanır ve hormon aracılıdır; durumun bu olduğunu kanıtlayan bir dizi deney vardır.

İnsanlar ergenlik döneminde bir keşif evresinden geçen tek hayvanlar değildir. Bütün omurgalılar geçer. Eğer bir goril, en yakın goril habitatından millerce uzakta ekvatorial Afrika’da bir köye gelirse, mutlaka bir ergendir. Eğer bir ayı Kuzey Amerika’da bir bahçeye gelirse, bir ergendir. Bu genç hayvanlar kaybolmadı—keşfediyorlar. Doğumdan sonra herhangi birine yerleştirilen telsiz izleme cihazı, birey ergenliğe girdiğinde bir gezinme evresinin başladığını gösterir. Doğduğu yerden ayrılacak ve seyahat edecektir, bazen de uzak mesafelere gidecektir—Kuzey Amerika’da telsiz izleme cihazı yerleştirilmiş bir erkek siyah ayısının, bir keresinde iki yüz kilometrelik bir keşif yaptığı izlendi. Bu gezinmeler rastgele değildir: Verimli bir arama modeli izlerler. Hovarda, seyahatleri sırasında keşfettiği en iyi herhangi bir yere nihayetinde yerleşmeden önce, kısa bir süre için evinin bulunduğu bölgeye geri döner. Buna benzer çalışmalar balıklar, kurbağalar, sürüngenler, kuşlar ve birçok memeli için tekrar edilmiştir.

Bu ergen dürtüsü en yoğun olarak fareler üzerinde incelenmiştir. Ergen kemirgenler kafese konduklarında bile, güçlü keşfetme dürtüleri bir tekerlek içinde koşarak harcadıkları süredeki büyük artışta görülebilir. Faaliyet ergenlikte, testislerin sperm üretmeye ilk başladığı ya da yumurtalıkların ilk yumurtaları ürettiği zaman başlar, ergenlikten hemen sonra doruk noktasına erişir, daha sonra farenin normal olarak üremeye başladığı yaşta düşmeye başlar. Üremeye başladığında, keşif faaliyeti

hafifleyerek erişkinlerin normal, nispeten düşük, tipik normal seviyesine iner.

Keşfetme dürtüsü, üreme deneylerinin kanıtladığı gibi, bir farenin vücudu içinde genleri tarafından özenle programlanmış, ömür boyu süren bir programın parçasıdır. Selektif üreme, kronik kâşifler olan bazı fare nesilleri ve keşfetmeye hiç ilgisi olmayan başka fareler üretebilir. Başka çalışmalar, ‘araştırma genlerinin’ etkilerini seks hormonları yoluyla gösterdiklerini ortaya koymuştur. Bir erkeği hadım edin ya da bir dişinin yumurtalıklarını alın, dürtü yok olur. Birçok evcil hayvan sahibi bu deneyi kendileri için yapmıştır. Kısırlaştırılmış bir köpek ya da kedi, uzun mesafelere gitmeyi bırakır ve kısırlaştırılmış bir kemirgen kadar emin biçimde evinde mutlu bir hayat sürmeye karar verir. Uygun hormonların enjekte edilmesiyle hepsinin keşfetme dürtüsü eski haline getirilebilir. Bu deneylerin tümü, ergen davranışının, insan dahil olmak üzere bütün memelilerde, genler tarafından programlandığını ve seks hormonları yoluyla düzenlendiğini gösteriyor.

Birçok insan toplumunda, ergen erkekler kültürel olarak benimsenmiş bir araştırma ve keşif evresinden geçerler. En iyi bilineni, eskiden orta Avustralya Aborjin kültürünün böyle bir parçası olan dolaşmadır. Genç erkek Aborjinler, ergenlikte, birkaç yıl sürebilecek araştırma ve keşif yolculuklarına çıkmak için ebeveyn topraklarını terk ederlerdi—dolayısıyla ebeveyn etkisini de terk ederlerdi. Başta, uzağa gitmezlerdi—kısa bir yol yürüyüp geri dönerlerdi. Ancak çevrelerindeki bölgeye daha fazla aşına olduklarında ve kendilerini geçindirme becerileri arttığında, daha uzağa seyahat eder ve uzakta daha uzun süre kalırlardı. Sonunda, yüzlerce kilometre yolculuk edebilirlerdi. Önceden bahsedilen siyah ayı ve goriller gibi, kaybolmamışlardı. Ebeveyn topraklarına ya da evlerini yapmak için seyahatleri sırasında keşfettikleri yerlerin en iyisine geri dönüş yollarını her zaman bulabilirlerdi. Modern sanayi toplumlarında, dolaşma dürtüsü akut bir huzursuzluğa dönüşür, bu da evden memnun olmama, yeni yerler görme, yeni insanlar tanıma ve yeni deneyimler kazanma dürtüsü şeklinde kendisini gösterir. Hadım edilmiş kediler ve köpekler gibi, eski kültürlerin harem ağalarının keşfetme ya da isyan etme dürtülerinin daha mı az olduğunu bilmiyoruz ama öyle olduğundan şüphelenebi-

liriz. Ama steroitler alan bir kişinin daha huzursuz ve daha kavgacı olduğunu ve ayrıca tıpkı steroitler enjekte edilen fareler gibi cinsel olarak daha motive olduklarını biliyoruz. İnsanlarda ergen huzursuzluğu ve isyanı ne kadar ussal görünse de, insanın hayat planının ergenlik, menopoz ve bunama kadar genetik olarak programlanmış ve hormon aracılı parçasıdır.

Doğal seleksiyonun genetik ve dolayısıyla hormonal programlarını katilikle şekillendirmesi sayesinde, ergenlerin çoğunluğu isyanlarını ve araştırmalarını kendi en üstün çıkarlarına göre zamanlayacak ve sonunda sağ salim erişkinliğe geçeceklerdir. Çok azı, belki hatalı bir genetik programla, ebeveynleriyle çok uzun süre kalabilir ve birçok fırsatı kaçırabilir. Daha talihsiz olan birkaçı ise ebeveyn bakımını çok erken terk edebilir ve evsiz, kırılğan, sefil şekilde yaşayabilir, bazen de sanayileşmiş dünyanın şehirlerinin sokaklarında kısa bir ömür yaşar. Zaman zaman, bu şekilde evden vaktinden önce ayrılmak, çocuğu deneyimi ve fiziksel gelişimi yeterli olmadan önce huzursuzluğa ve isyana iten, hatalı bir genetik programdan da kaynaklanabilir. Ancak genellikle, bu tür çocuklar önceden tartıştığımız nedenlerin herhangi birinden dolayı ebeveyn ya da üvey ebeveyn tacizinden ya da kayırmacılığından kaçarlara; akıllıca ya da değil, uzak bir şehirdeki belirsiz şanslarının evde kalırlarsa daha belirli olan şanslarından daha iyi olma ihtimali taşıdığına karar vermişlerdir.

Elbette, ergen isyanı ve huzursuzluğu evrilmiş genetik ve hormonal program tarafından yönlendirilmesine ve beden tarafından çalıştırılmasına rağmen; beynin başarılarında önemli bir rolü vardır. Vücudun çevreyi test etme ve değerlendirme dürtüsüyle yönlendirilen beynin hayati bir işi vardır: Biraraya getirilen bütün bilgileri toplamak ve hatırlamak. Buna ek olarak, o yerde o şekilde davranmaya karşı bu yerde bu şekilde davranmanın sonuçlarını izlemek ve hatırlamak beynin sorumluluğudur. Aynı zamanda gidip gelmek için gerekli olan bilgiyi toplamaktan da sorumludur—ya da geçmişte öyleydi: Sadece o anda vücudun nerede olduğunu ve sonrasında nereye gitmesinin en iyi olacağını değil, oraya nasıl gidileceğini bilmek. Son olarak, en sonunda ‘Artık yeter. Artık yerleşmeyi düşünme zamanı geldi. Bulduğumuz en iyi yer neresiydi, oraya nasıl gideriz, ebeveynlerle irtibatımızı yeniden nasıl

kururuz?’ diyen vücuttur. Beynin tek yapması gereken, topladığı ve depoladığı bilgiyi incelemek ve yanıtlar bulmaktır.

Bu defa, ebeveynlerin çocukların davranışını aklının aksine vücudunun yönlendirdiğine çok fazla ikna edilmeleri gerekmez. Genellikle ergenlik isyanı onlara irrasyonel, isyan için isyan gibi görünecektir. Yine de, önceden gördüğümüz gibi, çocuklarının üreme başarısı arayışının çok önemli bir kısmıdır. Ergenler bazen hastalık kaparlar, uyuşturucuların tuzağına düşerler ya da araştırmanın deneme yanılma safhasında ölürler ama çoğu, kendi dünyaları için, sadece ebeveynlerini dinleselerdi olacaklarından çok daha donanımlı bir şekilde ortaya çıkacaktır. Genel olarak, bir çocuk kendisinin ve ebeveynlerinin üreme ürününü davranışıyla artırır. Bir çocuğun ergenlikte endişe ve sıkıntı verici, çalkantılı olabilecek davranışı, ebeveynlerin başarılı büyükebeveynliğe giden yolunda önemli bir bacaktır.

SAHNE 21

Eş Seçimi

Genç kız arabanın kapısını hızla çarpıp eve giden yolu yürüdü; bu arada şoförün yüzündeki şaşkın ifadeden birhaberdi. Kalçalarındaki kurumuş meni ve ayakkabılarındaki inek pisliğiyle, en iyi ruh halinde olmadığı kesindi. Bir düş almak istiyordu, hem de hemen. Ön kapıyı açtığı anda onu ağabeyinin müziğinin yüksek ve tiz sesi ile ebeveynlerinin yükselmiş sesleri karşıladı; tüm bunların hiç de yabancı değildi. Kapının kapandığını duyan anne, akşam yemeğinin birazdan hazır olacağını söyleyerek alevlenen tartışmayı böldü. Kız merdivenlerin başında önce bir tereddüt etti, sonra bir düş almak istediğini ve zaten henüz acıkmadığını söyledi bağırarak.

Kızın koşarak merdivenleri çıktığını duyan anne o yöne doğru baktı. Kızın sesindeki bir şey, her şeyin yolunda olmadığından şüp-

helenmesine neden oldu. Öğleden sonra gezmesinin başarılı olmadığını tahmin etti. Kızı daha on beş yaşındaydı ama gebelikten korunma konusunda konuşmanın vakti belki de diye geçti aklından.

Genç kız seks konusunda çelişik duygular taşıyordu. Bir taraftan, hamile kalmaktan korkuyordu. Diğer taraftan terk edilmekten ve hâlâ bakire olmaktan da biraz endişe duyuyordu. Aslında hâlâ çoğunluğa dahil olduğunu gerçekten bilmesine rağmen, yakında sanki bir tek kendisi kalacakmış gibi hissediyordu. Ama ağabeyi seks yapmıştı. Bunu biliyordu çünkü hem en iyi arkadaşı hem de ağabeyi, bu gerçekleştikten çok kısa bir süre sonra ona söylemişti. Diğer arkadaşlarından bazıları da ilk cinsel ilişki deneyimlerini yaşamaya başlamışlardı. Arada bir, içlerinden biri, tuvaletlerde toplanmış merakla sorular sorup kıkırdayan bir dinleyici grubunun odak noktası oluyordu. Aslında çok azı deneyimi tavsiye ediyordu ama anlattıkları rahatsızlık ya da hayal kırıklığı hikâyesi ne olursa olsun, söyledikleri şeyler, geri kalanların kendi deneyimlerini yaşamayı istemekten vazgeçmelerini sağlamıyordu. En iyi arkadaşına gelince, sanki bir kampanya düzenliyordu. Kızın ağabeyiyle ve ardından bateristle ilk kaçamağından sonra, yoluna devam etmiş ve on iki ay içinde çift haneli rakamlara ulaşmıştı. Sonra kendi dairesi olan yirmi yaşında biriyle tanışmış ve içki içmeye, dans etmeye ve sekse duydukları ortak ilgiye dayanan ilişkileri bir yıl sürmüştü.

On altı yaşına kadar, kız oğlanlar konusunda çok az başarılı olmuştu. Ağabeyinin oyun arkadaşıyla kırdaki olaydan sonra, iyi ama sıkıcı birtakım oğlanlar ona çıkma teklif etmişti ama nadiren biriyle bir ya da iki kereden fazla çıkmıştı. Çoğunlukla, parklarda banklarda oturuyor ya da cadde köşelerinde duruyorlar, bu arada oğlanlar da ona elle sarkıntılık etmek için bahaneler bulmaya çalışıyorlardı. Bazen canı işbirliği yapmak istiyordu ama genellikle onları defediyordu. Herhangi biriyle seks yapmayı düşünemiyordu, özellikle de yeni tayin olan biyoloji öğretmeni aklını başından almaya başladığı için. Kısa bir süre içinde fantazilerinde ön plana çıkan o oldu. Onu her gördüğünde ve adam ne zaman onun yanında dursa, bütün vücudu titriyordu. Beceriksiz akranlarıyla buna benzer bir şeyi hiç hissetmemişti. Sınıfının yanından geçmek ve dersler sırasında ona soru sormak için bahaneler buluyordu. En önemlisi, kendisini fark etmesini sağlamak umuduyla, biyolojide başarılı olmak için çok çalışıyordu. Uygulamalı derslerde şuya da bu numuneye ilgisini çekecek, böylece

öğretmenin ona doğru eğilmesi gerekecek ve o da adama sürünme fırsatı bulacaktı. Arkadaşları durumu fark etti ve onunla dalga geçmeye başladı ama bu onu üzmekten çok memnun etti. En azından arkadaşlarının aklında, ikisinin birbirine bağlanmış olması onu mutlu ediyordu. Kısa bir süre sonra, adamın karşılık vermeye başladığına ve ona rastlamak için yolunu değiştirdiğine inanmaya başladı.

Sonra, okuldaki son yılının başlarında bir öğleden sonra, ihtiyacı olan kanıtı buldu. O evine doğru yürürken arabasıyla yanından geçen öğretmeni, durdu ve onu bırakmayı teklif etti. Ancak, onu bıraktığı yerden birkaç yüz metre yürürken önceki heyecanı acıya dönüştü. Aklı başında tek kelime etmekten aciz görünmüştü. O öğleden sonranın hayaleti, bir hafta sonra öğretmeni onu evine bırakmayı teklif edene kadar kaybolmadı—ve bu sefer birkaç anlamlı cümle sıralamayı becerdi. O gün, geri kalan yolu sevincinden havalara uçarak yürüdü. Arabayla eve bırakmalar gittikçe sıklaştı, ta ki tam evinin dışında onu bıraktığı o yağmurlu öğleden sonraya kadar. Üst katın penceresinden bakmakta olan annesinin tam gözünün önünde arabadan indiğinde, bir fırtınadan çıkıp doğruca diğerine girmiş oldu.

Şimdi kadın, bir aydan fazladır kızı gittikçe daha fazla baskı altında tutuyordu. Annesi kızın, varlıklı ebeveynleri bir zamanlar oğullarının kızlarının harika olduğunu düşündüğünü söyleyen çocukla çıkmasını istiyordu. Kızının kasabanın en yüksek statüye sahip ailelerinden birinin oğluyla çıkması fikri kadını o kadar büyülemişti ki oğlanın övgülerini dile getirmek ve kızın ilgi gösterebileceği diğer her erkeği kötülemek için her fırsatı değerlendiriyordu. Kızının hayat mücadelesi içinde olan genç bir öğretmenin paslanmış arabasından çıkarkenki görüntüsü, yorum yapmadan geçip gitmesine izin veremeyeceği bir şeydi.

Kız, öğretmenin yaptığı tek şeyin yağmurlu bir öğleden sonra onu arabasıyla eve bırakmak olduğunu iddia etmesine rağmen—güzel havada dokuz kere onu eve bıraktığını stratejik olarak unutarak—ağırlıklı olarak erkeklerin arabayla eve bırakma tekliflerini kabul etmenin tehlikelerinin bir listesini içeren uzun bir tirada katlanması gerekti. Kadın, öğretmenlerin bile beyinlerinin kasıklarında olduğunu ileri sürdü ve sonra öğretmenin ona dokunup dokunmadığını, cinsel tekliflerde bulunup bulunmadığını ya da onu bir şekilde taciz edip etmediğini sordu. Bu kadar genç bir yaşta hamile kalırsa hayatının mahvolacağına işaret etti ve onun çocuğuna bakmasını

beklememesini söyledi. Yorumlarının en acımasızı—bu onun da korkusuydu—öğrenmenin gerçekten *onunla* ilgilendiğini düşünerek kendini kandırmamasına dair olandı. Bütün erkekler gibi, o da bir tek şeyin peşindeydi ve bir kere külodunun içine girdiğinde, onu ikinci bir kere düşünmeden gözleri ışıldayan bir sonraki bakireye geçecekti.

Ancak bu olaydan kızla ilgili bir iyi şey ortaya çıktı. Annesi, onun aile planlama merkezine gitmesini ve 'her ihtimale karşı' doğum kontrol hapı yazdırmasını tavsiye etti, hatta neredeyse ısrarla söyledi. Bu kızı rahatlattı, çünkü önceden edinmiş olduğu hapları saklamasına gerek kalmadığı anlamına geliyordu. Aylar önce, eğer öyle bir durum ortaya çıkarsa, sonuna kadar gitmeye karar vermişti—keşke böylece kendisini bir bakire olarak düşünmeyi kesebilseydi. Annesi ne söylerse söylesin, kız bekâretini alması için öğretmeninden daha iyi birini düşünemiyordu. Kendisinden on yaş büyük öğretmen, seks hakkında bilinmesi gereken her şeyi biliyor olmalıydı. Kollarında çıırılçıplak saatlerce yattığını, adam onu öperken, okşarken ve iltifatlar yağdırırken kendisinin de vücudunun potansiyelini en ince ayrıntısına kadar gösterdiğini hayal etti. Bunun ne zaman olacağına bile karar vermişti. Yeni yılın başlarında, o ve biyoloji son sınıf öğrencilerinin geri kalanı bir saha deneyimi için bir haftalığına şehir dışına gideceklerdi. Bu arada, sabırla ama fantazisinin gerçekleşmesi için gittikçe artan bir heyecanla beklerken, sınıfta rastgele temaslarla ve bir daha asla kapıya kadar olmamakla beraber haftada bir arabayla eve bırakılmakla tatmin etti kendisini.

Ayrıca yaşıtı erkeklerle birkaç kere mahallelerindeki bir sinemaya gitmeye katlandı. Bir tanesi memelerini o kadar sert sıktı ki sonradan saatlerce acıdı. Öteki—annesinin seçimi—filmin ilk yarısını kızın elini zorla pantolonunun içine sokmaya çalışarak geçirdi. İstemeye istemeye razı oldu, sonra erkeklerin penislerine nazikçe ellenmesi gerektiği şeklindeki uyarısını hatırladı. Bunun üzerine oğlanın sünnet derisini geriye doğru öyle hızla çekti ki oğlanın zar zor boğabildiği ciyaklaması ön sıradaki birkaç kişinin arkaya dönmesine neden oldu. Çocuk, zararı kontrol etmek için tualete gitti ve geri döndüğünde patlamış mısırlara seksten daha fazla ilgi gösterdi.

Ertesi sabah, annesi gecenin nasıl geçtiğini öğrenmek için sabırsızlanıyordu. Kız oğlanın nasıl sürekli ona dokunmasını istediğini anlatınca, kadın şaşırdı ve oğlanların öyle olduğunu ve onların nasıl idare edileceğini yakında öğreneceğini söylemekle yetindi. Muhtemelen bir sonraki

sefer daha iyi davranacaktı. Ama bir sonraki sefer olmadı. Oğlanın bir daha ona çıkma teklif etmemesi kızı rahatlatmış ama annesini üzdü.

Açık arazi kursunun ikinci gecesinde, kız uyduruk bir bahane, hızla çarpan bir kalp ve ıslak külotla biyoloji öğretmeninin odasına süzüldüğünde, adam tam duştan çıkmış ve bir havluya sarınmıştı. Ziyaretinin göstermelik konusu üzerine küçük bir sohbetten sonra, öğretmen kıza onun odasındaki duşu kullanmasını teklif etti, böylece diğer öğrencilerle kuyruğa girmesine gerek kalmayacaktı. Kız kabul etti ve banyonun hafif aralık kapısının arkasında soyundu. Kızın vücudunun görüntüsünden karşı konulmaz biçimde etkilenen öğretmen ona duşta eşlik etmeyi teklif etti. Kız yine kabul etti ve tek bir becerikli hareketle havluyu çıkardı. Sabundan kayganlaşan kız kollarını adamın boynuna, bacaklarını beline doladı ve adama vajinasını sundu. Ama adam zar zor dengede duruyordu ve duş kabininin dar sınırları içinde yapamıyorlardı. Belki de yatağa geçmeliydiler ama kapı ısrarla çalınca ikisi de telaş içinde üzerlerine geçirecek bir şeyler aramaya başladı.

Adam sonraki iki saati, komaya girecek kadar alkol alan kızın en iyi arkadaşıyla hastanede geçirecekti.

Kursun üçüncü gecesinde, kız adamın yatağına girdi. Üç kere fantazisinin gerçekleşmek üzere olduğunu düşündü ama adam onu okşamasına ve sürtünmesine rağmen, sanki kalben yapmıyor gibiydi. Her seferinde, tam kız uzun süredir hayalini kurduğu hislere zar zor odaklanmışken adam üzerine çıkıyor, içine giriyor ve o kadar sert itiyordu ki kız, adamın kendini rahatlatıp durmasını bekleyemiyordu. Adam arada uyukluyordu. Üçüncü cinsel ilişkiden sonra, oda arkadaşlarının şüphelenmelerini önlemek için kızın odasına geri dönmesini önerdi, böylece ikisi de biraz uyuyabilirdi. Kız dördüncü gece, adamın bu sefer beklentilerine karşılık vereceği umuduyla kapısına gittiğinde, tam kapıyı çalacakken bir cinsel ilişkinin bastırılan ama yanılmaya yer bırakmayacak kadar net seslerini duydu. Kızın sesi de bir o kadar aşikârdı—komadan çıkıp tamamen iyileştiği açıkça anlaşılıyordu.

Kız, haftanın sonunda, hayal kırıklığına uğramış ve cezalandırılmış halde eve döndü. Sadece cinsel eylemin kendisinden tatmin olmamakla kalmamış, aynı zamanda annesinin haklı çıkmasına da—kendisine söylemedi ama—canı sıkılmıştı. Açık arazi seyahatinden sonra, biyoloji öğretmeniyle ders dışında temas kurmaktan tamamen kaçındı ve bir süre için erkeklerle yapacağı pek bir şey olmadı.

Sekiz ay sonra, 350 kilometre mesafede bir koleje gitti. Annesinin erkekler hakkındaki uyarılarına ve öğretmenleriyle yaşadığı deneyime rağmen, evden uzakta olmaktan dolayı öyle bir rahatlama hissetti ki birbirleri için yaratılmış olduklarını söyleyen ilk çekici erkeğe âşık oldu. Onunla yeni öğrenciler için düzenlenen bir hoş geldin partisinde tanıştı, adamın onu arabasıyla karanlık kırsal alana götürmesine ve orada birkaç tane daha içki ve sözden sonra, adamın acil ihtiyaçlarını karşılamasına izin verdi. Eve nasıl döndüğünü çok az hatırlıyordu ve uzunca bir süre adamı tekrar görmeyecekti.

Sonraki birkaç ay, başka iki yakışıklı erkek cinsel ilişki için çaba gösterdi ama sadece onu yatakta bırakıp sabahın erken saatinde ortadan kaybolmak için. Birisinin bir gün onunla ilişki kurmak isteyeceğinden umudunu kesen kız, yaklaşık bir yıldır kolejdeyken ilk gerçek erkek arkadaşıyla karşılaştı. Gidenlerden daha az çekici ve kesinlikle daha az zengin olan oğlan, yine de nazik ve düşünceliydi. O ilk yaz tatilinde, kız onu eve davet etti. Seçiminden dolayı hayal kırıklığına uğrayan ebeveynleri, duygularını gizlemek için pek çaba göstermediler. İkisinin aynı yatakta yatıp yatamayacaklarını sormasına gerek yoktu—cevabın ne olacağını gayet iyi biliyordu. Beklendiği gibi, annesi oğlana, kızın odasının tam ters tarafındaki boş odayı verdi. Tabii bu onları durdurmadı: Oğlan erken saatlerde, kızın ebeveynlerinin yatak odasının önünden sürünerek geçip kızın odasına giriyordu ve ilk ışıktan önce geri dönüyordu. Bu hiç yoktan iyi olmasına rağmen, orada seks yaparken kendilerini hiç rahat hissetmediler. Kızı özellikle sinir eden şeyse, kendisi gibi ağabeyine de kız arkadaşı geldiğinde aynı odada kalmalarına izin verilmemesine rağmen en azından yan yana odalarda kalabilmeleriydi. Olay, yıllardır bildiği bir şeyi kızın gözünde teyit etti—ağabeyinden farklı olarak, o hiçbir zaman herhangi şey için annesinin onayını almamıştı.

Kız ve erkek arkadaşı bir süre birlikte kaldılar ve birkaç ay aynı daireyi paylaştılar. Ama zaman geçtikçe ve arkadaşları oğlanda ne bulduğunu anlamadıklarını gittikçe daha fazla ima edince, ilişkiden sıkıldı ve hayal kırıklığına uğradı. Tam birlikte yaşamaya başladıktan sonra, oğlanı aldattı. Ondan sonra, eve yolculuklarında ya da arkadaşlarıyla dışarı çıkarken oğlana eşlik etmemek için gittikçe daha fazla bahane buldu. Eşinin dışarıda olduğu üç sefer, daha fazla heyecan verici erkeklerin davetlerini kabul ettiğini fark etti ama ertesi sabah yalnız ve kendisini suçlu hissederek uyandı.

Sonra, tamamen şans eseri, ikinci yılının bitmesine birkaç hafta kala, kolejdeki ilk haftasında onunla birlikte olup sonra ortadan kaybolan, spor arabalı ve kendinden emin genç adamla karşılaştı. O da biriyle yaşıyordu ama nostalji ve yaramazlık duygusuyla ilk cinsel ilişkilerini yeniden canlandırdılar. Ancak bu sefer, genç adam kızı yeniden görmek istedi. Kız, parası ve arabası olan biriyle birlikte olmaktan ve bir heves anında, arabayla birkaç saatliğine sayfiyeye gidip pahalı bir otelde kalabilme özgürlüğünden hoşlanmaya başladı hızla. Ne var ki sonunda, eşlerini aldattıkları gerçeği kendisini suçlu hissetmesine neden oldu. Hâlâ genç adamın ancak ikinci seçeneği olabileceğinden korkuyor ve kendisini korunmasız hissediyordu. Sonunda, kendisi ve eşi arasında bir seçim yapmasını istedi—ikisine birden sahip olamazdı. Kumarı işe yaradı. Sınavlarından sonra dönemin sonunda, ikisi de eşlerinden ayrıldı.

Onun için, yeni kurulan ilişkilerinin en iyi ânı, kızın ebeveynlerini ziyaret ettiklerinde yaşandı. Açıkça onayladılar. Ebeveynlerinin ilgisinin merkezinde olmak kız için tamamen yeni bir deneyimdi, erkek arkadaşını etkilemek ve ikisini de ağırlamak için her çabayı gösterdiler. Hatta kız annesinin oğlanı arzuladığından bile şüphelendi biraz. Erkek arkadaşı babasının arabasında uzun süredir devam eden bir sorunu giderince, babası da çok etkilendi. Yaz için birlikte yurtdışına gideceklerini ve çok geçmeden de kolejdeki son yıllarında birlikte yaşayacaklarını söylediklerinde ne annesi ne de babası hiç itiraz etmedi.

O yıl, annesinin erkek arkadaşının sağlığına, sınav hazırlıklarına ve beklentilerine gösterdiği ilgi kızı gittikçe daha fazla eğlendirdi. Bazen, hem annesinin hem de babasının *erkek arkadaşının* gelişimine kendisinininkinden daha fazla ilgi gösterdiklerini düşündü. Ve eğer kız esrikçe mutlu olduklarını ima ederse, annesinin telefon aramalarının sıklığı ikiye katlanıyordu. İki kere, kız ve erkek arkadaşı, ağabeyi ve kız arkadaşının da davetli olduğu hafta sonlarında kızın ebeveynlerini ziyaret ettiler. Bu kız için bir başka yeni deneyimdi, altısı birlikte oturuyor ve gelecek için planlarını tartışıyorlardı.

Mezun olduktan sonra, kız ve erkek arkadaşı, birlikte yaşamaya devam etmelerine yetecek kadar yakın yerlerde iş buldu. Kolejden mezun olduktan dört yıl sonra, kız ilk çocuğuna gebe kaldı. Oğlunu doğurduktan birkaç saat sonra, ilk torununu kollarında tutarken annesinin yüzündeki ifadeyi izlediğinde, en sonunda kesinlikle doğru bir şey yaptığından emindi.

Sahne 19 ve 20'nin her biri, ebeveynler ve evlatları arasında büyü-kebeveynliğe giden yol üzerindeki çatışma için bir arena betimledi. Bu sahnede bir üçüncüsünün örneği yer aldı: Eş seçimi. Doğal seleksiyon neden ebeveynleri evlatlarının erkek arkadaş ya da kız arkadaş seçimine böyle hevesle ilgi göstermeye önceden hazırlamıştır?

Önceden kaydedildiği gibi, yanıt şudur: Bir insanın torunlarının sayısı ve niteliği, evlatlarının sahip oldukları eş ya da eşlerin kalitesinden doğrudan etkilenir. Genellikle, yukarıdaki sahnede olduğu gibi, ebeveynlerin çıkarı ve endişesi onların seçim sürecini, teşvik etme ve hatta zaman zaman çocuklarını belirli bir kişiyi seçmeye zorlama boyutunda etkilemeye çalışmalarına neden olur. Bu tür bir ebeveyn etkisinin en uç belirtisi, görücü usulü evlilik olgusudur. Ancak en liberal toplumlarda bile bu tür bir baskı yine de olur.

Eş seçiminin ebeveynler ve evlatları arasında nispeten ufak bir çatışma alanı olması gerektiğini düşünebiliriz. Ne de olsa, oğulun ya da kızın kendi üreme ürününü maksimize etmesi herkesin çıkarınadır. Yine de, genellikle anlaşmazlığın başlıca tetikleyicisi olabilir—büyümüş bebek savaşlarının son arenalarından biri. Sahnemizdeki kız muhtemelen kabul etmeyecektir ama aslında çevresindeki erkekleri denerken ebeveyn müdahalesinden nispeten daha az musdarip oldu. Bir eş seçmek, genler ve kaynak araştırmayı, daha sonra müsait olan en iyi, en uygun kişi ile bir ilişki kurmaya çekilebilecek eldeki en iyi, en uygun kişi arasında en iyi uzlaşmayı bulmaya çalışmayı gerektirir. Sahnedeki kızın 'deneme' davranışı, bu süreci açıkça betimler. Peki ama ebeveynler ve çocuklar kimin uygun bir eş olduğu ve kimin olmadığı konusunda neden bu kadar sık anlaşmazlığa düşerler? Bunun iki ana nedeni vardır. Birincisi, her nesil farklı bir eş seçimi süreci deneyimine sahiptir. İkincisi, ebeveynler ve çocukların farklı öncelikleri vardır.

İlk noktayı ele alalım. Bazı şeyler bir nesilden diğerine hiç değişmez ve bir eş ararken yapılabilecek stratejik hataların birçoğunu önceden yaşamış ya da bunlara tanıklık etmiş olduklarından, bu açılardan ebeveynlerin daha fazla bilgi sahibi olmaları olasıdır. Örneğin, bu sahnede, anne okul öğretmenin niyetlerini tahmin etmede naif kızından daha iyiydi. Ancak, bazı şeyler nesilden nesle değişir. Ergen isyanıyla ilişkili olarak ele aldığımız gibi, bir nesilde en iyi eşi gösterebilen davranış, bir sonraki nesilde gösteremeyebilir. Nesillerinin gereksinimlerinin bıçak

ağzında olanlar ebeveynleri değil çocuklardır ve işe yarar insanlardan hangisinin onlara en iyi uyduğunu doğrudan deneyimle öğrenirler. Belirli herhangi bir durumda hangisi—ebeveyn ya da çocuk—doğru olursa olsun, anlaşmazlık olması neredeyse kesindir.

İkincisi, iki neslin farklılaşan önceliklerinin çok daha karmaşık ve önemli rolünü de göz önünde bulundurmak zorundayız. Ebeveynlerinin tercihi, her çocuğun olabildiğince bağımsız olmasıdır. Evlatlarından herhangi birini ne kadar daha az desteklemeleri *gerekirse*, desteği bütün aile içinde kendi çıkarlarına en uygun biçimde paylaşırma konusunda daha fazla özgür olurlar. Torunlarının, hatta belki torunlarının çocuklarının sayısını ve kalitesini maksimize etmek için, ebeveynlerin bütün çocuklarının daha sonra bir yük haline gelecek eşler seçmelerini engellemeleri gerekir. Babasından hiçbir yardım almadan hamile kalan bir kız ya da kendisinin çocuğu ve dolayısıyla ebeveynlerinin torunu olmayabilecek bir çocuğu destekleme taleplerine kendisini maruz bırakan bir oğul, ebeveynlerinin desteği kendi çıkarlarına en uygun biçimde paylaşırma planlarını tehlikeye atabilir. Diğer taraftan, kardeş rekabetini ele alırken kaydettiğimiz gibi, her çocuk, ebeveynlerinin ve kardeşlerinin üreme başarıları pahasına da olsa, kendi üreme başarısını sürdürmeye çalışır. Bunu yapmasının bir yolu, zorluklarla karşılaşırca, ebeveynlerinin önceden programlanmış olan ona yardım etme eğiliminden faydalanmaktır. Örneğin, sahnemizdeki kız öğretmeninden hamile kalsaydı, annesi aksini ifade etmiş olsa da, büyük ihtimalle onu kendi başına bırakmayacaktı. Ancak aile kaynakları daha fazla esnetilemediğinde, bir kız çocuğu, ebeveynlerinin blöfünü gördükten sonra eli boş dönebilir.

Ebeveynler ve çocukların öncelikleri arasındaki bu farklılıkların net sonucu olarak, çocuklar ebeveynleri için uygun olandan daha fazla risk almaya meyillidir. Hem erkek hem de kız çocuklar, potansiyel eşlerini ebeveynlerinin ideal bulduğu seviyeden daha kapsamlı bir şekilde test etmek için, cinsel ilişkiyi kullanabilir. Bir erkek ya da kız çocuk bir eş bulmak için etrafta dolanırken, bakamayacağı bir çocuk yapabilir ve bunu yaparken de başka bir durumda hiçbir yardımda bulunmayacak gönülsüz ana babasının bu durumda yardım edebileceğine bilinçaltında güvenir. Bu güven duygusu, kız çocuğunun erkeğin genlerine daha fazla önem vermesine; zenginliğine ve onu destekleme becerisine ise ebeveynlerinin isteyebileceğinden daha az önem vermesine imkân

tanır. Bir erkek çocuk, bir kızın genetik niteliklerine—fiziksel çekiciliği—ana babasının isteyebileceğinden daha fazla dikkat ederken ne kadar iyi annelik yapabileceğine daha az dikkat edebilir. Aynı zamanda, dölediği kız sayısına da daha fazla önem verip babası olacağı bütün çocuklara bakıp bakamayacağına daha az önem verebilir.

O halde, ebeveynlerin eş arayışı ve seçimlerinde hem oğullarıyla hem de kızlarıyla kavga edecekleri bir alan vardır ve çatışmaların bazıları oğullarla, bazıları da kızlarla daha büyük olur. Örneğin, muhtemelen ebeveynler macera peşinde koşan bir oğulun çocuğunu desteklemeye macera peşinde koşan bir kızın çocuğunu desteklemekten daha az isteklidirler. Sonuç olarak, bir oğulun olası eşleri denerkenki cinsel faaliyetleri sonucunda üreyebilecek torunların—eğer olursa—sorumluluğu, aynı aşamadaki bir kız çocuk tarafından üretilen torunlarınkinden çok daha az alınabilir. Bu nedenle, genel olarak, ebeveynler bu açıdan oğullarına karşı kızlarına karşı olduğundan daha serbest davranabilirler. Dahası, her şey hesaba katılırsa, hem babaların hem de annelerin kızlarının eş seçimiyle daha yakından ilgilenmeleri gerekir, çünkü kızlarının çocuklarının gerçekten onun olduğundan emin olabilirler ama oğulları söz konusu olduğunda bundan emin olmayabilirler. Bu nedenle, oğulun seçtiği eşin ne kadar sadık olacağıyla da yakından ilgilenmeleri gerekir. Eğer rastgele cinsel ilişkide bulunduğu işaretlerini verirse, bir başkasının torunlarının büyütülmesine yardım etmeleri için aldatılabilirler. Bir kız çocuğun seçtiği eşin sadık olma olasılığına ilişkin her türlü endişe farklı olacaktır, çünkü kızın ürettiği her çocuk, eşi babası olsa da olmasa da, onların torunudur. Endişelerinin kızlarının eşinin, kızlarına ve bütün çocuklara bakma becerisi ve niyetiyle ilgili olma ihtimali daha yüksektir: Rastgele cinsel ilişkide bulunduğu işaretlerini verirse, bu durumda gelecekte bir zaman, kızlarını ve torunlarını bir başkası için terk edebilir. Bu durumda, eğer planlarına uyarsa yardım etmek yerine yardım etmek *zorunda* kalırlar.

Bir oğulun ya da kızın eş araştırması, bunların ötesinde, kendi aralarında ve ebeveynleri arasında da çatışmalara neden olabilir. Yukarıdaki sahnede yaşanmamasına rağmen, anne ve baba, evlatlarının seçimini değerlendirirken genellikle kendi aralarında anlaşmazlığa düşer. Neden? Uzun vadeli üreme başarılarını torunları aracılığıyla paylaşıp paylaşacaklarını farz ettiğimizde, babanın üreme

ürününü anneninkinden farklı şekilde etkileyen etkenler nelerdir? Erkeklerin babalıklarından daha az emin oldukları ve bu nedenle evlatlarının eş arayışlarıyla genellikle daha az ilgili olmaları gerektiğine dair sıklıkla belirtilenden ayrı olarak başka etkenler de vardır.

Örneğin, bir sonraki bölümde göreceğimiz gibi, anne büyükebeveyn bakımı yükünün büyük bölümünü üstüne alacağından, oğlunun seçiminin iyi ve kendisine yeten bir anne olup olmayacağıyla babadan daha fazla ilgilidir. Bu durumda, torunlarının büyütülmesinde edeceği her yardım, bir gereklilik değil hediye olacaktır. Kısmen bu nedenle, anne, kendisinin ve kızın çocuklarının işbirliği içinde bakılmasında ne kadar uyumlu olabilecekleriyle de özellikle ilgilenebilir.

Bununla birlikte, babanın ilgisi biraz farklı olabilir. Genç bir kadının ilk başta genç bir erkeği sadece, tanıştıklarında onun babasını tercih etmek için çekici bulması duyulmamış bir şeydir —ve sadece skandal gazeleri için yem olmuştur. Oğlu tarafından eve getirilen bir dizi genç kadın, bir baba için potansiyel eştir ve büyümüş oğlu olacak yaştaki birçok erkek için bu, daha genç kadınlarla tanışmak için az sayıda yoldan biridir. Bu nedenle, bir babanın oğlunun eve getirdiği kadınlardan anneye paylaşılmayan bir çıkarı vardır; aslında, oğlunun seçimi babaya ne kadar çok çekici gelirse, anneye o kadar az çekici gelir ve o kadar çok bir tehdit gibi görünebilir. Zaman zaman, bir anne kızının seçimine cinsel ilgi duyabilir—ama büyük olasılıkla, babanın oğlunkini çekici bulmasından daha az.

Bir babanın kızının seçimiyle ilgili ana endişesi, çiftin birbirini tamamlayabilme ve genişleyen ailenin toplam kaynaklarını artırmak için birlikte çalışabilme derecesi olacaktır—ve geçmişte de öyleydi. Sahnede, kızın nihai eş seçimi, eş babanın arabasını tamir ettiğinde, babaya tam uydu! Paylaşılan ve tamamlayan çıkarlar, karşılıklı üreme ürünleri için önemli olacaktır ama bunlar anne için daha önemlidir.

İdeal bir dünyada, eğer çocuğun eş seçimi herkesin önceliklerini karşılırsa, ebeveynler ve çocuk ile ebeveynlerin kendi aralarında minimum çatışma olacaktır. Ne var ki, çok az sayıda potansiyel eş, *bütün* gereksinimleri karşılayabilir. Ebeveynlerin büyükanne ve büyükbabalığa geçerken paylaştıkları birçok önceliklerine rağmen, çocuklarının eş seçiminin babayı memnun etmesi ve anneyi düş kırıklığına uğratması ya da tersi olması için aralarında yeterince farklılık vardır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Büyükebeveynlik

SAHNE 22

Uzayan Yardım

Kadın yatak odasının kapısında durdu ve parmağı lamba anahtarının üzerinde harekete hazır, geriye dönüp eserine baktı. Şimdi ellilerinin sonlarındaydı, hiçbir zaman evine çok düşkün olmamıştı ama bu hafta sonu için gerçekten emek vermişti. Torunlarından ikisi kalmaya geliyordu—ilk defa iki koca gün boyunca sadece onun olacaktı. İki yatağa bakarken—birbirlerinin yanında yatmaktan hoşlandıklarından yataklar yan yana duruyordu—büyükannelik hissinin ürperti- siyle gözlerinden bir damla yaş geldi. O ve eşi yatak takımını daha bu hafta satın almıştı—erkek torunları için üzerinde trenler olan ve kız torunları için de ayıcıklar ve tavşanlar olan nevresim takımı. İyi geceler dileyip yeni yataklarına kıvrıldıklarında küçük yüzlerinin sevinçle parlayacağını hayal edebiliyordu. Işığı söndürdü ve kapıyı kapattı. Ertesi gece için sabırsızlanıyordu.

Yaklaşık 350 kilometre uzakta, kadının kızı, saçlarını kurutmak için elinde bir havluyla iki çocuğunu kovalıyordu ama bunu kabul etmiyorlardı. Banyodan sonra hep heyecanlı olurlardı ama bu gece, büyükannelerinde kalma ihtimaliyle, gemlenemez olmuşlardı. Ebeveynleri onlara karşı gerçekten iyiydi ve çocuklar gördükleri içten ilgi ve muameleyi seviyordu. Ancak o zamana kadar, kadın onları kendi ebeveynleriyle bırakma konusunda isteksiz olmuştu. Çocuklarının yanında olmama, ne yaptıklarını ve güvende olup olmadıklarını bilmeme düşüncesiyle yüzleşememişti. Ama şimdi, hâlâ bir şekilde isteksiz olmasına rağmen, kendi başlarına uzakta bir hafta sonu geçirmelerini kabul etmişti. Sahilde pahalı bir otelde

kalacaklardı ve sauna ile cordon bleu mönüsünü hevesle bekliyordu.

Evlatlarının, banyodan çıktıkları gibi çıplak halde, birbirlerini gıdıklayarak yerde yuvarlanmalarını seyrederken, kendisi ve erkek kardeşinin aynı yaşlardaki hallerini hatırladı. Kızı tam beş yaşında, oğlu da yedi yaşına girmek üzereydi ve tıpkı kendi erkek kardeşi gibi alt alta üst üste boğuşmaktan çok hoşlanıyordu.

Sabrı gittikçe azalırken, “Siz ikiniz, hadi,” diye seslendi. “Yatağa gitmenizi istiyorum. Eğer büyükannenizi görmek istiyorsanız, yarın sabah erkenden yola çıkmamız gerek ve ıslak saçlarla yatağa gidemezsiniz.” Buna rağmen, onlara iyi geceler diyecek hale gelmesi yarım saat daha sürdü. Sonra dikkatini, koca iki günü evden uzakta geçireceklerse yanlarında olması gerektiğini düşündüğü bir yığın kıyafeti ve oyuncacı toplamaya verdi.

Ertesi sabah hareket ettiklerinde hava hâlâ karanlıktı ve yağmur yağıyordu ve yola çıkmadan önceki son saat rahatsız ediciydi. Çocuklar heyecanlıydı, o ve eşi yorgun ve asabiydi ve hazırlıkları bir gece önce yapmış olmasına rağmen yine de yola çıkmak için geç kalmışlardı. Tam arabaya binmeden önce, biraz geç kalabileceklerini haber vermek için annesine telefon ettiğinde kocası, tek yaptığı onları daha da geciktirmek olduğundan şikâyet ediyordu. İkisi de birbirini elinden gelen yardımı göstermemekle suçluyordu ve yola çıktıklarında artık birbirleriyle konuşmuyorlardı. Genellikle ruh halleri hızla düzelirdi ama bu sabah, havanın durumu eşi bir köşeyi kendisinin yapacağından hızlı dönünce kadının homurdanmasıyla birleşince fazladan bir sürtüşme oldu. İkisi de arkada oturan çocuklara bağırdı ama onlar ebeveynlerinin ruh halini fark edemeyecek kadar heyecanlıydılar.

Yaklaşık dört saat sonra, onları on beş dakika sonra yolculuklarının sonuna ulaştıracak yola döndüklerinde, yağmur hâlâ yağıyordu. Çocuklar uyuyakalmış, başları yan devrilip garip bir şekilde emniyet kemerine dayanmıştı ama henüz yeterince sakin olmasa da dostça bir atmosfer geri dönmüştü. Görülebilen tek gerilim, hedefledikleri varış zamanını bir saat geçmiş olmalarından kaynaklanıyordu. Son yarım saattir hızlanmak ile durup, beklediklerinden biraz daha geç kalacaklarını haber vermek için telefon etmek arasında bocalayarak geçmişti. Sonunda, durmamaya karar verdiler. Şimdi önlerindeki yol uzun ve düzdü ve eşi ayağını gaza bastı.

Birkaç dakika sonra, hafif bir kış güneşi karşılarındaki bulutların arasında çıktı ve parlayan yolu yansıttı. Adam güneşliğini indirdi ve bunu yaparken dikiz aynasından koyu bulut duvarının önündeki gökkuşağını gördü. “Bak!” dedi ve kadın çocukların uyanık olup bu harika görüntüyü görmelerini umut ederek arkasına döndü.

Önüne döndüğünde, uzaktan bir ışık çarptı gözüne: Güneş, uzakta bir yerde solundan ortaya çıkan bir arabanın tavanını parlatıyordu—karanlık bir yamaçtaki bir mücevher seti gibi diye düşündü. Uzaktaki ağaçlar ve yoldaki çukurlar onu kısa kısa gözlerden saklarken arabanın bir ortaya çıkıp bir kaybolmasını izledi boş boş. Uzaktaki arabanın gittiği yol yılan gibi kıvrılarak, yaklaşık bir kilometre sonra kendi yollarıyla kesişiyordu. Kavşağa ilk önce kendilerinin varacağını hesapladı—ama bir sonraki saniye bundan emin değildi. Diğer araba onun tahmin ettiğinden daha hızlı gidiyordu. Yan gözle eşinin dikiz aynasından gökkuşağına yine göz attığını gördü. Eşinin dikkatini diğer arabaya vermesini sağlamak için nefes aldı, sonra tereddüt etti. Kendisinin zaten gördüğü bir şeyi kadın kendisine işaret ettiğinde hep ona kızardı. Son anda, diğer arabanın gerçekten hızlandığını fark ettiğinde, uyarmak için bağırmaı denedi ama ağzından tek kelime çıkmadı.

Karşılarındaki yolu gördüğü bir saniye içinde diğer arabada gülmekte olan iki oğlan olduğunu, birinin yumruğuyla havayı dövdüğünü kaydetti. Eşi içgüdüsel olarak fren yaptı ama diğer arabanın arkasına onları yolun kenarına atacak kadar çarptı. Lamba direğine çarpınca arabanın önü, eşinin oturduğu tarafta, içeri göçtü ve kadın, başı gösterge paneline çarpmadan bir saniye önce, eşinin bir yığın metal ve kırık cam arasına sıkışmış olduğunu gördü.

Beş dakikalık mesafede, kadının annesi bayağı sinirliydi. “Bir saat geç kaldılar,” dedi üçüncü kere. “Hiçbir zaman vaktinde gelmezler. Umarım şöyle bir girip çıkabileceklerini sanmıyorlardır. Çocuklara bakmakla ilgili öğrenmem gereken şeyler var.” Tekrar sandalyesinden kalktı ve pencereye gitti.

Bir saat daha geçtiğinde, huysuzluğu yavaş yavaş korkuya döndü. Bir şeyler yanlış olmalıydı, emindi. Eğer öylesine geç kalmış ya da arabaları bozulmuş olsaydı kızı şimdiye kadar telefon ederdi. Eşi, belki de arabalarının telefondan çok uzakta bir yerde bozulduğunu söyleyerek onu rahatlatmaya çalıştı. Ama bu iyi değildi. Daha fazla

orada öylece oturamazdı. Kimi aramalıydı—polisi mi, hastaneleri mi? Hastaneler. En yakındakinden başladı. Bir şey bulamazsa daha uzaktakileri deneyecekti. Sonra da polisi. Ama ihtiyaç yoktu—aradığı üçüncü hastane, biraz önce verdiği tarife uyan kimliği belirsiz kaza kurbanları getirildiğini söyledi. Duyduğu acıya karşın, ona daha fazla bilgi vermeyeceklerdi. Ancak olabildiğince çabuk gelmesini istediler.

Kızını ve torunlarını orada yatarken gördüğünde kabusu gerçek oldu. Onu rahatlatmak için, torunlarını eve götürebileceğini söylediler ama kızı hâlâ komadaydı—görünüşe göre kaybedeceği bir savaşta mücadele ediyordu. O gece, yepyeni nevresimleri içinde kıvrılmış yatan, yüzlerinde hâlâ gözyaşlarının izi duran torunlarına baktığında, kazadan önceki geceyi düşündü. Keşke saati geri çevirebilseydi. O zaman o kadar mutluysa ki, torunlarının iki gün boyunca kendisiyle kalacak olmasının beklentisiyle doluydu. Şimdi, görünüşe göre onlara uzun bir süre bakacaktı.

Yukarıdaki sahnede betimlenen trajik koşullar,—çocukların büyükebeveynleri tarafından büyütüldüğü—modern sanayi dünyasında oldukça sıradışıdır. Atalarımız için—ve bugün bile, daha kabile şeklindeki kültürlerin birçoğunda—benzer bir durum istisnadan ziyade kuraldı: Çocukların ebeveynleri *yerine* büyükebeveynleri tarafından büyütülmesi çok yaygın değildi, ebeveynlerinin *yamı sıra* büyükebeveynleri tarafından büyütülürlerdi. İnsan evriminin büyük bir bölümü boyunca, bir çocuk için normal çevre geniş aileydi. İnsanlar doğal seleksiyon tarafından, torunlarına da, çocuklarına bakmaya programlandıkları kadar özenle bakmaya programlanmıştır.

Bir kişinin üreme başarısı üzerinde sahip olduğu etki, çocukların üretilmesi ve büyütülmesiyle bitmez: Bu kitap boyunca, başarının aynı zamanda torunların, torunların çocuklarının ve gelecekte soyundan gelecek kişilerin sayısıyla ölçüldüğü teması tekrar edilmektedir. İşte bu nedenle, üreme başarısı daha az çocuk sahibi olarak ama her birine daha fazla yatırım yapıp daha fazla torun sahibi olarak artırılabilir. Elbette, ‘nitelik mi, nicelik mi’ sorusu ilk neslin ötesine genişletilebilir: Bir kişinin çocuğu da niteliğe yoğunlaşmak için daha az sayıda çocuk sahibi olabilir. Ancak so-

yundan olanların dizisinde bir yerde, bir kişi, niteliğe verilen bu önemin faydasından yararlanmak ve nicelik bakımından kazanç elde etmek zorundadır. Bunu sahne 12’de gördük; kadının torunu o kadar başarılıydı ki kendisinin daha az çocuğu olmasına rağmen, en sonunda en büyük çocukluk rakibinden daha fazla üremiştir.

Bu bölümdeki üç sahnenin her biri, insan davranışının üreme ürününü, torunların başarılı bir şekilde büyütülmesi yoluyla ilerletmek için evrilen bir yönünü betimliyor. Sahne 23 ve Sahne 24, daha belirli yönlerle ilgili olup sadece bazı aileler için uygunken ilk tartışmada büyükebeveyn bakımının genel durumlarından sadece bazılarına odaklanıyoruz.

İnsan büyükebeveynliğinin evrimi boyunca önemli olan etkenleri ele alarak başlıyoruz. Genellikle geniş aile, babanın ailesinin üzerine kurulu olup ataerkildi. Örneğin, Yeni Gine dağlıları arasında, genç erkek ergenlik döneminde gezinir, komşu hatta uzak bir kabile içinde bir eş bulur ve daha sonra eşini geniş ailesi içinde yaşamak üzere geri getirirdi. Anaerki ailelerde—örneğin, çeşitli Afrikalı kırsalcılar ve çiftçiler arasında—gezinen yine ergen erkek olmasına rağmen, yeni oluşan çift kadının ailesiyle otururdu. Tayland’ın yağmur ormanlarında Yumbri’lerin yaşadığı gibi bazı uç durumlarda, erkekler ve kadınlar yılın büyük bölümünü ayrı geçirir ve çocuk öncelikle akraba kadınların geniş ailesi tarafından büyütülürdü.

Tıpkı ebeveynlerin çocuklarının hayatta kalmasını, sağlığını ve başarısını onlara verdikleri bakımın kalitesiyle etkileyebildikleri gibi, onlarla yaşayan büyükebeveynler de torunlarını verdikleri bakımın kalitesiyle etkileyebilir. Kayırmacılık ve rekabet etkenlerinin hepsi, ebeveyn bakımında olduğu gibi geçerlidir ve en başarılı büyükebeveynler, yardımlarını ve yatırımlarını olası en iyi biçimde paylaştıranlardır. Ancak ebeveyninkinden ziyade büyükebeveynin verdiği bakımla ilgili iki etken vardır.

Birincisi, büyükebeveynler bazen üreme oranlarını, oğullarının ya da kızlarının daha onlar ebeveyn bakımının tam sorumluluğunu alamayacak kadar küçük bir yaştayken doğan torunlarının büyütülmesine yardım ederek ya da birkaç sene onları kendi çocukları gibi büyüterek iyileştirebilirler. Bu şekilde nesiller arasındaki zaman farkını azaltabilir ve böylece üreme oranları-

nı artırabilirler. İkincisi, büyükebeveynler yatırımlarını iki nesil arasında paylaştırma zorluğuyla karşılaşılır ve stratejik olarak, kayırdıkları torunlarına kendi çocukları pahasına çok fazla yatırım yapmaları halinde, toplam torun sayısını azaltma riski söz konusu olur. Elbette, eğer kayırılan torunun daha büyük başarısı, azalan toplam torun sayısını en sonunda telafi ederse bu avantajlı olabilir ama stratejinin dikkatli bir şekilde dengelenmesi gerekir.

Büyükebeveynlerin torunlarının başarısına katkısı, besleme ya da taşımak veya kazayı önlemek bakımından ilave bir çift el ve göz olması bakımından, doğrudan olabilir. Alan sağlanması ya da korunması ve kaynak sağlanması ve aktarılan deneyim bakımından dolayı da olabilir. Ne var ki, eş seçimiyle bağlantılı olarak gördüğümüz gibi, deneyim iki ucu keskin bıçaktır. Yavaş değişen bir ortamda, büyükebeveynlerin önceki on yıllardaki deneyimleri çok değerli olabilir ama hızla değişen bir ortamda ayakbağı olabilir. Ebeveynler daima büyükebeveynlerin sürekli tavsiye ve yardımlarından çocuklarının nesli için uygun olanı eleyen ortada kalmış kişilerdir. En başarılı ebeveynler ve büyükebeveynler, birbirini üretken bir birim olarak tamamlamak için bu çatışmayı başarıyla sonuca bağlayanlardır. Bu yine, Sahne 21’de ele alındığı gibi, oğullarının ya da kızlarının uzun süreli eş seçimlerini etkilemeye çalışmanın potansiyel büyükebeveynler için önemini vurgular.

Büyükebeveyn-artı-ebeveyn birimi—diğer bir deyişle, geniş aile—nispeten yavaş değişen geçmiş ortamlarda evrildi. Buna ek olarak, bir çocuk büyükebeveyn çiftlerinden biriyle, onların evlerinin bulunduğu bölgede, onların yaşamları boyunca aşına oldukları bir çevrede yaşıyordu. Avcı-toplayıcıların bir neslinin ve daha az ölçüde çiftçilerin öğrendiği bilgi, beceriler ve teknikler nesiller boyunca faydalı oluyordu. Hem avcı-toplayıcı hem de tarım toplumlarında, ilk insan kültürlerinin geniş aileler içinde yaşaması büyük ölçüde, üreme başarısının ilerletilmesinde büyükebeveyn bakımının faydalarından yararlanmak için olurdu. Aslanlar, atlar, koyunlar ve primatlar gibi uzun süre yaşayan en sosyal hayvanlar da ebeveyn bakımı gösterirler. Ancak erkeklerin rolü, nispeten azdır. Sosyal gruplar genellikle akraba dışilerden—anneler, kızlar, kız torunlar, kız kardeşler, teyzeler ve yeğenler—oluşur. Çocukların babası olarak ve belki koruma sunarak grupla ilişki kuran her er-

kek, enestle bağlantılı olarak belirtildiği gibi, genellikle dişilerle akraba değildir. Sonuç olarak, erkekler torunlarla nadiren ilişki kurar ve büyük ve geniş gruplar halinde yaşayan primatların bazılarında olduğu gibi, ilişki kurduklarında bile, dişilerin gösterdiği ilgiye kıyasla torunlarına nispeten daha az ilgi gösterirler.

Açıklama bir kere daha babalık olasılığı ya da bu durumda büyükbabalık olasılığıdır: Bir dişi kızının çocuğunun kendi torunu olduğundan kesinlikle emin olabilir ama oğlunun çocuğu söz konusu olduğunda daha az emindir. İnsanlarda, birçok şey, bir kadının oğlunun eşine ne kadar güvendiğine bağlıdır—oğlunun eş seçimine bu kadar yakından ilgi göstermesinin nedenlerinden biri. Aksine, bir erkek, varsayılan oğlunun varsayılan çocuğuna ek olarak varsayılan kızının çocuğunun büyükbabası olduğundan tam anlamıyla emin olamaz!

Bir dişinin kızının çocuğunun büyükannesi olduğundan mutlak suretle emin olması, büyük olasılıkla insan olmayan türlerdeki sosyal grupların akraba dişilerin çekirdeği çevresinde oluşma eğiliminin ana nedenidir. Aynı şeyin insanlarda da olmasını, yeni oluşan çiftlerin erkeğin ebeveynlerinden ziyade kadının ebeveynleriyle yaşamasını beklerdik ama gördüğümüz gibi, genellikle erkeğin ebeveynlerinin etkisi altında yaşama eğilimindedirler. Ne var ki, aksi halde şaşırtıcı olacak bu davranışın bir modeli var gibi görünüyor. Grubun fiziksel savunmasının çok önemli olduğu durumlarda, çiftlerin akraba erkeklerden oluşan gruplar içinde yaşaması en olası durum gibi görünüyor. Örneğin, yirminci yüzyılın ilk yarısında Yeni Gine dağlıları ve hatta 1980'lerde Güney Amerika ormanlarında yaşayan Yanomamo'lar bunun canlı örnekleridir. Bu tür kabilelerde, geniş ailelerin hayatta kalmaları önemli ölçüde erkeklerin onları komşu bölgelerden tecavüz ya da cinayet niyetiyle gelen yağmacı savaşçılardan koruma becerisine bağlıydı. Bu tür koşullar altında, akrabalığın savaşan birime sağladığı istikrar diğer önemli noktalardan daha ağır basar.

Bununla birlikte, geniş ailenin yapısı ne olursa olsun, diğer hayvanlarda olduğu gibi insanlarda da, dişilerin torunlarının büyütülmesine yardım etmekten erkeklerden daha fazla çıkar sağladıkları, neredeyse evrensel olarak doğrudur, çünkü büyükanne olduklarından emin olmaları onlara, büyükebeveynlik faaliyetlerinin kendi

üreme başarılarını genişletmesi açısından daha fazla şans tanır. Muhtemelen, kadınların büyükebeveynliğe hazırlanma konusunda erkeklerden bir adım daha ileri gitmelerinin nedeni de kısmen budur. Sadece davranışları ebeveynlikten büyükebeveynliğe geçtiği için değil, aynı zamanda vücut kimyaları da bir daha asla ebeveyn olmayacakları şekilde değiştiği için de böyledir. Menopoza girerler.

Menopoz—âdetin kesilmesi—kadının hayatında vücut kimyasının kendisini dönüştürdüğü fizyolojik bir evredir. Üreme hayatını sürdürürken çok önemli olan karmaşık dönemlerini kapatır, onların yerine üremeyi önlemeye ve daha iyi bir büyükanne olmaya daha uygun bir vücut kimyası koyar. Menopozun gerçekleştiği yaş—kırkların ortalarıyla ellilerin ortaları—evrim tarafından bir kadının üreme ürününü maksimize edeceği en iyi zaman olarak seçilmiştir. Bu, o vakte kadar ideal çocuk sayısına ulaşmış olması gereken, en büyük çocuklarının kendi başlarına üremeye başladıkları ve üreme çabasına büyük çocuklarına torunlarını büyütmelerinde yardım ederken aynı zamanda vaktini ve çabasını, varsa küçük çocuklarına yoğunlaştırarak hizmet ettiği yaşıdır. Eğer gebe kalabilir olmaya devam etseydi, önceden ele aldığımız bütün nedenlerden dolayı, sonunda daha fazla değil daha az toruna sahip olabilirdi.

Erkeklerin menopoza girmemesinin iki ana nedeni vardır— en azından, herhangi bir fizyolojik anlamda: Birincisi, belirli bir çocuğun büyükbabası olma konusunda kaçınılmaz biçimde sahip olmaları gereken daha düşük güven; ikincisi, bir erkek ne kadar yaşlı olursa olsun, daha fazla çocuğun onun için hiçbir büyük maliyet içermek zorunda olmaması. Erkekler hamilelik ve bakımın yüklerinden ve baskılarından musdarip olmazlar. Genleriyle, zenginlik veya statüleriyle ilgilenen daha genç kadınlar elde ettikleri sürece, kendileri sıkıntı çekmeden çocuklara babalık etmeye devam edebilirler. Eğer tek yapmaları gereken genç ve vücudu sağlam bir kadını dölemekse, özellikle de süreç içinde genç ve vücudu sağlam bir erkeği aldatabilirlerse, ta öldükleri ana kadar üreme ürünlerini daha da çoğaltabilirler.

Primatlardan ineklere ve atlara kadar, başka birçok türde, doğurgan olmayı dişiler erkeklerden daha erken keserler. Bunların çoğunda da sadece anneler ve çocuklar arasında değil aynı zamanda büyükanneler ve torunlar arasında da temas ve etki vardır.

Avcı-toplayıcı atalarımız arasında, menopoza sonrası kadınlar çocuklarına ve dolayısıyla kendi üreme başarılarına çok değerli bir katkıda bulundu. Sonuç olarak, yaklaşan menopoza, modern kadın için ürkütücü bir şey olmadı. Medya ve diğer baskıların karmaşasında, kadınlar menopoza yaklaştıkça ve menopoza girdiklerinde sıklıkla psikolojik baskı yaşarlar. Birçoğu menopoza, eşit ederece önemli bir evrenin başlangıcından ziyade hayatlarının en önemli ve arzu edilen evresinin sonu olarak düşünmeye yönlendirilir. Menopoza karşı bu tutum, büyük ölçüde, geniş ailenin son zamanlarda azalmasıyla daha kötü bir hal almaktadır. Modern dünyada son birkaç nesildir, seyahatin teknolojik olarak gelişmesi ve kapsamı dünyanın farklı bölgelerinden insanlar arasındaki teması artırdığı gibi hızlı toplumsal ve başka çevresel değişimlere neden olmaktadır. Sonuç olarak, büyükebeveynlerin bilgi birikiminin torunlarının başarısına katkısının değeri, son bölümün sonunda ele aldığımız tüm yollarda azalır. Değerde böyle bir azalma, nesiller arasında daha büyük çatışma yaratır, çünkü ebeveynler modası geçmiş tavsiye olarak gördükleri şeyleri gittikçe daha fazla reddediyorlar—ve bu çatışmayı önlemenin en iyi yolu ayrı yaşamaktır. Sonuç olarak, büyükanneler, doğal seleksiyon tarafından programlandıkları biçimlerde davranmak için gittikçe daha az fırsat buluyorlar.

Elbette, az sayıda kadın kendisini sahnemizdeki kadının konumunda bulmak isteyecektir; torunlarla görüşmek için ortaya çıkan imkân ne kadar fazla olursa olsun, bu bir kızı kaybetmeyi telafi etmez. Yine de, koşullar tarafından torunlarını kendisi büyütmek zorunda kalan kadın, büyük olasılıkla menopoza sonrası hayatını akranlarının çoğundan daha doyurucu bulacaktır. Çünkü çoğu büyükanne için, deneyimli katkıları arada sırada çocuk bakmakla sınırlıdır. Hediyeler ve finansal yardımlar gibi bulunabilecekleri diğer katkılar, değerli olmalarına rağmen, programlanmış dürtülerine çok daha az tatmin sağlar.

O halde modern sanayi toplumunda bir ironi var. Bir tarafta, herkese çok daha uzun yaşama ve dolayısıyla da çocuklarını ve torunlarını eskiden olağan olandan çok daha uzun süre etkilme potansiyeli sunmaktadır. Diğer taraftan, toplum çok hızlı değiştiği için, büyükebeveyn katkısı büyük ölçüde azalmaktadır. Dolayısıyla, bu açıdan menopoza, modern ortama iyi uyum sağ-

layamamış olabilir. Belki de bir aile kurmadan önce refah, statü ve deneyim kazanmak için otuzlarının sonlarına kadar bekleyen modern kadın, eğer menopoza çok daha geç gelseydi, aslında daha büyük bir üreme başarısı kazanacaktı. Eğer öyleyse, bu durumda gelecek nesillerde, daha geç menopoza evrilmelidir.

SAHNE 23

Üremenin Ötesi?

Adam kendisini aynada incelerken, “Amm da klişe!” dedi. “Dörtte istasyondaki saatin altında, yakamda kırmızı bir karanfille. Çok klişe!”

Buna rağmen, teklif etmiş olmaktan memnundu ve daha da önemlisi kadın da bunu takdir etmiş gibiydi. Bu iyi bir işaret olabildi. Belki de birbirleriyle iyi geçineceklerdi. Kendisini hiç yalnız kalpler senaryosunu oynarken hayal etmemişti. Ama işte oradaydı, hiç karşılaşmadığı ve sadece bir kere telefonda konuştuğu bir kadınla buluşmanın eşiğindeydi. Hiç istememesine rağmen yine de heyecanlıydı. Bir buluşmadan gelişen bir şeyin şansının zayıf olduğunu biliyordu ama önceden hiç yokken en azından şimdi bir şans vardı.

Çalan kapı zili taksinin geldiğini haber verdi. Aynada kendisine hızlıca son bir kere daha bakarken yakasını düzeltti, sonra burun deliklerinin içine bakmak için kafasını arkaya yatırdı. Dişlerinin arasında bir yemek kırıntısı olmadığından emin olmak için yansımaya son kez gülümsedi ve kapiya koştu.

Kasabanın diğer tarafında, bir otobüs durağında bekleyen kadın, kesinlikle dikkat çekici olduğunu düşünüyordu. Sabahın büyük bölümünü ütü yaparak, banyo yaparak ve giyinerek geçirmişti. Kendisini taksiyle şımartma fikrini kafasında evirmiş çevirmişti ama sanki bu öğleden sonra gerçekten özel bir şeymiş gibi, taksiye binmek çok fazla varsayımda bulunmak gibi gelmişti. Elbette öyleydi ama yalnız kalpler adımını atmış olduğuna göre uygun birini bulana kadar bu

sahneyi birçok kere oynaması gerekeceğini biliyordu—ve kesinlikle her seferinde taksiye binemezdi. Otobüs, bir otobüs koltuğunun sıcaklığını ve anonimliğini vaat ederek köşede belirdiğinde rahatladı.

Adam, trafikte iyice sıkışıp kalmış taksinin içinde, ereksiyon olmaya başladığını hissettiğinde vücuduna komik olmamasını söyledi. Buluşma seksle ilgili değil, dedi beyni ona ama vücudu dinlemeyecekti. Üç gün önce bu buluşmayı ayarladığından beri, fantazileri onu zaman içinde hem geri hem ileri götürüp değerli hatıralar ve umutlu beklentiyle doldururken, iki kere mastürbasyon yapmıştı.

Her şeyi en ince ayrıntısına kadar ayarlamıştı, öyle ki kadının fazla yürümek zorunda kalmaması için, randevularının hem otobüs durağına hem de taksi durağına yakın olması gerektiğini bile düşmüştü.

Otobüsten dikkatli bir şekilde inen kadın, saate doğru yöneldi. Adamı neredeyse anında fark etti. Akıllı görünüyordu ama biraz eğik durmuştu. Bir an hareketsiz kalıp, adamın yanından geçen neredeyse her kadına beklenti içinde dönüşünü izledi. Ani bir kaçıp gitme dürtüsü yavaş yavaş azaldı ve ayakları neredeyse kendi iradeleleriyle kadını adama doğru taşımaya başladı. Adamın bakışı kadına odaklandığında, kadın, beklediği kişinin gerçekten kendisi olduğunu onaylamak için elini hafifçe kaldırdı.

Birkaç dakika sonra, bir masaya oturmuş içeceklerini sipariş ediyorlardı. Birbirlerinin yanında hemen rahat etmişler, nasıl buluştukları hakkında şakalar yapıyorlardı. Büyük bir salondaydılar, kenarlarda masalar duruyor, dans pistinde de bir düzine yaşlı çift fox-trot yapıyordu. Yaşları birbirleri için sürpriz olmadı. Her ikisi de ilanlarına sadece altmışlarının ortalarında olduğunu değil, aynı zamanda benzer yaşta bir arkadaş aradıklarını da yazmıştı.

Birbirlerine o ana kadarki yaşamlarının bir özetini ya da en azından duruma uygun olduğunu düşündükleri, güzelce düzenlenmiş bir versiyonunu verdiler. Karısı bir yıldan biraz uzun bir süre önce, en küçük çocuklarının, kızlarının altıncı torunlarını doğurmasından bir hafta kadar sonra ölmüştü. Ailelerinin en son eklentisini hiç görmemişti, çünkü kızları, aslında iki kızı da dünyanın öbür ucunda yaşıyordu. Ancak en büyük çocukları, oğulları aile işini devralmıştı ve yakınlarda oturuyordu ve o ve üç çocuğunu sık sık görürlerdi. Ancak karısının hayatta olduğu zamanların aksine, artık sadece şöyle bir uğruyorlardı. Daha uzun kalmaya hiç gelmemişlerdi.

Kadın ve kocası öğretmendi. Otuz yıl birlikte yaşamışlardı, ta ki adam kendisinden kırk yaş küçük bir öğrencisiyle yaşamak için kaçıp giderek yerel bir skandala neden olana kadar. Kadın, eski kocasının kendisini terk ettikten bir yıl kadar sonra kalp krizinden öldüğünü ama genç sevgilisini hamile bırakacak zamanı olduğunu söylerken yüzündeki acı güşümsemeyi bastıramadı.

Diğerlerinden daha genç, hoş bir çift yanlarından geçip dans pistine giderken, kadın hikâyesini kesti ve onları izledi. Çift ona oğlunu ve eşini—kadın arkadaşı olarak görüyordu—hatırlattı. Oğlan onun tek çocuğuydu ama dört tane harika torunu olmuştu. Eskiden hep onunla kalırlardı ama yalnız başına kaldığından beri, hafta sonu için bile olsa çok ele avuca sığmaz olduklarını düşünüyordu. Masraflıydılar da ve emekli maaşıyla kendi başına idare edebilmesine rağmen, torunlarının isteklerini gönlünden geçtiği kadar yerine getiremiyordu.

Yeni şarkının ilk ezgileriyle, ikisi birden, neredeyse aynı anda “Hadi dans edelim,” dedi. İkisi de ilanlarında dans etmenin bir tutku olduğunu ve çocukları seven birini aradıklarını belirtmişti.

Öğleden sonra akşama dönerken, ilk danslarının hafif garipliği, yaşlarıyla çelişen bir şekilde zemin üzerinde kayarlarken mükemmel bir zarafete dönüştü. İlk başta birbirlerini biraz resmi bir şekilde tuttular ama güvenin artmasıyla vücutları arada sırada birbirine temas edecek kadar rahatladılar. Karısı yatağa bağlandığından beri, üç yıldır bu kadar yakın tuttuğu ilk kadındı. Bir başka ereksiyon daha başladı ve sıkılmasına neden oldu. Bu kadından hemen hoşlanmıştı ve kadının onun sadece seks istediğini düşünmesi, istediği son şeydi. Ama kadın onun heyecanını fark ettiğine dair hiçbir ipucu vermedi. Adamın dürtülerinden geçici bir endişe duydu ama rencide olmaktan çok gururu okşandı—hâlâ karşılık verebilir olmasından da hoşnutsuz değildi.

Dans bittiğinde, bir taksiye bindiler. Adam kadını evine bıraktı ve hafta içinde bir daha buluşmaya karar verdiler. Kısa bir süre sonra, dans randevuları düzenli olarak haftada iki kere yapılan bir iş halini aldı. İlk buluşmalarından altı ay sonra, kendilerini neredeyse çıplak bir halde yatakta buldular ve seksin ne hatırladıkları kadar kolay ne de korktukları kadar zor olmadığını keşfettiler.

O yıl içinde, kadın bungalovunu sattı ve adamın çok daha büyük evinde birlikte yaşamaya başladılar. İlk başta, *adamin çocukları* kadının dürtülerinden özellikle şüphe duydular ve flörtlerinin açıkça bu

kadar kısa sürmesinden cesaretleri kırıldı. Ancak çok geçmeden iki tarafın da torunları onlarda kalmaya gelip, önceki bir iki yıl boyunca özledikleri muamelenin tadını çıkarmaya başladılar. Her yeni üvey büyükebeveyn, torunların sevgisinde yavaş yavaş bir yer buluyordu. Yaşlı çift adamın iki kızı ve onların çocuklarıyla tanışmak için dünyanın öteki ucuna uçtuklarında, bu onlar için ömür boyu sürecektir bir yolculuk oldu.

Yeni kurulan karışık ailenin sükûneti, birlikte on yıl yaşadıktan sonra adam bir kalp krizinden aniden ölünce bozuldu. Kızlarının hiçbirini itiraz etmemesine rağmen adamın oğlu üvey annelerinin mirastan alacağı paya itiraz etti. İki yıl sonra, üvey annesi öldüğünde, babasının varlığının büyük bölümü kadının torunlarına kalınca, oğlu yine şikâyet etti.

Bu sahnedeki çift hiçbir şekilde olağandışı değildir. İnsanlar, çocuk sahibi olma becerisi normalde durduğu yaştan çok sonra da ilişkilere—ve sekse—ilgi duymayı sürdürmeye programlanmıştır. Neden böyle olması gerekir ve doğal seleksiyon tarafından nasıl şekillenmiş olabilir?

Elbette çoğu insan, yaşlı insanların bir eşleri olmasının ya da bir eş bulmalarının nedeninin evrimle ve doğal seleksiyonla hiçbir ilgisi olmadığını söyleyecektir. Sahnemizdeki çift gibi insanları güdüleyen üreme başarısı değil arkadaşlıktır. Ancak bu, insanların motivasyonu için iyi bir tarif olmasına rağmen, davranışları için bir açıklama değildir. Bu, insanlar aç oldukları için yemek yerler demekten daha açıklayıcı değildir—ifade elbette doğrudur ama bir açıklama değildir. İnsanlar yemek yerler çünkü üreme ürünlerini maksimize etmek için enerjiye, proteine ve vitaminlere ihtiyaçları vardır ve vücutlarının doğal seleksiyon tarafından onları yiyecek aramaya güdüleyen açlık hissi duymalarına programlanmasının nedeni de budur. Benzer şekilde, iyileşen üreme ürünü bakımından karşı cinsten biriyle yaşamının, yaşlı insanlara bir faydası olacaktır ve vücutlarının onları eş aramaya güdüleyen arkadaşlık ihtiyacı doğurmasının nedeni de budur. Evrimsel biyoloğun işi, cinselliğin katılımı da dahil olmak üzere üreme sonrası ilişkilerin faydasını belirlemektir.

Ancak, açıkça görünen bir problem var. Evrimimizin uzun dönemleri boyunca atalarımızın *ortalama* ömür beklentisi muh-

temelen kırk ila elli yıldan daha fazla değildi. Şimdi bile, doğumda dünyanın en düşük ortalama ömür beklentisi—Sierra Leone’de—sadece kırktır ve Afrika’daki diğer en az on sekiz ülkede hâlâ elli yıl ya da daha azdır. Modern sanayi toplumunda yaşamının avantajlarından biri, gittikçe çok daha fazla insanın altmışlarını, yetmişlerini, seksenlerini ya da geçmişte hiç olmadığı kadar uzun yaşamayı umabilmesidir. Küresel olarak doğumdaki ortalama ömür beklentisi, 1995’te altmış beşten fazla değildi ve 1985’ten sonra yaklaşık üç yıllık bir artışı; gelişmiş ülkelerde yetmiş beşin üzeriydi ve dünyanın en yüksek rakamı, Japonya’nınki 79,7 yıldır.

Bu nedenle, doğal seleksiyonun üreme sonrası davranışı *etkilemediği*, çünkü uzak geçmişte kimsenin böyle bir seleksiyona maruz kalacak kadar uzun yaşamadığı ileri sürülebilir. Bu durumda, günümüzde doğurganlık sonrası insanların cinsellik ve ilişkilere gösterdiği ilgi sadece bir saçmalık, yanıltıp hâlâ genç ve doğurgan olduğunu düşünen vücutlarının anlamsız eylemleri olabilir. Bununla birlikte, böyle bir görüşün doğru olması mümkün değildir. Bu atalardan *bazıları*—yaklaşık yüzde 1 muhtemelen yeterli olacaktır—mesela altmış yaşından sonra hayatta kaldığı sürece, doğal seleksiyon doğurganlık sonrası modern davranışı, insanların hayatlarının ilk ya da orta evrelerindeki davranışını şekillendirdiği gibi şekillendirmiş olacaktır.

Evrimin yaşlı insanların davranışı üzerindeki hareketinde üç ana faktör vardır ve hepsinden daha önce bahsettik. Birincisi, yaşlı insanlar üreme başarılarını, torunlarının sayısı ve niteliği üzerindeki etkileriyle artırırılar. İkincisi, iki ebeveynin genellikle bir taneden daha iyi olması gibi, bir çift büyükebeveynin, sağlam bir çiftte olduğu gibi, tek bir büyükebeveyne göre daha fazla etki sahibi olması muhtemeldir. Üçüncüsü, tıpkı genetik ebeveynlerin genellikle üvey ebeveynlerden daha iyi olması gibi, genetik büyükebeveynler üvey büyükebeveynlere göre muhtemelen daha fazla olumlu etkiye sahiptir.

Bu üç etkenin sonucu olarak, insanlar, bir çift olarak çocuk sahibi olmayı durdurdıkları noktadan sonra çocuklarının genetik ebeveyniyle sağlam bir ilişki içinde kalmaktan bazı avantajlar sağlarlar. Ancak eğer ebeveyn onları terk ederse ya da ölürse, veya onlar ebeveyni terk ederse, sahnemizdeki iki kişi gibi davranabilir

ve büyükebeveyn rollerinde kendilerine yardım etmesi için yeni bir eş arayabilirler. Genelde hem erkek hem de kadının üreme başarılarını eylemleriyle artırdığından ve bunun nedeninin büyük ölçüde yeni ilişkilerinin torunlarıyla yeniden etkileşim kurmaları için onlara daha fazla fırsat sağlaması olduğundan çok az şüphe duyulabilir. Sonuç olarak,ölçek zor olsa da, o torunların hepsi kendi sıraları geldiğinde üreme bakımından daha başarılı olabilirler.

Bu nedenle, normal çocuk üretme yaşından sonra, insanların neden sağlam ilişkilerle devam etmeye ya da yeni veya daha iyi bir eş aramaya güdülenmesi gerektiğini ve neden birleşik vakit ve kaynaklarını çocuklar ve torunlar arasında ideal biçimde paylaştırmaya çalışmaları gerektiğini anlamak nispeten kolaydır. Elbette, eğer üvey büyükebeveynler kendi torunlarını kayırmaya yeltenirse, karışık ailelerle ilgili olarak ele aldığımız kardeş çatışmaları ve diğer çatışmalar su yüzüne çıkabilir. Bu sahnede, erkek ölene kadar bu tür çatışmalar ortaya çıkmadı ve aksi durumda soyundan olanlara gidecek zenginliğin büyük bölümü eşine ve sonra da eşinin torunlarına gitti. Erkek ve kadın muhtemelen üreme başarılarını ilişkileri yoluyla artırmalarına rağmen, kadının daha fazla kazançlı çıkması olasıdır, çünkü kadın ilk başta erkekten daha fakirdi ama daha uzun süre yaşadı.

Şimdi anlaşılması daha zor bir özelliğe geçiyoruz—cinsellik bu tür ilişkilerin neden parçası olmalıdır. Yine, çoğu insan burada bir problem görmeyecektir: Yaşlı insanların üremek için seks yapmadıkları açık—bir kadının menopozdan sonra gebe kalamadığını herkes bilir—bu yüzden seks yapmalarının tek nedeni bunu istemeleridir, diyeceklerdir. Ancak yine, evrimsel biyolog bunun bir açıklama olmadığını söyleyecektir. Doğurganlık sonrası cinselliğin bir bedeli olması gerekir—dahası, üreme başarısı bakımından da bir bedeli olmalıdır. Peki bu bedel nedir?

Burada tarihsel bir bakışı açısına sahip olmak önemlidir. Modern dünyamızda doğal karşıladığımız bilgi birikiminin bir kısmı, atalarımız için mevcut değildi. Örneğin, resmi kayıtların yokluğunda, bir kişinin kendi yaşına ilişkin fikri güvenilebilir değildi. Atalarımız bebeklere nasıl gebe kalındığından çok emin olmadıklarından, bir kadın için gebeliğin ne zaman mümkün olmaktan çıktığından da eşit şekilde emin olmayacak-

lardı. Aksine, bir tarafta yumurtlama ve gebelik arasındaki ve diğer tarafta menopoz ve yumurtlamanın kesilmesi arasındaki ilişkiler, biyomedikal araştırmalar sayesinde bizim için açıktır. Modern ve eski bilgi birikimi arasındaki bu farklılıkları akılda tutmakta fayda vardır.

Cinselliğin yaşlı insanlara üreme bakımından faydasını anlarken, erkekler ile kadınlar arasında ayrım yapmamız gerekir. Belirttiğimiz gibi, erkekler hiçbir zaman gerçekten doğurganlık sonrası olmazlar. Erkekler için son üremenin ortalama yaşı, kadınlar için olandan biraz farklıdır ve bunun nedeni sürekli azalan beceriden ziyade sürekli azalan fırsattır. Bir erkek yaşlandıkça daha az sperm üretir. Aynı zamanda daha az boşalır ve ereksiyonları daha seyrek, daha yumuşak ve çok daha kısa sürelidir. İktidarsızlık dönemleri daha yaygın hale gelir. Bununla birlikte, fiziksel zayıflığın cinsel ilişkiyi zorlaştırdığı evreden sonra bile, erkeklerin çoğu halen daha potansiyel olarak çocuklara babalık edebilecek kapasiteye sahiptir. Bir erkeğin tek problemi, cinsel eşi olarak genç ve doğurgan bir dişiye cezbetmenin giderek daha zor hale gelmesidir. Araştırmalar, elli yaşından sonra genç kadınları cezbetmek için gittikçe daha fazla zengin olması gerektiğini ama çok zengin bir erkeğin yetmişlerinde ve sonrasında da çok iyi iş çıkarabileceğini gösteriyor. Bu nedenle, erkeklerin hayatları boyunca, genç kadınlara, cinselliğe, refah ve statü sahibi olmaya ilgilerini korumaları şaşırtıcı değildir. Ancak büyük çoğunluğun kendi yaşına çok daha yakın eşlere razı gelmesi gerektiğinden, birçoğu bu yaşlanan eşlerle cinselliğe ilgisini sürdürür. Neden? Bir erkek için, üreyemeyecek kadar yaşlı bir kadınla seks yapmanın karşılığı nedir?

Açıklama üç kısımdan oluşuyor. Birincisi, biraz önce saptadığımız gibi, yaşlı bir erkek bile daha fazla çocuğun babası olma potansiyelini korur. İkincisi, yaşlı bir kadın eşinin onu daha genç, hâlâ doğurgan olan bir kadın için terk etmesini engelleyerek avantaj elde eder, çünkü eğer eşi onu terk ederse büyükebeveyn rolündeki yardımını kaybedecektir. Üçüncüsü, ilginç görünebilir ancak bir kadının ne zaman üremek için çok yaşlı olduğunu bilmek çok zordur.

İlk olarak son noktayı ele alalım. Erkek kadının yaşını bilse bile, doğurganlık sonrası dönemde olduğundan nadiren mutlak şekilde emin olabilir. Kayıtlar, bazılarının elli dokuz yaşına kadar

gebe kaldığını gösteriyor ve belgelenmemiş bazı vakalara inanacak olursak bu yetmiş yaşına kadar çıkıyor. Erkek atalarımızın belirli bir kadının yaşını asla gerçekten bilemeyeceğini unutmamalıyız. Buna ek olarak, kadının kendisi de bunu bilemeye bilirdi ve bilse bile, daima yalan söyleyebilirdi. Yetmiş yaşında gebe kalan kadınlara ilişkin kayıtların şüpheli olmasının nedeni, yirminci yüzyılda bile, herkesin gerçekte kaç yaşında olduğunu bilmemesidir—ve zaten, yalan söylemiş de olabilirler.

O halde bir erkeğin bütün yapabileceği bir kadının doğurganlığını görünümüne göre değerlendirmektir. En son ne zaman âdet gördüğünü bilirse, bir ipucu elde edebilir. Bununla birlikte, menopoz sonrası bir kadın o kadar sık vajinal kanama tuzağına düşer ki, modern tıbbi araştırmanın faydaları yok sayıldığında, erkek atalarımızın eşinin son gerçek âdet döneminin hangisi olduğunu bilmeleri çok zordu. Her durumda, kadınlar görünen son dönemlerinden sonra iki yıla kadar gebe kalmaktadırlar. Bütün bu belirsizlik nedeniyle, erkeklerin vücutları bir kadın cinsel ilişkiye ilgisini sürdürdüğü sürece, onunla cinselliğin üreme bakımından meyvesiz olmayabileceğini varsaymaya programlanmıştır. Bu menopoz sonrası kadının vücuduna kısırlılığını gizlemesi için ideal bir yol sağlar—cinselliğe izin vererek ve hatta kışkırtarak. Bu yolla, yaşlı bir kadın eşinin ona ilgi gösteren ilk genç kadına kaçmasını engellemek için bir güç elde edebilir. Sahnemizdeki kadının okulda öğretmen olan kocasının öğrencisiyle kaçtığını öğrenmesi gibi, her zaman işe yaramaz ama yaşlı bir erkeğin bilinçaltı daha fazla çocuk için her türlü olasılığın peşinden gitme dürtüsünü tatmin etmek açısından genellikle yeterlidir.

Bu nedenle, bir anlamda, insanların ellili ve seksenli yaşları arasındaki cinsel davranışı gerçekten de üreme hayatlarının bir kısmını oluşturan cinsel çatışma ve işbirliği modelinin bir devamıdır. Doğal seleksiyon tarafından dokunulmamış anlamsız bir saçmalık değildir. İnsanlar yaşlandıkça, davranışları üreme başarıları üzerinde gittikçe daha az etkiye sahip olabilir ama her zaman biraz etkisi vardır. Doğal seleksiyon tarafından yaşlı atalarımızın başarıları ve başarısızlıkları yoluyla hayatlarının ilk kırk yılında cinsel ve ebeveynlikle ilgili davranış kadar kesin bir şekilde şekillenmiş olacaktır.

SAHNE 24

Aileye Yardımcı

Kapının çalmasıyla paniğe kapılan yaşlı kadın, oturma odasının duvarındaki gömme tutamağı kavradı. Büyük bir çaba göstererek, eklem iltihabı olan bedenini, uyanık olduğu saatlerin büyük kısmını geçirdiği sandalyeden kaldırmaya çalıştı. Normal olarak, kızı kapıya bakardı ama alışveriş yapmaya dışarı çıkmıştı ve yaşlı kadın evde yalnızdı.

Üçüncü denemede, ayağa kalkmayı başardı. Sonra yürüme desteğine dayanarak, oturma odasından ön kapıya gitmek için ayaklarını sürüyerek yürümeye başladı. Kısmen efor sarfetmekten ve hareket etmenin verdiği acıdan, kısmen de korkudan kalbi hızla çarpıyordu. Televizyonda ve gazetelerde onun yaşındaki kadınların evlerinde saldırıya uğradıklarına dair o kadar çok hikâye vardı ki. Kapıya vardığında, dışarıdakinin kim olduğunu görmek için yandaki camdan dışarı bakmaya çalıştı. Ancak azalan görüş gücüyle, tek söyleyebileceği dışarıda iki kişi olduğuydu, belki bir kadın ve bir erkek.

Bükülmeyen parmaklarıyla kapıyı açmaya uğraşırken, ince sesinin izin verdiği kadar yüksek bir sesle gelmekte olduğunu söyledi. Kapıda bir zincir vardı ve başta zinciri sadece aralıktan bakabileceği kadar açtı. Sonra, gelenlerin erkek kardeşi ve onun kızı olduğunu görünce rahatlamış ve mutlu olmuş bir halde zinciri tamamen açmak için heyecanlı bir şekilde beceriksizce uğraştı.

En sonunda kapıyı açtığı anda, bu kadar uzun sürdüğü için özür diledi ve fazlasıyla karmaşık bir açıklamaya girişti. Yeğeni açıklamaya gerek olmadığını söyleyerek onu rahatlattı. Yaşlı kadının aynı aile hastalığından dolayı onun kadar güçsüz olan erkek kardeşi de bir yürüme desteğine dayanıyordu. Adamın arkasında, artık altmışlarında olan kızı duruyordu. Yaşlı kadına babasını ziyarete getirdiğini söyledi. Yapması gereken bazı alışverişler vardı ve babasını almak için bir saate kadar geri gelecekti. Sonra, sanki sonradan aklına gelmiş gibi, yaşlı kadına kızının nerede olduğunu sordu. Kuzeninin de dışarıda olduğunu duyunca tereddüt etti; yaşlı çifti yalnız başlarına bırakmaktan pek de memnun değildi ama planlarını değiştirip onlarla kalma konusunda da eşit derece gönülsüzdü. Söylenip durmayı

ve birinin ziyarete geldiği o nadir durumlarda insanlar için bir şeyler yapmayı ne kadar sevdiğini bildiği için, kuzeninin orada olacağına güvenmişti. Yaşlı kadın kızının geç kalmayacağını ve o zamana kadar idare edebileceklerini söylediğinde içi rahatladı ve ve onlara içeri kadar eşlik edip oturma odasına yerleştirmeyi teklif etti. Yaşlı insanlara alışık olduğundan yardım edememesine rağmen babası ve kız kardeşi dar koridordan başları yürüme desteklerine doğru eğilmiş tek sıra halinde ağır ağır ilerlerken sabırla gülümseyerek onları takip etti.

Kendi başlarına kaldıklarında, yaşlı çift birbirlerini görmekten duyduğu mutluluğu ifade etti. Adam, artık dul olduğundan ve çocukları da ülkenin dört bir tarafına dağılmış olduğundan bir yaşlılar evinde kalıyordu. Kız kardeşini ve gittikçe küçülen arkadaşı çevresini ziyaret edebilmek için tamamen aile üyelerine bağımlıydı ve ziyaretlerle telefon görüşmeleri arasındaki sürenin büyük bölümünü uyuyarak geçiriyordu. Ancak kadın hâlâ kendi evinde yaşamayı beceriyordu ve adam bu nedenle ona özeniyordu. Kadının ailesinin büyük bölümü dağılmış olmasına rağmen, adamın yeğeni—kız kardeşi ona kırklı yaşlarının ortalarında gebe kalmıştı—bütün hayatı boyunca annesiyle yaşamıştı. Adamın kız kardeşi gittikçe güçsüzleştiğinden, genç kadın günlük ev işlerinin gittikçe daha fazla bölümünü üstlenmişti. Kızı artık kız kardeşinin cankurtaran halatı, tersine bir göbek bağıydı ve yaşlı kadın o olmadan kesinlikle beceremezdi.

Adam yeğenini sordu. İyi miydi? O da artık otuzlarının sonlarına geldiğinden, adam sağlığının iyi olduğundan emin olamayacağını biliyordu. Gittikçe unutkan olmaya başlamasına rağmen, her zamanki gibi iyi ve mutlu olduğunu duyunca rahatlayan adam, kız kardeşiyle eski günlerden konuşmaya başladı. Adamın yeğeninin doğumunda yaşadıkları şoka şöyle bir değindiler, çocukken çok mutlu ve sevgi dolu olmasının yarattığı memnuniyeti ve küçükken yeğenlerinin bakımına nasıl yardım ettiğini hatırladılar. Adam, kız kardeşine yaptığı ziyaretlerin en memnun edici sebeplerinden birinin, yeğeninin sadece karşılarken ve yolcu ederken değil, misafirliliği boyunca da sık sık onu şahane biçimde kucaklaması olduğunu söyledi. Şimdi annesine ne kadar iyi bakıyordu ve bunu yapmaktan ne kadar mutluydu. Bütün hayatlarını yaşlanan ebeveynlerine bakmaya adanmış kızları olan arkadaşları vardı hem adamın hem de kadının ama bunu büyük bir zorluk olarak görüyorlardı ve ilişkileri de genellikle kötüleşmişti.

Sohbette bir duraklama oldu. Adam şömine rafındaki saate bir göz attı, ziyareti her zamanki gibi ani olmuştu, acaba yeğenini ne kadar beklemesi gerekecekti. Onu görmek için çok sabırsızlanıyordu ve eğer yeğeni çok geç kalıp da kızı ondan önce gelirse yeğenini göremeden gitmek zorunda kalacaktı.

Bu olasılığı tam dile getirmişti ki kapının zili çaldı. Gidip açmaya gönüllü oldu, çünkü ikisi arasında çok az farkla da olsa en aktif oydu. Kızı gelmişti. Onu görünce biraz hayal kırıklığına uğradı çünkü bu kız kardeşini birkaç hafta hatta belki aylarca bir daha göremeyeceği anlamına geliyordu. Ama yeğenini göremeyeceği için endişelenmesi gerekmedi. Kızı tam içeri girmişti ki genç kadın ön kapıda görüldü. Adamı görür görmez yüzünde kocaman bir gülümseme belirdi. Alışveriş torbalarını yüklenmiş olmasına rağmen, adama doğru yoldan aşağı olabildiğince hızlı ilerledi—koşmak için yaratılmamıştı. Kuzeninin yanından geçerken onu neşeyle selamladı ve dayısının yanına geldiğinde torbaları yere koydu. Sonra, adama parlayan gözleriyle baktı, onu öptü ve heyecandan neredeyse adamı yürüme desteğinden kopartarak kocaman sarıldı.

Bu sahnenin sonunda, üremek için hiçbir girişimde bulunmayan bir kadınla karşılaştık. Bir eş aramak ve kendi çocuklarını büyültmeye çalışmak yerine hayatını annesine adar, sadece *onun* hayatını değil aynı zamanda çocukluk dönemlerinde kardeşlerinin, yeğenlerinin—annesinin torunlarının—da hayatını zenginleştirir. Doğal seleksiyon neden birilerini başkalarına yardım etmek için kendi üreme şansından vazgeçmeye programlamaktadır?

Bu sorunun yanıtı çok öğreticidir, doğal seleksiyonun çalışmaları hakkında bize müthiş bir şey söyler. Bununla birlikte, herhangi bir savın anlamlı olabilmesi için, sahnedeki söz konusu kadın, yani *yardımcı* hakkında daha fazla şey bilmemiz gerekir. Bir kere, davranışının yanında kimyasının da genlerinin kontrolü altında olduğuna kesinlikle hiç şüphe yok, çünkü o genetik tip Down sendromlu.

Genel olarak halk, Down sendromlu kişiler hakkında hâlâ çok olumsuz bir görüşe sahip. Genellikle ‘yanlışlıklar’, genetik hatalar olarak görülürler: Eğer hamilelik sırasında yapılan rutin amniosentez sonrasında fetusta Down sendromu tespit edilirse, fetus

genellikle alınır. 1992’de yayımlanan *The Cambridge Encyclopedia of Human Evolution*, sendromu ‘zekâ geriliği biçimi’ ve ‘ciddi zekâ geriliğinin en yaygın nedeni’ olarak tarif eder.

Evrimsel biyoloğun böyle olumsuz bir bakışla sorunu vardır. Birincisi, benzer genetik temelleri olan diğer sendromlardan farklı olarak, basit bir yanlışlık gibi bertaraf edilemeyecek kadar yaygın bir vakadır. Kırk beş yaşından sonra gebe kalan kadınların yüzde 2’den fazlası Down sendromlu bir bebek üretir. Buna ek olarak, Down sendromlu insanların onlara geniş aileleri içinde değerli bir rol veren çok olumlu özellikleri vardır. O olumlu özelliklere yoğunlaşalım ve Down sendromu olgusunun doğal seleksiyon tarafından şekillenme olasılığını düşünelim. Bu tartışmanın bir hipotezin araştırılmasından daha fazla bir şey olmadığı, genellikle olumsuz görülen bir olguya olumlu bir açıklama bulmak için biyolojik teoriyi açma girişimi olduğu vurgulanmalıdır. Hipotezi değerlendirmek için ihtiyaç duyulan kanıt mevcut değildir ve asla da olmayabilir.

Down sendromlu kişiler bütün insan nüfusları içinde bulunabilir ve nerede olurlarsa olsunlar aynı özellikleri taşırlar. Ortalamadan kısıadırlar ve kafaları, gözleri, göz kapakları ve yüzleri ayırt edici biçimde şekillenmiştir. Bu durum insanlarla sınırlı değildir, benzer bir sendrom şempanzelerde de görülmektedir. Ancak insanlarda evrensel olarak meydana gelmesine rağmen, 1866’ya kadar bilimsel olarak tarif edilmemiştir. Down sendromlu bireylerin büyük çoğunluğu kısırır. Ne var ki, bu cinselliğe ilgi duymadıkları anlamına gelmez ve zaman zaman dişiler doğurgandır ve ürerler. Ürediklerinde, yavrularının yarısı Down sendromludur. Genellikle, Down sendromlu kişiler üremeye çalışmak yerine başka insanlar için bir şeyler yapmaktan zevk alırlar.

Ancak eğer Down sendromlu insanlar en az üreme ürününe sahipse ve eğer evrim üreme başarısını artıran özelliklere sahip insanları kayırarak işliyorsa, Down sendromlu insanların doğal seleksiyon tarafından şekillendirildiği nasıl iddia edilebilir? Yanıtın arkasındaki prensip önemlidir: Evrim, yardımcıya göre değil *ama anneye göre* davranarak, yardım etme dürtüsüyle birleşmiş kısırılık olgusunu üretmektedir.

Bu yorumun bir tek önemli ögesi var: Şöyle ki, bir kadın çocuklarından birinin sağlığını üremekten ziyade yardım etmek üzere

iyileştirerek daha fazla torun üretebilir. Bu paradoksal geliyorsa, üç çocuk sahibi olan bir kadın için şu iki senaryoyu ele alın; her iki senaryoda da, büyükebeveynlik ve ilgili konulara ilişkin yaptığımız tartışmaların hepsinde olduğu gibi, insanların geniş bir aile içinde yaşadıkları atalara ait bir durumu imgelemeliyiz.

Birinci senaryoda, çocukların üçü de ürer. Ebeveyn ve daha sonra büyükebeveyn kaynakları üzerindeki baskının çok büyük olduğunu ve her bir çocuğun sadece bir çocuğunu erişkinliğe kadar büyütebildiğini varsayın. Bu durumda, kadın toplamda üç toruna ulaşır. İkinci senaryoda, kadının hepsinin üremesine imkân sağlamak yerine bunu, çocuklarından birinin bütün enerjisini ailenin geri kalanına yardım etmeye harcayacağı şekilde düzenlediğini varsayın. Seçilen yavrunun yapması gereken en önemli şeylerden biri, aile kaynakları üzerinde, üremeye çalışmaktan kaynaklanan rahatsızlık ve tüketimi bırakmaktır. Hepsinin bu üremeyen yavrudan aldığı yardım sonucunda, diğer iki çocuk da iki çocuğunu erişkinliğe kadar büyütmeyi becerir. Dolayısıyla, bu senaryoda kadın toplamda dört toruna ulaşır ve üreme ürünü, çocuklarından biri üremek yerine yardım ettiği için, aslında üçte bir oranında artar.

Açıkça görüldüğü üzere, prensipte bir kadının üreme ürünü bu şekilde artırması için potansiyel vardır. İhtiyaçları basittir: Üremekten çok yardım etmekle ilgilenen birini doğurması gerekir ve yardım yaklaşık olarak en büyük çocuklar kadının ilk torununu üretmeye başladıkları zaman başlamalıdır. Diğer taraftan, bir yardımcıyı büyütme maliyetli ve bazı koşullar altında da bazen lüks bir şey olabilir. Özellikle, yardımcı en az altı ya da yedi yaşına gelene kadar, aile kaynakları için bir yardımdan çok bir tüketimdir. Gebelikten yardımcı hale geleceği noktaya kadarki dönemde, evrimsel biyoloğun görüşüne göre anne yardımcının önceden programlanmış bir kırılganlığa sahip olmasından yararlanır, çünkü aile için koşullar zorlaşırsa, ilk dayanamayan üretkenler değil, yardımcı olacaktır. Yardımcılarının hayatlarının diğer ucunda, yeğenlerinin, annelerinin torunlarının sonuncusu erişkin ve bağımsız olduğunda rolleri azalır. Bu nedenle, ortalama olarak, en büyük katkıları anneleri kırklı, ellili yaşlardayken olacaktır.

Down sendromu olan kişiler bu gerekliliklere o kadar iyi uyarlar ki, özelliklerini doğal seleksiyonun bir ürünü olarak yorumla-

mamak zordur. Birincisi, annenin hayatında tam doğru bir evrede doğarlar. İkincisi, gebelikten yaklaşık beş yaşına kadar kendiliğinden bir kırılganlıkları vardır ve ömür beklentileri nispeten kısadır (kırk, kırkbeş yaş)—şüphesiz, bu doğal seleksiyonun onları tasarlama biçiminin en acımasız yönüdür. Bu üç grup özelliğin ayrıntıları genellikle bilinmez ve daha fazla dikkati hak ederler.

Eşlerinin yaşı ne olursa olsun, kadınların Down sendromlu bebek üretme olasılığı onlar yaşlandıkça artar. Genellikle, önceden çocuğu olan kadınlardan doğarlar. Yirmi yaşın altındaki kadınların Down sendromlu bir bebek üretme olasılığı sadece 2300'de 1'dir. Yirmibeş ile otuz yaş arasında olasılık ikiye katlanır ve 1200'de 1 olur. Daha sonra, otuz ile otuzbeş yaş arasında olasılık 880'de 1'e, otuzbeş ile kırk yaş arasında 290'da 1'e, kırk ile kırkbeş yaş arasında 100'de 1'e ve kırkbeş ile elli yaş arasında da 46'da 1'e çıkar. Kadınlar Down sendromlu çocuk sahibi olma olasılığını doğru yaşta nasıl artırırılar?

Bu kitapta başka yerde tartıştığımız genetik nüanslardan farklı olarak, sedromun genetik temeli açıktır, bir mikroskop altında bile görülebilir. Vakaların büyük çoğunluğunda, bebeğin fazladan bir kromozoma—kırk altı yerine kırk yedi) sahip olmasının sonucudur. Bu fazladan, küçük kromozom, 21. kromozom denilen kromozomun fazladan bir kopyasıdır. Normalde, insanlar onun sadece iki kopyasına sahiptir, biri annelerinden biri de babalarından, ancak Down sendromlu bebekte üç tane vardır. Bu fazladan 21. kromozom genellikle anneden gelir ve genellikle erken yumurta üretimi evrelerinde anne içindeki olağandışı hücre bölünmesinin sonucudur. Yeni oluşan hücrelerin her birinde 21. kromozomun bir kopyası olacağına bir tanesinde iki, diğerinde hiç olmaz. Bu süreçte kritik olay, annenin kendisi bir bebekken ya da halen daha bir fetusken meydana gelebilir, çünkü bu gelecekte yumurtaları olacak ana folikülleri ürettiği zamandır.

Anne bir fetusken, yumurtalıkları yaklaşık yedi milyon ana folikül üçerir. Doğana kadar, vücudu bunların çoğundan kurtulmuş, ona yaklaşık dört yüz bin tane bırakmıştır. Bunların yaklaşık olarak sadece dört yüz tanesi hayatı boyunca daha da gelişecektir ve gerçekten yumurtaya dönüşenlerin sayısı ancak altmış kadardır. Bu nedenle, bir kadının doğduğu zaman sahip olduğu ana foliküllerin çoğu 21. kromozomun sadece bir kopyası ile yumurtalar üretmeye

yöneltmiştir ve dolayısıyla üreme becerisi olan bebekler üreteceklerdir. 21. kromozomun *iki* kopyasıyla yumurtalar üretecek olanlar, potansiyel Down sendromlu bebeklerdir. Eşit sayıda folikül hiç 21. kromozomun olmadığı yumurtalar üretecektir ve eğer bunlar bir spermle döllenirse anne tarafından kendiliğinden düşürülürler.

Her âdet döneminde, annenin altı ile on iki tane arası ana folikülü büyümeye başlar ama yaklaşık her zaman bir tanesi geri kalanını geçer ve yumurtlama sırasında üretilen bir yumurtayı meydana getirir. Geri kalan foliküller büyümeyi keser ve nihayetinde ayrılırlar. Bir kadının üreme hayatının büyük bölümünde, vücudu, bir ana folikülden sadece bir kopya 21. kromozom olan bir yumurta büyütür. Ne var ki, kırkyaşını geçtiğinde, vücudunun iki kopyaya sahip yumurta üretecek folikülleri seçme olasılığı gittikçe artar.

Down sendromlu kişilerin becerileri ve yetenekleri hangi şekillerde onları yardımcı rolüne uygun hale getirir? Tipik olarak, zihinsel yetenekleri birbirine bağlı geniş bir aile içinde yaşam için gerekli becerileri öğrenmeleri açısından uygundur, ama *bağımsız* bir varoluş için gerekli becerileri öğrenmeyi zor ya da imkânsız bulurlar. Genellikle, sosyal becerileri entellektüel becerilerinden çok daha fazla gelişmiştir. Özellikle, mutlu, sevecen ve yardımseverdirler. Sahnemizdeki kadın, genetik olarak programlandığı yardımcı rolünü yerine getirme fırsatına sahip olduğu için şanslıydı. Modern toplumlarda birçok Down sendromlu çocuk böyle bir çıkış noktası bulamaz.

Yardımcıların zor zamanlarda faaliyete geçen kendiliğinden kırılganlıkları olması, annesinin yardımcısı olmak üzere doğan bir çocuk için tam olarak bekleyeceğimiz modeldir. Down fetuslarının yaklaşık yüzde 60'ı kendiliğinden düşer ve kendiliğinden düşüklerin bütün biçimlerinde olduğu gibi, anne stresli olduğunda rakam daha yüksek olacaktır. Down fetusların yaklaşık yüzde 20'si ölü doğar. Geri kalanların yüzde 15-20'si, genellikle doğuştan gelen ve ameliyat edilemeyen ciddi bir kalp hastalığı sonucunda beş yaşından önce ölür. Burada da annenin ve çocuğun durumu çok stresli olduğunda bu tür ölümlerin gerçekleşme olasılığının çok daha fazla olacağı tahmin edilir. Önceden kaydettiğimiz gibi, beş yaşından sonra hayatta kalanların ömür beklentisi kırk ila elli yıldır. Kırk yaşından sonra, hızla yaşlanmaya başlarlar.

Eğer Down sendromlu bir bebek doğurmak bir kadın için uzun vadeli üreme başarısı bakımından avantajlı olabiliyorsa, neden bütün kadınlar onları üretmezler? Yanıt muhtemelen, bir kadın için otuzlarının sonundan kırklarının ortasına kadar üremenin zararları ve faydaları bakımından çok ince bir denge olmasıdır. Bir tarafta, hiç üremeyerek ve bütün çabasını zaten var olan çocukları için en iyisini yapmaya yoğunlaştırarak en fazla faydayı elde edebilir. Diğer taraftan, bir on sekiz yıl daha fazla ebeveynlik yatırımı yapmaya mahkûm etmesine rağmen, tamamen üretken bir başka çocuk üreterek de fayda elde edebilir. Bu iki seçeneğin arasında bir yerde muhtemelen, kadın için en iyi seçeneğin bir yardımcı, ebeveynlik yatırımı yıllarının yaklaşık yarısına ihtiyaç duyacak ama daha sonra fazladan bir mali yük değil fayda olacak birini, üretmek olduğu çok dar çeşitlilikte durumlar vardır.

Bir yardımcının en iyi seçenek olduğu durumların çeşitliliği çok dar olduğu içindir ki, genellikle Down sendromlu bir bebeğe gebe kalan annenin vücudu stratejisini değiştirir ve çocuğu düşürür, yetersiz besler, hatta öldürür. Down sendromlu bir çocuk doğduktan sonra hayatta kalsa bile, ancak koşullar bir yardımcıyı büyüten anneyi ilk beş yıl ve sonrasında kayırmaya devam ederse, çocuk yardımcı rolünü yerine getirmek için hayatta kalır. Eğer koşullar elverişsizse, koşulların değişme yönüne bağlı olarak, anne ya bir başka çocuğa gebe kalır ya da daha ileride gebe kalmaktan tamamen kaçınır. Down sendromun doğal seleksiyon tarafından şekillendiği hipotezinin artık, Down sendromlu çocuklara gebe kalındığı, bunların hayatta kaldığı ve öldüğü koşullar hakkında daha fazla araştırma yapılarak test edilmesi gerekir. En fazla ihtiyaç duyulan, Down'un ebeveynlerin torun bakımından üreme ürünü üzerindeki etkisi üzerine bilgidir—ideal olarak, hâlâ geniş aileler içinde yaşayan toplumların yanında modern sanayi toplumlarındakilerden elde edilen bilgi.

Diğer bütün türler de, daha fazla üreme ürünü arayışlarında yardımcıları geliştirmektedir. Diğer bütün türlerin yardımcıları, Down sendromlu insanların çoğunluğu gibi, kısır olmamakla birlikte çoğu öyledir. En iyi bilinen örnekler, kısır karınca, arı, yaban arısı ve beyaz karınca işçi kastlarıdır. Amerika meşe palamudu ağaçkakanı gibi bazı kuşlar ve Afrika'nın tüysüz köstebek faresi gibi bazı memeliler de, içinde üretken olmayan yardımcıların bu-

lunduğu sosyal gruplar halinde yaşarlar. Kurtlar ve avcı köpekler gibi, sürüde sadece bir çiftin ürettiği, geri kalanların yavrularını büyütmede onlara yardım ettiği bazı etobur memelilerde de durum çok farklı değildir. Bu türlerde, yardımcıları genellikle üretken çiftin, insanlardaki gibi son değil ilk yavrusudur. Ama bunun nedeni, rollerinin ebeveyn(ler)inin daha fazla torun değil daha fazla çocuk üretmesine yardım etmek olmasıdır. Prensip aynıdır.

İnsanların da bazen büyük bir çocuğu, daha fazla torundan çok daha fazla çocuğu üretmelerinde ve büyütmelerinde yardımcı gibi kullandıklarına ilişkin bazı göstergeler vardır. Ne var ki, bu vakalarda, yardımcıları genetik olarak farklı olmadığı gibi genellikle fiziksel olarak da kısır değildir. Üreyen yavrudan farklı görünmezler ama ebeveynleri tarafından gidip üremek yerine evde kalıp yardım etmek üzere kaldırılmaya müsait oldukları için davranışsal olarak farklıdır.

En iyi çalışma belki de on dokuzuncu yüzyıl İsveç'teki üreme ve hareket kalıplarına ilişkin çalışmadır; doğdukları köyde, muhtemelen ebeveynleriyle kalan kadınların, çocuksuz kalma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Aksine, doğdukları köyde kalan ama çocuk sahibi olan kadınlar, göç edenlerden ortalamada daha fazla çocuk sahibi olmuştur. Bu iki bulgu arasında gerçekten doğrudan bir bağlantı olup olmadığını bilmiyoruz ama evde kalan kadınlardan bazılarının ebeveynlerinin ve kadeşlerinin 'kısır yardımcıları' rolünü üstlenerek ebeveynlerinin çocuk ve torun üretmelerini ve büyütmelerini artırmaları mümkündür. Birçok antropolog, özellikle de Doğu Afrika'da, sanayi öncesi kültürlerde bu tür davranışın mümkün olduğunu bildirmektedir.

İnsan yardımcıları rolünün bu yorumuna son bir üzücü not var. Geniş ailenin dağılmasıyla, rolün değeri gittikçe daha da düşmektedir. Bu, modern toplumlarda Down sendromlu yavru annenin üreme başarısına doğal seleksiyonun tahmin ettiğinden daha az katkıda bulunabildiği için olabilir.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Son

SAHNE 25

Son Vecibe

“Ölmesini diliyorum, gerçekten diliyorum. Onu çok seviyorum ve harika bir anne oldu, ama şimdi hayatımı—hepimizin hayatını—mahvediyor ve daha fazla dayanabileceğimi gerçekten sanmıyorum. Eğer daha fazla devam ederse, delireceğim.”

Çıldırılmış kadın arkadaşına baktı, onu şaşırtıp şaşırtmadığını merak ediyordu. Duygularını o kadar uzun süredir içine atıyordu ki, onları bir kere seslendirmeye başlayınca duramamıştı. Niyeti annesinin ölmesini istediğini söylemek değildi ama gerçektir. Arkadaşı uzandı ve elini hafifçe sıvazladı, bunu yaparken neredeyse kadının yarısı boşalmış kahve fincanını deviriyordu.

“Korkunç olmalı,” dedi. “En azından benim annem aniden ölmüştü. Bir dakika önce ailenin neşeli ve meşgul bir parçasıyken, bir dakika sonra gitmişti. Gerçek bir şoktu—çocuklar haftalarca üzülmüştü. Ne var ki, öyle olduğuna memnunum. Şimdi senin çektiklerini çekmek istemezdim.”

“Sadece para da değil,” dedi kadın gözyaşlarını silerken, “gerçi onu o evde tutmak bir servete mal oluyor ama. Pek fazla tasarrufu yoktu ve eğer daha uzun yaşarsa hepsi bitecek veya onu taşımamız ya da ödemeye başlamamız gerekecek. Maliyet yeterince kötü ama beni asıl daraltan zaman ve rahatsızlık. Neredeyse her gün, sadece onunla konuşmak için oraya gidiyorum—söylediklerimi duyuyor olabileceğini söylüyorlar—ve onu öylece hiç ziyaretçisiz bırakamam. Ama çocuklar gitmek istemiyor. Onu salyası akarak, bir yerleri seğirerek ve hiç konuşmadan sadece boş boş bakarken görmek morallerini bozuyor.

Bir peçete almak için durdu

“Onları ihmal ediyorum, biliyorum. Onu ziyaret edip—ve onun için endişelenip—aynı zamanda onlara düzgün bir anne olmak için zamanım ve enerjim yok. Onları düzgün beslemiyorum. Ev ödevlerine yardım etmiyorum. Bu onlar için hiç de adil değil.”

Arkadaşı kahvesini sonuna kadar içti, sonra fincanını masaya bıraktı ve hareketlenerek gitmek üzere olduğunu söyledi.

“Şey,” dedi söylenecek rahatlatıcı bir şeyler bulmaya çalışarak, “... belki çok uzun sürmez. Neyse, üzgünüm, gerçekten gitmem gerek. Bugün çocukları okuldan alma sırası benim.”

Ayağa kalktı ve kıyafetlerini düzeltti.

“Felç gelmeden önce o kadar aktifti ki,” diye devam etti kadın, akışı durdurmadan arkadaşına bakarken. “Çocuklar konusunda bana o kadar çok yardım ediyordu ki.”

Arkadaşı karşılık vermeden kapıya doğru yürümeye başladı, ev sahibini gitmesi gerektiğini ciddiye almaya zorlayarak.

“Feveranımı için özür dilerim,” dedi diğeri arkadaşını kapıda yakaladığında. “Ama tek düşünebildiğim hayatımın yıkıldığı ve bu konuda kesinlikle yapabileceğim hiçbir şey olmadığı.”

Misafir rahatlatıcı bir şekilde gülümsemeye çalıştı. “Sorun değil,” dedi. “Üzgünüm daha fazla kalamam.”

Kadın kapıyı kapattı. Bu öğleden sonra çocukları okuldan alıp doğru bakımevine götürüyordu—şikâyetleri şimdiden kulaklarında çınliyordu. Bunu düşündüğü için kendinden nefret ediyordu ama annesinin hepsini sefilliklerinden kurtarmasını diliyordu.

Ölüm duygusal bir meseledir ve ağırbaşlılıkla objektif olarak tartışması zordur. Bu nedenle bir kereliğine insan olmayan türleri ele alarak başlayacağız, daha sonra sonuçlarımızın insanlara uygunluğunu inceleyeceğiz. Ana prensip, hayvan hayatında uzun vadeli üreme başarısının daha sonra üremek için hayatta kalmaya çalışmayarak ama *artık* her şeyi üremeye dahil ederek en fazla arttığı bir noktanın gelmesidir. Bu stratejik kararın alınması gereken açıkça tanımlanmış bir nokta olmadığından, bunun insanlar gibi türler için nasıl işlediğini görmek genellikle zordur. Ama bazı türler—örneğin Pasifik somonu—durumu açıkça betimler.

Pasifik somonları doğdukları nehirlerden beslendikleri, büyüdükları ve erişkin oldukları Pasifik Okyanusu'na doğru binlerce kilometre göç ederler. Ardından, bir yıl ya da daha uzun bir süre sonra, yumurtlamak için aynı nehirlerle geri dönerler. Erişkin somon, evi olan nehre geri döndüğünde stratejik bir seçeneği vardır. Ya yorucu göçünü yeni baştan yapabilmek ve birkaç yıl içinde yeniden yumurtlamak için sağlığını ve hayatıyetini korur. Ya da ihtiyatı tamamen bir kenara bırakabilir, tükenme noktasına kadar kendisini kullanır ve ilk girişiminde sınırlarına kadar ürer. Ne var ki, böyle yaparak bir daha göç etme ya da üremeye ilişkin her türlü olasılıktan vazgececektir.

Elbette doğal seleksiyon, pasifik somonunu daha fazla üreme başarısına götürecektir kararı—bu da üremek ve sonra ölmektir—alacak şekilde programlamaktadır. Modern pasifik somonları, doğdukları akarsuya geri dönüşlerinde, her şeyi üremeye yatırır. Üreme çabalarını maksimize etmek amacıyla bedenlerinin yüzme ya da cinsellik için gerekli olmayan her parçasını—mideleri ve bağırsaklarını bile—dejenere edecek şekilde programlanmışlardır. Bu dejenerasyon, daha sonra hayatta bir kere olacak üreme çabalarını artırmak için kullanılan enerjiyi serbest bırakır. Ne var ki, bu enerjinin hepsini kullandığı için, geri dönüş yoktur; üreme bittiğinde onarma ya da yeniden büyüme şansı yoktur ve tükenmiş somon, yaşlılık güçsüzlüğü nedeniyle hızla ölüme doğru gider.

Bu programlı ölümün bir somonun üreme ürününü maksimize etmesinin en iyi yolu olmasının iki nedeni vardır. Birincisi, eğer dişi somon evi olan nehre geldiğinde maksimum seviyede üremek yerine hayatta kalmaya çalışmayı seçerse, daha az enerjisi olacak ve dolayısıyla daha az yumurta üretecektir. Benzer şekilde, erkek daha az yumurtayı döleyecektir çünkü dövuşleri kazanmak ve sperm üretmek için daha az enerji tüketmiştir. İkincisi, her iki cinsiyet de bir yıl içinde üreme çabasını kısıtlayarak hayatta kalmış olsa bile, bir başka yorucu ve tehlikeli göçte hayatta kalma şansları o kadar düşük olacaktır ki, sonraki yıl da zaten üremeyeceklerdir. Tek elde ettikleri, üreme ürünlerinde bir azalmadır.

Açıktır ki, insanlar ve diğer çoğu tür, üreme başarılarını ilerletirken pasifik somonu kadar göz kamaştırıcı bir şekilde ölmeye programlanmamıştır. Ancak, benzer bir süreç işler. Yine, son iki

bölümdeki tartışmaların hepsinde olduğu gibi, geçmiş zamanda-ki geniş aile bağlamı içinde hareket eden doğal seleksiyon bakımından düşünmeliyiz. Temel prensip şudur: Belirli bir noktanın ötesinde, bir kişinin o geniş aile içinde devam eden varlığı, üreme ürünü üzerinde olumsuz etkiye sahip olmaya başlar. O noktaya ulaşıldığında, o zamana kadar yaptığı bütün iyi işleri yapmamak tan kaçınacaksa, kişiye açık tek hareket biçimi, kendisini ortadan kaldırmaktır. Bunun bir yolu terk etmektir. İlk bakışta, terk etmek ölmekten daha makul bir seçenek gibi görünebilir. Eğer bunun önünde yıllarca süren bir yaşlılık olmasaydı, öyle olurdu. Gerçekte, yaşlılık güçsüzlüğü ve zayıflık genellikle öyle bir noktaya kadar ilerlemiştir ki bağımsız bir hayat sürmek için terk etmek bir seçenek olmaz. O halde, insanlarda yaşlanmak neden giderek daha zayıf ve güçsüz hale gelmeyi, ellili yaşlarda neredeyse belli belirsiz başlayan ve yetmişli yaşlarda ya da daha sonra ölümle biten bir süreci içerir?

Yaşlılık sendromu ve ölümün varlığını açıklamaya yeltenen iki ana teori vardır. Biri, bunların sadece toplanan mutasyonlar ve kimyasal hataların vücudun ömrü üzerindeki sonucu olduğunu varsayar; diğeri, üreme hayatı sırasındaki değişiklikler gibi, yaşlanma sendromu ve ölümün doğal seleksiyon tarafından bir kişinin üreme başarısı arayışındaki son adımlar olmak üzere tasarlandığı şeklindedir. İlk bakışta, bunlar iki ayrı teori gibi görünür. Ancak olmayabilirler. Aslında bunlar, göreceğimiz gibi, aynı şeyi söylemenin iki farklı yolu olabilir.

Mutasyon hipotezi, prensipte, çok basittir. Vücuttaki bir hücre her bölündüğünde, kimyasal DNA'nın uzun telleri biçiminde içerdiği genlerin kendilerini, kopyalar bölünmeden hemen sonra her hücreye geçecek şekilde kopyamaları gerekir. DNA'dan oluşan diğer yapıların, bir hücrenin dinamosu olan mitokondrinin de bölünmesi gerekir. Genellikle, hücrenin DNA'sı kendisini mükemmel biçimde kopyalar. Aslında hücre, işi mutasyona uğramış DNA'yı kesip çıkartarak ve yerine doğru bir kopyasını koyarak hataları düzeltmek olan genlere sahiptir. Ancak, arada sırada, hatalar düzeltmeden kaçır ve hücreler mutasyona uğrar. Hücre soyları kendiliğinden bir eskimeye sahiptir. Bölünmeleri boyunca, her kromozomun iki ucunda bulunan, telomer adı verilen sayıca

daha fazla DNA tarafından yönlendirilirler. Mutasyon boyunca telomerler, aşamalı olarak bozulur, bunun sonucunda hücreler, telomerleri tükenene kadar, sadece sayıca sabit defa bölünebilirler —daha sonra vazgeçerler. Sadece üç tip hücre bu eskimeden kurtulur ve bunlar telomerleri onaran özel bir enzim tarafından yenilenirler. Bu hücre tipleri yumurtalar, sperm ve kanser hücreleridir.

Bütün bu hücrel faaliyetin sonucu, insanlar yaşlandıkça vücudlarının gittikçe daha fazla mutasyon—genlerin, mitokondrilerin ve telomerlerin—biriktirmesidir. Aşamalı olarak, artan sayıda hücre—ve dolayısıyla vücudun kendisi—kaçınılmaz sonla düzgün çalışmayı keser. İnsanlar yaşlanır ve en sonunda ölür.

İlk bakışta, bu evrimsel teoriye aykırı düşüyor gibi görünebilir. Doğal seleksiyonun hem kadınlara hem de erkeklere üreme ürünlerini maksimize etmeleri için izin vermek için tasarladığı stratejileri ele aldık. Büyükebeveynlik evresi süresince, ana katkı yardım, tavsiye, kaynak ve deneyimdir. Bununla birlikte, insan evriminin büyük bir kısmında ve hatta günümüzün avcı-toplayıcıları ve çiftçileri arasında, faydasına karşı önemli bir zarar vardır: Büyükebeveynler, yer kaplar ve gıda talep ederler. Büyükebeveynliğin başlarında, torunların daha fazla gözlenmeye ve bakıma ihtiyaçları olduğu ve nispeten az gıda talep ettikleri zaman, büyükebeveyn katkısı oldukça çoktur. Ama torunlar hem sayı hem de endam olarak büyüdüklerinde ve daha fazla alan ve gıda talep ettiklerinde, büyükebeveyn bakımının avantajı azalır ve varlıkları daha çok dezavantaja döner. Nihayetinde denge bozulur ve büyükebeveynlerin devam eden varlığı üreme başarılarını düşürmeye başlar çünkü kendi çocukları ve torunları için daha faydalı olan kaynaklar için rekabet etmeye başlarlar.

Büyükebeveynlerin, kaynaklar üzerinde oluşturdukları tüketimi azaltabilmelerinin ve zararlarının katkılarından fazla olduğu zamanı geciktirmelerinin bir yolu, daha az alan (daha az hareketli hale gelerek) ve daha az gıda (endam olarak küçülerek) talep etmektir. En sonunda, ihtiyaçlarını minimuma düşürmüş oldukları için, kendi üreme başarıları için bir tehdit olmayı sadece kendilerini tamamen geri çekerek—ölerek—durdurabilirler. Küçülmeyerek ve zayıf düşmeyerek hayatta kalma seçeneklerini korusalardı, o zaman, pasifik somonu gibi, muhtemelen üreme başarılarını düşü-

receklerdi. Bu nedenle, doğal seleksiyon, insanları ilk olarak zayıf düşecek ve sonra da ölecek şekilde programlamaktadır.

Bu evrim teorisi yaşlılık süresince meydana gelen değişikliklerin çoğunu açıklar. Aynı zamanda erkekler ve kadınlar arasındaki programlanmış ana farklılıklardan birini de açıklar: Ortalama olarak kadınların erkeklerden daha uzun süre—genellikle birkaç yıl—yaşadığı gerçeği. Ortalama olarak, günümüzde kadınlar, erkeklerden dört yıldan fazla—63'e karşılık 67,2 yıl—yaşamayı bekleyebilirler. Dişi avantajı en fazla Avrupa'da—neredeyse sekiz yıl daha fazla—en az sadece bir yıl olan Güneydoğu Asya'dadır. Küresel farklılık muhtemelen tıbbın etkisini evrimin etkisinden daha fazla yansıtır. Her şey aynı olduğunda, erkeklerin ve kadınların yaşam beklentileri neredeyse kesinlikle evrimsel bir temele sahiptir. Bir kadın ebeveynliği ve büyükanlığı konusunda daha emin olduğundan torunlarının bakımına daha fazla katkıda bulunur ve bu şekilde büyükebeveyn olduğu yıllarda üreme başarısını artırma konusunda erkeklerden daha fazla fırsata sahiptir. Aynı zamanda, ortalama olarak daha ufaktır ve gıda için erkekten daha az rekabet eder. Torunları büyüdükçe, üreme başarısı üzerinde sahip olduğu olumlu etkinin olumsuz etki tarafından geçilmesi daha uzun zaman alacaktır. Diğer bir deyişle, ölüm uzun vadeli üreme başarısını maksimize etmek için son stratejisi olana kadar daha yaşlı olacaktır. Bu yoruma göre, genetik temeli olduğu bilinmeyen bazı kanser türleri ve kalp hastalığı gibi hastalıklar, zamanı geldiğinde vücudun kendinin öldürme araçları olurlar. Mutasyon hipotezine geri döndük.

O halde iki yaşlanma teorisinden hangisinin doğru olma olasılığı daha yüksektir—mutasyon mu, doğal seleksiyon mu? Yanıt her ikisinin de doğru olduğu olabilir! Birbirlerini dışlamazlar. Hücre bölünmesinin sonuçlarının hepsi meydana gelir ama bunlar, yaşlanma sürecinin filli nedeni değil, sadece doğal seleksiyonun onu şekillendirdiği mekanizma olabilir. Mutasyon ve onarma sırasının kendisi, insanların üreme başarısını en fazla artıran yaşlılık güçsüzlüğü ve ölüm sürecine ulaşmak için doğal seleksiyon tarafından düzenlenmiş olabilir.

Mutasyonların birikmesiyle ilgili olarak kaçınılmaz hiçbir şey yoktur. Hücreler, kendileri için uygun olduğunda, hem mutas-

yonları hem de telomerleri onarabilirler. Erkekler dişilerden önce ölürlük çünkü dişilerden daha yüksek mutasyon oranına sahiptirler ve dişiler de erkeklerden daha yüksek mutasyon onarma oranına sahiptir. Ama böyle olması gerekmedi. Çok büyük olasılıkla, bu farklılığın var olmasının nedeni, dişilerin daha uzun süre yaşamaktan daha fazla fayda elde etmesidir ki bu da daha düşük mutasyon oranı ve daha yüksek onarma oranı ile evrilmelerinin *nedenidir*. Özet olarak, eğer insanlar üreme başarılarını iki yüz yıl yaşayarak artırabilselerdi, bu durumda doğal seleksiyon onları, kaplumbağaları ve ağaçları şekillendirdiği gibi şekillendirirdi. Yapması gereken tek şey, mutasyon ve onarma oranlarını ayarlamaktır.

Hangi teoriyi kabul edersek edelim—ya da ikisinin bileşimini—eski ve modern durumlar arasındaki farklılık açıkça görülür. Yaşlılık sendromu, yaşam alanı ve gıdanın elde edilebilirliği ile geniş aileler bağlamında avcı-toplayıcı atalarımızda evrilirdi. Böyle bir bağlamda, doğal seleksiyonun yaşlanma ve ölüm için, her şey hesaba katıldığında insanların üreme başarısını maksimize eden bir senaryo üretmiş olmasını beklerdik. Ne var ki, modern ortamda, hızlı çevresel değişim nedeniyle büyükebeveyn etkisinin aşınması ve aynı zamanda geniş ailenin bozulması, insanların büyükebeveyn oldukları yıllarda üreme başarılarına yapabilecekleri katkıyı azaltmak için birleşmektedir. Buna ek olarak, modern tıbbın etkisi, insanları aile kaynakları üzerinde daha uzun süre mali yük haline getirmek olmuştur. Net sonuç, doğal seleksiyonun düzeltmeye zamanı olmadığı bir zararlar ve faydalar dengesizliği olabilir pekâlâ.

Bu nedenle, modern ortamda gittikçe daha fazla ailenin yaşlanan büyükebeveynlerini bir varlıktan çok bir yük gibi görmeleri şaşırtıcı değildir. Ne yazık ki, sahnemizdeki kadının kötü durumu daha da yaygın hale geliyor. Yaşamları süresince büyükebeveynler tarafından oluşturulan deneyimler ve kaynaklar, eskiden sonraki nesillere kademeli olarak inerek, soyundan gelenlerin hayatlarını ve başarı şanslarını iyileştirmek suretiyle büyükebeveynlerin üreme başarılarını artırır. Artık bu tür kaynaklar, uzayan yaşlılıklarında onları hayatta tutmak ve rahat ettirmek için tüketiliyor. Birçoğunun artık, kendi üreme başarılarının zararına, çocukları ve torunları üzerinde bir yük oldukları noktaya ulaşması gerekiyor.

Ölümün bir kişinin soyundan gelenlerin üreme olasılıklarını artırmak için bir strateji olarak tartışılması, ebeveynlik üzerine bir kitabı bitirmek için uygun bir tema gibi görünüyor. Birçok insan için, bu kitaptaki bütün tartışmaları birbirine bağlayan en şaşırtıcı—ve bazıları için insafsız—fikir, evrimsel biyoloğun ana prensibinin kendisidir: Ölüm dahil olmak üzere insan ebeveynliğinin bütün yönleri doğal seleksiyon tarafından şekillenmiştir ve bu nedenle genler tarafından düzenlenirler, vücut kimyası aracılıdır ve büyük ölçüde bilinçaltı motivasyonlar ve dürtüler olarak kendilerini gösterirler. (Bu doğuştan gelen stratejiler, sadece ara sıra bilinçli akıllarımızda su yüzüne çıkarlar ama çoğu zaman ne yaptığımız hakkında düşünmemiz gerekmez—sadece yaparız.)

Ebeveyn davranışının doğal seleksiyon tarafından bu kadar güçlü bir şekilde kalıba dökülmesinin nedeni, seçim sürecinin harcı üzerinde—üreme başarısı—doğrudan etki sahibi olmasıdır. Gebelikten ölüme kadar her yönün kişinin üreme ürünü üzerinde uzun vadeli yansımaları vardır. Bu yansımaların ayrıntıları çeşitli sahnelerde betimlenirken birkaç ana tema, ebeveyn deneyimi ve davranışının neredeyse bütün çeşitleri arasından kendilerine yol açmaktadırlar.

İlk tema, çocukların torunlara ve ötesine ilerleme vasıtası olmalarıdır. Doğal seleksiyon ödülleri sadece daha fazla çocuk üretenlere vermeyecektir. Çocukların nitelik ve niceliklerinin soylarından gelenlerde birbirlerini nasıl tamamladıklarını görmek için bekleyecektir. Başarıyı ölçmedeki bu gecikmeden dolayı, eş seçimi, aile planlaması ve ebeveyn kayırmacılığının tümü bu kadar önemlidir ve çocukları büyütme onları sadece emniyette tutmaktan daha önemlidir. Nasıl beslendikleri, eğitildikleri, korundukları—ve dizginlerinin bırakıldığı—, bunların hepsi kişinin uzun vadeli üreme ürününde büyük fark yaratır ve refah ve statü biriktirmenin ebeveynlik biyolojisinde, sağlık, doğurganlık ve davranış gibi daha açık biyolojik olgular kadar önemli olmasının nedeni de budur.

İkinci tema, çatışmayla ilgilidir—gördüğümüz gibi, bebekler savaş demektir. Çatışmalar, son nefesimizi alana kadar her evrede ortaya çıkar—gebe kalma, hamilelik, doğum, bebeklik, çocukluk, ergenlik, ebeveynlik ve büyükebeveynlik. Ailenin bütün üyeleri

birbiriyle rekabet edecektir—ebeveynler, ebeveynler ve çocuk, kardeşler, büyükebeveynler ve ebeveynler vs. Aslında, aile üyeleri arasındaki çıkar çatışmaları o kadar geniş ve çeşitlidir ki ev içinde sessiz, sakin anlar olması neredeyse şaşırtıcı gelir—ama yine de vardır ve bunlar da varlıklarını doğal seleksiyonu borçludur. Bir aile bir bütün olarak birim için ne kadar başarılı bir şekilde işbirliği yapabilir ve kaynak elde edebilirse, aile içindeki herkes o kadar çok fayda sağlar. Daha sonra, bu kaynakların elde edilmesiyle, çatışmalar kardeş rekabeti ve ebeveyn kayırmacılığı şeklinde yeniden su yüzüne çıkar. Sonuç olarak, çoğu insan için aile hayatı olan çatışma ve işbirliği, sevgi ve nefret, huzur ve karmaşa arasındaki aşına olduğumuz cambaz ipi üzerinde yürümemiz gerekir.

O halde ebeveyn olunduğuna ilişkin bir güven vardır ve bu aile çatışmalarını etkileyen ana etkenlerden biri olarak ortaya çıkar. Kavram, meseleyle ilgili olarak erkek psikolojisiyle özdeşleşmesi neredeyse imkânsız olan çoğu kadın için tamamen yabancıdır. Bebeklerin hastanede karıştırılmış olabileceğine ilişkin korkular belki de bir kadının empati kurabileceği en yakın korkulardır. Ancak bir çocuğun, herhangi bir çocuğun erkeğin olmayabileceği ihtimali onun zihninin derinliklerinde programlanmıştır. Belki bazı erkekler hiçbir zaman bunu *bilinçli olarak* kabul etmez—ya da eşini itham etme korkusuyla asla dile getirmez—ama olasılık her zaman vardır ve ebeveyn bakımının kalitesi açısından geniş kapsamlı yansımalara sahiptir. Erkeklerin genetik ebeveynliklerinden hiçbir zaman dişiler kadar emin olamayacakları gerçeği, cinsiyetlerin çocukları ele alışlarındaki farklılıkların birçoğunu açıklar; ve erkek ne kadar az emin olursa, ebeveyn ve büyükebeveyn bakımının kalitesi de o kadar düşük olur. Birçok çalışma tarafından gösterildiği gibi, ebeveyn olunduğuna dair duyulan güven, diğer türlerdeki ebeveyn bakımı kalitesi için de insanlardaki kadar önemli bir etkidir ve bu da kendi içinde o bakımı kontrol eden dürtülerin ne kadar bilinçaltı olduğunu kanıtlar.

Dördüncü tema, şartlı stratejilerin evriminden doğabilecek karışıklıktır: Diğer bir deyişle, harekete geçmeden önce koşulları kontrol etmemiz için vücutlarımız içinde programlanmış talimatlardan. Doğum sırasına verilen tepki, bu tür şartlı stratejilerden biridir; çocukların cinsellik eğitiminde ne kadar liberal olunacağı

da bir diğeridir. Yüzeysel olarak, bu tür stratejiler, doğanın değil yetiştirmenin, genlerin değil çevrenin dışavurumları olarak görülebilir ama harekete geçmeden önce kontrol edilecek talimatların genlerimiz tarafından programlandığı anlaşıldığında, bu tür davranışı gerçek ışığında görebiliriz. Şartlı stratejiler, sadece bireyler arasındaki değil, aynı zamanda kültürler arasındaki davranış farklılıklarının da ana nedenleridir. Farklı coğrafi bölgeler, tarihte farklı dönemler, farklı fırsatlar ve risklerle—hastalık riskindeki farklılıklar gibi—farklı ortamlar sunarlar ve dolayısıyla farklı davranışları tetiklerler. Sonuç olarak, kültürler ebeveynlik için toplumsal normlar olarak kabul edilen şeyler bakımından farklılık gösterirler. Doğal seleksiyon aslında mimardı, ama kültür eser hırsızıdır ve değişmez şekilde kuralları kendisi için tasarladığını iddia eder.

Beşinci tema, ilk olarak geçmiş zamanlara ait ortamlarda şekillenmiş ve bilenmiş ama modern sanayi toplumlarının tamamen farklı ortamına başarıyla çevrilmiş olan şaşırtıcı çeşitlilikte davranıştır. Şu ya da bu ebeveyn davranışı parçasının içinde evrildiği eski zaman ve ortamın farkında olmak, ister bebeklerin bakımı, ister çocukların cinsel eğitimi, ister büyükebeveynlik isterse de yaşlılık ve ölüm olsun, o davranışı anlamamanın önemli bir etkenidir. Giyim eşyasının gelişyle, cezalandırıcı yasal sistemler, hızlı çevresel ve toplumsal değişim, doğal seleksiyon tarafından hiç tahmin edilmemiş durumlar yaratmaktadır. Evrilmiş karşılıklar her zaman oluyordu ama her zaman ideal çözümler sunmuyordu. Yaralı meme uçları ya da uykusuz geceler gibi ufak olandan cinsel tacizin arkasından çocukların öldürülmesi gibi tahrip edici olanına kadar, bunlar modern yaşam tarzı için ödemek zorunda olduğumuz bedellerdir.

Son tema, modern gelişmelerin en geniş kapsamlı olanıyla ilgilidir: Geniş ailenin ölümü. Tıp biliminde meydana gelen insanların daha uzun yaşamalarına imkân tanıyan gelişmeler, evrilen dürtüler ve motivasyonlar içinde rahatsız biçimde oturmak için yeni toplumsal durumlarla birleşmektedir. Zayıf büyükebeveynlerin karşılanmamış dürtülerinden Down sendromlu insanların programlanmış dürtüleri için çıkış noktası olmamasına kadar uzanır. Zaman verildiğinde, doğal seleksiyon insanları modern ortama

en iyi uyan şekilde davranmak üzere yeniden programlamak için elinden gelenin en iyisini yapacaktır. Ne var ki, eğer o ortam şu anki hızıyla değişmeye devam ederse, gelecekteki ebeveynlik şimdiye dek karşılaşılmış her şeyden çok farklı bir deneyim olabilir.

Okuma Önerileri

Kitaplar

Baker, R. R. (1982), *Migration: Paths through Time and Space*. Hodder & Stoughton, Londra.

Baker, R. R. (1996) *Sperm Wars: The Science of Sex*. Basic Books, New York; (2013) *Sperm Savaşları: Sadakatsizlik, Cinsel Çatışmalar ve Diğer Yatak Odası Savaşları*. Paloma Yayınevi, İstanbul.

Baker, R. R. ve Bellis, M. A. (1995), *Human Sperm Competition: Copulation, Masturbation and Infidelity*. Champman & Hall, Londra.

Bartolaia Silva, E. (1996), *Good Enough Mothering? Feminist Perspectives on Lone Motherhood*. Routledge, Londra.

Bruss, D. M. (1994), *The Evolution of Desire: Strategies of Human Mating*. Basic Books, New York.

Dawkins, R. (1976), *The Selfish Gene*. Oxford University Press, Oxford.

Ford C. S. ve Beach, F. A. (1952), *Patterns of Sexual Behaviour*. Eyre & Spottiswoode, Londra.

Gibson, D. (1978), *Down's Syndrome: The Psychology of Mongolism*. Cambridge University Press, Cambridge.

Jones, S. (1996), *In the Blood: God, Genes and Destiny*. Flamingo, Londra.

Jones, S., Martin, R., Pilbeam, D. ve Bunney, S. (1992), *The Cambridge Encyclopedia of Human Evolution*, s. 506. Cambridge University Press, Cambridge.

Krebs, J.R. ve Davies, N. B. (1993). *An Introduction to Behavioural Ecology*, 3. Baskı. Blackwell Scientific Publications, Oxford.

McLanahan, S. ve Sandefur, G. (1994), *Growing Up with a Single Parent: What Hurts, What Helps*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.

Russell, D. E. (1984), *Sexual Exploitation*. Sage, Beverly Hills, California.

Sulloway, F. J. (1996), *Born to Rebel: Birth Order, Family Dynamics*

and *Creative Lives*. Pantheon Books, New York.

Raporlar

Adler, N. A. and Schuts, J. (1995), Sibling incest offenders. *Child Abuse and Neglect* 19, 811-19.

Bell, J. A. (1991). The epidemiology of Down's syndrom. *Medical Journal of Australia* 155, 115-17.

Bereczkei, T. ve Dunbar, R. I. M. (1997), Female-biased reproductive strategies in a Hungarian Gypsy population. *Proceedings of the Royal Society of London B* 264, 17-22.

Daly, M. ve Wilson M. I. (1985), Child abuse and other risks of not living with both parents. *Ethology and Sociobiology* 6, 197-210.

Grammer, K., Dittami, J. ve Fishmann, B. (1993), Changes in female sexual advertisement according to menstrual cycle. International Congress of Ethology'de okunan rapor, Torremolinos, İspanya.

Grammer, K. ve Thornhill, R. (1994), Human (*Homo sapiens*) facial attractiveness and sexual selection: the role of symmetry and averageness. *Journal of Comparative Psychology* 108, 233-42.

Haig, D. (1996), Altercation of generations: genetic conflicts of pregnancy. *American Journal of Reproductive Immunology* 35, 226-32.

Hartmann, P. E., Rattingan, S., Prosser, C. G., Saint, L. ve Arthur, P. G. (1984), Human lactation: back to nature. *Symposium of Zoological Society of London* 51, 337-68.

Rogers, A. R. (1993), Why menopause? *Evolutionary Ecology* 7, 406-20.

Russell, D. E. H. (1984), The prevalence and seriousness of incestuous abuse: stepfathers vs. biological fathers. *Child Abuse and Neglect* 8, 15-22.

Singh, D. (1993), Body shape and women's attractiveness: the critical role of waist-to-hip ratio. *Human Nature* 4, 297-321.

Evrimin sabah bulantıları ile ne ilgisi var? Bebek ağlamasının stres yaratan sesiyle? Kardeş rekabetiyle? Çocuk taciziyle?

Ne çocukluk ne de ana babalık kolaydır ve zaman zaman en huzurlu ailelerde bile günlük hayatın stresleri ve baskıları yüzeye çıkar. Aslında, bazı insanlar için, aile hayatı bir savaş yönetmekten başka bir şey değildir. Az ya da çok, bebekler bütün ailelerde savaş anlamına gelir. Tahrik etmekle birlikte derinden ikna eden bu ilgi çekici kitap, aile yaşantısının karanlık sırlarını aydınlatıyor ve onları dürüstlük ve önyargısız ele alınabilecekleri şekilde açıklığa kavuşturuyor.

Evrimsel biyoloji, insanların ne düşündükleri, söyledikleri ya da hissettiklerinden ziyade gerçekte ne yaptıklarıyla ilgilidir. İnsanın seks yaşantısının evrimsel biyoloji açısından açıklandığı çok satan *Sperm Savaşları* kitabının da yazarı olan Dr. Robin Baker, *Bebek Savaşları*'nda özellikle insanların davranışlarının üreme başarılarını nasıl etkilediğini çarpıcı örnek ve açıklamalarla inceliyor.

Robin Baker, cinsel biyoloji alanında çok satan bir yazardır. 1980-1996 yılları arasında Manchester Üniversitesi Biyoloji Bilimleri Okulu'nda zooloji dersleri vermiştir ve kendi imzasıyla yayınlamış yüzlerce bilimsel raporu ve dergi makaleleri vardır. İnsan davranışının evrimi üzerine yaptığı çalışmalar ve fikirleri, tüm dünyada birçok televizyon ve radyo programında yayınlanmıştır.

Elizabeth Oram, gazeteci ve çocuk kitapları yazarıdır.

21,50 ₺